

Kareba Kasalamatan nauki' Matius

Kada dipajolo

Ia tee sura' Kareba Kasalamatan nauki' Matius la mpamanassai to Puang Isa kumua, iamo Raja Mangpasalama' to napauanki' Puang Allataala lan Sura' Allataala. Moi na ia to Puang Isa jaji jio mai to-Yahudi na loboh susi to-Yahudi, apa ia to Kareba Kasalamatan naparatu te'da nadipatuju lako manda to-Yahudi, apa moi lako sininna tolino.

Ia tee sura'na Matius diatoro' melo dipamula jio mai kajajian-Na sola kadijioran-Na Puang Isa, namane' assele' jaman-Na jio tana Galilea. Jio nanii mangngajahhi na mpamalagah tomasaki. Mangkai joo, dicuritami to kalingkan-Na Puang Isa de' kota Yerusalem, namane' to apa jaji lako kale-Na, iamo to kamatean-Na sola katuoan-Na pole'.

Guru Lompoi to Puang Isa, to mpangpangngajaranni kumua, la ratu to Puang Allataala mangparenta susi Raja. Macca to Puang Isa mbattuanannii to pangngajaran-Na Puang Allataala.

Issinna

Nunnungan nene-Na Puang Isa sola kajajian-Na 1:1-2:23
Pangjamanna Nabi Yahya 3:1-12
Puang Isa dijio' namane' ssedei Ballisi' mpugauk dosa 3:13-4:11
Puang Isa lan tangnga-tangngana to-Galilea 4:12-18:35
Puang Isa male de' kota Yerusalem 19:1-20:34
Allo tampakkana Puang Isa jao kota Yerusalem 21:1-27:66
Tuo pole'i Puang Isa namane' mpangpekitan kalena 28:1-20

Kareba Kasalamatan nauki' Matius

Nunnungan nene-Na Puang Isa

1:1-17

(Lukas 3:23-38)

- 1** Ia to nunnungan nene-Na Puang Isa Almaseh, bati'nai
 Raja Daud jio mai bati'na Nabi Ibrahim susi tee:
² Nabi Ibrahim njajian Ishak, Ishak njajian Yakub, Ya-
 kub njajian Yehuda sola ba'tu pira-pira sile'tona muane,
³ Yehuda njajian Peres sola Zerah (nadianga
 Tamar to indona),
 Peres njajian Hezron, Hezron njajian Ram,
⁴ Ram njajian Aminadab,
 Aminadab njajian Nahason.
 Nahason njajian Salmon,
⁵ Salmon njajian Boas (disanga Rahab to indona),
 Boas njajian Obed (disanga Rut to indona),
 Obed njajian Isai,
⁶ Isai njajian Raja Daud.
 Raja Daud njajian Raja Sulaiman (indona pura bainena
 tomate Uriah),
⁷ Raja Sulaiman njajian Rehabeam,
 Rehabeam njajian Abia,
 Abia njajian Asa,
⁸ Asa njajian Yosafat,
 Yosafat njajian Yoram,
 Yoram njajian Uzia,
⁹ Uzia njajian Yotam,
 Yotam njajian Ahas,
 Ahas njajian Hizkia,
¹⁰ Hizkia njajian Manasye.

Κατα Μαθθαιον

1 Βίβλος γενέσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ υἱοῦ Δαυὶδ υἱοῦ Ἀβραὰμ.

2 Ἀβραὰμ ἐγέννησεν τὸν Ἰσαάκ, Ἰσαὰκ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰακώβ, Ἰακώβ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰούδαν καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ, **3** Ἰούδας δὲ ἐγέννησεν τὸν Φάρες καὶ τὸν Ζάρα ἐκ τῆς Θαμάρ, Φάρες δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἐσρώμ, Ἐσρώμ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀράμ, **4** Ἀράμ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀμιναδάβ, Ἀμιναδάβ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ναασσών, Ναασσών δὲ ἐγέννησεν τὸν Σαλμών, **5** Σαλμὼν δὲ ἐγέννησεν τὸν Βόες ἐκ τῆς Ραχάβ, Βόες δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰωβὴδ ἐκ τῆς Ρούθ, Ἰωβὴδ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰεσσαί, **6** Ἰεσσαὶ δὲ ἐγέννησεν τὸν Δαυὶδ τὸν βασιλέα.

Δαυὶδ δὲ ἐγέννησεν τὸν Σολομῶνα ἐκ τῆς τοῦ Οὐρίου, **7** Σολομὼν δὲ ἐγέννησεν τὸν Ροβοάμ, Ροβοάμ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀβιά, Ἀβιὰ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀσάφ, **8** Ἀσάφ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰωσαφάτ, Ἰωσαφάτ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰωράμ, Ἰωρὰμ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ὁζίαν, **9** Ὁζίας δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰωαθάμ, Ἰωαθάμ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀχάζ, Ἀχάζ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἐξεκίαν, **10** Ἐξεκίας δὲ ἐγέννησεν τὸν

Manasye njajian Amon,
 Amon njajian Yosia,
 11 Yosia njajian Yekhonya sola ba'tu pira-pira
 sile'tona muane
 tonna dibawa to to-Yahudi lako tana Babel.
 12 Ia tonna jiommo tana Babel to to-Yahudi,
 ia to Yekhonya njajian Sealtiel, Sealtiel njajian
 Zerubabel,
 13 Zerubabel njajian Abihud,
 Abihud njajian Elyakim,
 Elyakim njajian Azur,
 14 Azur njajian Zadok,
 Zadok njajian Akhim,
 Akhim njajian Eliud,
 15 Eliud njajian Eleazer,
 Eleazer njajian Matan,
 Matan njajian Yakub,
 16 Yakub njajian Yusuf, iamo muanena Maryam,
 na Maryam njajian Puang Isa to disanga
 Almaseh.

17 Sangpulo a'pa' papa'na jio mai kajajianna Nabi Ibrahim ratu lako jajinna Raja Daud. Sangpulo a'pa' papa'na sipammula jio mai Raja Daud ratu lako kamaleanna dipali' to to-Yahudi lako tana Babel. Sangpulo a'pa' papa'na jio mai kamaleanna dipali' ratu lako kajajian-Na Puang Isa Almaseh.

Kajajian-Na Puang Isa

1:18-25

(Lukas 2:1-7)

18 Susi tee to kajajian-Na Puang Isa Almaseh. Maryam, to tangka'na Yusuf, iamo la njajian Puang Isa. Ia tonna te'dapa namamma' sola Yusuf, keba'tangmi. Te'da naissenni Yusuf kumua ia to kakeba'tanganna jajii nasaba' kuasan-Na Roh Allataala. 19 Ia tee Yusuf madoangngi kamma'-kamma'

Μανασσή, Μανασσῆς δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀμώς,
Ἀμώς δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰωσίαν, **11** Ἰωσίας δὲ
ἐγέννησεν τὸν Ἰεχονίαν καὶ τοὺς ἀδελφούς αὐτοῦ
ἐπὶ τῆς μετοικεσίας Βαβυλῶνος.

12 Μετὰ δὲ τὴν μετοικεσίαν Βαβυλῶνος Ἰεχονίας
ἐγέννησεν τὸν Σαλαθιήλ, Σαλαθιήλ δὲ ἐγέννησεν τὸν
Ζοροβαβέλ, **13** Ζοροβαβέλ δὲ ἐγέννησεν τὸν
Ἀβιούδ, Ἀβιούδ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἐλιακίμ,
Ἐλιακίμ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀξώρ, **14** Ἀξώρ δὲ
ἐγέννησεν τὸν Σαδώκ, Σαδώκ δὲ ἐγέννησεν τὸν
Ἀχίμ, Ἀχίμ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἐλιούδ, **15** Ἐλιούδ δὲ
ἐγέννησεν τὸν Ἐλεάζαρ, Ἐλεάζαρ δὲ ἐγέννησεν τὸν
Ματθάν, Ματθάν δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰακώβ,
16 Ἰακώβ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰωσήφ τὸν ἄνδρα
Μαρίας, ἐξ ης ἐγεννήθη Ἰησοῦς ὁ λεγόμενος
Χριστός.

17 Πᾶσαι οὖν αἱ γενεαὶ ἀπὸ Ἀβραὰμ ἕως Δαυὶδ
γενεαὶ δεκατέσσαρες, καὶ ἀπὸ Δαυὶδ ἕως τῆς
μετοικεσίας Βαβυλῶνος γενεαὶ δεκατέσσαρες, καὶ
ἀπὸ τῆς μετοικεσίας Βαβυλῶνος ἕως τοῦ Χριστοῦ
γενεαὶ δεκατέσσαρες.

18 Τοῦ δὲ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἡ γένεσις οὕτως ἦν.
μνηστευθείσης τῆς μητρὸς αὐτοῦ Μαρίας τῷ Ἰωσήφ,
πρὶν ἡ συνελθεῖν αὐτοὺς εὑρέθη ἐν γαστρὶ ἔχουσα ἐκ
πνεύματος ἀγίου. **19** Ἰωσήφ δὲ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς,

bang la mpatorroi to kasitangkasanna sola Maryam, nasa'ba' mesa'i tomelo penawanna na te'da namadoang mpakasiri'i to Maryam jio olona tobuda. ²⁰ Apa ia tonna mangpikkiri' susi joo, mamma'mi namangtindo. Nakitai lan tindona to malaeka'-Na Puang Allataala mpangkadaii nakua, "Ee, Yusuf, bati'na Raja Daud, danggi' mubata sibali to Maryam, nasaba' ia to kakeba'tanganna jajii sangga kuasan-Na Roh Allataala. ²¹ La njajianni mesa' pea muane na la musangai Isa (battuananna "Tomangpasalama'"), nasaba' iamo la mpasalama' umma'-Na jio mai pangpatumangna dosana." ²² Susimi joo najaji to kadan-Na Puang Allataala mangka napau nabi tonna anu' kumua, ²³ "La den mesa' anakdara, to te'dapa nalambanni muane, nakeba'tang, na njajian mesa' pea muane. Nadisanga Imanuel", battuananna "Torroi Puang Allataala ssolanki'."^a ²⁴ Ia tonna mi'cikmo to Yusuf, napugaukmi to napauanni malaeka', nasibali Maryam. ²⁵ Apa te'dapa namamma' sola ratu lako kakeanakanna. Na ia tonna jajimo joo pea, nasangaimi Yusuf, Isa.

**Toratu jio mai kadellekan la ssompa Puang Isa
2:1-12**

2 Ia tonna jajimo Puang Isa jio kota Betlehem, ratumi jao kota Yerusalem to ba'tu pira-pira tomacca ngkita bintuin jio mai kadellekan. Ia to kota Betlehem mesa' kota jio tana Yudea, to naparenta Raja Herodes. ² Namekutana tuu lako tau nakua, "Umbora nanii jaji to pea la menjaji rajana to-Yahudi? Kikita to bintuin-Na jao langi' jio kadellekan, na la ratukan ssuju'i." ³ Gaja sabakanmi to Raja Herodes sola tobuda jio kota Yerusalem tonna sa'dingngi to apa napau tee topakita bintuin. ⁴ Nasuami Raja Herodes to kapala imang sola guru agama sirempun. Nakutanaimi nakua, "Umbora la nanii jaji to Raja Mangpasalama', to pura

^a 1:23: Yesaya 7:14

δίκαιος ὁν καὶ μὴ θέλων αὐτὴν δειγματίσαι,
ἔβουλήθη λάθρᾳ ἀπολῦσαι αὐτήν. **20** ταῦτα δὲ αὐτοῦ
ἐνθυμηθέντος ἵδού ἄγγελος κυρίου κατ’ ὅναρ ἐφάνη
αὐτῷ λέγων, Ἰωσὴφ νίδος Δαυίδ, μὴ φοβηθῆς
παραλαβεῖν Μαριὰμ τὴν γυναῖκά σου· τὸ γὰρ ἐν
αὐτῇ γεννηθὲν ἐκ πνεύματός ἐστιν ἀγίου. **21** τέξεται
δὲ νίδον, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν· αὐτὸς
γὰρ σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἀμαρτιῶν
αὐτῶν. **22** Τοῦτο δὲ δλον γέγονεν ἵνα πληρωθῇ τὸ
ῥῆθεν ὑπὸ κυρίου διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος,

23 Ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει καὶ
τέξεται νίδον,
καὶ καλέσουσιν τὸ ὄνομα αὐτοῦ
Ἐμμανουὴλ,

ὅς ἐστιν μεθερμηνευόμενον Μεθ’ ἡμῶν ὁ θεός.
24 ἐγερθεὶς δὲ ὁ Ἰωσὴφ ἀπὸ τοῦ ὑπνου ἐποίησεν ὡς
προσέταξεν αὐτῷ ὁ ἄγγελος κυρίου καὶ παρέλαβεν
τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, **25** καὶ οὐκ ἐγίνωσκεν αὐτὴν ἔως
οὗ ἔτεκεν νίδον· καὶ ἐκάλεσεν τὸ ὄνομα αὐτοῦ
Ἰησοῦν.

2 Τοῦ δὲ Ἰησοῦ γεννηθέντος ἐν Βηθλέεμ τῆς
Ἰουδαίας ἐν ἡμέραις Ἡρώδου τοῦ βασιλέως,
ἵδού μάγοι ἀπὸ ἀνατολῶν παρεγένοντο εἰς
Ἰεροσόλυμα **2** λέγοντες, Πού ἐστιν ὁ τεχθεὶς
βασιλεὺς τῶν Ιουδαίων; εἴδομεν γὰρ αὐτοῦ τὸν
ἀστέρα ἐν τῇ ἀνατολῇ καὶ ἥλθομεν προσκυνῆσαι
αὐτῷ. **3** ἀκούσας δὲ ὁ βασιλεὺς Ἡρώδης ἐταράχθη
καὶ πᾶσα Ιεροσόλυμα μετ’ αὐτοῦ, **4** καὶ συναγαγὼν
πάντας τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ γραμματεῖς τοῦ λαοῦ

napau jolomo Puang Allataala?" 5 Pada nakuamo mebali,
"Jio kota Betlehem, jio tana Yudea, nasaba' susimo joo to
mangka nauki' nabi tonna anu',

6 'Ee, kamu' to-Betlehem, jio tana Yehuda,^b
te'da kumua kotamimo biccukkuna,
nasaba' lan mai tangnga-tangngami la den to
menjaji
tolamparenta umma'-Ku' to-Israel."^c

7 Ia tonna issenmi Raja Herodes umbo nanii la jaji Raja
Mangpasalama', napangpetambaian bunimi tee topakita
bintuin, nakutanaii la ngkanassai kumua, "Umbora wattu
mikitai joo bintuin?" 8 Ia tonna mangkamo mpauanni, na-
suami male lako kota Betlehem, napasanni kumua, "Male-
mo kamu' nnangah meloi joo pea. Na ia ammiampa'mi,
pauanna', kumale toda ssuju'i."

9-10 Ia tonna mangkamo ssa'ding kadanna raja tee topa-
kita bintuin, mpatarruhmi kalingkanna. Gaja parannu pe-
nawanna, nasaba' nakita pole' omi to bintuin to mangka
nakita jio kampongna. Ia joo bintuin njoloanni, namane'
torro jao sipatunna to bola nanii torro joo pea. 11 Menta-
mami bola tee topakita bintuin, nakitai joo pea sola Mar-
yam indona, anna suju' ssompai. Nabukaimi to sepu' ewa-
nan nabawanni tee pea, napangngoloi to bulawan,
kamanynyang sola mur.^d 12 Ia tonna polemo lako kam-
pongna, lalan leko'mo naola, nasaba' napangngingaranni
Puang Allataala lan tindona nakua, "Danggi'mo mimale
ssikitan pole' Raja Herodes."

^b 2:6: Ia to disanga tana Yudea jolona disanga *tana Yehuda*.

^c 2:6: Mikha 5:1

^d 2:11: Ia to *kamanynyang* mesa' lite kaju digaraga na gaja
bunangnguk. Ia to *mur* lite kaju makasemo to bunangngu' na
gaja suli' too.

ἐπυνθάνετο παρ' αὐτῶν ποῦ ὁ Χριστὸς γεννᾶται.
5 οἱ δὲ εἶπαν αὐτῷ, Ἐν Βηθλέεμ τῆς Ἰουδαίας·
οὗτος γάρ γέγραπται διὰ τοῦ προφήτου·

6 Καὶ σύ Βηθλέεμ, γῆ Ἰούδα,
οὐδαμῶς ἐλαχίστη εἰ ἐν τοῖς ἡγεμόσιν
Ἰούδα·
ἐκ σοῦ γάρ ἔξελεύσεται ἥγονός,
ὅστις ποιμανεῖ τὸν λαόν μου τὸν
Ἰσραὴλ.

7 Τότε Ἡρώδης λάθρᾳ καλέσας τοὺς μάγους
ἡκρίβωσεν παρ' αὐτῶν τὸν χρόνον τοῦ φαινομένου
ἀστέροις, **8** καὶ πέμψας αὐτοὺς εἰς Βηθλέεμ εἶπεν,
Πορευθέντες ἐξετάσατε ἀκριβῶς περὶ τοῦ παιδίου·
ἔπλεν δὲ εὔρητε, ἀπαγγείλατέ μοι, δπως κάγὼ ἐλθὼν
προσκυνήσω αὐτῷ. **9** οἱ δὲ ἀκούσαντες τοῦ βασιλέως
ἐπορεύθησαν καὶ ἴδον δὲ ἀστὴρ, δν εἶδον ἐν τῇ
ἀνατολῇ, προῆγεν αὐτοὺς, ἔως ἐλθὼν ἐστάθη ἐπάνω
οὗ ἦν τὸ παιδίον. **10** ἴδοντες δὲ τὸν ἀστέρα ἐχάρησαν
χαρὰν μεγάλην σφόδρα. **11** καὶ ἐλθόντες εἰς τὴν
οἰκίαν εἶδον τὸ παιδίον μετὰ Μαρίας τῆς μητρὸς
αὐτοῦ, καὶ πεσόντες προσεκύνησαν αὐτῷ καὶ
ἀνοίξαντες τοὺς θησαυροὺς αὐτῶν προσήνεγκαν
αὐτῷ δῶρα, χρυσὸν καὶ λίβανον καὶ σμύρναν. **12** καὶ
χρηματισθέντες κατ' ὄναρ μὴ ἀνακάμψαι πρὸς
Ἡρώδην, δι' ἄλλης ὁδοῦ ἀνεχώρησαν εἰς τὴν χώραν
αὐτῶν.

**Yusuf mpalaian Isa sola indona lako tana Mesir
2:13-15**

¹³ Mangkai joo, nakitami Yusuf to malaeka'-Na Puang Allataala lan tindona ngkuanni kumua, "Mi'cokko, pa-laianni tuu pea sola indona lako tana Mesir, nasaba' naangahhi Raja Herodes la nabuno! Torroko jio, na ku-pauanpoko, mumane' pole jio mai!" ¹⁴ Ta'pa mi'cokmi to Yusuf joo bongi, namale mpalaiani to Puang Isa sola indona do' Mesir. ¹⁵ Torromi jio ratu lako matena Raja Herodes.

Susimi joo najaji to kadan-Na Puang Allataala mangka napau nabi tonna anu' kumua, "Jio mai Mesir kutambaii to Anak-Ku'."^e

**Pea'-pea' muane dibuno jio kota Betlehem
2:16-18**

¹⁶ Mabirihmi to Raja Herodes tonna issenmi kumua nauragai tee topakita bintuin, nasaba' lalan leko'mi naola. Napangparentanmi kumua la dibuno ngasan to pea muane to te'dapa natallung taun umuru'na jio kota Betlehem na mengjuririkkina. Nasaba' sipatumo to wattu napauanni topakita bintuin.

¹⁷ Susimi joo najaji to kadan-Na Puang Allataala to mangka napau Nabi Yeremia tonna anu' kumua,

¹⁸ "Jio kampong Rama^f den sarro na karrak
nasa'ding tau.

Rahel mbatingngi bat'i'na.

Na cia'mi dipakatana to masse penawanna,
nasaba' te'damo bat'i'na."^g

^e 2:15: Hosea 11:1

^f 2:18: Ia to kota Betlehem mentama tanana Benyamin. Rahel, iamo indona Benyamin, dilamun jio *Rama*. Jaji kumarrak tee Rahel, nasaba' dibuno bat'i'na jio kota Betlehem.

^g 2:18: Yeremia 31:15

13 Ἀναχωρησάντων δὲ αὐτῶν ἵδοὺ ἄγγελος κυρίου φαίνεται κατ' ὅναρ τῷ Ἰωσὴφ λέγων, Ἐγερθεὶς παράλαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ καὶ φεῦγε εἰς Αἴγυπτον καὶ ἵσθι ἐκεῖ ἕως ἂν εἴπω σοι· μέλλει γὰρ Ἡρώδης ζητεῖν τὸ παιδίον τοῦ ἀπολέσαι αὐτό. **14** ὁ δὲ ἐγερθεὶς παρέλαβεν τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ νυκτὸς καὶ ἀνεχώρησεν εἰς Αἴγυπτον, **15** καὶ ἦν ἐκεῖ ἕως τῆς τελευτῆς Ἡρώδου· ἵνα πληρωθῇ τὸ ρῆθεν ὑπὸ κυρίου διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος, Ἐξ Αἴγυπτου ἐκάλεσα τὸν νίόν μου.

16 Τότε Ἡρώδης ἴδων ὅτι ἐνεπαίχθη ὑπὸ τῶν μάγων ἔθυμώθη λίαν, καὶ ἀποστείλας ἀνεῖλεν πάντας τοὺς παῖδας τοὺς ἐν Βηθλέεμ καὶ ἐν πᾶσι τοῖς δρίοις αὐτῆς ἀπὸ διετοῦς καὶ κατωτέρω, κατὰ τὸν χρόνον δὲ ἡκρίβωσεν παρὰ τῶν μάγων. **17** τότε ἐπληρώθη τὸ ρῆθεν διὰ Ἱερεμίου τοῦ προφήτου λέγοντος,

18 Φωνὴ ἐν Ῥαμὰ ἥκουσθη,
κλαυθμὸς καὶ ὀδυρμὸς πολύς·
Ῥαχὴλ κλαίουσα τὰ τέκνα αὐτῆς,
καὶ οὐκ ἥθελεν παρακληθῆναι, ὅτι οὐκ
εἰσίν.

Yusuf ssolan Isa sola indona jio mai tana Mesir
2:19-23

19 Ia tonna matemo Raja Herodes, nakita pole' omi Yusuf jio tana Mesir to malaeka'-Na Puang Allataala lan tindona, ngkuanni kumua, 20 "Mi'cokmoko, mumale ssolanni tuu pea sola indona lako tana Israel, nasaba' mate ngasan-mi to tolambunoi." 21 Mi'cokmi, namale ssolanni to Puang Isa sola indona lako tana Israel. 22 Apa malaja'i Yusuf pole lako tana Yudea, sanga nasa'dingngi kumua ia to Arkhe-laus anakkana Raja Herodes ssulle ambe'na mangparenta jio tana Yudea. Napatujui Puang Allataala lan tindona anna male re' tana Galilea. 23 Ia tonna ratumo re', torro jio-mi mesa' kota disanga Nazaret.

Susimi joo najaji to kadan-Na Puang Allataala mangka napau ba'tu pira-pira nabinna tonna anu' kumua, "La disanga to-Nazaret to Raja Mangpasalama'."

Pangngajaranna Nabi Yahya
3:1-12

(Markus 1:1-8; Lukas 3:1-18; Yahya 1:19-28)

3 Ba'tu pirang-pirang pulo taunna den mesa' nabi disanga Yahya^h mpamula jamanna, namale lako tangnga padang pallawangan jio tana Yudea. Namangngajahhi na-kua, 2 "La mengkatoba' kamu' jio mai dosami, nasaba' cing-ga'tu'mora naratu Puang Allataala mangparenta susi Raja."

3 Nasaba' iamo tee to nasanga Nabi Yesaya tonna anu' kumua,

"Den tau metamba-tamba jio padang
 pallawangan nnajahhi tobuda kumua,
 'Pasadianni lalan to Puang,

^h **3:1:** Yahya Pangjio' tee disanga, to njio' tau nasaba' mengkatobai. Ia to kabiasanna disangai nabi to Yahya Pangjio'. Na moi Puang Isa nasangai la'b'i mala'bihpa ia na nabi (Matius 11:9).

19 Τελευτήσαντος δὲ τοῦ Ἡρώδου ἵδον ἄγγελος κυρίου φαίνεται κατ' ὅναρ τῷ Ἰωσὴφ ἐν Αἰγύπτῳ
20 λέγων, Ἐγερθεὶς παράλαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ καὶ πορεύου εἰς γῆν Ἰσραὴλ· τεθνήκασιν γάρ οἱ ζητοῦντες τὴν ψυχὴν τοῦ παιδίου.
21 ὁ δὲ ἐγερθεὶς παρέλαβεν τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ καὶ εἰσῆλθεν εἰς γῆν Ἰσραὴλ.
22 ἀκούσας δὲ ὅτι Ἀρχέλαος βασιλεύει τῆς Ἰουδαίας ἀντὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Ἡρώδου ἐφοβήθη ἐκεῖ ἀπελθεῖν· χρηματισθεὶς δὲ κατ' ὅναρ ἀνεχώρησεν εἰς τὰ μέρη τῆς Γαλιλαίας, **23** καὶ ἐλθὼν κατώκησεν εἰς πόλιν λεγομένην Ναζαρέτ· ὅπως πληρωθῇ τὸ ὅηθὲν διὰ τῶν προφητῶν ὅτι Ναζωραῖος κληθήσεται.

3 Ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις ἐκείναις παραγίνεται Ἰωάννης ὁ βαπτιστὴς κηρύσσων ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς Ἰουδαίας **2** [καὶ] λέγων, Μετανοεῖτε· ἥγγικεν γάρ ή βασιλεία τῶν οὐρανῶν. **3** οὗτος γάρ ἐστιν ὁ ὅηθεὶς διὰ Ἡσαΐου τοῦ προφήτου λέγοντος,
Φωνὴ βιώντος ἐν τῇ ἐρήμῳ·
Ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν κυρίου,

ranteii to lalan la naola.'"ⁱ

⁴ Ia to bajunna Nabi Yahya bulu unta na saripinna balulang digaraga. Na ia to kandena batik sola canik pangngala. ⁵ Buda to-Yerusalem, na to-Yudea sola tosiandah Sa'dan Yordan male lako Nabi Yahya, ⁶ na pada nnakui dosana, najo'i Nabi Yahya jiong Sa'dan Yordan.

⁷ Apa ia tonma kitai kumua buda to-Farisi sola to-Saduki^j ratu kumua nadijio' toda, mangkadami nakua, "Ee, kamu' bat'i ulah balu!^k Te'da mikullei mpalaian kalemi jio mai pangcalla-Na Puang Allataala to la ratu! ⁸ Iamo joo la mipangpekitan to panggaukan melomi mpamanassai kumua mengkatoba'mo kamu' jio mai dosami! ⁹ Danggi' misangai kumua te'damo miladicalla, nasaba' bat'i na kamu' Nabi Ibrahim. La mikatappa'i kumua, makuasa to Puang Allataala mpupenjaji bat'i na Nabi Ibrahim tee mai batu! ¹⁰ Sadiamo Puang Allataala la ncalla kamu', susi to garonto' kaju dipasadian wase jiong garonto' na la dita'banganni. Sininna garonto' kaju to te'da namembua melo la dita'bangngi nadica'bean tama api. ¹¹ Kujio' kamu' wai, nasaba' mengkatoba'mo kamu' jio mai dosami. Apa den tau la ratu ke mangkana' la njio' kamu' Roh Allataala na den too kamu' dijio' api pangcalla.^l La'bi makuasa Ia na aku'. Moi mbawa sapatun-Na te'da too kusipato'. ¹² Ia joo tau wa'ding dipangpasusii mesa' tau to siteo ta'pian la nta'pii pangtambakkana. Ia to resa' malapuh narempun melo lan

ⁱ **3:3:** Yesaya 40:3 ^j **3:7:** Ia to *to-Farisi sola to-Saduki* duang torroan agama to-Yahudi. Ia to *to-Farisi* naturu' tongan-tongan to atoran agama to-Yahudi na atoran tojolona to-Yahudi to narangnganan atoran agama. Ia to *to-Saduki* budai imang. Ia to passanganna buda te'da nasusi passanganna *to-Farisi*.

^k **3:7:** Kejadian 3:1

^l **3:11:** *na den too kamu' dijio' api pangcalla*, iarika: *la mpemaceroi kamu' jio mai dosami susi pande bulawan massa'po*.

εύθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ.

4 Αὐτὸς δὲ ὁ Ἰωάννης εἶχεν τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ ἀπὸ τριχῶν καμήλου καὶ ζώνην δερματίνην περὶ τὴν ὁσφὺν αὐτοῦ, ἡ δὲ τροφὴ ἦν αὐτοῦ ἀκρίδες καὶ μέλι ἄγριον. **5** τότε ἐξεπορεύετο πρὸς αὐτὸν Ἱεροσόλυμα καὶ πᾶσα ἡ Ἰουδαία καὶ πᾶσα ἡ περίχωρος τοῦ Ἱορδάνου, **6** καὶ ἐβαπτίζοντο ἐν τῷ Ἱορδάνῃ ποταμῷ ὑπ' αὐτοῦ ἐξομολογούμενοι τὰς ἀμαρτίας αὐτῶν.

7 Ἰδὼν δὲ πολλοὺς τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων ἐρχομένους ἐπὶ τὸ βάπτισμα αὐτοῦ εἰπεν αὐτοῖς, Γεννήματα ἔχιδνῶν, τίς ὑπέδειξεν ὑμῖν φυγεῖν ἀπὸ τῆς μελλούσης ὀργῆς; **8** ποιήσατε οὖν καρπὸν ἄξιον τῆς μετανοίας **9** καὶ μὴ δόξητε λέγειν ἐν ἑαυτοῖς, Πατέρα ἔχομεν τὸν Ἀβραάμ. λέγω γάρ ὅτι δύναται ὁ θεὸς ἐκ τῶν λίθων τούτων ἐγεῖραι τέκνα τῷ Ἀβραάμ. **10** ἦδη δὲ ἡ ἀξίνη πρὸς τὴν ῥίζαν τῶν δένδρων κεῖται· πᾶν οὖν δένδρον μὴ ποιοῦν καρπὸν καλὸν ἐκκόπτεται καὶ εἰς πῦρ βάλλεται. **11** ἐγὼ μὲν ὑμᾶς βαπτίζω ἐν ὕδατι εἰς μετάνοιαν, ὁ δὲ ὀπίσω μου ἐρχόμενος ἵσχυρότερός μού ἐστιν, οὗ οὐκ εἰμὶ ἴκανὸς τὰ ὑποδήματα βαστάσαι· αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν πνεύματι ἀγίῳ καὶ πυρί. **12** οὖν τὸ πτύον ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ καὶ διακαθαριεῖ τὴν ἄλωνα αὐτοῦ

pa'pak, apa ia to malangkona la nasumpun lan api to dukku tarruh."^m

Puang Isa najio' Nabi Yahya

3:13-17

(*Markus 1:9-11; Lukas 3:21-22*)

13 Ia joo wattu ratumi Puang Isa jio mai tana Galilea do' Sa'dan Yordan la mangpejio' lako Nabi Yahya. 14 Apa te'da namelo Nabi Yahya njio'i. Nakuanni, "Aku'ra to sipato' la tajio'. Ciapari na Kita' ora ratu la mpangpejioran kale-Ta'?" 15 Apa mebalii Puang Isa nakua, "Ake'mo najaji tee, nasa-ba' susimo tee la tapugauk situru' pakkaeloran-Na Puang Allataala." Najio'mi Nabi Yahya. 16 Ia tonna mangkamo di-jio', endekmi de' randan sa'dan, nata'pa titimbak to langi', nikitai Puang Isa to Roh Allataala mellao jao mai susi jangan-jangan nta'paii. 17 Nadisa'ding to gamaran-Na Puang Allataala nakua, "Iamo tee to Anak kupakamoja' to mpamasannangna'."

Puang Isa napengkulle-kullei Ballisi' ssedei mpugauk dosa

4:1-11

(*Markus 1:12-13; Lukas 4:1-13*)

4 Mangkai joo, napatujumi Roh Allataala to Puang Isa namale de' tangnga padang pallawangan, dikua anna pengkulle-kullei nasede Ballisi' mpugauk dosa. 2 Ia tonna mangkamo Puang Isa puasa patang pulo allona patang pulo bonginna, tangbarahmi. 3 Ratumi to Ballisi' mpengkulle-

^m **3:12:** Battuananna, ia joo tau ratu ke mangkai Nabi Yahya iamo Puang Isa to la mpasisarak tomakassing na togaja'. Ia to tomakassing la dipatama suruga, ia to togaja' la dipatama naraka.

καὶ συνάξει τὸν σῖτον αὐτοῦ εἰς τὴν ἀποθήκην, τὸ δὲ ἄχυρον κατακαύσει πυρὶ ἀσβέστῳ.

13 Τότε παραγίνεται ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας ἐπὶ τὸν Ἰορδάνην πρὸς τὸν Ἰωάννην τοῦ βαπτισθῆναι ὑπ’ αὐτοῦ. **14** ὁ δὲ Ἰωάννης διεκώλυεν αὐτὸν λέγων, Ἐγὼ χρείαν ἔχω ὑπὸ σοῦ βαπτισθῆναι, καὶ σὺ ἔρχῃ πρός με; **15** ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν πρὸς αὐτόν, Ἄφες ἅρτι, οὕτως γὰρ πρέπον ἐστὶν ἡμῖν πληρῶσαι πᾶσαν δικαιοσύνην. τότε ἀφίησιν αὐτόν. **16** βαπτισθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εὐθὺς ἀνέβη ἀπὸ τοῦ ὕδατος· καὶ ἴδού ἡνεώχθησαν [αὐτῷ] οἱ οὐρανοί, καὶ εἶδεν [τὸ] πνεῦμα [τοῦ] Θεοῦ καταβαίνον ὥσει περιστεράν [καὶ] ἐρχόμενον ἐπ’ αὐτόν. **17** καὶ ἴδού φωνὴ ἐκ τῶν οὐρανῶν λέγουσα, Οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα.

4 Τότε ὁ Ἰησοῦς ἀνήχθη εἰς τὴν ἔρημον ὑπὸ τοῦ πνεύματος πειρασθῆναι ὑπὸ τοῦ διαβόλου. **2** καὶ νηστεύσας ἡμέρας τεσσεράκοντα καὶ νύκτας τεσσεράκοντα, ὕστερον ἐπείνασεν. **3** Καὶ προσελθὼν

kullei ssedei mpugauk dosa nakua, "Suai tee batu menjaji kande, sanga Anak Allataalako."ⁿ

⁴ Apa mebalii Puang Isa nakua, "Den diuki' lan Sura' Allataala kumua,

"Tangngia kande manda to la naputuo tau,
apa kadan-Na too Puang Allataala."^o

⁵ Nasolan omi Ballisi' to Puang Isa de' kota Yerusalem, (iamo to kota-Na Puang Allataala), anna solanni de' bubungan Bola Puang Allataala. ⁶ Nakuanni, "Polloranko kalemu, sanga Anak Allataalako. Te'da muciapa, nasaba' den diuki' lan Sura' Allataala kumua,

"La nasuai Puang Allataala to malaeka'-Na la
njagaiko.

La natimangko,
na moi aje-Mu te'da nalatitampah lako
batu."^p

⁷ Mebalimi Puang Isa nakua, "Den toopa diuki' lan Sura' Allataala kumua, 'Danggi' muuji Puangmu, Puang Allataala."^q

⁸ Nasolan pole' omi Ballisi' to Puang Isa de' buntu gaja jao, napakitanni to sininna kaparentan lan lino sola kama-la'biranna. ⁹ Nakua pole' omo lako Puang Isa, "La kuben ngasanko joo mukitanna, ke messuju'ko ssompana'." ¹⁰ Mebalimi nakua, "Ee Ballisi', malaiko! Den diuki' lan Sura' Allataala kumua, 'La ssompako Puangmu, Puang Allataala, na Ia manda to la mupu-Puang.'"^r ¹¹ Malaimi to Ballisi',

ⁿ **4:3:** Anak Allataala mesa' sanga to mpamanassa kasiumputanna tau na Puang Allataala. Ia joo sanga Anak Allataala dipatuju lako Raja Mangpasalama' to napau jolo Puang Allataala. Tangngia battuananna kumua Puang Allataala ambe'na to disanga Anak Allataala susi passanga tolino.

^o **4:4:** Ulangan 8:3. ^p **4:6:** Mazmur 91:11, 12 ^q **4:7:** Ulangan

6:16. ^r **4:10:** Ulangan 6:13.

δ πειράζων εἶπεν αὐτῷ, Εἰ νίὸς εἶ τοῦ θεοῦ, εἰπὲ ἵνα
οἱ λίθοι οὕτοι ἄρτοι γένωνται. **4** ὁ δὲ ἀποκριθεὶς
εἶπεν, Γέγραπται,

Οὐκ ἐπ’ ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται ὁ ἄνθρωπος,
ἀλλ’ ἐπὶ παντὶ ὅμιμῳ ἐκπορευομένῳ
διὰ στόματος θεοῦ.

5 Τότε παραλαμβάνει αὐτὸν ὁ διάβολος εἰς τὴν
ἀγίαν πόλιν καὶ ἔστησεν αὐτὸν ἐπὶ τὸ πτερύγιον τοῦ
ἱεροῦ, **6** καὶ λέγει αὐτῷ, Εἰ νίὸς εἶ τοῦ θεοῦ, βάλε
σε αὐτὸν κάτω· γέγραπται γάρ ὅτι

Τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ σου
καὶ ἐπὶ χειρῶν ἀροῦσίν σε,
μήποτε προσκόψῃς πρόδος λίθον τὸν πόδα
σου.

7 ἔφη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Πάλιν γέγραπται, Οὐκ
ἐκπειράσεις κύριον τὸν θεόν σου. **8** Πάλιν
παραλαμβάνει αὐτὸν ὁ διάβολος εἰς ὅρος ὑψηλὸν
λίαν καὶ δείκνυσιν αὐτῷ πάσας τὰς βασιλείας τοῦ
κόσμου καὶ τὴν δόξαν αὐτῶν **9** καὶ εἶπεν αὐτῷ,
Ταῦτά σοι πάντα δώσω, ἐὰν πεσὼν προσκυνήσῃς
μοι. **10** τότε λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, "Υπαγε, Σατανᾶ·
γέγραπται γάρ,

Κύριον τὸν θεόν σου προσκυνήσεις
καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις.

nasaba' ditalomi, anna ratu to malaeka'-Na Puang Allataala
mbenni to naparalluin-Na Puang Isa.

Puang Isa mpamula jamanna jio tana Galilea

4:12-17

(*Marcus 1:14-15; Lukas 4:14-15*)

12 Ia tonna sa'dingmi Puang Isa kumua ditarungkumi to Nabi Yahya, malemi re' tana Galilea. 13 Nasalaimi to kota Nazaret, namellele lako kota Kapernaum jio randan Tasik Galilea, tana Zebulon sola Naftali.

14 Susimi joo najaji to kadan-Na Puang Allataala mangka napau Nabi Yesaya tonna anu' kumua,

15 "Tanana pangrapuanna Zebulon sola
pangrapuanna Naftali,
diola lako tasik,
sambali'na Sa'dan Yordan,
tana Galilea, buda natorroi bangsa tangngia
to-Yahudi.^s

16 Ia to tote'dapa naissen Puang Allataala, susimo
to totuo lan kamalillinan,
na ngkitamo arrang-Na Puang Allataala.
Ia tuu lako tau susimo to totorro lan lino
tomate, napubua' dosana,
naarrangngimi arrang kasalamatan-Na Puang
Allataala."^t

17 Ia joo wattu napamulami Puang Isa mpangpeissenan-ni kumua, "La mengkatoba' kamu' jio mai dosami, nasaba' cingga'tu'mora naratu Puang Allataala mangparenta susi Raja."

^s **4:15:** Ia to *tana Galilea* jolona disanga tana to-Zebulon sola tana to-Naftali. Jiomo ntuu joo nanii kota Nazaret sola kota Kapernaum.

^t **4:15-16:** Yesaya 8:23-9:1

11 Τότε ἀφίησιν αὐτὸν ὁ διάβολος, καὶ ἵδοὺ ἄγγελοι προσῆλθον καὶ διηκόνουν αὐτῷ.

12 Ἐκούσας δὲ ὅτι Ἰωάννης παρεδόθη ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν. **13** καὶ καταλιπὼν τὴν Ναζαρὰ ἐλθὼν κατώκησεν εἰς Καφαρναοὺμ τὴν παραθαλασσίαν ἐν δρίοις Ζαβουλῶν καὶ Νεφθαλίμ· **14** ἵνα πληρωθῇ τὸ ρῆθεν διὰ Ἡσαΐου τοῦ προφήτου λέγοντος,

15 Γῆ Ζαβουλῶν καὶ γῆ Νεφθαλίμ,
ὅδὸν θαλάσσης, πέραν τοῦ Ἰορδάνου,
Γαλιλαία τῶν ἑθνῶν,

16 ὁ λαὸς ὁ καθήμενος ἐν σκότει
φῶς εἶδεν μέγα,
καὶ τοῖς καθημένοις ἐν χώρᾳ καὶ σκιᾷ
θανάτου
φῶς ἀνέτειλεν αὐτοῖς.

17 Ἀπὸ τότε ἥρξατο ὁ Ἰησοῦς κηρύσσειν καὶ λέγειν, Μετανοεῖτε· ἥγγικεν γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

**Puang Isa mpilei a'pa' pangjala menjaji anak gurun-Na
4:18-22**

(*Markus 1:16-20; Lukas 5:1-11*)

18 Ia tonna lumingka-mingkamo Puang Isa jio randan Tasik Galilea, ngkitami dua tosile'to disanga Simon ba'tu Petrus sola sile'tona to disanga Andreas mangjala jiong tasik, sanga iamo jamanna. 19 Nakuamo lako sola dua "Male kamu' mai nturu'na! La kuben kamu' jaman nnajahhi tau ngkatappa'ina'." 20 Nata'pa mpatorro jalana sola dua, na-male nturu'i. 21 Mpatarruhmi kalingkan-Na Puang Isa, na ngkita omo dua tosile'to disanga Yakub na Yahya anakka-na Zebedeus, mpemeloi jalana lan lopi sola ambe'na. Natam-bai omi sola dua. 22 Nata'pa ssalai lopinna sola ambe'na, na-male nturu' Puang Isa.

**Puang Isa mangngajahhi sola mpamalagah tomasaki
4:23-25**

(*Lukas 6:17-19*)

23 Male bangmi to Puang Isa mpasitarruh-tarruh kam-pong jio tana Galilea, namangngajahhi lan bola passambangan, mpangpeissenan Kareba Kasalamatan kumua la ratumi Puang Allataala mangparenta susi Raja, na mpamalagah mangrupa-rupa sakinna tau. 24 Kaissenanmi to Puang Isa ratu re' tana Siria. Iamo joo nasabuda-budanna tau ratu lako kale-Na ssolan tomasaki to mangrupa-rupa sakinna sola kamapa'dikan, susinna tonatamai setang, tota'taran sola tokupi', napamalagahhi. 25 Ia joo wattu buda tau undi nturu' Puang Isa. Den to ratu jio mai tana Galilea, tana Sangpulo Kota, kota Yerusalem, tana Yu-dea, na den too to ratu jio mai sambali'na Sa'dan Yordan.

18 Περιπατῶν δὲ παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας εἶδεν δύο ἀδελφούς, Σίμωνα τὸν λεγόμενον Πέτρον καὶ Ἀνδρέαν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, βάλλοντας ἀμφίβληστρον εἰς τὴν θάλασσαν· ἥσαν γὰρ ἀλιεῖς. **19** καὶ λέγει αὐτοῖς, Δεῦτε ὅπισω μου, καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἀλιεῖς ἀνθρώπων. **20** οἱ δὲ εὐθέως ἀφέντες τὰ δίκτυα ἤκολούθησαν αὐτῷ. **21** Καὶ προβὰς ἐκεῖθεν εἶδεν ἄλλους δύο ἀδελφούς, Ἰάκωβον τὸν τοῦ Ζεβεδαίου καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, ἐν τῷ πλοίῳ μετὰ Ζεβεδαίου τοῦ πατρὸς αὐτῶν καταρτίζοντας τὰ δίκτυα αὐτῶν, καὶ ἐκάλεσεν αὐτούς. **22** οἱ δὲ εὐθέως ἀφέντες τὸ πλοῖον καὶ τὸν πατέρα αὐτῶν ἤκολούθησαν αὐτῷ.

23 Καὶ περιῆγεν ἐν ὅλῃ τῇ Γαλιλαίᾳ διδάσκων ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν καὶ κηρύσσων τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας καὶ θεραπεύων πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν ἐν τῷ λαῷ. **24** καὶ ἀπῆλθεν ἡ ἀκοὴ αὐτοῦ εἰς ὅλην τὴν Συρίαν· καὶ προσήνεγκαν αὐτῷ πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας ποικίλαις νόσοις καὶ βασάνοις συνεχομένοις [καὶ] δαιμονιζομένοις καὶ σεληνιαζομένοις καὶ παραλυτικούς, καὶ ἐθεράπευσεν αὐτούς. **25** καὶ ἤκολούθησαν αὐτῷ ὅχλοι πολλοὶ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας καὶ Δεκαπόλεως καὶ Ἱεροσολύμων καὶ Ἰουδαίας καὶ πέραν τοῦ Ἰορδάνου.

Puang Isa mangngajahhi jao buntu

5-7

Kamasannangan tongan

5:1-12

(Lukas 6:20-23)

5 Ia tonna kitami Puang Isa to tobuda, malemi de' buntu
nacumadokko jao, natalimbungngi anak gurun-Na.

2 Napamulami mangngajahhi nakua,

3 "Masannang to tau nnissenan kalena kumua
tangpakkulle na lako manda Puang
Allataala nanii sande',
nasaba' ia to tau susi joo umma'-Na Puang
Allataala.

4 Masannang to tau masussa penawa,
nasaba' la napakatana Puang Allataala.

5 Masannang to tau mpamajiong penawanna,
nasaba' la nnampui Lino Baru.

6 Masannang to tau mamali' mpugauk
pakkaeloran-Na Puang Allataala,
nasaba' la naben Puang Allataala to apa
nakamali'.

7 Masannang to tau ngkamasei padanna rupa tau,
nasaba' la nakamasei too Puang Allataala.

8 Masannang to tomaruruh penawanna,
nasaba' la ngkita Puang Allataala.

9 Masannang to tau mpasikalino padanna rupa
tau,

nasaba' la disanga anakka-Na Puang Allataala.

10 Masannang to tau dipakario-rio, ke mpugaukki
pakkaeloran-Na Puang Allataala,
nasaba' ia to tau susi joo umma'-Na Puang
Allataala.

5 Ἰδὼν δὲ τοὺς ὅχλους ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος, καὶ καθίσαντος αὐτοῦ προσῆλθαν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· **2** καὶ ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ ἐδίδασκεν αὐτοὺς λέγων,

3 Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι,
ὅτι αὐτῶν ἔστιν ἡ βασιλεία τῶν
οὐρανῶν.

4 μακάριοι οἱ πενθοῦντες,
ὅτι αὐτοὶ παρακληθήσονται.

5 μακάριοι οἱ πραεῖς,
ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσιν τὴν γῆν.

6 μακάριοι οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν
δικαιοσύνην,
ὅτι αὐτοὶ χορτασθήσονται.

7 μακάριοι οἱ ἐλεήμονες,
ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται.

8 μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ,
ὅτι αὐτοὶ τὸν θεὸν ὅψονται.

9 μακάριοι οἱ εἰρηνοποιοί,
ὅτι αὐτοὶ υἱοὶ θεοῦ κληθήσονται.

10 μακάριοι οἱ δεδιωγμένοι ἔνεκεν
δικαιοσύνης,
ὅτι αὐτῶν ἔστιν ἡ βασιλεία τῶν
οὐρανῶν.

11 Masannang kamu', ke dicacca kamu', ke
dipakario-rio kamu' sola ke napau gaja'
kamu' tau, nasaba' mituru'na'.

12 Parannu kamu' mimasannang, nasaba' buda
pahalami jao suruga. Ia tee
kadipakario-rioanmi tee too, susi bang una
to pura digaukanni tuu lako nabi tonna
anu'."

Pangpasusian ce'la na arrang

5:13-16

(*Markus 9:50; Lukas 14:34-35*)

13 Mangngajahhimi Puang Isa nakua, "Dipasangrapang
kamu' ce'la! Ia ke tangmeloj penawammi, susi kamu' ce'la
tangbuaci' to te'damo nadikulle mpebuaci'i pole'i, anna
te'da bua'na lako padammi tolino. Ia ke te'damo bua'na to
ce'la, la dica'beanmira, naselese-lesei tau.

14 Kamu'mo to dipasusi arrangna tolino. Ia to kampong
jao buntu la pajan ia. **15** Te'da tau mpadukku palita nasam-
boii busu, apa napajaori ngenan palita, dikua naarrangngi
ngasanni to tau lan bola. **16** Iamo joo, pemakassingngimi
tuu panggaukanmi nturu' Puang, nakitai tau susi lampu
nnarrangngi tau, nawa'ding nnissenni to kameloan-Na
Ambe'mi Puang Allataala jao suruga."

Pangngajaran atoran agamanna to-Yahudi

5:17-20

17 Mangngajahhimi Puang Isa nakua, "Danggi' misangai
kumua mentamana' lino la nta'dei atoranna Nabi Musa sola
pangngajaranna nabi laen. Te'da kuratu kumua la kuta'deii,
apa la kupamanassanra kamu' to battuananna. **18** La miinga-
ran tee kadang-Ku' kumua, te'dapa nala-Kiama' to lino, ke
te'dapi najaji ngasan to diuki' lan atoran-Na Puang Alla-
taala! Jaji, moi mesa' hurupu' te'da naladita'dei lan joo ato-
ran. **19** Iamo joo ia to tote'da napesa'dingngii to parenta-Na

11 μακάριοι ἐστε ὅταν ὀνειδίσωσιν ὑμᾶς καὶ διώξωσιν καὶ εἴπωσιν πᾶν πονηρὸν καθ' ὑμῶν [ψευδόμενοι] ἔνεκεν ἐμοῦ. **12** χαίρετε καὶ ἀγαλλιάσθε, ὅτι ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς· οὕτως γὰρ ἐδίωξαν τοὺς προφήτας τοὺς πρὸ ὑμῶν.

13 Ὦμεις ἐστε τὸ ἄλας τῆς γῆς· ἐὰν δὲ τὸ ἄλας μωρανθῇ, ἐν τίνι ἀλισθήσεται; εἰς οὐδὲν ἴσχύει ἔτι εἰ μὴ βληθὲν ἔξω καταπατεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων. **14** Ὦμεις ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου. οὐ δύναται πόλις κρυβῆναι ἐπάνω ὅρους κειμένη· **15** οὐδὲ καίουσιν λύχνον καὶ τιθέασιν αὐτὸν ὑπὸ τὸν μόδιον ἀλλ' ἐπὶ τὴν λυχνίαν, καὶ λάμπει πᾶσιν τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ. **16** οὕτως λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἔδωσιν ὑμῶν τὰ καλὰ ἔργα καὶ δοξάσωσιν τὸν πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

17 Μὴ νομίσητε ὅτι ἥλθον καταλῦσαι τὸν νόμον ἢ τοὺς προφήτας· οὐκ ἥλθον καταλῦσαι ἀλλὰ πληρῶσαι. **18** ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν· ἔως ἀν παρέλθῃ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, ἵωτα ἐν ἣ μία κεραίᾳ οὐ μὴ παρέλθῃ ἀπὸ τοῦ νόμου, ἔως ἀν πάντα γένηται. **19** δές ἐὰν οὖν λύσῃ μίαν τῶν ἐντολῶν τούτων τῶν

Puang Allataala, moiraka to nasanga tangparallu, napang-pangngajaran tooi susi joo, la direken tokaminang majiong jio mai umma'-Na Puang Allataala. Na sibalikanna, ia to tempesa'dingngii, napangpangngajaranni lako tolaen, la direken tokaminang mala'bih jio mai umma'-Na Puang Allataala. ²⁰ Iamo joo, la miingaran kumua, te'da milang-kullei menjaji umma'-Na Puang Allataala, ke te'da mila'bi nturu' pakkaeloran-Na Puang Allataala na ia to guru agama sola to-Farisi."

Pangpakainga' lako tomabirih

5:21-26

(*Lukas 12:57-59*)

²¹ Mangpangngingaranmi Puang Isa nakua, "Miissenmo to pangngajah jio mai Puang Allataala lako tojolota' nakua, 'Danggi' pabuno! Ia to topabuno la dipangngoloi lako tomangra'tah kara-kara.' ²² Apa kukuan kamu' kumua, ia to tomabirih lako padanna rupa tau, la dipangngoloi lako tomangra'tah kara-kara, na ia to tongkada-kadai padanna rupa tau la dipangngoloi lako tomangparenta, na ia to tomangkada lako padanna rupa tau kumua, "Te'da iko bua'mu", sipato' dibuang tama api naraka.

²³ Iamo joo, ia ke la mangkarobako, ammuingaranni kumua den solamu mangka mupa'dikki penawanna, ²⁴ la mu-patorroi jolo' to pangkarobanmu jio Bola Puang Allataala,^u mumale sipemeloan joo solamu, mumane' pole mangkaroba.

²⁵ Ia ke denni tau la mparapa' kamu', na te'dapa miratu lako tomangra'tah kara-kara, madoi' kamu' sikalino jolo'. Ianna te'da mipasusii joo, la napatarruh kamu' lako tomangra'tah kara-kara, to la mpangngolo kamu' lako pulisi ammidipatama pangtarungkuhan. ²⁶ La miingaran tee

^u **5:24:** *jio Bola Puang Allataala.* Lan basa Yunani dikua ia: *jio olona ngenan pangkaroban.* Jio rante Bola Puang Allataala nanii to ngenan pangkaroban.

έλαχίστων καὶ διδάξῃ οὕτως τοὺς ἀνθρώπους,
έλάχιστος κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν·
ὅς δ' ὅν ποιήσῃ καὶ διδάξῃ, οὗτος μέγας κληθήσεται
ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. **20** λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι
ἐὰν μὴ περισσεύσῃ ὑμῶν ἡ δικαιοσύνη πλεῖον τῶν
γραμματέων καὶ Φαρισαίων, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν
βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

21 Ἡκούσατε ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις, Οὐ
φονεύσεις· δός δ' ἀν φονεύσῃ, ἔνοχος ἔσται τῇ κρίσει.
22 ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν ὅτι πᾶς ὁ ὀργιζόμενος τῷ
ἀδελφῷ αὐτοῦ ἔνοχος ἔσται τῇ κρίσει· δός δ' ἀν εἴπῃ
τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ, Ῥακά, ἔνοχος ἔσται τῷ συνεδρίῳ·
ὅς δ' ἀν εἴπῃ, Μωρέ, ἔνοχος ἔσται εἰς τὴν γέενναν
τοῦ πυρός. **23** ἐὰν οὖν προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου ἐπὶ
τὸ θυσιαστήριον κάκει μνησθῆς ὅτι ὁ ἀδελφός σου
ἔχει τι κατὰ σοῦ, **24** ἄφες ἐκεῖ τὸ δῶρόν σου
ἔμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου καὶ ὑπαγε πρῶτον
διαλλάγηθι τῷ ἀδελφῷ σου, καὶ τότε ἐλθὼν
πρόσφερε τὸ δῶρόν σου. **25** Ισθι εὐνοῶν τῷ ἀντιδίκῳ
σου ταχὺ, ἔως ὅτου εἶ μετ' αὐτοῦ ἐν τῇ ὁδῷ, μήποτέ
σε παραδῷ ὁ ἀντίδικος τῷ κριτῇ καὶ ὁ κριτής τῷ
ὑπηρέτῃ καὶ εἰς φυλακὴν βληθήσῃ· **26** ἀμὴν λέγω σοι,

kadang-Ku' kumua, ia ke te'dapi mibajahhi angge macerona to indanmi,^v te'da mikullei messun lan mai pangtarungkuan!"

Pangpangngajah lako tomanggauk sala.

5:27-30

²⁷ Mangpangngingaranmi Puang Isa nakua, "Miissenmo to pangngajah jio mai Puang Allataala kumua, 'Danggi' manggauk sala.' ²⁸ Apa kukuan kamu' kumua, ia to tongkiti mesa' baine na madoang nggauk salai, disangami manggauk sala lan penawanna lako joo baine. ²⁹ Jaji ianna mata kananmi ntumang kamu' mipugauk dosa, cukke'i, ammica'beanni! La'biran, ke tangsukku'i to batang kalemi, na ia ke sukku'i, apa dipatama kamu' naraka. ³⁰ Ia ke lima kananmi ntumang kamu' mipugauk dosa, ta'takkii, ammica'beanni! La'biran, ke tangsukku'i to batang kalemi, na ia ke sukku'i, apa dipatama kamu' naraka."

Pangpangngajah lako tosisarak

5:31-32

(*Matius 19:9; Markus 10:11-12; Lukas 16:18*)

³¹ Mangpangngingaranmi Puang Isa nakua, "Den too pangpangngajah susi tee, 'Ia to muane ssarak bainena la naben sura' talla' joo bainena.' ³² Apa kukuan kamu' kumua, ia to tossarak bainena to te'da namanggauk sala, ia mpusaba'i namanggauk sala joo baine, ke kemuane pole'i. Na ia to tompubainei to baine disarak, manggauk sala todai."

Pangpangngajah lako tomassapah

5:33-37

³³ Mangpangngingaranmi Puang Isa nakua, "Miissen too to pangngajah jio mai Puang Allataala lako tojolota' kumua,

^v **5:26:** *ke te'dapi mibajahhi angge macerona to indanmi iarika: ke te'dapi mibajahhi to dosami*

οὐ μὴ ἔξελθης ἐκεῖθεν, ὡς ἀν ἀποδῶς τὸν ἔσχατον κοδράντην.

27 Ἡκούσατε ὅτι ἐρρέθη, Οὐ μοιχεύσεις. **28** ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν ὅτι πᾶς ὁ βλέπων γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτὴν ἥδη ἐμοίχευσεν αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ. **29** εἰ δὲ ὁ ὀφθαλμός σου ὁ δεξιὸς σκανδαλίζει σε, ἔξελε αὐτὸν καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ· συμφέρει γάρ σοι ἵνα ἀπόληται ἐν τῶν μελῶν σου καὶ μὴ ὅλον τὸ σῶμά σου βληθῇ εἰς γέενναν. **30** καὶ εἰ ἡ δεξιά σου χεὶρ σκανδαλίζει σε, ἔκκοψον αὐτὴν καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ· συμφέρει γάρ σοι ἵνα ἀπόληται ἐν τῶν μελῶν σου καὶ μὴ ὅλον τὸ σῶμά σου εἰς γέενναν ἀπέλθῃ.

31 Ἐρρέθη δέ, "Ος ἀν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, δότω αὐτῇ ἀποστάσιον. **32** ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν ὅτι πᾶς ὁ ἀπολύων τὴν γυναῖκα αὐτοῦ παρεκτὸς λόγου πορνείας ποιεῖ αὐτὴν μοιχευθῆναι, καὶ διὰ ἐαν ἀπολελυμένην γαμήσῃ μοιχάται.

33 Πάλιν ἡκούσατε ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις, Οὐκ ἐπιορκήσεις, ἀποδώσεις δὲ τῷ κυρίῳ τοὺς ὄρκους

'Danggi' mikalupaii to apa mangka mipangngakui mpake sapah. La mipugauk to mipangngakuinna jio olo-Na Puang Allataala.' ³⁴ Apa kukuan kamu' kumua, danggi' lalo mimangngaku mpake sapah. Danggi' mikua, 'Jao mai ngkitana", nasaba' ia to langi' ngenan cadokkoan-Na Puang Allataala. ³⁵ Danggi' too mikua, 'Jiong mai la ngkitana", nasaba' ia to lino ngenan pelleseanna Puang Allataala. Danggi' too mikua, 'Jao mai kota Yerusalem ngkitana", nasaba' iamo kota-Na Tomaraja Puang Allataala. ³⁶ Danggi' too mikua, 'Gere'i kollongku", nasaba' te'da mikullei mpupemmabusa ba'tu mpupemmalotong sanglambah beluakkami. ³⁷ Danggi' mimangkada totosik, apa la mikua 'io' ke tonganni, 'te'da' ke tangtonganni. Ia ke mangngakuko mpake sapah, pole jio ngasan mai Ballisi'."

Pangpangngajah lako tomangpabalahan

5:38-42

(*Lukas 6:29-30*)

³⁸ Mangpangngingaranmi Puang Isa nakua, "Miissen too to pangngajah kumua, 'Ia ke misolanganni mesa' matanna to tau, la disolangan todai mesa' to matammi, ba'tu ia ke misolanganni mesa' isinna to tau, la disolangan todai mesa' to isimmi.' ³⁹ Apa kukuan kamu' kumua, danggi' mimangpabalahanhi lako to tompa'dikki penawammi. Apa sibalikanna, ia ke den tau ssala'pai to popo kananmi, patananan pissenni to popo kairimmi. ⁴⁰ Ianna den tau ngkadoangngi bajummu anna parapa' kamu' lako to pangbicara, la miben pissenni to baju landomi. ⁴¹ Ianna den puanggawa mparuku kamu' mpanglembanni mesa' kilo belana, panglembaran pissenni dua kilo. ⁴² Ianna den tau mpe-ta'dai kamu' apa, benni to napeta'da. Ianna den tau mpangngindanni kamu', danggi' mikua te'da."

σου. **34** ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὅμόσαι ὅλως· μήτε ἐν τῷ οὐρανῷ, ὅτι θρόνος ἔστιν τοῦ θεοῦ, **35** μήτε ἐν τῇ γῇ, ὅτι ὑποπόδιόν ἔστιν τῶν ποδῶν αὐτοῦ, μήτε εἰς Ἱεροσόλυμα, ὅτι πόλις ἔστιν τοῦ μεγάλου βασιλέως, **36** μήτε ἐν τῇ κεφαλῇ σου ὅμόσης, ὅτι οὐ δύνασαι μίαν τρίχα λευκὴν ποιῆσαι ἢ μέλαιναν. **37** ἔστω δὲ ὁ λόγος ὑμῶν ναὶ ναί, οὐ οὔ· τὸ δὲ περισσὸν τούτων ἐκ τοῦ πονηροῦ ἔστιν.

38 Ἡκούσατε ὅτι ἐρρέθη, Ὁφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ καὶ ὄδόντα ἀντὶ ὄδόντος. **39** ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ἀντιστῆναι τῷ πονηρῷ· ἀλλ’ ὅστις σε ὁ απίζει εἰς τὴν δεξιὰν σιαγόνα [σου], στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην· **40** καὶ τῷ θέλοντί σοι κριθῆναι καὶ τὸν χιτῶνά σου λαβεῖν, ἄφες αὐτῷ καὶ τὸ ἴμάτιον· **41** καὶ ὅστις σε ἀγγαρεύσει μίλιον ἔν, ὑπαγε μετ’ αὐτοῦ δύο. **42** τῷ αἰτοῦντί σε δός, καὶ τὸν θέλοντα ἀπὸ σοῦ δανίσασθαι μὴ ἀποστραφῆς.

Pangpangngajah mpakamoja' ewali**5:43-48***(Lukas 6:27-28, 32-36)*

⁴³ Mangpangngingaranmi Puang Isa nakua, "Den too pangpangngajah misa'ding kumua, 'Pakamoja'i to solami, ammikaba'cii to ewalimmi.' ⁴⁴ Apa kukuan kamu' kumua, pakamoja'i to ewalimmi, mipassambajanganni to tompakario-rio kamu', ⁴⁵ ammiwa'ding dikita anakka-Na Ambe'mi Puang Allataala jao suruga. Nasaba' Puang Allataala mпадenan allo tokassing sola togaja' na mparatuan too uran to-melo sola totangmelo. ⁴⁶ Sitonganna, ia ke mipakamoja'i to tompakamoja' kamu', te'da miampa'i to pahalami jao suruga, nasaba' moi passassung napugauk toda susi joo. ⁴⁷ Ia ke ia manda misalama' to padammi tomatappa', apara ka-la'bianmi na tau laen? Moi to tau te'da naissen Puang Allataala napugauk toda susi joo. ⁴⁸ Ia to Ambe'mi Puang Allataala jao suruga mpakamoja' sininna tolino. Iamo joo la susi toda mipugauk."

Pangngajah massudakka**6:1-4**

6 Mangngajahhimi Puang Isa nakua, "Danggi' mipugauk panggaukan melo ke la mipangpekitanri lako tau, dikua napuji kamu'. Ia ammimanggauk susi joo, te'da miampa'i to pahalami jio mai Ambe'mi Puang Allataala jao suruga. ² Jaji, ia ammimangpangben, danggi' mipau-paui susi tomajekkong. Ia to tau susi tuu lako nakabudai mipugauk panggaukan makassing lan bola passambajangan, ba'tu jio lalan maroah, dikua nakitai tau napujii. La minguaran tee kadang-Ku' kumua, mangkami ia natarima to pahalana. ³ Apa ia to kamu', ia ammimangpabengan, danggi' mipau-paui, nadanggi' naissenni tau. ⁴ Ma'na bangmo te'da tau nnissenni to mipugaukkuna, saliwanna Ambe'mi

43 Ἡκούσατε ὅτι ἐρρέθη, Ἐγαπήσεις τὸν πλησίον σου καὶ μισήσεις τὸν ἔχθρόν σου. **44** ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, ἀγαπᾶτε τοὺς ἔχθροὺς ὑμῶν καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν διωκόντων ὑμᾶς, **45** ὅπως γένησθε υἱοί τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς, ὅτι τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους. **46** ἐὰν γάρ ἀγαπήσητε τοὺς ἀγαπῶντας ὑμᾶς, τίνα μισθὸν ἔχετε; οὐχὶ καὶ οἱ τελῶναι τὸ αὐτὸ ποιοῦσιν; **47** καὶ ἐὰν ἀσπάσησθε τοὺς ἀδελφοὺς ὑμῶν μόνον, τί περισσὸν ποιεῖτε; οὐχὶ καὶ οἱ ἐθνικοὶ τὸ αὐτὸ ποιοῦσιν; **48** Ἔσεσθε οὖν ὑμεῖς τέλειοι ὡς ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐρανιος τέλειος ἔστιν.

6 Προσέχετε [δὲ] τὴν δικαιοσύνην ὑμῶν μὴ ποιεῖν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὸ θεαθῆναι αὐτοῖς· εἰ δὲ μὴ γε, μισθὸν οὐκ ἔχετε παρὰ τῷ πατρὶ ὑμῶν τῷ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

2 Ὁταν οὖν ποιῆσις ἐλεημοσύνην, μὴ σαλπίσῃς ἔμπροσθεν σου, ὥσπερ οἱ ὑποκριταὶ ποιοῦσιν ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ ἐν ταῖς ρύμαις, ὅπως δοξασθῶσιν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀπέχουσιν τὸν μισθὸν αὐτῶν. **3** σοῦ δὲ ποιοῦντος ἐλεημοσύνην μὴ γνώτω ἡ ἀριστερά σου τί ποιεῖ ἡ δεξιά σου, **4** ὅπως ἡ σου ἡ ἐλεημοσύνη ἐν τῷ κρυπτῷ.

Puang Allataala jao suruga to ngkita apa membuni, na la mben kamu' pahalami."

Pangngajah massambajang

6:5-15

(Lukas 11:2-4)

5 Mangngajahhimi Puang Isa nakua, "Ia ammimas-sambajang, danggi' misusi tomajekkong. Ia to tau susi tuu lako nakabudai massambajang lan bola passambajangan sola jio too pangpasitammuan lalan, dikua nakitai tau. La miingaran tee kadang-Ku' kumua, mangkami ia natarima to pahalana! **6** Apa ia ke massambajang kamu', mentama kamu' sapa', misalli'i, mimane' massambajang lako Ambe'mi Puang Allataala, to tangnakita mata. Na ia to mipugaukkuna nakita Ambe'mi Puang Allataala, to la ben kamu' pahalami.

7 Ia ammimassambajang, danggi' midadu'-dadu' bangngi to kada mipau, susi to tau tangmatappa' lako Puang Allataala. Nasaba' nasangai kumua ia to apa napassambajangan, la natarima Puang Allataala, ke malandoi passambajangna. **8** Danggi' misusi joo, nasaba' te'dapa mipe-ta'dai, naissen jolomo Ambe'mi Puang Allataala to miparalluinna. **9** Jaji, ia ammimassambajang, la mikua susi tee:

Oo, Ambe'ki', Puang Allataala jao suruga.

Dennaa upa' na sininna tau mpakala'bihki',

10 anna tarima parenta-Ta'.

Dennaa upa' najaji pakkaeloran-Ta' lan tee lino
sus iao suruga.

11 Benkan kande to kiparalluinna tee allo.

12 Dampangangkan,
sus i kami' ndampangan tokasalan lako kaleki'.

13 Danggi' taelorankan ta'de kamatapparanki' ke
disedekan mpugauk dosa,
apa la'parankan jio mai kuasanna Ballisi'.

καὶ ὁ πατήρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ ἀποδώσει σοι.

5 Καὶ ὅταν προσεύχησθε, οὐκ ἔσεσθε ώς οἱ ὑποκριταί, ὅτι φιλοῦνσιν ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ ἐν ταῖς γωνίαις τῶν πλατειῶν ἐστῶτες προσεύχεσθαι, ὅπως φανῶσιν τοῖς ἀνθρώποις· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀπέχουσιν τὸν μισθὸν αὐτῶν. **6** σὺ δὲ ὅταν προσεύχῃ, εἴσελθε εἰς τὸ ταμεῖόν σου καὶ κλείσας τὴν θύραν σου πρόσευξαι τῷ πατρί σου τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ· καὶ ὁ πατήρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ ἀποδώσει σοι. **7** Προσευχόμενοι δὲ μὴ βατταλογήσητε ὥσπερ οἱ ἔθνικοί, δοκοῦνσιν γὰρ ὅτι ἐν τῇ πολυλογίᾳ αὐτῶν εἰσακονθήσονται. **8** μὴ οὖν ὀμοιωθῆτε αὐτοῖς· οἶδεν γὰρ ὁ πατήρ ὑμῶν ὃν χρείαν ἔχετε πρὸ τοῦ ὑμᾶς αἰτῆσαι αὐτόν. **9** Οὕτως οὖν προσεύχεσθε ὑμεῖς·

Πάτερ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς,
ἀγιασθήτω τὸ ὄνομά σου·

- 10** ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου·
γενηθήτω τὸ θέλημά σου,
ώς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς·
- 11** Τὸν ἄρτον ὑμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς
ἡμῖν σήμερον·
- 12** καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ὑμῶν,
ώς καὶ ἡμεῖς ἀφήκαμεν τοῖς
ὀφειλέταις ὑμῶν·
- 13** καὶ μὴ εἰσενέγκης ἡμᾶς εἰς πειρασμόν,

[Nasaba' Rajaki', makuasaki' na mala'bihki' te'da
cappa'na. Amin.]

¹⁴ Ia ke midampanganni to tokasalan lako kalemi,
manassa kumua nadampangan toda kamu' Ambe'mi Puang
Allataala jao suruga. ¹⁵ Apa ia ke te'da midampanganni,
manassa kumua te'da toda nadampangan kamu' Ambe'mi
Puang Allataala."

Pangngajah puasa
6:16-18

¹⁶ Mangngajahhimi Puang Isa nakua, "Ia ammipuasa,
danggi' mimenggamuru bang susi tomajekkong. Ia to tau
sus ioo naanggai' bang tangmendau', dikua naissenni tau
kumua puasai. La miingaran tee kadang-Ku' kumua, mang-
kami ia ntarimai to pahalana! ¹⁷ Ia ammipuasa, mendau'
kamu', ammimessuru' melo, ¹⁸ danggi' naissenni tau ku-
mua puasa kamu', na Ambe'mi manda Puang Allataala to
tangnakita mata, la nnissenni, to la mben kamu' pahala -
mi."

Pangngajah umbo dikua nnampa' ewanan jao suruga
6:19-24

(Lukas 11:34-36, 12:33-34, 16:13)

¹⁹ Mangngajahhimi Puang Isa nakua, "Danggi' murem-
punan kalemu ewanan lan lino, to wa'ding nakande ane,
ta'garan, ba'tu naboko tau. ²⁰ Sibalikanna la'bi melo ke
manggauk meloko, nasaba' susimi joo murempunan kale-
mu ewanan jao suruga, to te'da nakullei nakande ane,
ta'garan, ba'tu naboko tau. ²¹ Nasaba' umbo-umbo nanii to
ewananmu, la munawa-nawa tarruh bangngi.

²² Ia to mata penawa dipasangrupa lampunna kale.
Ianna makassing to mata penawammi, manassa la nnissen
kamu' pangngajaran tongan jio mai Puang Allataala. ²³ Apa
ianna tangmelo to mata penawammi, manassa te'da mi-
pahangngi to pangngajaran tongan. Jaji, ianna pamalillinni

δλλὰ ρῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ
πονηροῦ.

14 Ἐὰν γὰρ ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα
αὐτῶν, ἀφήσει καὶ ὑμῖν ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος·
15 ἐὰν δὲ μὴ ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις, οὐδὲ ὁ πατὴρ
ὑμῶν ἀφήσει τὰ παραπτώματα ὑμῶν.

16 Ὅταν δὲ νηστεύητε, μὴ γίνεσθε ὡς οἱ
ὑποκριταὶ σκυθρωποί, ἀφανίζουσιν γὰρ τὰ
πρόσωπα αὐτῶν ὅπως φανώσιν τοῖς ἀνθρώποις
νηστεύοντες· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀπέχουσιν τὸν μισθὸν
αὐτῶν. **17** σὺ δὲ νηστεύων ἄλειψά σου τὴν κεφαλὴν
καὶ τὸ πρόσωπόν σου νίψαι, **18** ὅπως μὴ φανῆσι τοῖς
ἀνθρώποις νηστεύων δλλὰ τῷ πατρί σου τῷ ἐν τῷ
κρυφαίω· καὶ δὲ πατήρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυφαίῳ
ἀποδώσει σοι.

19 Μὴ θησαυρίζετε ὑμῖν θησαυροὺς ἐπὶ τῆς γῆς,
ὅπου σής καὶ βρῶσις ἀφανίζει καὶ ὅπου κλέπται
διορύσσουσιν καὶ κλέπτουσιν· **20** θησαυρίζετε δὲ
ὑμῖν θησαυροὺς ἐν οὐρανῷ, ὅπου οὔτε σής οὔτε
βρῶσις ἀφανίζει καὶ ὅπου κλέπται οὐδὲ διορύσσουσιν
οὐδὲ κλέπτουσιν· **21** ὅπου γάρ ἐστιν ὁ θησαυρός σου,
ἐκεῖ ἔσται καὶ ἡ καρδία σου.

22 Ὁ λύχνος τοῦ σώματός ἐστιν ὁ ὀφθαλμός. ἐὰν
οὖν ἦ ὁ ὀφθαλμός σου ἀπλοῦς, ὅλον τὸ σῶμά σου
φωτεινὸν ἔσται· **23** ἐὰν δὲ ὁ ὀφθαλμός σου πονηρὸς

Ballisi' to mata penawammi, manassa te'da mipahangngi to pangngajaran tongan.

²⁴ Te'da tau ngkullei mengkaunan lako dua puanggawa, sanga la nakabudai ia to mesa' na ia to laenna nakaba'ci, ba'tu la napangjaman tongan-tongan to mesa' na ia to laenna makuttui mpangjamanni. Susi too kamu', te'da mikullei nturu' pakkaeloran-Na Puang Allataala, ke kasugiran lino manda miangah.

Pangpakainga' na danggi' mpuselang katuoan

6:25-34

(*Lukas 12:22-31*)

²⁵ Iamo joo, la miingaran! 'Danggi' mpuselangngi to katuoanmi, to kumua apara la mikande, ba'tu la miiso', ba'tu apara to la miputamangkale. Nasaba' la'bi parallu ia to katuoan na ia to kande, na ia to batang kale la'bi parallu na ia to pakean! ²⁶ Kitari to manuk-manuk jao langi'. Te'da namantanan, te'da namepare, ba'tu rrempun pare anna patamai pa'pak, apa napatuo unai Ambe'mi Puang Allataala jao suruga. Na la'bi keangga' kamu' na ia to manuk-manuk! ²⁷ Moi mipuselangngi to katuoanmi, te'da mikullei mpalambeh sunga'mi moi sangmanne!

²⁸ Danggi' mpuselangngi to la mipake! Kitari to bunga bakung umbo nakua tuona jio padang. Te'da namangjama, te'da too namangngunu.' ²⁹ Apa la miingaran, 'Moi Raja Sulaiman, to gaja sugih, te'da nampake pakean susi ballona joo bungal!' ³⁰ Ee, totangmatappa'! Ia ke naballoii Puang Allataala to reu jio padang susi joo, to tuo tee allo, na masawa disumpun, apa pole'raka to kamu' sola ngasan! ³¹ Iamo joo, danggi' mpuselangngi to kumua, apara to la mikande, ba'tu apara to la miiso', ba'tu apara to la miputamangkale. ³² Ia ngasan to susi joo naangah bang tolino to tangnturu' Puang Allataala. Apa naissen ia Ambe'mi jao suruga kumua miparallui ngasan joo. ³³ La mipengkullekullei mpugaukki to pakkaeloran-Na Puang Allataala sola

ἢ, ὅλον τὸ σῶμά σου σκοτεινὸν ἔσται. εἰ οὖν τὸ φῶς τὸ ἐν σοὶ σκότος ἔστιν, τὸ σκότος πόσον.

24 Οὐδεὶς δύναται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν· ἢ γὰρ τὸν ἕνα μισήσει καὶ τὸν ἔτερον ἀγαπήσει, ἢ ἐνὸς ἀνθέξεται καὶ τοῦ ἔτέρου καταφρονήσει. οὐ δύνασθε θεῷ δουλεύειν καὶ μαμωνᾶ.

25 Διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν, μὴ μεριμνᾶτε τῇ ψυχῇ ὑμῶν τί φάγητε [ἢ τί πίητε,] μηδὲ τῷ σώματι ὑμῶν τί ἐνδύσησθε. οὐχὶ ἡ ψυχὴ πλειόν ἔστιν τῆς τροφῆς καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἐνδύματος; **26** ἐμβλέψατε εἰς τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ ὅτι οὐ σπείρουσιν οὐδὲ θερίζουσιν οὐδὲ συνάγουσιν εἰς ἀποθήκας, καὶ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τρέφει αὐτά· οὐχ ὑμεῖς μᾶλλον διαφέρετε αὐτῶν; **27** τίς δὲ ἐξ ὑμῶν μεριμνῶν δύναται προσθεῖναι ἐπὶ τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ πῆχυν ἔνα; **28** καὶ περὶ ἐνδύματος τί μεριμνᾶτε; καταμάθετε τὰ κρίνα τοῦ ἀγροῦ πῶς αὐξάνουσιν· οὐ κοπιῶσιν οὐδὲ νήθουσιν· **29** λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι οὐδὲ Σολομὼν ἐν πάσῃ τῇ δόξῃ αὐτοῦ περιεβάλετο ὡς ἐν τούτων. **30** εἰ δὲ τὸν χόρτον τοῦ ἀγροῦ σήμερον ὄντα καὶ αὔριον εἰς κλίβανον βαλλόμενον ὁ θεὸς οὕτως ἀμφιέννυσιν, οὐ πολλῷ μᾶλλον ὑμᾶς, ὀλιγόπιστοι; **31** μὴ οὖν μεριμνήσητε λέγοντες, Τί φάγωμεν; ἢ, Τί πίωμεν; ἢ, Τί περιβαλώμεθα; **32** πάντα γὰρ ταῦτα τὰ ἔθνη ἐπιζητοῦσιν· οἶδεν γὰρ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος ὅτι χρήζετε τούτων ἀπάντων. **33** ζητεῖτε δὲ πρῶτον τὴν

to apa nakabudai, na ia to laenna miparallui la naben too kamu'. ³⁴ Iamo joo danggi' mipuselangngi to la miputuona masawa. Ganna'mo ke mipikkiri'i to la miputuona tee allo, nasaba' masawanna, laen o ia to napuselangna."

Pangpakainga' na danggi' mpasala padanta' rupa tau

7:1-6

(*Lukas 6:37-38, 41-42*)

7 Mangngajahhimi Puang Isa nakua, "Danggi' mipasala padammi rupa tau, anna danggi' napasala kamu' Puang Allataala. ² Nasaba' ia to minii mpasala tau, ia toda la napasalan kamu' Puang Allataala. Ia to pesuka' misukan tau, la napake too Puang Allataala ssuka' kamu'. ³ Cia-pari mikitai to bulicak lan matanna padammi rupa tau, na kaju sangbatang lan matammi te'da misa'dingngi. ⁴ Umbo la mikua mangkada lako padammi rupa tau, 'Ake'mo na aku' nnalaii tuu bulicak lan mai matammu' nasitonganna den kaju sangbatang lan matammu. ⁵ Ee, tomajekkong! Alaii jolo' to kaju sangbatang lan matammi! Ianna macoram pengkitanmi, mane'ra kamu' wa'ding nnalaii to bulicak lan mai matanna padammi rupa tau.

⁶ Danggi' mupangben apa mala'bih lako asu, nasaba' la messailei ngkengkeko, na danggi' mupangben mutiaramu lako bai, nasaba' la naleseri."

Pangngajah umbo dikua massambajang

7:7-12

(*Lukas 11:9-13*)

⁷ Mangngajahhimi Puang Isa nakua, "Peta'dai lako Puang Allataala to miparalluinna, ammidiben. Angahhi to miparalluinna, ammiampa'i. Peta'dai ammidiben, susi to tomangdedek la ditimbakan bola. ⁸ Nasaba' ia to tometa'da lako Puang Allataala la dibenni, na ia to tonnangahhi la naampa'i, na ia to tomangdedek la ditimbakanni bola. ⁹ Te'da tau mben batu anakkana, ke meta'dai nande, ¹⁰ ba'tu

βασιλείαν [τοῦ θεοῦ] καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν. **34** μὴ οὖν μεριμνήσητε εἰς τὴν αὔριον, ἡ γὰρ αὔριον μεριμνήσει ἔαυτῆς· ἀρκετὸν τῇ ἡμέρᾳ ἡ κακία αὐτῆς.

7 Μὴ κρίνετε, ἵνα μὴ κριθῆτε· **2** ἐν ᾧ γὰρ κρίματι κρίνετε κριθήσεσθε, καὶ ἐν ᾧ μέτρῳ μετρεῖτε μετρηθήσεται ὑμῖν. **3** τί δὲ βλέπεις τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου, τὴν δὲ ἐν τῷ σῷ ὀφθαλμῷ δοκὸν οὐ κατανοεῖς; **4** ἢ πῶς ἐρεῖς τῷ ἀδελφῷ σου, "Αφες ἐκβάλω τὸ κάρφος ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ σου, καὶ ἴδού ἡ δοκὸς ἐν τῷ ὀφθαλμῷ σου; **5** ὑποκριτά, ἐκβαλε πρῶτον ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ σου τὴν δοκόν, καὶ τότε διαβλέψεις ἐκβαλεῖν τὸ κάρφος ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ τοῦ ἀδελφοῦ σου. **6** Μὴ δῶτε τὸ ἄγιον τοῖς κυσίν μηδὲ βάλητε τοὺς μαργαρίτας ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν χοίρων, μήποτε καταπατήσουσιν αὐτοὺς ἐν τοῖς ποσὶν αὐτῶν καὶ στραφέντες ὁηξωσιν ὑμᾶς.

7 Αἴτεῖτε καὶ δοθήσεται ὑμῖν, ζητεῖτε καὶ εὑρήσετε, κρούύτε καὶ ἀνοιγήσεται ὑμῖν· **8** πᾶς γὰρ ὁ αἰτῶν λαμβάνει καὶ ὁ ζητῶν εὑρίσκει καὶ τῷ κρούοντι ἀνοιγήσεται. **9** ἢ τίς ἐστιν ἐξ ὑμῶν ἀνθρωπος, ὃν αἰτήσει ὁ νίδος αὐτοῦ ἄρτον, μὴ λίθον ἐπιδώσει αὐτῷ; **10** ἢ καὶ ἵχθυν αἰτήσει, μὴ ὅφιν

nabenni ulah, ke meta'dai bale. ¹¹ Jaji, moi mitogaja', la miissen mbenni to melona lako anakkami, apa pole'raka to Ambe'mi Puang Allataala jao suruga la mben kamu' to mi-paralluinna, ke meta'da kamu'.

¹² Pugaukki lako padammi rupa tau, to apa mikadoangngi napugauk tau lako kalemi. Nasaba' iamo joo to dipangpangngajaran lan sura'na Nabi Musa sola sura'na nabi laen."

Pangngajah umbo dikua mentama suruga

7:13-20

(*Lukas 13:24*)

¹³ Mangngajahhimi Puang Isa nakua, "Nnola tama kamu' babangan si'pi', nasaba' maluah to babangan na ma-luah too to lalan diola lako naraka na buda tau nnolai.

¹⁴ Apa gaja si'pi' to babangan na si'pi' too to lalan diola lako katuoan melo te'da cappa'na, na ci'di'ra tau to nnampa'i."

Pangpakainga' umbo dikua nnissenni to nabi tongan na tangtongan

7:15-20

(*Lukas 6:43-44*)

¹⁵ Mangpakainga'mi Puang Isa nakua, "Majaga melo kamu' lako nabi tangtongan, to mentama tangnga-tangngami mangmalamma-lamma susi bembala', apa sitonganna susi asu lampung penawanna. ¹⁶ Jio mai panggaukanna la minii nnissen tonganni kumua indara ia. Duri kamban te'da namembua anggoro', na pangngala duri te'da namembua ara. ¹⁷ Ia to kaju melo, melo toda buanna. Apa ia to kaju gaja', tangmelo toda buanna. ¹⁸ Te'da nakullei to kaju melo la gaja' buanna, ba'tu kaju gaja' la melo buanna. ¹⁹ Ia to kaju gaja' buanna, la dita'bangngi ngasan, nadisumpun. ²⁰ Jaji, ia to nabi tangtongan la miissen jio mai panggaukanna."

έπιδώσει αὐτῷ; **11** εἰ οὖν ὑμεῖς πονηροὶ δύντες οἴδατε δόματα ἀγαθὰ διδόναι τοῖς τέκνοις ὑμῶν, πόσῳ μᾶλλον δὲ πατήρ ὑμῶν δὲ ἐν τοῖς οὐρανοῖς δώσει ἀγαθὰ τοῖς αἰτοῦσιν αὐτόν. **12** Πάντα οὖν ὅσα ἐὰν θέλητε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, οὕτως καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς· οὗτος γάρ ἐστιν ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται.

13 Εἰσέλθατε διὰ τῆς στενῆς πύλης· ὅτι πλατεῖα ἡ πύλη καὶ εὐρύχωρος ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ἀπώλειαν καὶ πολλοί εἰσιν οἱ εἰσερχόμενοι δι’ αὐτῆς· **14** τί στενὴ ἡ πύλη καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωὴν καὶ δλίγοι εἰσὶν οἱ εὐρίσκοντες αὐτήν.

15 Προσέχετε ἀπὸ τῶν ψευδοπροφητῶν, οἵτινες ἔρχονται πρὸς ὑμᾶς ἐν ἐνδύμασιν προβάτων, ἔσωθεν δέ εἰσιν λύκοι ἄρπαγες. **16** ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε αὐτούς. μήτι συλλέγουσιν ἀπὸ ἀκανθῶν σταφυλὰς ἢ ἀπὸ τριβόλων σῦκα; **17** οὕτως πᾶν δένδρον ἀγαθὸν καρποὺς καλοὺς ποιεῖ, τὸ δὲ σαπρὸν δένδρον καρποὺς πονηροὺς ποιεῖ. **18** οὐ δύναται δένδρον ἀγαθὸν καρποὺς πονηροὺς ποιεῖν οὐδὲ δένδρον σαπρὸν καρποὺς καλοὺς ποιεῖν. **19** πᾶν δένδρον μὴ ποιοῦν καρπὸν καλὸν ἐκκόπτεται καὶ εἰς πῦρ βάλλεται. **20** ἄρα γε ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε αὐτούς.

Panggaukan dipasiolanan kada**7:21-23***(Lukas 13:25-27)*

21 Mangngajahimi Puang Isa nakua, "Te'da na ia ngasan to tau to metamba-tamba lako kale-Ku' nakua, 'Oo Puang! Oo Puang!' to la menjaji umma'-Na Puang Allaataala. Apa iara to tau mpugauk pakkaeloran-Na Ambe'-Ku' jao suruga, la menjaji umma'-Na. **22** Ia ke Kiama'mi lino, buda tau la mangkada lako kale-Ku' kumua, 'Oo, Puang! Ia tongkipangpeissenan Kareba Kasalamatan ba'tu nnula'ikan setang sola mpugauk buda tanda mejangngaran, sangan-Ta' kipau.' **23** Apa la kukuan pisnenri, 'Ee togaja', palai kamu' ntee! Tangngia kamu' taung-Ku!'”

Pangpasusian bola dipake'deh jao batu ariri,**na bola dipake'deh jao bungin****7:24-29***(Lukas 6:47-49)*

24 Mangngajahimi Puang Isa nakua, "Iamo joo, ia to tempesa'dingngii tee kadang-Ku', napugaukki, iamo dipasusi tomandalan tangngah to mpake'deh bolana jao pondasi batu. **25** Ianna uran rambak nasaba' to wai, namangngiri' to angin bara' ssiokki joo bola, te'da naro'pok, nasaba' dipake'dehhi jao pondasi batu. **26** Apa ia to tossa'ding kadang-Ku', na te'da napugaukki, iamo dipasusi tobango' mpake'deh bolana jao bungin. **27** Ianna uran rambakmo nasaba' to wai, namangngiri' to angin bara' ssiokki joo bola, ta'pa ro'pokmi."

Makuasa to Puang Isa**7:28-29**

28 Ia tonna mangka ngasanmo napangpangngajaran Puang Isa joo, sijangngarammi to tobuda ssa'ding pangngajaran-Na, **29** nasaba' matongko ke mangnjajahhii, te'da nasisi guru agama.

21 Οὐ πᾶς ὁ λέγων μοι, Κύριε κύριε, εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἀλλ’ ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.
22 πολλοὶ ἔροῦσίν μοι ἐν ἑκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, Κύριε κύριε, οὐ τῷ σῷ ὄνόματι ἐπροφῆτεύσαμεν, καὶ τῷ σῷ ὄνόματι δαιμόνια ἔξεβάλομεν, καὶ τῷ σῷ ὄνόματι δυνάμεις πολλὰς ἐποιήσαμεν; **23** καὶ τότε διμοιογήσω αὐτοῖς ὅτι Οὐδέποτε ἔγνων ὑμᾶς· ἀποχωρεῖτε ἀπ’ ἐμοῦ οἱ ἔργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν.

24 Πᾶς οὖν ὅστις ἀκούει μου τοὺς λόγους τούτους καὶ ποιεῖ αὐτοὺς, δύμοιωθήσεται ἀνδρὶ φρονίμῳ, ὅστις ὥκοδόμησεν αὐτοῦ τὴν οἰκίαν ἐπὶ τὴν πέτραν· **25** καὶ κατέβῃ ἡ βροχὴ καὶ ἥλθον οἱ ποταμοὶ καὶ ἔπνευσαν οἱ ἄνεμοι καὶ προσέπεσαν τῇ οἰκίᾳ ἑκείνῃ, καὶ οὐκ ἔπεσεν, τεθμελίωτο γὰρ ἐπὶ τὴν πέτραν. **26** καὶ πᾶς ὁ ἀκούων μου τοὺς λόγους τούτους καὶ μὴ ποιῶν αὐτοὺς δύμοιωθήσεται ἀνδρὶ μωρῷ, ὅστις ὥκοδόμησεν αὐτοῦ τὴν οἰκίαν ἐπὶ τὴν ἄμμον· **27** καὶ κατέβῃ ἡ βροχὴ καὶ ἥλθον οἱ ποταμοὶ καὶ ἔπνευσαν οἱ ἄνεμοι καὶ προσέκοψαν τῇ οἰκίᾳ ἑκείνῃ, καὶ ἔπεσεν καὶ ἦν ἡ πτώσις αὐτῆς μεγάλη.

28 Καὶ ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς λόγους τούτους, ἔξεπλήσσοντο οἱ ὄχλοι ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ· **29** ἦν γὰρ διδάσκων αὐτοὺς ὡς ἔξουσίαν ἔχων καὶ οὐχ ὡς οἱ γραμματεῖς αὐτῶν.

Puang Isa mpamalagah tomasolak

8:1-4

(*Markus 1:40-45; Lukas 5:12-16*)

8 Ia tonna mellaomo Puang Isa jao mai joo buntu, liwa' buda tau undi nturu'i. **2** Ta'pa ratumi mesa' to tomasolak, suju' jio olo-Na Puang Isa nakua, "Oo Puang, ia ke melohki', manassa kumua makuasaki' mpamalagahna'." **3** Nne'te'mi liman-Na Puang Isa, nakaka'i nakua, "Melohna', malagahmoko!" Ta'pa melomi to kalena joo wattu. **4** Nakuamo Puang Isa, "Danggi' lalo mucuritai moi lako mesa' tau, apa maleko lako imang jao kota Yerusalem,^w mupeta'dai napattantui kumua malagah tonganmoko!^x Mumane' mpugauk tooi to karoba kamalagaramu situru' atoranna Nabi Musa, namenjaji butti lako sininna tau."

Puang Isa mpamalagah kaunanna kamandang

8:5-13

(*Lukas 7:1-10*)

5 Ia tonna malemo tama kota Kapernaum to Puang Isa, ratumi mesa' to kamandang surudadu Roma mengkamalah-malah, **6** nakua, "Oo Puang, kipi'i to kaunanku' jio bolaku', namamma' bangmira, naliwa' dikka' maparri'na." **7** Mebalimi nakua, "La malena' lako bolamu la mpamalagahhi." **8** Apa mebalii tee kamandang nakua, "Oo Puang, te'da kusipato' la ntarimaki' jio bolaku'. Jaji mangkada bangmiki', napumalagahhi to kaunanku'. **9** Nasaba' ia tee aku' tonturu'na' parentana tomparentana', na den toda surudadu kuparenta to nturu' parentaku'. Ia angkusuai to

^w **8:4:** Mesa'ra ngenan to nanii mangjama imang, jio manda Bola Puang Allataala jao kota Yerusalem.

^x **8:4:** Ia to masaki solak kumua ba'tu la malagah tonganmi, imang ia mpattantui. Ianna malagahmo malemi mbawa karoba la napangkaroban imang situru' atoran agama. Imamat 14:1-32.

8 Καταβάντος δὲ αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ὅρους ἡκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι πολλοί. **2** καὶ ἴδοι λεπρὸς προσελθὼν προσεκύνει αὐτῷ λέγων, Κύριε, ἐὰν θέλῃς δύνασαι με καθαρίσαι. **3** καὶ ἐκτείνας τὴν χεῖρα ἤψατο αὐτοῦ λέγων, Θέλω, καθαρίσθητι· καὶ εὐθέως ἐκαθαρίσθη αὐτοῦ ἡ λέπρα. **4** καὶ λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Ὁρα μηδενὶ εἴπης, ἀλλὰ ὑπαγε σεαυτὸν δεῖξον τῷ ἵερεῖ καὶ προσένεγκον τὸ δῶρον ὃ προσέταξεν Μωϋσῆς, εἰς μαρτύριον αὐτοῖς.

5 Εἰσελθόντος δὲ αὐτοῦ εἰς Καφαρναοὺμ προσῆλθεν αὐτῷ ἐκατόνταρχος παρακαλῶν αὐτὸν **6** καὶ λέγων, Κύριε, ὁ παῖς μου βέβληται ἐν τῇ οἰκίᾳ παραλυτικός, δεινῶς βασανιζόμενος. **7** καὶ λέγει αὐτῷ, Ἐγὼ ἐλθὼν θεραπεύσω αὐτόν. **8** καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἐκατόνταρχος ἔφη, Κύριε, οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς ἵνα μου ὑπὸ τὴν στέγην εἰσέλθης, ἀλλὰ μόνον εἰπὲ λόγῳ, καὶ ἰαθήσεται ὁ παῖς μου. **9** καὶ γὰρ ἐγὼ ἀνθρωπός εἰμι ὑπὸ ἐξουσίαν, ἔχων ὑπ’ ἐμαυτὸν στρατιώτας, καὶ λέγω τούτῳ, Πορεύθητι, καὶ

surudadu kumua, 'Maleko!', nang la malei, na ia angkukua lako to laenna, 'Maleko mai!' nang la ratui. Na ia angkusuai to kaunanku' kumua, 'Pugaukki tee!' nang la napugaukki ia."

¹⁰ Jangngahmi Puang Isa ssa'dingngi joo kadanna. Mes-sailemi anna mangkada lako tobuda to undi nturu'i nakua, "La miingaran tee kadang-Ku' kumua, liwa' matappa' tee tau! Te'dapa tau kuampa' kamatapparan susi tee, moi lan tangnga-tangngana to-Israel! ¹¹ La miingaran! Buda tau tangngia to-Yahudi la ratu jio mai kadellekan sola jio mai kalambunan, na la mangmaroah-roah sola Nabi Ibrahim, Ishak, na Yakub lan Lino Barun-Na Puang Allataala. ¹² Na sitonganna buda to-Israel to sipato' la menjaji umma'-Na Puang Allataala, la dicabean tama ngenan malillin, iamo to disanga naraka. Ntuu jio la nanii kumarrak na sunggari-gi'." ¹³ Mangkai joo too, nakuamo Puang Isa lako joo kamandang, "Polemoko. Apa to mukatappa'i, iamo la jaji." Ia joo wattu ta'pa malagahmi to kaunanna.

Indo matuanna Petrus dipamalagah

8:14-17

(Markus 1:29-34; Lukas 4:38-41)

¹⁴ Malemi Puang Isa lako bolana Petrus. Mentamami bola, nakitai to indo matuanna Petrus makula' kale namamma' bang. ¹⁵ Nakaka'i Puang Isa to limanna, nata'pa malagah. Ke'dehmi, namale mpasadianni kande to Puang Isa.

¹⁶ Ia tonna kabuhmo allo, budami tau ratu mbawa tonatamai setang sola tomasaki lako Puang Isa, na sangbukura kada napau, nnula'ii tuu lako setang lan kalena tau, napumalagah ngasanni to tomasaki. ¹⁷ Susimi joo najaji to kadan-Na Puang Allataala mangka napau Nabi Yesaya tonna anu' kumua,

"Iamo mpupa'dik pa'dikkita'
na llendokan sakinta!"^y

^y 8:17: Yesaya 53:4

πορεύεται, καὶ ἄλλω, "Ερχου, καὶ ἔρχεται, καὶ τῷ δούλῳ μου, Ποίησον τὸντο, καὶ ποιεῖ. **10** ἀκούσας δὲ ὁ Ἰησοῦς ἐθαύμασεν καὶ εἶπεν τοῖς ἀκολουθοῦσιν, 'Αμὴν λέγω ὑμῖν, παρ' οὐδενὶ τοσαύτην πίστιν ἐν τῷ Ἰσραὴλ εὑρον. **11** λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι πολλοὶ ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν ἥξουσιν καὶ ἀνακλιθήσονται μετὰ Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακὼβ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, **12** οἱ δὲ υἱοὶ τῆς βασιλείας ἐκβληθήσονται εἰς τὸ σκότος τὸ ἔξωτερον· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὁδόντων. **13** καὶ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς τῷ ἑκατοντάρχῃ, "Υπαγε, ὡς ἐπίστευσας γενηθήτω σοι. καὶ ἵαθη ὁ παῖς [αὐτοῦ] ἐν τῇ ὕρᾳ ἐκείνῃ.

14 Καὶ ἐλθὼν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν οἰκίαν Πέτρου εἶδεν τὴν πενθερὰν αὐτοῦ βεβλημένην καὶ πυρέσσουσαν· **15** καὶ ἤψατο τῆς χειρὸς αὐτῆς, καὶ ἀφῆκεν αὐτὴν ὁ πυρετός, καὶ ἤγέρθη καὶ διηκόνει αὐτῷ. **16** Ὁφίας δὲ γενομένης προσήνεγκαν αὐτῷ δαιμονιζομένους πολλούς· καὶ ἐξέβαλεν τὰ πνεύματα λόγῳ καὶ πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας ἐθεράπευσεν, **17** ὅπως πληρωθῇ τὸ ρῆθεν διὰ Ἡσαΐου τοῦ προφήτου λέγοντος,

Ἀντὸς τὰς ἀσθενείας ἡμῶν ἔλαβεν
καὶ τὰς νόσους ἐβάστασεν.

Indara to wa'ding nturu' Puang Isa
8:18-22
(Lukas 9:57-62)

18 Ia tonna kitai Puang Isa buda tau ntalimbungngi, na-suami to anak gurun-Na, nalamban lian sambali'na tasik.
19 Denmi mesa' guru agama ratu lako Puang Isa nakua, "Oo, Guru! La undina' nturu'ki' umbo-umbo taola." **20** Me-balimi nakua, "Cinggallun den ia lo'ko'na, sola manuk-manuk den ia serangna, apa ia tee Aku', Anak Mentolino, te'da ngenan kunii mamma'."

21 Den pole' omi mesa' tonturu'i meta'da nakua, "Oo, Puang! Eloranpa' jolo' kupole llamun ambe'ku'." **22** Apa me-balimi nakua, "Undiko nturu'na'! Ake'mo na tomatemora llamun tomatena."^z

Puang Isa mparadan kalimpuru
8:23-27
(Markus 4:35-41; Lukas 8:22-25)

23 Ia tonna endekmo Puang Isa de' lopi, endek todami to anak gurun-Na. **24** Ta'pa mangngumbukmi to angin bara' jiong tasik, na la tallan to lopi, nasaba' natamai wai bom-bang, apa mamma' bangngi to Puang Isa. **25** Malemi to anak gurun-Na ntundanni nakua, "Oo Puang, turunnikan, la tallanmiki!" **26** Mebalimi nakua, "Ammimalaja'ra na te'da mikatappa'ina!" Ke'dehmi nagarra'i to kalimpuru sola bombang, narapa' to tasik. **27** Jangngah ngasanmi tuu lako tau nakua, "Indara ia sitonganna tee tau, na moi angin sola tasik nturu' too parenta-Na!"

^z **8:22:** *tomate*, battuananna: totangmatappa'.

18 Ἰδών δὲ ὁ Ἰησοῦς ὅχλον περὶ αὐτὸν ἐκέλευσεν ἀπελθεῖν εἰς τὸ πέραν. **19** καὶ προσελθὼν εἷς γραμματεὺς εἶπεν αὐτῷ, Διδάσκαλε, ἀκολουθήσω σοι ὅπου ἔὰν ἀπέρχῃ. **20** καὶ λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Αἱ ἀλώπεκες φωλεοὺς ἔχουσιν καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνώσεις, ὁ δὲ νίδος τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἔχει ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνῃ. **21** ἔτερος δὲ τῶν μαθητῶν [αὐτοῦ] εἶπεν αὐτῷ, Κύριε, ἐπίτρεψόν μοι πρῶτον ἀπελθεῖν καὶ θάψαι τὸν πατέρα μου. **22** ὁ δὲ Ἰησοῦς λέγει αὐτῷ, Ἀκολούθει μοι καὶ ἄφες τοὺς νεκρούς θάψαι τοὺς ἔαυτῶν νεκρούς.

23 Καὶ ἐμβάντι αὐτῷ εἰς τὸ πλοῖον ἤκολούθησαν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. **24** καὶ ἴδον σεισμὸς μέγας ἐγένετο ἐν τῇ θαλάσσῃ, ὥστε τὸ πλοῖον καλύπτεσθαι ὑπὸ τῶν κυμάτων, αὐτὸς δὲ ἐκάθευδεν. **25** καὶ προσελθόντες ἥγειραν αὐτὸν λέγοντες, Κύριε, σῶσον, ἀπολλύμεθα. **26** καὶ λέγει αὐτοῖς, Τί δειλοί ἐστε, ὀλιγόπιστοι; τότε ἐγερθεὶς ἐπετίμησεν τοῖς ἀνέμοις καὶ τῇ θαλάσσῃ, καὶ ἐγένετο γαλήνη μεγάλη. **27** οἱ δὲ ἀνθρώποι ἐθαύμασαν λέγοντες, Ποταπός ἐστιν οὗτος ὅτι καὶ οἱ ἀνεμοί καὶ ἡ θάλασσα αὐτῷ ὑπακούουσιν;

**Puang Isa mpamalagah dua tonatamai setang
8:28-34**

(*Markus 5:1-20; Lukas 8:26-39*)

28 Ratumi Puang Isa lian sambali'na Tasik Galilea jio tana Gadara. Den dua tau tonatamai setang ntuu jio. Liwa' sa'ga' joo tau sola dua, napusaba'i na te'da tau barani nnolai joo lalan. Ia tonna ratumo Puang Isa ntuu jio, messunmi sola dua lan mai lo'ko' tomate namale mpessitammuii. **29** Metamba-tambami nakua, "Anak Allataala! La tapatumbamorakan tee? La ratumiriki'ka la ncallakan, na te'dapa nawattunna?" **30** Te'da namambela jio mai ntuu joo, den buda bai massumben. **31** Ia tuu lako setang meta'da lako Puang Isa nakua, "Ia ke la taula'ikan, suakan mentama ntuu lako bai." **32** Nakuanmi Puang Isa, "Malemo kamu'." Messunmi tuu lako setang, namentama bai. Sikingarasanmi tuu lako bai jao mai awa', nampentujoan kalena do' tasik, anna mate ngasan. **33** Ia joo tomangrewa bai, sikingarasanmi male tama kota, mpaui to apa mangka jaji lako joo dua tau natamai setang, napau tooi to bai simatean. **34** Messun ngasanmi to tau lan mai kota mpessitammui Puang Isa. Ia tonna sikitamo, meta'da tongan-tonganni kumua nasalaii joo tana Gadara.

**Makuasa Puang Isa ndampangan tomadosa
9:1-8**

(*Markus 2:1-12; Lukas 5:17-26*)

9 Mangkai joo endekmi Puang Isa de' lopi, nalamban lian kampong-Na. **2** Denmi mesa' tokupi' nabulle tau lako Puang Isa, dipamamma' bang jiong ampah. Ia tonna issenmi Puang Isa matumba kamatapparanna tuu lako tau mangkadami lako joo tokupi', nakua, "Ee anak-Ku'! Pemalapuhhi penawammu. Didampanganmoko." **3** Denmi ba'tu pira-pira guru agama ssa'dingngi, namangkada lan penawanna nakua, "Ia tee tau ncpa' Puang Allataala, sanga

28 Καὶ ἐλθόντος αὐτοῦ εἰς τὸ πέραν εἰς τὴν χώραν τῶν Γαδαρηνῶν ὑπήντησαν αὐτῷ δύο δαιμονιζόμενοι ἐκ τῶν μνημείων ἔξερχόμενοι, χαλεποὶ λίαν, ὥστε μὴ ἴσχύειν τινὰ παρελθεῖν διὰ τῆς ὁδοῦ ἐκείνης. **29** καὶ ἰδοὺ ἔκραξαν λέγοντες, Τί ἡμῖν καὶ σοί, νιὲ τοῦ θεοῦ; ἥλθες ὅδε πρὸ καιροῦ βασανίσαι ἡμᾶς; **30** ἦν δὲ μακρὰν ἀπ' αὐτῶν ἀγέλη χοίρων πολλῶν βοσκομένη. **31** οἱ δὲ δαιμονες παρεκάλουν αὐτὸν λέγοντες, Εἰ ἐκβάλλεις ἡμᾶς, ἀπόστειλον ἡμᾶς εἰς τὴν ἀγέλην τῶν χοίρων. **32** καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Υπάγετε. οἱ δὲ ἔξελθόντες ἀπῆλθεν εἰς τοὺς χοίρους· καὶ ἰδοὺ ὥρμησεν πᾶσα ἡ ἀγέλη κατὰ τοῦ κρημνοῦ εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἀπέθανον ἐν τοῖς ὄντασιν. **33** οἱ δὲ βόσκοντες ἔφυγον, καὶ ἀπελθόντες εἰς τὴν πόλιν ἀπήγγειλαν πάντα καὶ τὰ τῶν δαιμονιζομένων. **34** καὶ ἰδοὺ πᾶσα ἡ πόλις ἔξῆλθεν εἰς ὑπάντησιν τῷ Ἰησοῦ, καὶ ἰδόντες αὐτὸν παρεκάλεσαν ὅπως μεταβῇ ἀπὸ τῶν ὄριών αὐτῶν.

9 Καὶ ἐμβὰς εἰς πλοῖον διεπέρασεν καὶ ἥλθεν εἰς τὴν ἴδιαν πόλιν. **2** καὶ ἰδοὺ προσέφερον αὐτῷ παραλυτικὸν ἐπὶ κλίνης βεβλημένον. καὶ ἰδὼν ὁ Ἰησοῦς τὴν πίστιν αὐτῶν εἶπεν τῷ παραλυτικῷ, Θάρσει, τέκνον, ἀφίενταί σου αἱ ἀμαρτίαι. **3** καὶ ἰδού τινες τῶν γραμματέων εἶπαν ἐν ἑαυτοῖς, Οὗτος

mpapada Ia Puang Allataala kalena.”^a 4 Naissen Puang Isa to lan penawanna tuu lako guru agama. Iamo joo na-kuanni, ”Ciapari mimangpikkiri' gaja' susi tuu? 5 Umbon-nara marawa, dikuaraka, ’Didampanganmoko’, ba’tu di-kuaraka, ’Ke’dehmoko mulumingka.’ 6 Apa ia tee wattu la kupakitan kamu’, kumua makuasana’ Aku’, Anak Mentoli-no, ndampangan tomadosa lan tee lino.^b Iamo joo kukua lako tee tokupi’, ’Ke’dehmoko, angka’i tuu ampahmu, mu-pole.’” 7 Ke’dehmi joo tokupi’ napole. 8 Ia tonna kitami to-buda joo apa jaji, silajatan ngasanni, anna mpakala’bih Puang Allataala to mpangben kuasa liwa’ tonggo lako tolino.

**Puang Isa ntambai Matius menjaji anak gurun-Na
9:9-13**

(Markus 2:13-17; Lukas 5:27-32)

9 Ia tonna mpatarruhmo kalingkan-Na Puang Isa, ngkitami mesa' passassung disanga Matius cumadokko lan kantorona. Nakua Puang Isa lako, ”Maleko mai nturu’na’, kupaunan guruko!” Ta’pa ke’dehmi anna male nturu’i. 10 Ia tonna kumande Puang Isa sola anak gurun-Na jio bolana Matius, ratumi buda to passassung laen, sola to tonasangamo tau togaja’, nakumande sola. 11 Denmi to-Farisi ngkitai anna kutanaii to anak gurun-Na Puang Isa nakua, ”Ciapari nakumande ora gurummu sola passassung na totangnturu’ atoran agama?” 12 Nasa’ding Puang Isa to pekutananna, napebalii nakua, ”Ia to tomalahagah te’dal naparallui tomangjampi, apa tomasakira. 13 Te’dal kuratu la ntulung tossanga kalena tomelo, apa ratura’ ntulung tomadosa,

^a 9:3: Ia to guru agama te’dal nakatappa’i kumua Anak Allataala to Puang Isa, to mangka diben kuasa ndampangan tau.

^b 9:6: Pahangna to-Yahudi kumua ianna den tau malagah jio mai sakinna, iamo buttinna kumua nadampangan Puang Allataala to tau.

βλασφημεῖ. **4** καὶ Ἰδὼν ὁ Ἰησοῦς τὰς ἐνθυμήσεις αὐτῶν εἶπεν, Ἰνατί ἐνθυμεῖσθε πονηρὰ ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν; **5** τί γάρ ἐστιν εὔκοπτότερον, εἰπεῖν, Ἀφίενται σου αἱ ἀμαρτίαι, ἢ εἰπεῖν, Ἐγειρε καὶ περιπάτει; **6** ἵνα δὲ εἰδῆτε ὅτι ἔχουσίαν ἔχει ὁ νίὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς ἀφιέναι ἀμαρτίας τότε λέγει τῷ παραλυτικῷ, Ἐγερθεὶς ὑρόν σου τὴν κλίνην καὶ ὑπαγε εἰς τὸν οἶκόν σου. **7** καὶ ἐγερθεὶς ἀπῆλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ. **8** Ἰδόντες δὲ οἱ ὄχλοι ἐφοβήθησαν καὶ ἐδόξασαν τὸν θεὸν τὸν δόντα ἔχουσίαν τοιαύτην τοῖς ἀνθρώποις.

9 Καὶ παράγων ὁ Ἰησοῦς ἐκεῦθεν εἶδεν ἄνθρωπον καθήμενον ἐπὶ τῷ τελώνιον, Μαθθαῖον λεγόμενον, καὶ λέγει αὐτῷ, Ἀκολούθει μοι. καὶ ἀναστὰς ἥκολούθησεν αὐτῷ. **10** Καὶ ἐγένετο αὐτοῦ ἀνακειμένου ἐν τῇ οἰκίᾳ, καὶ ἴδού πολλοὶ τελῶναι καὶ ἀμαρτωλοὶ ἐλθόντες συνανέκειντο τῷ Ἰησοῦ καὶ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ. **11** καὶ Ἰδόντες οἱ Φαρισαῖοι ἔλεγον τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, Διὰ τί μετὰ τῶν τελωνῶν καὶ ἀμαρτωλῶν ἐσθίει ὁ διδάσκαλος ὑμῶν; **12** ὁ δὲ ἀκούσας εἶπεν, Οὐ χρείαν ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες ἱατροῦ ἀλλ᾽ οἱ κακῶς ἔχοντες. **13** πορευθέντες δὲ μάθετε τί ἐστιν, Ἐλεος θέλω καὶ

anna mengkatoba'. Pelajahhii apa battuananna tee kadangan Puang Allataala lan Sura' Allataala, 'Kamamaseanra lako padammi rupa tau to kuangah, tangngia karoba ollok-olok.'^c

Pangngajah puasa

9:14-17

(Markus 2:18-22; Lukas 5:33-39)

14 Mangkai joo ratumi to anak gurunna Nabi Yahya lako Puang Isa, namekutana nakua, "Ciapari na kami' manda sola to-Farisi to puasa, na te'da ia to anak gurun-Ta'?" **15** Napebalii Puang Isa mpake pangpasusian nakua, "Ianna botting to tau, misangaraka kumua la puasai to toratu! Ianna solapa tobetting muane, tantu te'da! Apa la den wat-tunna naladiala jio mai tangnga-tangngana joo tobetting muane, iamo tee Aku', mane'ri puasa to toratu, iamo tee anak gurung-Ku'." **16** Nakua pole' omo, "Te'da tau mpang-tampiran pancurikan baru lako baju maluse, nasaba' la temporon joo pangeurikan baru naca'ceanni joo baju maluse, nasaca'ce-ca'cena. **17** Te'da tau mpatama anggoro' baru tama pangpanian malusemo, to dikabua' jio mai balulang, nasaba' ia namangkamburamo, tiba'tui joo pangpanian malusemo, natibaku to anggoro'. Jaji la sajang duai to anggoro' sola pangpanianna. Ia to anggoro' baru la dipatama todapi ia pangpanian baru, dikua nasalama' joo anggoro' sola pangpanianna."

**Puang Isa mpatuo pole' anakkana kapala bola
passambajangan sola mpamalah mesa' baine**

9:18-26

(Markus 5:21-43; Lukas 8:40-56)

18 Ia tonna mangkada unapa Puang Isa lako anak gurunna Nabi Yahya, ratumi to kapala bola passambajangan.

^c **9:13:** Hosea 6:6.

οὐ θυσίαν· οὐ γάρ ἦλθον καλέσαι δικαιίους ἀλλὰ ἀμαρτωλούς.

14 Τότε προσέρχονται αὐτῷ οἱ μαθηταὶ Ἰωάννου λέγοντες, Διὰ τί ἡμεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι νηστεύομεν [πολλά], οἱ δὲ μαθηταὶ σου οὐ νηστεύουσιν; **15** καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Μὴ δύνανται οἱ υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος πενθεῖν ἐφ' ὅσον μετ' αὐτῶν ἔστιν ὁ νυμφίος; ἐλεύσονται δὲ ἡμέραι ὅταν ἀπαρθῇ ἀπ' αὐτῶν ὁ νυμφίος, καὶ τότε νηστεύσουσιν. **16** οὐδεὶς δὲ ἐπιβάλλει ἐπίβλημα ὁάκους ὀγγάφου ἐπὶ ἴματίῳ παλαιῷ· αἴρει γάρ τὸ πλήρωμα αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ἴματίου καὶ χεῖρον σχίσμα γίνεται. **17** οὐδὲ βάλλουσιν οὖν νέον εἰς ἀσκοὺς παλαιούς· εἰ δὲ μή γε, ῥήγνυνται οἱ ἀσκοί καὶ ὁ οὖν ἐκχεῖται καὶ οἱ ἀσκοὶ ἀπόλλυνται· ἀλλὰ βάλλουσιν οὖν νέον εἰς ἀσκοὺς καινούς, καὶ ἀμφότεροι συντηροῦνται.

18 Ταῦτα αὐτοῦ λαλούντος αὐτοῖς, ἵδον ἄρχων εἷς ἐλθὼν προσεκύνει αὐτῷ λέγων ὅτι Ἡ θυγάτηρ

Suju'mi jio olo-Na Puang Isa nameta'da nakua, "Mane' mangka dikka' mate to becce'ku'. Apa mengkamase-masena' lako kale-Ta' ke wa'dingngi, antamalepa ngkaka'i, na-tuo pole." ¹⁹ Ke'dehmi to Puang Isa namale situru' joo tau, naundi toda to anak gurun-Na. ²⁰ Ia tonna jiomo tangnga lalan, denmi mesa' baine to sangpulo duamo taunna maparri' tongan nasa'ding, nasaba' macarepa tarruh bangngi. Malemi impendete'i Puang Isa jio mai boko'-Na, anna kaka'i to tampak baju lando-Na, ²¹ nasaba' nakua lan penawanna kumua, "Moi kukaka' bangri to baju lando-Na, manassa la kupumalagah." ²² Ta'pa messailemi to Puang Isa nikitai joo baine, namangkada nakua, "Ee, anak-Ku', pemawatangngii to penawammu! Malagahmoko, nasaba' mukatappa'ina!" Ia joo wattu ta'pa malagahmi.

²³ Ia tonna ratumo to Puang Isa lako bolana joo kapala bola passambajangan, ngkitami buda tau mbating sola tomassuling kamasussan. ²⁴ Nakuanmi Puang Isa tuu lako tau, "Messun ngasan kamu'! Te'dara namate tee pea, apa mamma'ri." Napetawa-tawaimi tau. ²⁵ Ia tonna simes-sunammo to tau, malemi Puang Isa ntoei to limanna joo pea, nata'pa tuo pole'. ²⁶ Ia joo kajajian ta'pa naissen sinin-na tau lan joo kampong na mengguririkkina.

Puang Isa mpapakita dua tobuta
9:27-31

²⁷ Ia tonna patarruhmo kalingkan-Na Puang Isa, denmi dua tobuta undi metamba-tamba nakua, "Oo Puang, bat'i'na Raja Daud,^d kamaseikan dikka'." ²⁸ Ia tonna mentamamo bola, ratumi joo tobuta sola duai lako Puang Isa. Nakutanaimi Puang Isa nakua, "Mikatappa'iraka kumua wa'dingna' mpapakita kamu'?" Mebalimi nakua, "Ie', kitkatappa'i kita' Puang!" ²⁹ Nakaka'mi Puang Isa to matanna nakua, "Susi to mikatappa'ina, iamo jaji." ³⁰ Pakitami sola

^d **9:27:** Ia to Raja Mangpasalama' disanga too bat'i'na Raja Daud.

μου ἄρτι ἐτελεύτησεν· ἀλλὰ ἐλθών ἐπίθες τὴν χεῖρά σου ἐπ' αὐτήν, καὶ ζήσεται. **19** καὶ ἐγερθεὶς ὁ Ἰησοῦς ἤκολούθησεν αὐτῷ καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. **20** Καὶ ἴδου γυνὴ αἵμορροούσα δώδεκα ἔτη προσελθούσα ὅπισθεν ἥψατο τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου αὐτοῦ· **21** ἔλεγεν γὰρ ἐν ἑαυτῇ, Ἐὰν μόνον ἄψωμαι τοῦ ἱματίου αὐτοῦ σωθήσομαι. **22** ὁ δὲ Ἰησοῦς στραφεὶς καὶ ἴδων αὐτὴν εἶπεν, Θάρσει, θύγατερ· ἡ πίστις σου σέσωκέν σε. καὶ ἐσώθῃ ἡ γυνὴ ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης. **23** Καὶ ἐλθών ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἄρχοντος καὶ ἴδων τοὺς αὐλητὰς καὶ τὸν ὄχλον θορυβούμενον **24** ἔλεγεν, Ἀναχωρεῖτε, οὐ γὰρ ἀπέθανεν τὸ κοράσιον ἀλλὰ καθεύδει. καὶ κατεγέλων αὐτοῦ. **25** ὅτε δὲ ἐξεβλήθη ὁ ὄχλος εἰσελθών ἐκράτησεν τῆς χειρὸς αὐτῆς, καὶ ἤγέρθη τὸ κοράσιον. **26** καὶ ἐξῆλθεν ἡ φίμη αὕτη εἰς ὅλην τὴν γῆν ἐκείνην.

27 Καὶ παράγοντι ἐκείθεν τῷ Ἰησοῦ ἤκολούθησαν [αὐτῷ] δύο τυφλοὶ κράζοντες καὶ λέγοντες, Ἐλέησον νήμας, νίδις Δαυίδ. **28** ἐλθόντι δὲ εἰς τὴν οἰκίαν προσῆλθον αὐτῷ οἱ τυφλοί, καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Πιστεύετε ὅτι δύναμαι τούτο ποιῆσαι; λέγουσιν αὐτῷ, Ναί κύριε. **29** τότε ἥψατο τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν λέγων, Κατὰ τὴν πίστιν ὑμῶν γενηθήτω ὑμῖν. **30** καὶ ἤνεῳχθησαν αὐτῶν οἱ

dua. Napakainga'mi Puang Isa kumua, "Danggi' lalo naden tau mipauan joo apa jaji." ³¹ Apa ia tonna messunmo lan mai bola sola dua, malemi ncuritai lako tau lan joo kampong na menguririkkina.

**Puang Isa mpupangkada tomamang
9:32-34**

³² Ia tonna malemo joo tau dua, den omi mesa' tomamang, sanga natamai setang, nabawai tau lako Puang Isa. ³³ Naula'impi Puang Isa joo setang, nata'pa mangkada joo tau. Jangngahmi to tobuda nakua, "Wah, te'dapa takita to susinna tee inde' Israel!" ³⁴ Apa nakua to to-Farisi, "Kuasanna puanggawana setang napake nnula'i setang."

**Puang Isa masse penawanna ngkita tobuda
9:35-38**

³⁵ Mangkai joo, malemi Puang Isa llelei kota sola kampong napasitarruh-tarruhhi. Mangngajahhimi lan bola pas-sambajangan, mpangpeissenan Kareba Kasalamatan kumua la ratumi Puang Allataala mangparenta susi Raja, na mpamalahag tau to mangrupa-rupa sakinna. ³⁶ Ia tonna kitami Puang Isa joo tobuda, massemi penawan-Na, sanga susi bangmira bembala' to te'damo tomangrewana, tang-nissenmo pangngujungan na tangpakkulle. ³⁷ Nakuamo Puang Isa lako anak gurun-Na, "Siririanmo to pare, apa ci'di'ra tompare. ³⁸ Iamo joo peta'dai lako to ampunna uma, nasuai to tau male mpepareanni!"^e

^e **9:38:** Battuananna: Buda to tolino madoang mpesa'dingngi Kareba Kasalamatan, apa ci'di'ra to la mpauanni. Iamo joo peta'dai lako Puang Allataala nasua tau male mpangpeissenanni.

δοφθαλμοί. καὶ ἐνεβριψήθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς λέγων,
‘Οράτε μηδεὶς γινωσκέτω. **31** οἱ δὲ ἔξελθόντες
διεφήμισαν αὐτὸν ἐν ὅλῃ τῇ γῇ ἐκείνῃ.

32 Αὐτῶν δὲ ἔξερχομένων ἵδοὺ προσήνεγκαν
αὐτῷ ἄνθρωπον κωφὸν δαιμονιζόμενον. **33** καὶ
ἐκβληθέντος τοῦ δαιμονίου ἐλάλησεν ὁ κωφός. καὶ
ἐθαύμασαν οἱ ὅχλοι λέγοντες, Οὐδέποτε ἐφάνη
οὕτως ἐν τῷ Ἰσραὴλ. **34** οἱ δὲ Φαρισαῖοι ἔλεγον, Ἐν
τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια.

35 Καὶ περιῆγεν ὁ Ἰησοῦς τὰς πόλεις πάσας καὶ
τὰς κώμιας διδάσκων ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν καὶ
κηρύσσοντας τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας καὶ
θεραπεύοντας πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν.
36 Ἰδών δὲ τοὺς ὅχλους ἐσπλαγχνίσθη περὶ αὐτῶν,
ὅτι ἥσαν ἐσκυλμένοι καὶ ἐρριμμένοι ὡσεὶ πρόβατα
μὴ ἔχοντα ποιμένα. **37** τότε λέγει τοῖς μαθηταῖς
αὐτοῦ, Ὁ μὲν θερισμὸς πολύς, οἱ δὲ ἐργάται ὀλίγοι·
38 δεήθητε οὖν τοῦ κυρίου τοῦ θερισμοῦ ὅπως
ἐκβάλῃ ἐργάτας εἰς τὸν θερισμὸν αὐτοῦ.

Puang Isa mpilei sangpulo dua rasulu'**10:1-4***(Markus 3:13-19; Lukas 6:12-16)*

10 Natambaimi Puang Isa to sangpulo dua anak gurun-Na sirempun, nabenni kuasa nnula'i setang, na mpamalagah mangrupa-rupa sakinna tau. 2 Ia to sanganna joo sangpulo dua rasulu'-Na Puang Isa susi tee:
 Simon (ba'tu Petrus) na Andreas to sile'tona.
 Namane' dua anakkana Zebedeus, iamo to
 Yakub na Yahya.
 3 Sitarruhna Filipus, Bartolomeus, Tomas, Matius
 to passassung,
 Yakub anakkana Alfeus, Tadeus,
 4 Simon tobarani,
 na Yudas Iskariot to undinna mpangpejokkoan
 Puang Isa.

**Puang Isa ssua anak gurun-Na male mpangpeissenan
Kareba Kasalamatan****10:5-15***(Markus 6:7-13; Lukas 9:1-6)*

5 Nasuami Puang Isa joo sangpulo dua anak gurun-Na, napasanni kumua, "Danggi' mimale lako bangsa tangngia to-Yahudi, moi lako to-Samaria. 6 Apa male lako manda kamu' to-Israel, nasaba' susimi to bembala' sala lalan. 7 Pauanni kumua cingga'tu'mora naratu Puang Allataala mangparenta susi Raja. 8 Pamalagahhi to tomasaki sola tomasolak, patuoi to tomate, ula'ii to setang. Ia tee diben bangra kamu', iamo joo la mipangben bang todari.
 9 Ia ammimale, danggi' mibawa doi' bulawan, ba'tu salaka iarika tambaga. 10 Danggi' too mibawa sepu', ba'tu baju duang lambah, iarika sapatu ba'tu tekken. Nasaba' ia to tomangjama, sipato' ntarima sarona. 11 Ia ke ratu kamu' lako mesa' kota ba'tu kampong, angahhi tosipato'na la minii

10 Καὶ προσκαλεσάμενος τοὺς δώδεκα μαθητὰς αὐτοῦ ἔδωκεν αὐτοῖς ἔξουσίαν πνευμάτων ἀκαθάρτων ὥστε ἐκβάλλειν αὐτὰ καὶ θεραπεύειν πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν. **2** Τῶν δὲ δώδεκα ἀποστόλων τὰ ὄνόματά ἔστιν ταῦτα· πρῶτος Σίμων ὁ λεγόμενος Πέτρος καὶ Ἀνδρέας ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, καὶ Ἰάκωβος ὁ τοῦ Ζεβεδαίου καὶ Ἰωάννης ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, **3** Φίλιππος καὶ Βαρθολομαῖος, Θωμᾶς καὶ Μαθθαῖος ὁ τελώνης, Ἰάκωβος ὁ τοῦ Ἀλφαίου καὶ Θαδδαῖος, **4** Σίμων δὲ Καναναῖος καὶ Ἰούδας ὁ Ἰσκαριώτης ὁ καὶ παραδοὺς αὐτόν.

5 Τούτους τοὺς δώδεκα ἀπέστειλεν ὁ Ἰησοῦς παραγγείλας αὐτοῖς λέγων, Εἰς ὅδὸν ἐθνῶν μὴ ἀπέλθητε καὶ εἰς πόλιν Σαμαριτῶν μὴ εἰσέλθητε· **6** πορεύεσθε δὲ μᾶλλον πρὸς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραήλ. **7** πορευόμενοι δὲ κηρύσσετε λέγοντες ὅτι Ἡγγικεν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. **8** ἀσθενοῦντας θεραπεύετε, νεκροὺς ἐγείρετε, λεπροὺς καθαρίζετε, δαιμόνια ἐκβάλλετε· δωρεάν ἐλάβετε, δωρεάν δότε. **9** Μὴ κτήσησθε χρυσὸν μηδὲ ἄργυρον μηδὲ χαλκὸν εἰς τὰς ζώνας ὑμῶν, **10** μὴ πήραν εἰς ὅδὸν μηδὲ δύο χιτῶνας μηδὲ ὑποδήματα μηδὲ ὁάβδον· ἄξιος γάρ ὁ ἐργάτης τῆς τροφῆς αὐτοῦ. **11** εἰς δὲ ἃν πόλιν ἢ κώμην

torro jio sanggemmi male pole' mpatarruh kalingkanmi.
12 Ia ammimentama bola la mikua, 'Dennaa upa' nabarakka'i kamu' Puang Allataala.' **13** Ia ke natarima melo kamu' joo ampu bola, ia joo pangbarakka'mi la torroi lan joo bola. Apa ia ke te'da natarima melo kamu', ake'mo na pole pole' joo pangbarakka'mi lako kalemi.

14 Ia ammiratu lako mesa' bola ba'tu kota, na te'da natarima kamu' to tau jio, iarika tangnapesa'dingngi kamu', salai joo bola ba'tu kota, mipentambakanni to carepa jio aje-mi. **f 15** Ingaranni! Ia ke Kiama'mi lino, la'bi nasessai Puang Allataala to tau lan joo kota na ia to to-Sodom na to-Gomora." **g**

Danggi' mikalaja'i to tompakario-rio kamu'

10:16-25

(*Markus 13:9-13; Lukas 21:12-17*)

16 Nakuan pole' omi Puang Isa to anak gurun-Na, "Pesa'dingngii! Kusua kamu' male susi bembala' mentama tangnga serigala. Iamo joo la macca kamu' mbawa kalemi, mimaruruuh.

17 La majaga kamu', nasaba' la dijokko kamu', ammidipangngolo lako tomangra'tah kara-kara. La dirambi kamu' lan bola passambajangan. **h 18** La dipangngolo kamu' lako tomangparenta sola raja, nasaba' mituru'na'. Iamo joo wattu la minii mpangpeissenanni to Kareba Kasalamatan lako tuu lako tau, sola totangnnissenpa Puang Allataala. **19** Apa ia ammidipangngolo, danggi' miselang kumua

f 10:14: Mpentambakan carepa jio aje, battuananna mpangngingaran tau to kasalanna sola dosana.

g 10:15: Ia tonna linona Nabi Ibrahim nasabu'i Puang Allataala joo kota Sodom sola Gomora, nasaba' gaja' ngasanmo sipa'na to taunna. Kejadian 19:24-28.

h 10:17: Ia to bola passambajangan to-Yahudi dinii too rra'tah kara-kara.

εἰσέλθητε, ἔξετάσατε τίς ἐν αὐτῇ ἀξιός ἐστιν· κάκει μείνατε ἔως ἂν ἔξέλθητε. **12** εἰσερχόμενοι δὲ εἰς τὴν οἰκίαν ἀσπάσασθε αὐτήν· **13** καὶ ἐὰν μὲν ἦ νήσοις οἰκία ἀξία, ἐλθάτω νήσοις ὑμῶν ἐπ' αὐτήν, ἐὰν δὲ μὴ νήσοις οἰκία, νήσοις ὑμῶν πρὸς ὑμᾶς ἐπιστραφήτω. **14** καὶ δος ἂν μὴ δέξηται ὑμᾶς μηδὲ ἀκούσῃ τοὺς λόγους ὑμῶν, ἔξερχόμενοι ἔξω τῆς οἰκίας ή τῆς πόλεως ἐκείνης ἐκτινάξατε τὸν κονιορτὸν τῶν ποδῶν ὑμῶν. **15** ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀνεκτότερον ἔσται γῆ Σοδόμων καὶ Γομόρρων ἐν ήμέρᾳ κρίσεως ἢ τῇ πόλει ἐκείνῃ.

16 Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων· γίνεσθε οὖν φρόνιμοι ὡς οἱ ὄφεις καὶ ἀκέραιοι ὡς αἱ περιστεραί. **17** προσέχετε δὲ ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων· παραδώσουσιν γάρ ὑμᾶς εἰς συνέδρια καὶ ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν μαστιγώσουσιν ὑμᾶς· **18** καὶ ἐπὶ ἥγεμόνας δὲ καὶ βασιλεῖς ἀχθήσεσθε ἔνεκεν ἐμοῦ εἰς μαρτύριον αὐτοῖς καὶ τοῖς ἔθνεσιν. **19** ὅταν δὲ παραδώσιν ὑμᾶς, μὴ μεριμνήσητε πῶς ἢ τί

apara la mipau, ba'tu umbo la mikua mebali. Nasaba' la dipauan kamu' apa to la mipau joo wattu. ²⁰ Jaji tangngia kamu' la mangkada joo wattu, apa Roh-Na Ambe'mi Puang Allataala mpupangkada kamu'.

²¹⁻²² La nakaba'ci kamu' buda tau, nasaba' mikatappa'ina'. Na la jaji susi tee, tomassile'to mpangpebunoan si'le'tona. Susi toda ambe' lako anakkana. Anak mnewa tomatuanna, napangpebunoanni. Apa ia to tomatappa' tarruh ratu lako ssalainna lino la dipasalam'a'. ²³ Ianna pakario-rio kamu' tau lan mesa' kampong, palai kamu' lako kampong laen, nasaba' sitonganna Aku', Anak Mentolino, ngkuhan kamu' kumua, 'Te'dapa napura to kota jio Israel milelei, kura-tu pole' keanu'. ²⁴ Ia to mesa' passikola te'da nala'bi matande na gurunna, susi toda to kaunan te'da nala'bi matande na puangna. ²⁵ Ganna'mi ke passikola pada gurunna, na kaunan pada puangna. Ia ke nasangana' tau Beelzebul, puanggawana setang,ⁱ apa pole'pi kamu' to tonturu'na' la'bi-la'bi la gaja' sangammi."

Puang Allataala ia to sipato' dikalaja'

10:26-31

(Lukas 12:2-7)

²⁶ Nakua pole' omo Puang Isa, "Danggi' mimalaja' lako tolino, nasaba' te'da to membuninna tangladipangpekitan, na te'da to dibunianan tangladipangpeissenan undinna. ²⁷ Apa to kupauan kamu' ke bongi, la mipau ke allomi. Na apa to kupangbisikan lako kamu', la mipetamban jio pang-budan tau. ²⁸ Danggi' mimalaja' lako tolino to batang kale manda nakulle nabuno, apa te'da nakullei mbuno penawammi. Puang Allataalara to sipato' mikalaja', nasaba' ianna mangka mbuno kamu', makuasapa Ia mpatamai nara-ka to batang kalemi sola penawammi. ²⁹ Mesa'ra de'pen

ⁱ **10:25:** Ia to Beelzebul ba'tu Ballisi' mparenta sininna setang. Iamo disanga too puanggawana setang.

λαλήσητε· δοθήσεται γάρ ήμιν ἐν ἑκείνῃ τῇ ὥρᾳ τί λαλήσητε· **20** οὐ γάρ ήμεῖς ἔστε οἱ λαλούντες ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τοῦ πατρὸς ἡμῶν τὸ λαλοῦν ἐν ήμιν. **21** παραδώσει δὲ ἀδελφὸς ἀδελφὸν εἰς θάνατον καὶ πατήρ τέκνον, καὶ ἐπαναστήσονται τέκνα ἐπὶ γονεῖς καὶ θανατώσουσιν αὐτούς. **22** καὶ ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάντων διὰ τὸ ὄνομά μου· ὁ δὲ ὑπομείνας εἰς τέλος οὗτος σωθήσεται. **23** ὅταν δὲ διώκωσιν ἡμᾶς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, φεύγετε εἰς τὴν ἑτέραν· ἀμήν γάρ λέγω ἡμῖν, οὐ μὴ τελέσητε τὰς πόλεις τοῦ Ἰσραὴλ ἔως ἂν ἔλθῃ ὁ νίδος τοῦ ἀνθρώπουν.

24 Οὐκ ἔστιν μαθητῆς ὑπὲρ τὸν διδάσκαλον οὐδὲ δούλος ὑπὲρ τὸν κύριον αὐτοῦ. **25** ἀρκετὸν τῷ μαθητῇ ἵνα γένηται ως ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ καὶ ὁ δούλος ως ὁ κύριος αὐτοῦ. εἰ τὸν οἰκοδεσπότην Βεελζεβοὺλ ἐπεκάλεσαν, πόσῳ μᾶλλον τοὺς οἰκιακοὺς αὐτοῦ.

26 Μὴ οὖν φοβηθῆτε αὐτούς· οὐδὲν γάρ ἔστιν κεκαλυμμένον ὃ οὐκ ἀποκαλυφθήσεται καὶ κρυπτὸν ὃ οὐ γνωσθήσεται. **27** ὁ λέγω ἡμῖν ἐν τῇ σκοτίᾳ εἴπατε ἐν τῷ φωτί, καὶ ὁ εἰς τὸ οὖς ἀκούετε κηρύξατε ἐπὶ τῶν δωμάτων. **28** καὶ μὴ φοβεῖσθε ἀπὸ τῶν ἀποκτεννόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτεῖναι· φοβεῖσθε δὲ μᾶλλον τὸν δυνάμενον καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ἀπολέσαι ἐν γεέννῃ. **29** οὐχὶ δύο στρουθία ἀσσαρίου πωλεῖται; καὶ ἐν ἐξ

allinna ke dua denah, apa moi mesa' te'da nakullei mate, ke te'da napuelohhi Ambe'mi Puang Allataala. ³⁰ Susi toomo moi beluak jao ulummi mangkamo dibilang ngasan. ³¹ Ia-mo joo danggi' mimalaja', nasaba' la'bi keangga' kamu' na ia to denah!"

Nnakui ba'tu mpessakkanni Puang Isa

10:32-33

(*Lukas 12:8-9*)

³² Mpatarruhpa kadan-Na Puang Isa nakua, "Ia to ton-nakuina' jio olona tobuda kumua tomenturu'i lako kale-Ku', la kuakui todai jio olo-Na Ambe'-Ku' jao suruga. ³³ Apa ia to tompessakkannina' jio olona tobuda, kumua te'da namenturu' lako kale-Ku', la kupessakkanni todai jio olo-Na Ambe'-Ku' jao suruga."

Kasiewalian nasaba' Puang Isa

10:34-39

(*Lukas 12:51-53, 14:26-27*)

³⁴ Nakuapa Puang Isa, "Danggi' misangai kumua ratuna' mbawa kasikalinoan tama lino. Tangngia kasikalinoan to kubawa, apa kasiewalianra. ³⁵ Ia to karatuan-Ku' napusaba' anna anak muane nnewa ambe'na, anak baine nnewa indona, na anak mamintunna baine nnewa indo matuanna. ³⁶ Pada kamu' tosangbola la siewali tarruh.

³⁷ Inda-inda to la'bi mpakamoja' tomatuanna na Aku', tangsipato' menjaji taung-Ku'. Susi toomi to la'bi mpakamoja' anakkana na Aku'. ³⁸ Na ia to tocia' mpassan kaju sitambenna na nturu'na', ^j tangsipato' menjaji taung-Ku'. ³⁹ Ia to tonturu' bang pakaeloran penawanna, te'da nalannampa'

^j **10:38:** *Mpassan kaju sitamben*, battuananna: nturu'i tarruh Puang Isa moi matumba sussanna, susi Puang Isa dipampang jao kaju sitamben da'tan bang nturu' pakaeloran-Na Puang Allataala.

αὐτῶν οὐ πεσεῖται ἐπὶ τὴν γῆν ἄνευ τοῦ πατρὸς ὑμῶν. **30** ὑμῶν δὲ καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς πᾶσαι ἥριθμημέναι εἰσίν. **31** μὴ οὖν φοβεῖσθε· πολλῶν στρουθίων διαφέρετε ὑμεῖς.

32 Πᾶς οὖν ὅστις ὁμοιογήσει ἐν ἐμοὶ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὁμοιογήσω κάγὼ ἐν αὐτῷ ἔμπροσθεν τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν [τοῖς] οὐρανοῖς· **33** ὅστις δ' ἀν ἀρνήσηται με ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἀρνήσομαι κάγὼ αὐτὸν ἔμπροσθεν τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν [τοῖς] οὐρανοῖς.

34 Μὴ νομίσητε ὅτι ἥλθον βαλεῖν εἰρήνην ἐπὶ τὴν γῆν· οὐκ ἥλθον βαλεῖν εἰρήνην ἀλλὰ μάχαιραν. **35** ἥλθον γάρ διχάσαι

ἀνθρωπὸν κατὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ
καὶ θυγατέρα κατὰ τῆς μητρὸς αὐτῆς
καὶ νύμφην κατὰ τῆς πενθερᾶς αὐτῆς,
36 καὶ ἔχθροὶ τοῦ ἀνθρώπου οἱ οἰκιακοὶ
αὐτοῦ.

37 Ὁ φιλῶν πατέρα ἡ μητέρα ὑπὲρ ἐμὲ οὐκ ἔστιν μου ἄξιος, καὶ ὁ φιλῶν υἱὸν ἡ θυγατέρα ὑπὲρ ἐμὲ οὐκ ἔστιν μου ἄξιος· **38** καὶ δις οὐ λαμβάνει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθεῖ ὁπίσω μου, οὐκ ἔστιν μου ἄξιος. **39** ὁ εὑρών τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀπολέσει αὐτήν,

katuoan melo te'da cappa'na. Apa ia to tonturu' tarruhna' moi la dibuno, iamo la nnampa' katuoan melo te'da cappa'na."

Barakka'na to ntarima melo taun-Na Puang Allataala

10:40-11:1

(*Markus 9:41*)

40 Mpatarruhpa kadan-Na Puang Isa nakua, "Ia to tontarima kamu', padamo to Aku' natarima. Na ia to tontarima na', padamo to ntarima Puang Allataala to ssuana'. 41 Ia to tontarima nabi, sanga tonasuai Puang Allataala, la llolongan barakka' susi nabi. Na ia to tontarima tomanggauk melo, sanga tomeloi, la llolongan barakka' susi tomanggauk melo jio mai Puang Allataala. 42 Ia to tompaiso' sala mesa'na tee todikita majiong, nasaba' naturu'na', moi wai lino bangra, ingaranni, kumua la llolonganni barakka'."

11 Ia tonna mangkamo Puang Isa nnajahhi sangpulo dua anak gurun-Na, mpatarruh pole'mi kalingkan-Na male lako kampong to nasiandaran mpang-peissenan Kareba Kasalamatan.

Puang Isa mpakala'bih Nabi Yahya

11:2-19

(*Lukas 7:18-35*)

2 Ia tonna sa'dingmi Nabi Yahya lan pangtarungkuhan to kareba apa to napugauk Puang Isa, nasuami to ba'tu pirapira anak gurunna male lako Puang Isa mekutana kumua, 3 "Kita'moraka Raja Mangpasalama' to kitajan, ba'tu la ntajanpankan tau laen?" 4 Mebalimi Puang Isa nakua, "Polemmo kamu' mipauanni gurummi apa to misa'ding sola mikita. 5 Pakitamo to tobuta, lumingkamo to tokupi', dipamalagahmo to tomasolak, pasa'dingmo to tomataru, dipatuomo to tomate, na dipangpeissenanmo to Kareba Kasalamatan lako tomakario-rio. 6 Masannang tongan to tau tangmenasan ntarimana'."

καὶ ὁ ἀπολέσας τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἔνεκεν ἐμοῦ εὑρήσει αὐτήν.

40 Ὁ δεχόμενος ὑμᾶς ἐμὲ δέχεται, καὶ ὁ ἐμὲ δεχόμενος δέχεται τὸν ἀποστείλαντά με. **41** ὁ δεχόμενος προφήτην εἰς ὄνομα προφήτου μισθὸν προφήτου λήμψεται, καὶ ὁ δεχόμενος δίκαιον εἰς ὄνομα δικαίου μισθὸν δικαίου λήμψεται. **42** καὶ ὅς ἂν ποτίσῃ ἕνα τῶν μικρῶν τούτων ποτήριον ψυχροῦ μόνον εἰς ὄνομα μαθητοῦ, ἀμήν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ ἀπολέσῃ τὸν μισθὸν αὐτοῦ.

11 Καὶ ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς διατάσσων τοῖς δώδεκα μαθηταῖς αὐτοῦ, μετέβη ἐκεῖθεν τοῦ διδάσκειν καὶ κηρύσσειν ἐν τοῖς πόλεσιν αὐτῶν.

2 Ὁ δὲ Ἰωάννης ἀκούσας ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ τὰ ἔργα τοῦ Χριστοῦ πέμψας διὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ **3** εἶπεν αὐτῷ, Σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος ἢ ἔτερον προσδοκῶμεν; **4** καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Πορευθέντες ἀπαγγείλατε Ἰωάννῃ ὃ ἀκούετε καὶ βλέπετε· **5** τυφλοὶ ἀναβλέπουσιν καὶ χωλοὶ περιπατοῦσιν, λεπροὶ καθαρίζονται καὶ κωφοὶ ἀκούουσιν, καὶ νεκροὶ ἐγείρονται καὶ πτωχοὶ εὐαγγελίζονται· **6** καὶ μακάριός ἐστιν ὅς ἔὰν μὴ

⁷ Ia tonna polemo to pesuanna Nabi Yahya, napamulam-i Puang Isa mpaui lako tobuda to Nabi Yahya nakua, "Apara male mikita jio padang pallawangan? Te'da mimale ngkita sanglambah reu nairi' angin. ⁸ Apara male mikita? Tomangpakean balloraka? Te'da too, sanga ia to tau mangpakean susi joo, torro lanri ia salassa'! ⁹ Jaji, apara male mikita? La ngkitara kamu'ka nabi? Tongan. La mikatappa'i kumua, la'bipa ia na nabi. ¹⁰ Nasaba' Nabi Yahyamo to mpasadia tau la ntarimana'. Susi to diuki' lan Sura' Allaataala mpaui Nabi Yahya kumua:

Mangkadai Puang Allataala,
 'Iamo tee pesuang-Ku',
 to kusua la njoloanko,
 anna pemakassingngii to lalan la muola.'"^k

¹¹ Nakuapa Puang Isa, "La miingaran tee kadang-Ku' kumua, lan tee lino te'da tau la'bip mala'bih na Nabi Yahya, apa moi nasusi joo ia to tokaminang majiong jio mai umma'-Na Puang Allataala la'bip mala'bihpa ia na Nabi Yahya. ¹² Sipamulanna Nabi Yahya mangngajahhi ratu lako too allo, buda tau nnewamo kaparentan-Na Puang Allaataala madoang la rampa kuasan-Na. ¹³ Nasaba' ia tonna te'dapa naratu Nabi Yahya, napau jolomo sininna nabi na diuki' toomo lan sura'na Nabi Musa to karatuanna kaparentan-Na Puang Allataala. ¹⁴ Ia tonna anu' den nabi mpaui kumua la ratu pole' to Nabi Elia. Ia ke mitarimai, Nabi Yahyamo to Nabi Elia. ¹⁵ Ingaranni to apa mangka misa'ding, sanga ketalinga kamu'!

¹⁶ Apara la kupasianni to tau too allo? Susi to pea si-cadokkoan jio passa' metamba-tamba lako solana,

¹⁷ 'Kipassulinganmo kamu', apa cia' kamu'
 menari'.

Mpakkelonganmokan kelong kamasussan, na
 te'da mimbatting.'

^k 11:10: Maleakhi 3:1

σκανδαλισθῇ ἐν ἐμοί. **7** Τούτων δὲ πορευομένων ἥρξατο ὁ Ἰησοῦς λέγειν τοῖς ὄχλοις περὶ Ἰωάννου, Τί ἔξήλθατε εἰς τὴν ἔρημον θεάσασθαι; κάλαμον ὑπὸ ἀνέμου σαλευόμενον; **8** ἀλλὰ τί ἔξήλθατε ἵδεν; ἄνθρωπον ἐν μαλακοῖς ἡμφιεσμένον; ἵδού ὦν οἱ τὰ μαλακὰ φοροῦντες ἐν τοῖς οἴκοις τῶν βασιλέων εἰσίν. **9** ἀλλὰ τί ἔξήλθατε ἵδεν; προφήτην; ναὶ λέγω ὑμῖν, καὶ περισσότερον προφήτου. **10** οὗτός ἐστιν περὶ οὗ γέγραπται,

Ἴδού ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου
πρὸ προσώπου σου,
δες κατασκευάσει τὴν ὁδόν σου
ἔμπροσθέν σου.

11 ἀμὴν λέγω ὑμῖν· οὐκ ἐγήγερται ἐν γεννητοῖς γυναικῶν μείζων Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ· ὁ δὲ μικρότερος ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν μείζων αὐτοῦ ἐστιν. **12** ἀπὸ δὲ τῶν ἡμερῶν Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ ἔως ἅρτι ἡ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν βιάζεται, καὶ βιασταὶ ἀρπάζουσιν αὐτήν. **13** πάντες γὰρ οἱ προφῆται καὶ ὁ νόμος ἔως Ἰωάννου ἐπροφήτευσαν· **14** καὶ εἰ θέλετε δέξασθαι, αὐτός ἐστιν Ἡλίας ὁ μέλλων ἔρχεσθαι. **15** ὁ ἔχων ὅτα ἀκούετω.

16 Τίνι δὲ ὄμοιώσω τὴν γενεὰν ταύτην; ὄμοία ἐστὶν παιδίοις καθημένοις ἐν ταῖς ἀγοραῖς ἢ προσφωνοῦντα τοῖς ἑτέροις **17** λέγουσιν,
Ηὔλήσαμεν ὑμῖν καὶ οὐκ ὠρχήσασθε,
ἐθρηνήσαμεν καὶ οὐκ ἐκόψασθε.

18 Battuananna: ratumo to Nabi Yahya, napuasa na te'da naiso' anggoro', nakua ora tau kumua, 'Natamaii setang.'

19 Na ratu omo' Aku', Anak Mentolino, kukumande sola mangngiso', nakua omo tau kumua, 'Kitai joo tomaullak, pangngiso', soba'na passassung sola togaja' sipa'na.' Apa moi na susi joo, mandalan tangngah to Puang Allataala, na ia to kamandalanan tangngah-Na pajan lan panggaukan-Na."

La disessa to to-Yahudi jio tana Galilea to te'da namatappa'

11:20-24

(Lukas 10:13-15)

20 Liwa' nacacca Puang Isa to tau lan ba'tu pira-pira kota mangka nanii mpugauk buda panggaukan mejangngaran. Nasaba' te'da namadoang mengkatoba' jio mai panggaukan gaja'na tuu lako tau. **21** Nakua Puang Isa, "Macilaka kamu' to-Khorazim sola to-Betsaida! Buda tanda mejangngaran to mangka kupugauk jio kotami, apa te'dapa mimengkatoba'. Ia kenna la dipugauk joo tanda mejangngaran jio kota Tirus sola kota Sidon, masaimo mengkatoba' tuu lako tau jio, moi na bangsa tangngia to-Yahudi. La mangpakean kamemasussan, napessamboran too au de' ulunna, sanga mpenassannii dosana. **22** Ingaranni! Ia ke Kiama'mi lino, la'bi maringngan ia sessana to to-Tirus sola to-Sidon, na ia to sessami sola ngasan. **23** Na kamu' to-Kapernaum! Misanggaraka la dipamatande kamu' ratu de' langi? Te'da! Apa la dipembuangan kamu' do' ngenan kaminang majiong! Nasaba' ia kenna la ia tee tanda mejangngaran to mangka dipugauk lan tangnga-tangngami dipugauk lo' kota Sodom, la denpa ia ratu lako too allo.^l **24** La miingaran kumua, ia ke Kiama'mi lino, la'bi mabanda' kamu' sessami na ia to to-Sodom."

^l **11:23:** Yesaya 14:13-15, Kejadian 19:24-28

18 ἦλθεν γὰρ Ἰωάννης μήτε ἐσθίων μήτε πίνων, καὶ λέγουσιν, Δαιμόνιον ἔχει. **19** ἦλθεν δὲ νίδος τοῦ ἀνθρώπου ἐσθίων καὶ πίνων, καὶ λέγουσιν, Ἰδοὺ ἄνθρωπος φάγος καὶ οἰνοπότης, τελωνῶν φίλος καὶ ἀμαρτωλῶν. καὶ ἐδικαιώθη ἡ σοφία ἀπὸ τῶν ἔργων αὐτῆς.

20 Τότε ἥρξατο ὀνειδίζειν τὰς πόλεις ἐν αἷς ἐγένοντο αἱ πλεῖσται δυνάμεις αὐτοῦ, ὅτι οὐ μετενόησαν. **21** Οὐαὶ σοι, Χοραζίν, οὐαὶ σοι, Βηθσαϊδά· ὅτι εἰ ἐν Τύρῳ καὶ Σιδῶνι ἐγένοντο αἱ δυνάμεις αἱ γενόμεναι ἐν ὑμῖν, πάλαι ἀν ἐν σάκκῳ καὶ σποδῷ μετενόησαν. **22** πλὴν λέγω ὑμῖν, Τύρῳ καὶ Σιδῶνι ἀνεκτότερον ἔσται ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ἣ ὑμῖν. **23** καὶ σύ, Καφαρναούμ,

μὴ ἔως οὐρανοῦ ὑψωθήσῃ;
ἔως ἕδου καταβήσῃ·

ὅτι εἰ ἐν Σοδόμοις ἐγενήθησαν αἱ δυνάμεις αἱ γενόμεναι ἐν σοι, ἔμεινεν ἀν μέχρι τῆς σήμερον.

24 πλὴν λέγω ὑμῖν ὅτι γῇ Σοδόμων ἀνεκτότερον ἔσται ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ἣ σοι.

Petamba-Na Puang Isa

11:25-30

(Lukas 10:21-22)

²⁵ Ia joo wattu massambajangmi Puang Isa nakua, "Oo Ambe', Puangna langi' sola lino. Mangkurru sumanga'na' lako Ambe', nasaba' ia ngasan joo tabunianan lako tomandalan pahangna sola tomacca, tapangpeissenanmi lako totangpainen. ²⁶ Oo Ambe', iamo tapumasannang." ²⁷ Nakuapa Puang Isa, "Sininna apa mangka ngasanmo' naben Ambe'. Na te'da mesa' tau nnissenni to Anak, saliwanna Ambe'. Te'da too mesa' tau nnissenni to Ambe', saliwanna Aku' Anak, sola ia to tokupueloh kupaisenni.

²⁸ Ee kamu', tomasussa penawa sola totangmasannang, nasaba' atoran masussa to nakabua' guru agama. Malemo kamu' mai, angkupemasannangngi kamu'. ²⁹ Turu'i to parenta-Ku', mipelajahhii to pangngajaran-Ku', nasaba' Aku' tee te'da kulassussai kamu', te'da kamu' to la kukita majong, milongan kamasannangan. ³⁰ Ia to parenta-Ku' mpemasannangngi tau, na marawa dituru'i."

**Puang Isa makuasa mpattantui apa to wa'ding dipugauk
ke Allo Katorroan**

12:1-8

(Markus 2:23-28; Lukas 6:1-5)

12 Den pissem wattu tonna Allo Katorroan nannola jio bara'bah gose' Puang Isa, na ngge'te gose' to anak gurun-Na natiboi, sanga tangbarahmi.^m ² Nakitami to-Farsi napasalai to Puang Isa nakuanni, "Kitari to anak gurun-Ta! Ciapari na te'da naturu'i to atoran agamanta', anna pugaukki to dipemalian dipugauk ke Allo Katorroan?" ³ Mebalimi nakua, "Tantu mibacamo to apa napugauk Raja

^m **12:1:** Susi toda inde' Duri, ianna den tau tangbarah nnola bara'bah dalle, wa'ding naala joo dalle naintai.

25 Ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, Ἐξομολογοῦμαί σοι, πάτερ, κύριε τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὅτι ἔκρυψας ταῦτα ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν καὶ ἀπεκάλυψας αὐτὰ νηπίοις· **26** ναὶ ὁ πατήρ, ὅτι οὕτως εὐδοκία ἔγένετο ἔμπροσθέν σου. **27** Πάντα μοι παρεδόθη ὑπὸ τοῦ πατρός μου, καὶ οὐδεὶς ἐπιγινώσκει τὸν υἱὸν εἰ μὴ ὁ πατήρ, οὐδὲ τὸν πατέρα τις ἐπιγινώσκει εἰ μὴ ὁ υἱὸς καὶ φίλος ἐὰν βούληται ὁ υἱὸς ἀποκαλύψαι. **28** Δεῦτε πρός με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς. **29** Ἄρατε τὸν ζυγόν μου ἐφ' ὑμᾶς καὶ μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πραῦς εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, καὶ εὐρήσετε ἀνάπταυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν· **30** ὁ γάρ ζυγός μου χρηστὸς καὶ τὸ φορτίον μου ἐλαφρόν ἔστιν.

12 Ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ἐπορεύθη ὁ Ἰησοῦς τοῖς σάββασιν διὰ τῶν σπορίμων· οἱ δὲ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐπείνασαν καὶ ἥρξαντο τίλλειν στάχυας καὶ ἐσθίειν. **2** οἱ δὲ Φαρισαῖοι ἰδόντες εἶπαν αὐτῷ, Ἰδοὺ οἱ μαθηταὶ σου ποιοῦσιν ὃ οὐκ ἔξεστιν ποιεῖν ἐν σαββάτῳ. **3** ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Οὐκ ἀνέγνωτε τί ἐποίησεν Δαυὶδ ὅτε ἐπείνασεν καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ,

Daud,ⁿ tonna tangbarahmo sola surudadunna. ⁴ Menta-mami bola to dinii ssompa Puang Allataala, nakandei to roti dipangngolo lako Puang Allataala. Nasitonganna, ianna situru' atoran agamanta', imang manda ia to wa'ding ngkandei joo roti. ⁵ Tangden toomoraka mibacai to sura'na Nabi Musa kumua, ia to imang mangjama bang lan Bola Puang Allataala ke Allo Katorroan, to tangsituru' atoran, na te'da nadipasala? ⁶ La miingaran melo kumua, la'bina' Aku' na ia to Bola Puang Allataala. ⁷⁻⁸ Jaji makuasana' mpattantui apa to wa'ding dipugauk ke Allo Katorroan na-saba' Puangnana' Allo Katorroan tee Aku', Anak Mentolino. Den diuki' lan Sura' Allataala kumua, 'Kamamaseanra lako padammi rupa tau to kuangah, tangngia karoba olok-olok.' Ia ke mipahang tonganni tee, te'damo milampasalai to totangsala."^o

Puang Isa mpamalagah tomate sangbali limanna

12:9-14

(Markus 3:1-6; Lukas 6:6-11)

⁹ Mpatarruhmi kalingkan-Na Puang Isa, namentama mesa' bola passambajangan. ¹⁰ Den mesa' tau to mate sangbali limanna ntuu jio. Ba'tu pira-pira tau, to la nnangah bang kasalanna Puang Isa anna wa'ding mparapa'i, mekutana lako Puang Isa nakua, "Ianna situru' atoran agamanta', wa'dingraka mpamalagah tomasaki ke Allo Katorroan?" ¹¹ Mebalimi Puang Isa nakua, "Ia ke den kamu' nnampui mesa' bembala', napolloh do' garuang ke Allo Katorroan, tantu ta'pa miangka' jiong mai. ¹² Na la'bi keangga' ia to tau na ia to bembala'! Ia ke susii joo wa'dingki' mpugauk kameloan lako padanta' rupa tau ke Allo Katorroan." ¹³ Mangkai joo nakuamo Puang Isa lako joo

ⁿ 12:3: Raja Daud tee nasanga, apa ia joo wattu te'dapa namenjaji raja. Kitai 1Samuel 21:1-6.

^o 12:7-8: Hosea 6:6

4 πῶς εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ καὶ τοὺς ἄρτους τῆς προιθέσεως ἔφαγον, δὲ οὐκ ἐξὸν ἦν αὐτῷ φαγεῖν οὐδὲ τοῖς μετ' αὐτοῦ εἰ μὴ τοῖς ἵερεῦσιν μόνοις; **5** ἢ οὐκ ἀνέγνωτε ἐν τῷ νόμῳ ὅτι τοῖς σάββασιν οἱ ἵερεῖς ἐν τῷ ἵερῷ τὸ σάββατον βεβηλούσιν καὶ ἀναιτίοι εἰσιν; **6** λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι τοῦ ἵερου μεῖζόν ἐστιν ὁδε. **7** εἰ δὲ ἐγνώκειτε τί ἐστιν, "Ἐλεος θέλω καὶ οὐ θυσίαν, οὐκ ἀν κατεδικάσατε τοὺς ἀναιτίους. **8** κύριος γάρ ἐστιν τοῦ σαββάτου ὁ οὐρανὸς τοῦ ἀνθρώπου.

9 Καὶ μεταβὰς ἐκεῖθεν ἦλθεν εἰς τὴν συναγωγὴν αὐτῶν. **10** καὶ ἴδοὺ ἄνθρωπος χειρα ἔχων ἔηράν. καὶ ἐπηρώτησαν αὐτὸν λέγοντες, Εἰ ἔξεστιν τοῖς σάββασιν θεραπεῦσαι; ἵνα κατηγορήσωσιν αὐτοῦ. **11** ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Τίς ἔσται ἔξ ὑμῶν ἄνθρωπος δις ἔξει πρόβατον ἔν καὶ ἐὰν ἐμπέσῃ τοῦτο τοῖς σάββασιν εἰς βόθυνον, οὐχὶ κρατήσει αὐτὸ καὶ ἐγερεῖ; **12** πόσῳ οὖν διαφέρει ἄνθρωπος προβάτου. ὥστε ἔξεστιν τοῖς σάββασιν καλῶς ποιεῖν. **13** τότε λέγει τῷ ἀνθρώπῳ, "Εκτεινόν σου τὴν χειρα. καὶ

tomate sangbali limanna, "E'te'i tuu limammu!" Nae'te'mi, namelomo susi to lima sangbalinna. ¹⁴ Apa ia joo to-Farisi messunmi lan mai bola passambajangan, namale sipangkada-kada la mbunoi to Puang Isa.

**Puang Isa napilei Puang Allataala
12:15-21**

¹⁵ Naissen Puang Isa to akkattana tuu lako to-Farisi la mbunoi, iamo joo namale mpemboko'ii, apa buda tau undi nturu'i. Napamalagah ngasanmi to tomasaki. ¹⁶ Apa naanggaii Puang Isa tuu lako tau nakua, "Danggi' mimale mpangpeissenanna'." ¹⁷ Iamo namangkada susi joo dikua najaji to kadan-Na Puang Allataala mpaui, to pura napau Nabi Yesaya tonna anu' kumua,

¹⁸ "Iamo tee to pesuro-Ku' kupilei.

Iamo tee kupakamoja',
to mpamasannangna'.

La kuben kapakullean pole jio mai Roh-Ku'
Napangpeissenanni to parenta-Ku'
lako sininna bangsa.

¹⁹ Te'da namassite'geh,
te'da nameoli-oli,
te'da gamaranna disa'ding
jio pangbudan tau.

²⁰ Te'da namaparrang lako tomalamma penawa,
malaboh lako totangpakuille.

Katampakanna nnendekan kamarurusan-Ku',

²¹ na sininna bangsa ia ngasan nanii
mangrannuan." ^p

^p 12:18-21: Yesaya 42:1-4

έξετεινεν καὶ ἀπεκατεστάθη ὑγιὴς ὡς ἡ ἄλλη.
14 ἔξελθόντες δὲ οἱ Φαρισαῖοι συμβούλιον ἔλαβον
κατ' αὐτοῦ ὅπως αὐτὸν ἀπολέσωσιν.

15 Ὁ δὲ Ἰησοῦς γνοὺς ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν. καὶ
ἡκολούθησαν αὐτῷ [δῦχλοι] πολλοί, καὶ ἐθεράπευσεν
αὐτοὺς πάντας **16** καὶ ἐπετίμησεν αὐτοῖς ὅνα μὴ
φανερὸν αὐτὸν ποιήσωσιν, **17** ὅνα πληρωθῇ τὸ ὅηθὲν
διὰ Ἡσαΐου τοῦ προφήτου λέγοντος,

18 Ἰδοὺ ὁ παῖς μου ὃν ἥρετισα,
ὁ ἀγαπητός μου εἰς ὃν εὐδόκησεν ἡ
ψυχὴ μου·

θήσω τὸ πνεῦμά μου ἐπ' αὐτόν,
καὶ κρίσιν τοῖς ἔθνεσιν ἀπαγγελεῖ.

19 οὐκ ἐρίσει οὐδὲ κραυγάσει,
οὐδὲ ἀκούσει τις ἐν ταῖς πλατείαις τὴν
φωνὴν αὐτοῦ.

20 κάλαμον συντετριμμένον οὐ κατεάξει
καὶ λίνον τυφόμενον οὐ σβέσει,
ἔως ἂν ἐκβάλῃ εἰς νῦκος τὴν κρίσιν.

21 καὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἔθνη ἐλπιοῦσιν.

Puang Isa na Beelzebul

12:22-32

(Markus 3:20-30; Lukas 11:14-23)

22 Mangkai joo, denmi tobuta na mamang too, nasaba' natamai setang, nabawa tau lako Puang Isa. Napapakitai sola napupangkada tooi. 23 Jangngah ngasanmi to tobuda nakua, "Ba'tu bati'nara Raja Daud tee tau to mangka dipau tonna anu?" 24 Ia tonna sa'dingngi to-Farisi susi joo mangkadami nakua, "Kuasanna Beelzebul, iamo to puanggawana setang,^q napake nnula'i setang."

25 Apa naissen Puang Isa to napikkiri' tuu lako to-Farisi. Nakuamo ngkuanni, "Ia ke denni mesa' kaparentan nasiricuan bang to taunna na te'da namesa' penawa, tantu te'da namasai nalanynya'. Na ia ke mesa' kota ba'tu to tosangbola, ke te'da namesa' penawa, tantu te'da namasai nasisarak-sarak. 26 Susi toomi to kaparentanna puanggawana setang. Ia ke puanggawana setang nnula'i setang laen, battuananna sirarii pada setang, manassa la madoi' lanynya' joo kaparentanna. 27 Mikua kumua kuasanna Beelzebul kupake nnula'i setang. Ia ke la susi joo, kuasa pole umbora napake anak gurummi nnula'i setang? Ia kalena to panggaukanna anak gurummi la mpangpekitanni kumua sala kamu'. 28 Apa ia ke mpakena' kuasan-Na Roh Allataala nnula'i setang, battuananna kumua ratumi Puang Allataala mangparenta susi Raja lan tangnga-tangngami."

29 Mangkai joo, mangngajahhimi Puang Isa mpake pangpasusian nakua, "Na umbo nakua to taboko mentama bola, ke mawatangngi to ampu bola? La napumpungri jolo' to ampu bola, namane' nnalai ngasanni to ewananna."^r

^q **12:24:** Ia to Beelzebul ba'tu Ballisi' mparenta sininna setang. Iamo disanga too puanggawana setang.

^r **12:29:** Battuananna: Nakulei Puang Isa nnula'i setang, sanga la'b'i makuasa Ia na puanggawana setang.

22 Τότε προσηνέχθη αὐτῷ δαιμονιζόμενος τυφλὸς καὶ κωφός, καὶ ἐθεράπευσεν αὐτόν, ὥστε τὸν κωφὸν λαλεῖν καὶ βλέπειν. **23** καὶ ἔξιταντο πάντες οἱ ὄχλοι καὶ ἔλεγον, Μήτι οὗτός ἐστιν ὁ νίδος Δαυίδ; **24** οἱ δὲ Φαρισαῖοι ἀκούσαντες εἶπον, Οὗτος οὐκ ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια εἰ μὴ ἐν τῷ Βεελζεβούλ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων. **25** εἰδὼς δὲ τὰς ἐνθυμήσεις αὐτῶν εἶπεν αὐτοῖς, Πᾶσα βασιλεία μερισθεῖσα καθ' ἑαυτῆς ἐρημοῦται καὶ πᾶσα πόλις ἡ οἰκία μερισθεῖσα καθ' ἑαυτῆς οὐ σταθήσεται. **26** καὶ εἰ ὁ Σατανᾶς τὸν Σατανᾶν ἐκβάλλει, ἐφ' ἑαυτὸν ἐμερίσθη· πῶς οὖν σταθήσεται ἡ βασιλεία αὐτοῦ; **27** καὶ εἰ ἐγώ ἐν Βεελζεβούλ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, οἱ υἱοὶ ὑμῶν ἐν τίνι ἐκβάλλουσιν; διὰ τοῦτο αὐτοὶ κριταὶ ἔσονται ὑμῶν. **28** εἰ δὲ ἐν πνεύματι θεοῦ ἐγώ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, ἄρα ἔφθασεν ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ. **29** ἡ πῶς δύναται τις εἰσελθεῖν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἴσχυροῦ καὶ τὰ σκεύη αὐτοῦ ἀρπάσαι, ἐὰν μὴ πρῶτον δήσῃ τὸν ἴσχυρόν; καὶ τότε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ

30 Ia to tote'da namenturu' lako Aku', iamo nnewana'. Na ia to tote'da nabaliina', iamo nggaja'-gaja' jaman-Ku'. 31 Iamo joo la miingaran kumua, ia to tompugauk dosa ba'tu ncpa' Puang Allataala, wa'dingpa didampangan. Apa ia to toncpa' Roh Allataala, te'damo nawa'ding didampangan. 32 Ia ke den tau nnewa kadana' tee Aku', Anak Men-tolino, wa'dingpa didampangan, apa ia to toncpa' Roh Allataala, te'damo nawa'ding didampangan, la ia tee too, la jiona ahera'!"

Kadanna dinii nnissenni to tau

12:33-37

(*Lukas 6:43-45*)

33 Mangngajahhimi Puang Isa nakua, "Ia ke denni kaju melo, melo too buanna. Apa ia ke gaja'i to kaju, gaja' toda ia buanna. Buannara to dinii nnissenni kumua meloraka ba'tu gaja'raka joo garonto' kaju. 34 Togaja' kamu! Umbora la mikua mpau melona ke gaja'i to penawammi? Nasaba' apa lan penawanna tau, iamo napau timu. 35 Ia to tomelo penawanna, melona bangra to napau, nasaba' kameloan manda lan penawanna. Na ia to togaja', gaja'na bangra to napau, nasaba' kagajatan manda lan penawanna.

36 Iamo joo ingaranni: Ia ke Kiama'mi lino pada la nape-balii tau to kada tangkebattuanna lako Puang Allataala. 37 Nasaba' kadammi kamu' to la mpattantui kumua salara kamu'ka ba'tu te'daraka."

**Napeta'dai guru agama sola to-Farisi napugauk tanda
mejangngaran Puang Isa**

12:38-42

(*Markus 8:11-12; Lukas 11:29-32*)

38 Mangkai joo, den ba'tu pira-pira guru agama sola to-Farisi ngkuanni to Puang Isa kumua, "Oo Guru, meta'dakan antapugauk tanda mejangngaran, to la mpamanassai kumua ia to kuasan-Ta' pole jio tongan mai Puang Allataala."

διαρπάσει. **30** ὁ μὴ ὧν μετ' ἐμοῦ κατ' ἐμοῦ ἔστιν, καὶ ὁ μὴ συνάγων μετ' ἐμοῦ σκορπίζει. **31** Διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν, πᾶσα ὄμαρτία καὶ βλασφημία ἀφεθήσεται τοῖς ἀνθρώποις, ἡ δὲ τοῦ πνεύματος βλασφημία οὐκ ἀφεθήσεται. **32** καὶ ὅς ἐὰν εἴπῃ λόγον κατὰ τοῦ νίου τοῦ ἀνθρώπου, ἀφεθήσεται αὐτῷ· ὅς δ' ἂν εἴπῃ κατὰ τοῦ πνεύματος τοῦ ἀγίου, οὐκ ἀφεθήσεται αὐτῷ οὕτε ἐν τούτῳ τῷ αἰώνι οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι.

33 Ἡ ποιήσατε τὸ δένδρον καλὸν καὶ τὸν καρπὸν αὐτοῦ καλόν, ἥ ποιήσατε τὸ δένδρον σαπρὸν καὶ τὸν καρπὸν αὐτοῦ σαπρόν· ἐκ γὰρ τοῦ καρποῦ τὸ δένδρον γινώσκεται. **34** γεννήματα ἔχιδνῶν, πῶς δύνασθε ἀγαθὰ λαλεῖν πονηροὶ ὅντες; ἐκ γὰρ τοῦ περισσεύματος τῆς καρδίας τὸ στόμα λαλεῖ. **35** ὁ ἀγαθὸς ἀνθρωπὸς ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ ἐκβάλλει ἀγαθά, καὶ ὁ πονηρὸς ἀνθρωπὸς ἐκ τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ ἐκβάλλει πονηρά. **36** λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι πᾶν ὅμια ἀργὸν δὲ λαλήσουσιν οἱ ἀνθρωποι ἀποδώσουσιν περὶ αὐτοῦ λόγον ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως· **37** ἐκ γὰρ τῶν λόγων σου δικαιωθήσῃ, καὶ ἐκ τῶν λόγων σου καταδικασθήσῃ.

38 Τότε ἀπεκρίθησαν αὐτῷ τινες τῶν γραμματέων καὶ Φαρισαίων λέγοντες, Διδάσκαλε, θέλομεν ἀπὸ σοῦ σημεῖον ἰδεῖν. **39** ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς,

³⁹ Mebalimi Puang Isa nakua, "Takkaliwa' gaja' natang-matappa' tee tau too allo. Napeta'dai kumua la kupakitanpi tanda mejangngaran, namane' la ngkatappa'ina'. Apa ia manda tanda la dipakitanni susi to apa jaji lako Nabi Yunus. ⁴⁰ Susi Nabi Yunus torro lan ba'tang bale tallung allo tallung bongi, susi toomi la jaji lako tee Aku', Anak Mento-lino, la torrona' lan lamuman tallung allo tallung bongi. ⁴¹ Ia ke Kiama'mi lino, ia to to-Niniwe la dipatuo pole' sola to tau too allo, la mpasalai, nasaba' mengkatoba' ia to to-Niniwe tonna sa'dingmi to pangngajahna Nabi Yunus. Apa den tau lan tangnga-tangngami tee too to la'bi mala'bihpa na Nabi Yunus! Moi nasusi joo te'dapa mikatappa'ii to kadan-Na. ⁴² Na ia ke Kiama'mi lino, ia to raja baine lo' mai pollo'na wai la dipatuo pole' sola to tau too allo la mpasalai. Nasaba' ia joo raja baine mambela naola ratu la mpe-sa'dingngi pangngajahna Raja Sulaiman to mandalan tangngah. Apa denni lan tangnga-tangngami tee too to la'bi mala'bihpa na Raja Sulaiman!"

Pangpasusian kapoleanna setang lako tau to nanii messun

12:43-45

(*Lukas 11:24-26*)

⁴³ Mpatarruhhi kadan-Na Puang Isa nakua, "Ia names-sun to setang lan mai tau, malei llelei padang pallawangan nnangah ngenan la nanii kenden, apa te'da naampa'i. ⁴⁴ Ia-mo joo nakua, 'La pole pole'na' lako to bola mangka kusalai.' Ia tonna ratumo lako, lo'bang unapa, mapaccing na marappi toomi. ⁴⁵ Malemi ntambai pitu setang laenna to la'bi masa'ga' pole' opa na ia. Napentamaimi joo tau, nator-ro lan. Mangkatampakanna la'bi masussa pole' opa joo tau na ia tonna jolona. Susi toomi joo to la jaji lako to togaja' to tuo tee wattu."

Γενεὰ πονηρὰ καὶ μοιχαλὶς σημεῖον ἐπιζητεῖ, καὶ σημεῖον οὐδόθησεται αὐτῇ εἰ μὴ τὸ σημεῖον Ἰωνᾶ τοῦ προφήτου. **40** ὥσπερ γάρ ἦν Ἰωνᾶς ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήπους τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας, οὗτος ἔσται ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας. **41** ἄνδρες Νινευῖται ἀναστήσονται ἐν τῇ κρίσει μετὰ τῆς γενεᾶς ταύτης καὶ κατακρινοῦσιν αὐτήν, ὅτι μετενόησαν εἰς τὸ κήρυγμα Ἰωνᾶ, καὶ ἵδοὺ πλεῖον Ἰωνᾶ ὥδε. **42** βασίλισσα νότου ἐγερθήσεται ἐν τῇ κρίσει μετὰ τῆς γενεᾶς ταύτης καὶ κατακρινεῖ αὐτήν, ὅτι ἥλθεν ἐκ τῶν περάτων τῆς γῆς ἀκοῦσαι τὴν σοφίαν Σολομῶνος, καὶ ἵδοὺ πλεῖον Σολομῶνος ὥδε.

43 Ὅταν δὲ τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα ἔξελθῃ ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, διέρχεται δι' ἀνύδρων τόπων ζητοῦν ἀνάπταυσιν καὶ οὐχ εὑρίσκει. **44** τότε λέγει, Εἰς τὸν οἶκόν μου ἐπιστρέψω ὅθεν ἔξῆλθον· καὶ ἐλθὼν εὑρίσκει σχολάζοντα σεσαρωμένον καὶ κεκοσμημένον. **45** τότε πορεύεται καὶ παραλαμβάνει μεθ' ἑαυτοῦ ἐπτὰ ἔτερα πνεύματα πονηρότερα ἑαυτοῦ καὶ εἰσελθόντα κατοικεῖ ἐκεῖ· καὶ γίνεται τὰ ἔσχατα τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου χείρονα τῶν πρώτων. οὗτος ἔσται καὶ τῇ γενεᾷ ταύτῃ τῇ πονηρῷ.

**Tompugauk pakkaeloran-Na Puang Allataala
dipasangrapang indo-Na sola sile'to-Na Puang Isa**

12:46-50

(Markus 3:31-35; Lukas 8:19-21)

46 Ia tonna mangkada unapa to Puang Isa lako tobuda, ratumi indo-Na sola sile'to-Na, naijenjen bang jio salean. Madoangngi ssikitanni, apa te'da lalan naola, nasaba' gaja buda tau ntalimbungngi to Puang Isa. 47 Denmi mesa' tau mpauanni nakua, "Oo Puang, jioi salean to indo-Ta' sola sile'to-Ta'. Madoangngi ssipangkadanki'." 48 Mebalii nakua, "Indara to indo-Ku'? Indara to sile'to-Ku'?" 49 Najillokmi Puang Isa to anak gurun-Na nakua, "Iamo tee indo-Ku' sola sile'to-Ku'. 50 Inda-inda to tompugauk pakkaeloran-Na Ambe'-Ku' jao suruga, iamo sile'to-Ku' sola indo-Ku'."

Pangpasusian tonnamboh banne

13:1-9

(Markus 4:1-9; Lukas 8:4-8)

13 Allo ia bang unamo joo namessun Puang Isa lan mai joo bola, namale lako randan tasik na cumadokko jio. 2 Gaja buda tau ntalimbungngi. Iamo joo naendek de' lopi cumadokko. Na ia to tobuda jenjen bang jio randan tasik. 3 Buda apa naajaranni Puang Isa mpake pangpasusian. Mpamulami curitan-Na nakua, "Den mesa' pangdusung male nnambobh banne. 4 Ia tonna ambohmi, den to ta'pah do' lalan, naratu to manuk-manuk ncappu'ii. 5 Den too to ta'pah do' batu-batu to te'da nabuda litakkana. Madoi' bang tuo joo banne, nasaba' ci'di'ra litakkana. 6 Apa ia tonna malussumo allo, nala'da'mi allo joo tananan mane' cumucuk. Ta'pa malajumi anna mate, nasaba' te'da naman-dalan to waka'na. 7 Den too to ta'pah lan tangnga duri. Sabloboh-lobohnami joo duri, nasirimpithii joo tananan arannai mate. 8 Apa den too to ta'pah do' litak malompo, anna

46 Ἔτι αὐτοῦ λαλούντος τοῖς ὄχλοις ἴδου ἡ μήτηρ καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ εἰστήκεισαν ἔξω ζητούντες αὐτῷ λαλῆσαι. **47** [εἶπεν δέ τις αὐτῷ, Ἰδοὺ ἡ μήτηρ σου καὶ οἱ ἀδελφοί σου ἔξω ἐστήκασιν ζητούντες σοι λαλῆσαι.] **48** ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν τῷ λέγοντι αὐτῷ, Τίς ἐστιν ἡ μήτηρ μου καὶ τίνες εἰσὶν οἱ ἀδελφοί μου; **49** καὶ ἐκτείνας τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπὶ τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ εἶπεν, Ἰδοὺ ἡ μήτηρ μου καὶ οἱ ἀδελφοί μου. **50** ὅστις γὰρ ἀν ποιήσῃ τὸ θέλημα τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς αὐτός μου ἀδελφός καὶ ἀδελφὴ καὶ μήτηρ ἐστίν.

13 Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐξελθὼν ὁ Ἰησοῦς τῆς οἰκίας ἐκάθητο παρὰ τὴν θάλασσαν· **2** καὶ συνήκθησαν πρὸς αὐτὸν ὄχλοι πολλοί, ὥστε αὐτὸν εἰς πλοῖον ἐμβάντα καθῆσθαι, καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἐπὶ τὸν αἰγιαλὸν εἰστήκει. **3** καὶ ἐλάλησεν αὐτοῖς πολλὰ ἐν παραβολαῖς λέγων, Ἰδοὺ ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ σπείρειν. **4** καὶ ἐν τῷ σπείρειν αὐτὸν ἀ μὲν ἔπεσεν παρὰ τὴν ὁδόν, καὶ ἐλθόντα τὰ πετεινὰ κατέφαγεν αὐτά. **5** ἄλλα δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὰ πετρώδη ὅπου οὐκ εἶχεν γῆν πολλήν, καὶ εὐθέως ἐξανέτειλεν διὰ τὸ μὴ ἔχειν βάθος γῆς· **6** ἡλίου δὲ ἀνατείλαντος ἐκαυματίσθη καὶ διὰ τὸ μὴ ἔχειν ρίζαν ἐξηράνθη. **7** ἄλλα δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὰς ἀκάνθας, καὶ ἀνέβησαν αἱ ἀκανθαι καὶ ἐπνιξαν αὐτά. **8** ἄλλα δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὴν

membua. Den to manglokkon pessaratuuh, den pennannan pulona, na den too to manglokkon pentallung polo.”

⁹ Ia tonna mangkamo Puang Isa mpaui joo pangpasusian, nakuamo, ”Ingaranni to apa mangka misa'ding, sanga ketalinga kamu'!”

Ciapari napake pangpasusian Puang Isa

ke mangngajahhii lako tobuda

13:10-17

(Markus 4:10-12; Lukas 8:9-10)

¹⁰ Undinna ratumi to anak gurun-Na Puang Isa namekutana nakua, ”Oo Puang, ciapari tatuli mpakera pangpasusian ke mangngajahhiki' lako tobuda?” ¹¹ Nakuamo Puang Isa mebali, ”Dibenmo kamu' barakk'a la nnissenni to apa tangnaissen tau kumua la ratui Puang Allataala mangparenta susi Raja, apa ia to tau laen te'da nadipaisenni. ¹² Nasaba' ia to tonnampuimo buda apa la dirangngannipa la'bi buda, anna kala'bian pissen. Apa ia to totangnnampui apa, ia to apa ci'di'mora naampui, la dialai pissen.^{s 13} Iamo joo kupake pangpasusian ke mangngajahhina' lako tobuda, nasaba' moi namengkita, apa susi to te'da napakita. Moi na'sa'ding, apa susi totangpasa'ding na te'da napahangngi. ¹⁴ Jajimi to mangka napau Nabi Yesaya tonna anu' kumua,

’Nakua Puang Allataala:

Ia tee mai tau da'tan bang mpesa'dingngii,
apa te'da nalampahangngi.

Da'tan bang mpemakitaii,
apa te'da naissenni apa to jaji.

¹⁵ Nasaba' liwa'mo membattuk tee bangsa,
namataru talinganna,
na mpamamma' matanna.

^{s 13:12:} Battuananna: Ia to tontarima kadan-Na Puang Allataala sanaissen-issenna. Apa ia to tocia' ntarima kadan-Na Puang Allataala, moi to nasanga naissenmo la dialai pissenni.

γῆν τὴν καλὴν καὶ ἐδίδουν καρπόν, ὃ μὲν ἑκατόν, ὃ δὲ
ἔξηκοντα, ὃ δὲ τριάκοντα. **9** ὁ ἔχων ὅτα ἀκουέτω.

10 Καὶ προσελθόντες οἱ μαθηταὶ εἶπαν αὐτῷ, Διὰ
τί ἐν παραβολαῖς λαλεῖς αὐτοῖς; **11** ὁ δὲ ἀποκριθεὶς
εἶπεν αὐτοῖς, Ὅτι ὑμῖν δέδοται γνῶναι τὰ μυστήρια
τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἐκείνοις δὲ οὐ δέδοται.
12 ὅστις γὰρ ἔχει, δοθήσεται αὐτῷ καὶ
περισσευθήσεται· ὅστις δὲ οὐκ ἔχει, καὶ ὁ ἔχει
ἀρθήσεται ἀπ’ αὐτοῦ. **13** διὰ τούτο ἐν παραβολαῖς
αὐτοῖς λαλῶ, ὅτι βλέποντες οὐ βλέπουσιν καὶ
ἀκούοντες οὐκ ἀκούουσιν οὐδὲ συνίουσιν, **14** καὶ
ἀναπληροῦται αὐτοῖς ἡ προφητεία Ἰησαῦ τοῦ οὐρανοῦ,

Ἄκοη ἀκούσετε καὶ οὐ μὴ συνῆτε,
καὶ βλέποντες βλέψετε καὶ οὐ μὴ ἴδητε.
15 ἐπαχύνθῃ γὰρ ἡ καρδία τοῦ λαοῦ τούτου,
καὶ τοῖς ωσὶν βαρέως ἥκουσαν
καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν
ἐκάμμυσαν,

Ia tee jaji dikua danggi' napakita matanna,
 nadanggi' namangpesa'ding talinganna,
 nadanggi' napahangngi,
 nadanggi' namengkatoba' lako kale-Ku',
 anna danggi' kupamalagahhi.^t^{"tu}

¹⁶ Nakuamo Puang Isa lako anak gurun-Na, "Jaji, masannang kamu', nasaba' mipahangngi to apa misa'ding sola mikita. ¹⁷ La miingaran tee kadang-Ku' kumua, buda nabi sola taun-Na Puang Allataala tonna anu' madoang la ngkitai to apa mikita tee too, apa te'da nikitai! Madoang too la ssa'dingngi to apa misa'ding tee too, apa te'da na-sa'dingngi."

**Nabattuananni Puang Isa joo pangpasusian
 nnamboh banne**
13:18-23

(Markus 4:13-20; Lukas 8:11-15)

¹⁸ Nakua Puang Isa, "Iamo joo, pesa'dingngimi to bat-tuananna joo pangpasusian tomanggamboh. ¹⁹ Ia to ban-ne ta'pah do' lalan dipasangrapangngi to tossa'ding kareba kumua la ratui Puang Allataala mangparenta susi Raja, apa te'da napahangngi. Ratumi to Ballisi' rrampai joo kareba mangkamo nasa'ding. ²⁰ Ia to banne ta'pah do' batu-batu dipasangrapangngi to tossa'ding kadan-Na Puang Allataala anna masannang ntarimai. ²¹ Apa te'da natorro tongan lan penawanna na cingga'tu'ra natangnningaranmi. Ianna ratuimi kamasussan ba'tu kadipakario-rioan, sanga ia joo ka-da, ta'pa balik pole'mi. ²² Ia to banne ta'pah lan tangnga duri dipasangrapangngi to tossa'ding kadan-Na Puang Allataala, apa mpuselang bangngi katuoanna, namadoang bang too la sugih. Iamo joo nni'pinnii joo kada lan pe-nawanna, anna te'da namembua. ²³ Na ia to banne ta'pah

^t 13:15: *kupamalagahhi* iarika: *kudampanganni*.

^u 13:14-15: Yesaya 6:9-10

μήποτε ἵδωσιν τοῖς ὀφθαλμοῖς
 καὶ τοῖς ώστιν ἀκούσωσιν
 καὶ τῇ καρδίᾳ συνῶσιν καὶ ἐπιστρέψωσιν
 καὶ ἴασομαι αὐτούς.

16 ὑμῶν δὲ μακάριοι οἱ ὀφθαλμοὶ ὅτι βλέπουσιν καὶ τὰ ὅτα ὑμῶν ὅτι ἀκούουσιν. **17** ἀμὴν γάρ λέγω ὑμῖν ὅτι πολλοὶ προφῆται καὶ δίκαιοι ἐπεθύμησαν Ἰδεῖν ἢ βλέπετε καὶ οὐκ εἶδαν, καὶ ἀκούσαι ἢ ἀκούετε καὶ οὐκ ἤκουσαν.

18 Ὦμεις οὖν ἀκούσατε τὴν παραβολὴν τοῦ σπείραντος. **19** παντὸς ἀκούοντος τὸν λόγον τῆς βασιλείας καὶ μὴ συνιέντος ἔρχεται ὁ πονηρὸς καὶ ἀρπάζει τὸ ἐσπαρμένον ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, οὗτός ἐστιν ὁ παρὰ τὴν ὄδον σπαρείς. **20** ὁ δὲ ἐπὶ τὰ πετρώδη σπαρείς, οὗτός ἐστιν ὁ τὸν λόγον ἀκούων καὶ εὐθὺς μετὰ χαρᾶς λαμβάνων αὐτόν, **21** οὐκ ἔχει δὲ ρίζαν ἐν ἑαυτῷ ἀλλὰ πρόσκαιρός ἐστιν, γενομένης δὲ θλίψεως ἡ διωγμοῦ διὰ τὸν λόγον εὐθὺς σκανδαλίζεται. **22** ὁ δὲ εἰς τὰς ἀκάνθας σπαρείς, οὗτός ἐστιν ὁ τὸν λόγον ἀκούων, καὶ ἡ μέριμνα τοῦ αἰώνος καὶ ἡ ἀπάτη τοῦ πλούτου συμπνίγει τὸν λόγον καὶ ἄκαρπος γίνεται. **23** ὁ δὲ ἐπὶ τὴν καλὴν γῆν

do' litak malompo dipasangrapangngi to tossa'ding kadangan Na Puang Allataala, napahangngi napugaukki, anna membua melo. Den to manglokkon pessaratu, den pennannan pulona, na den too to manglokkon pentallung pulo."

**Pangpasusian pare-pare tuo lan tangnga pare
13:24-30**

²⁴ Mangcurita pole' omi Puang Isa lako tobuda mpake pangpasusian nakua, "Ianna mangparentamo Puang Allataala susi Raja, wa'ding dipasangrapang pangdusung nnamboh banne melo. ²⁵ Ia tonna bongimo namamma' ngasanmo to tau, ratumi to ewalinna joo pangdusung nnambohhi todai pare-pare, namale ssalai. ²⁶ Ia tonna sunmo buanna joo pare, pajan todami to pare-pare lan tangnga pare. ²⁷ Ratumi to tomangjamanna nakua, 'Oo puang, kisanga melo ngasan to banne taamboh. Umbora nakua nagaja buda pare-pare tuo sola joo pareta?' ²⁸ Mebalimi joo pangdusung nakua, 'Panggaukanna ewalinta' joo.' Mekutanami tuu lako tomangjamanna nakua, 'Oo puang, wa'dingraka kimale rrebu'ii joo pare-pare?' ²⁹ Mebalimi joo pangdusung nakua, 'Danggi', nasaba' ia ke direbu'i to pare-pare, la tirebu' todai to pare. ³⁰ Ma'namo napada tuo jolo', sadi-pepareinna. Undipi kumane' mpangpesuanni lako tomepare narebu'i jolo' to pare-parena, naujunni nadisumpun. Narempun meloi to pare nadipatama pa'pak.'"

**Puang Isa mpau dua pangpasusian kumua
sabuda-budanna tau menjaji taun-Na Puang Allataala
13:31-33**

(*Markus 4:30-32; Lukas 13:18-21*)

³¹ Mangcurita omi Puang Isa mpake pangpasusian lako tobuda nakua, "Ianna mangparentamo Puang Allataala susi Raja wa'ding dipasangrapang pangdusung ntanan sanglise'

σπαρείς, οὗτός ἐστιν ὁ τὸν λόγον ἀκούων καὶ συνιεῖς, δὅς δὴ καρποφορεῖ καὶ ποιεῖ δὲ μὲν ἑκατόν, δὲ δέ εἴκοντα, δὲ δὲ τριάκοντα.

24 Ἀλλὴν παραβολὴν παρέθηκεν αὐτοῖς λέγων, Ὡμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ σπείραντι καλὸν σπέρμα ἐν τῷ ἀγρῷ αὐτοῦ. **25** ἐν δὲ τῷ καθεύδειν τοὺς ἀνθρώπους ἥλθεν αὐτοῦ ὁ ἔχθρος καὶ ἐπέσπειρεν ζιζάνια ἀνὰ μέσον τοῦ σίτου καὶ ἀπῆλθεν. **26** ὅτε δὲ ἐβλάστησεν ὁ χόρτος καὶ καρπὸν ἐποίησεν, τότε ἐφάνη καὶ τὰ ζιζάνια. **27** προσελθόντες δὲ οἱ δοῦλοι τοῦ οἰκοδεσπότου εἶπον αὐτῷ, Κύριε, οὐχὶ καλὸν σπέρμα ἐσπειρας ἐν τῷ σῷ ἀγρῷ; πόθεν οὖν ἔχει ζιζάνια; **28** ὁ δὲ ἔφη αὐτοῖς, Ἐχθρὸς ἄνθρωπος τοῦτο ἐποίησεν. οἱ δὲ δοῦλοι λέγουσιν αὐτῷ, Θέλεις οὖν ἀπελθόντες συλλέξωμεν αὐτά; **29** ὁ δέ φησιν, Οὔ, μήποτε συλλέγοντες τὰ ζιζάνια ἐκριζώσητε ἅμα αὐτοῖς τὸν σῖτον. **30** ἄφετε συναυξάνεσθαι ἀμφότερα ἔως τοῦ θερισμοῦ, καὶ ἐν καιρῷ τοῦ θερισμοῦ ἐρῶ τοῖς θερισταῖς, Συλλέξατε πρῶτον τὰ ζιζάνια καὶ δήσατε αὐτὰ εἰς δέσμας πρὸς τὸ κατακαῦσαι αὐτά, τὸν δὲ σῖτον συναγάγετε εἰς τὴν ἀποθήκην μου.

31 Ἀλλὴν παραβολὴν παρέθηκεν αὐτοῖς λέγων, Ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν κόκκῳ

sawi jio bara'bahna. ³² Ia joo lise' sawi^v iamo lise' kaminang biccukkuna. Apa ianna tuomo, memmatonggomi na ia to tananan utan-utan laen, namembarana', namesserang to manuk-manuk jio tangkena."

³³ Denpa pangpasusian laen nacurita Puang Isa lako tobuda nakua, "Ianna mangparentamo Puang Allataala susi Raja wa'ding dipasangrapang ragi, naala baine napasi-gerokki patang pulo litere' ta'pung, anna loboh."

Matumbai napake pangpasusian Puang Isa lako tobuda

13:34-35

(Markus 4:33-34)

³⁴ Sininna joo napangpangngajaran Puang Isa lako tobuda mpake pangpasusian. Te'da bang natangmpake pangpasusian, ke nnajahhii tobuda, ³⁵ dikua anna jaji to kadana Na Puang Allataala mangka napau nabi tonna anu' kumua, "Ia angkumangngajahhi, mpakena' pangpasusian.
La kupangpeissenan sininna to tangnaissennapa tolino
sipammula jio mai dipadenna lino."^w

Puang Isa mbattuananni pangpasusian

pare-pare tuo lan tangnga pare

13:36-43

³⁶ Messarakmi Puang Isa jio mai tobuda, namale mesa sola anak gurun-Na. Ia tonna mentamamo bola, meta'dami anak gurun-Na nakua, "Oo Puang, pauankan battuananna joo pangpasusian pare-pare tuo lan tangnga pare." ³⁷ Mebalimi Puang Isa nakua, "Ia to pangngamboh banne melo, Aku' bang unamo, Anak Mentolino. ³⁸ Ia to uma dipangpasusii lino. Banne melo dipangpasusii tomenjajimo umma'-Na

^v 13:32: sawi, kitai joo Battuananna Kada

^w 13:35: Mazmur 78:2

σινάπεως, δν λαβών ἄνθρωπος ἔσπειρεν ἐν τῷ ἀγρῷ αὐτοῦ· **32** ὁ μικρότερον μέν ἐστιν πάντων τῶν σπερμάτων, ὅταν δὲ αὔξηθῇ μεῖζον τῶν λαχάνων ἐστὶν καὶ γίνεται δένδρον, ὥστε ἐλθεῖν τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ κατασκηνοῦν ἐν τοῖς κλάδοις αὐτοῦ.

33 Ἐλλην παραβολὴν ἐλάλησεν αὐτοῖς· Ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ζύμῃ, ἣν λαβούσα γυνὴ ἐνέκρυψεν εἰς ἀλεύρου σάτα τρία ἔως οὗ ἐξυμώθῃ ὅλον.

34 Ταῦτα πάντα ἐλάλησεν ὁ Ἰησοῦς ἐν παραβολαῖς τοῖς ὄχλοις καὶ χωρὶς παραβολῆς οὐδὲν ἐλάλει αὐτοῖς, **35** ὅπως πληρωθῇ τὸ δῆθεν διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος,

Ἄνοιξω ἐν παραβολαῖς τὸ στόμα μου,
ἔρευξομαι κεκρυμμένα ἀπὸ καταβολῆς
[κόσμου].

36 Τότε ἀφεὶς τοὺς ὄχλους ἦλθεν εἰς τὴν οἰκίαν, καὶ προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ λέγοντες, Διασάφησον ἡμῖν τὴν παραβολὴν τῶν ζιζανίων τοῦ ἀγροῦ. **37** ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Ὁ σπείρων τὸ καλὸν σπέρμα ἐστὶν ὁ νιὸς τοῦ ἀνθρώπου, **38** ὁ δὲ ἀγρός ἐστιν ὁ κόσμος, τὸ δὲ καλὸν σπέρμα οὗτοί εἰσιν οἱ νιοὶ τῆς βασιλείας· τὰ δὲ ζιζάνια εἰσιν οἱ

Puang Allataala. Na ia to pare-pare dipangpasusii tonturu' Ballisi'. ³⁹ Ia to ewali nnambohhi pare-pare, iamo Ballisi'. Na wattu peparean, iamo ke Kiama'mi lino, na ia to tome-pare, iamo sininna malaeka'-Na Puang Allataala. ⁴⁰ Ia to pare-pare dirempun na dipatorro leko' disumpun, susi too-mi to menturu' lako Ballisi' la dirempun leko' nadipatama api naraka. ⁴¹ Aku' Anak Mentolino la ssua malaeka'-Ku' mpilei lan mai tangnga-tangngana umma'-Na Puang Alla-taala sininna to tompalao sala padanna rupa tau na tomanggauk gaja'. ⁴² La dipatama api naraka manglaka-laka nanii tau sikarrakan na sunggarigi'. ⁴³ Na ia to tau mpugauk pakkaeloran-Na Puang Allataala la tiarrang susi allo gaja cora lan Lino Barun-Na Ambe' Puang Allataala. Iamo joo ingaran meloi to apa mangka misa'ding, nasaba' ketalinga kamu'!"

**Puang Isa mpau dua pangpasusian kumua
ia to kaparentan-Na Puang Allataala la'bi makeangga'
na ia to sininna ewanan**

13:44-46

⁴⁴ Mangcurita pole' omi Puang Isa lako tobuda mpake pangpasusian nakua, "Ianna mangparentamo Puang Alla-taala susi Raja, wa'ding dipasangrapang to ewanan dilamun do' litak, naampa'i tau. Nalamun pole'i, namane' male mbaluk ngasanni to ewananna, naallianni joo padang nanii nnampa' ewanan nena', nasaba' gaja sannangngi joo tau."

⁴⁵ Mpau pole'pa pangpasusian Puang Isa nakua, "Ianna mangparentamo Puang Allataala susi Raja, wa'ding dipasangrapang pangdangkang to nnangah mutiara mellong. ⁴⁶ Ia tonna kitamo mutiara sanglise' liwa' mellong, ta'pa malemi mbaluk ngasan ewananna naallianni joo mutiara."

υίοι τοῦ πονηροῦ, **39** ὁ δὲ ἐχθρὸς ὁ σπείρας αὐτά
ἐστιν ὁ διάβολος, ὁ δὲ θερισμὸς συντέλεια αἰώνος
ἐστιν, οἱ δὲ θερισταὶ ὄγγελοι εἰσιν. **40** ὥσπερ οὖν
συλλέγεται τὰ ζιζάνια καὶ πυρὶ [κατα]καίεται, οὗτος
ἔσται ἐν τῇ συντελείᾳ τοῦ αἰώνος. **41** ἀποστελεῖ ὁ
υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ, καὶ
συλλέξουσιν ἐκ τῆς βασιλείας αὐτοῦ πάντα τὰ
σκάνδαλα καὶ τοὺς ποιοῦντας τὴν ἀνομίαν **42** καὶ
βαλοῦσιν αὐτοὺς εἰς τὴν κάμινον τοῦ πυρός· ἐκεῖ
ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.
43 Τότε οἱ δίκαιοι ἐκλάμψουσιν ὡς ὁ ἥλιος ἐν τῇ
βασιλείᾳ τοῦ πατρὸς αὐτῶν. ὁ ἔχων ὧτα ἀκουέτω.

44 Ὁμοία ἔστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν
θησαυρῷ κεκρυμμένῳ ἐν τῷ ἀγρῷ, ὃν εὑρὼν
ἀνθρωπος ἔκρυψεν, καὶ ἀπὸ τῆς χαρᾶς αὐτοῦ ὑπάγει
καὶ πωλεῖ πάντα ὅσα ἔχει καὶ ἀγοράζει τὸν ἀγρὸν
ἔκεινον.

45 Πάλιν ὁμοία ἔστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν
ἀνθρώπῳ ἐμπόρῳ ζητούντι καλοὺς μαργαρίτας.
46 εὑρὼν δὲ ἔνα πολύτιμον μαργαρίτην ἀπελθὼν
πέπρακεν πάντα ὅσα εἶχεν καὶ ἤγόρασεν αὐτόν.

Pangpasusian puka
13:47-50

⁴⁷ Mangcurita pole' omi Puang Isa lako tobuda mpake pangpasusian nakua, "Ianna mangparentamo Puang Allataala susi Raja, wa'ding dipasangrapang puka to ditanan jiong tasik, na nnala mangrupa-rupa bale. ⁴⁸ Ianna ponromo bale, narui'mi pangjala de' randan tasik nacumadokko mpileii. Ia to melona napatama embere' na ia to gaja'na naca'bean. ⁴⁹ Susimi joo ke Kiama'mi lino, ia to malaeka'-Na Puang Allataala la mpilei napasisarakki to tompugauk pakkaeloran-Na Puang Allataala na ia to totangmenturu' lako Puang Allataala. ⁵⁰ Ia to totangmenturu' lako Puang Allataala la dipatama api naraka manglaka-laka nanii tau sikarrakan sola sunggarigi'."

**Pangngajaran baru na pangngajaran jolo dipasangrapang
ewanan baru na ewanan jolo**
13:51-52

⁵¹ Mekutanami Puang Isa lako anak gurun-Na nakua, "Mipahang unaraka battuananna joo sininna pangpasusian?" Mebalimi to anak gurun-Na nakua, "Ie' Puang, kipahang ngasan." ⁵² Nakuamo Puang Isa, "Iamo joo la mipahang kumua ia to guru agama to-Yahudi to menjaji umma'-Namo Puang Allataala na ntirimamo pangngajaran-Na, susimo to ampu bola mpasun ngasan ewananna la jolona la barunna lan mai ngenanna, napangpekitanni."

Puang Isa tangnakatappa'i to-Nazaret
13:53-58
(Markus 6:1-6; Lukas 4:16-30)

⁵³ Ia tonna mangkamo Puang Isa ncurita ngasanni joo pangpasusian, nasalaimi joo ngenan, ⁵⁴ napole lako kota Nazaret to dinii mpelobohhii. Ntuu jio lan bola passambajangan nanii mangngajahhi nasijangngaran to tossa'dingngi,

47 Πάλιν δμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν σαγήνη βληθείσῃ εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἐκ παντὸς γένους συναγαγούσῃ· **48** ἦν δτε ἐπληρώθη ἀναβιβάσαντες ἐπὶ τὸν αἰγιαλὸν καὶ καθίσαντες συνέλεξαν τὰ καλὰ εἰς ἄγγη, τὰ δὲ σαπρὰ ἔξω ἔβαλον. **49** οὕτως ἐσται ἐν τῇ συντελείᾳ τοῦ αἰώνος· ἔξελεύσονται οἱ ἄγγελοι καὶ ἀφοριούσιν τοὺς πονηροὺς ἐκ μέσου τῶν δικαίων **50** καὶ βαλούσιν αὐτοὺς εἰς τὴν κάμινον τοῦ πυρός· ἐκεῖ ἐσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὁδόντων.

51 Συνήκατε ταῦτα πάντα; λέγουσιν αὐτῷ, Ναι.

52 ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Διὰ τοῦτο πᾶς γραμματεὺς μαθητευθεὶς τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν δμοιός ἐστιν ἀνθρώπῳ οἰκοδεσπότῃ, δστις ἐκβάλλει ἐκ τοῦ θησαυροῦ αὐτοῦ καινὰ καὶ παλαιά.

53 Καὶ ἐγένετο δτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς τὰς παραβολὰς ταῦτας, μετῆρεν ἐκεῖθεν. **54** καὶ ἐλθὼν εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ ἐδίδασκεν αὐτοὺς ἐν τῇ

nakua, "Umbora Ia nanii mpelajahhi kapaissenan susi joo? Na pole umbora to kuasa napake mpugauk tanda mejangngaran? ⁵⁵ Tanganakkanaraka Ia pande bola, na Maryam to indo-Na? Na ia to sile'tona, iamo to Yakub, Yusuf, Simon na Yudas. ⁵⁶ Na torro lan too ntee kotata' to sile'to-Na baine. Umbora Ia nanii llolonganni tuu lako?" ⁵⁷ Iamo joo nacia' tuu lako tau ntarimai to Puang Isa. Nakuanni Puang Isa, "Ia to nabi dikasiri' ia umbo-umbo nanii, apa jio kampongna ba'tu jio bolana te'da nadikasiri'." ⁵⁸ Iamo joo na te'da nabuda tanda mejangngaran napugauk jio kampong-Na, nasaba' te'da nakatappa'ii tau.

Kamateanna Nabi Yahya

14:1-12

(Markus 6:14-29; Lukas 9:7-9)

14 Ia joo wattu nasa'dingmi Raja Herodes Antipas, to mparenta tana Galilea, to karebanna Puang Isa. ² Nakuamo lako pangjamana, "Tongan Nabi Yahya tee tuo pole'! Iamo joo namakuasa mpugauk tanda mejangngaran." ³⁻⁵ Iamo namangkada susi joo Raja Herodes, nasaba' ia to apa pura jaji tonna tee. Ia joo Raja Herodes sibalii Herodias bainena sile'tona to disanga Filipus. Apa napangngi ngaranni Nabi Yahya kumua, "Pemali ke sibaliki' Herodias to balinna sile'tota".^x Madoangngi la mpangpebunoanni, apa malaja'i lako tobuda, nasaba' nasanga ia tau nabi to Yahya. Iamo joo napangpejokkoan bangri nadipumpung dipatama pangtarungkuhan.

⁶ Ia tonna mpengngingaranni allo kajajianna Raja Herodes menari'i to anakkana baine Herodias napengkitaii toratu, na liwa' napumasannang Raja Herodes. ⁷ Iamo joo namassapah nakua, "Ee, apa to mupeta'da, iami la kuben-ko." ⁸ Ia joo anakdara nturu' pakkaeloranna indona nakua,

^x **14:3-5:** Situru' atoran agama to-Yahudi, te'da nawa'ding sibali bainena sile'tona ke tuo unapi.

συναγωγῇ αὐτῶν, ὥστε ἐκπλήσσεσθαι αὐτοὺς καὶ λέγειν, Πόθεν τούτῳ ἡ σοφία αὕτη καὶ αἱ δυνάμεις; **55** οὐχ οὐτός ἐστιν ὁ τοῦ τέκτονος υἱός; οὐχ ἡ μήτηρ αὐτοῦ λέγεται Μαριὰμ καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ Ἰάκωβος καὶ Ἰωσὴφ καὶ Σίμων καὶ Ἰουδας; **56** καὶ αἱ ἀδελφαὶ αὐτοῦ οὐχὶ πᾶσαι πρὸς ἡμᾶς εἰσιν; πόθεν οὖν τούτῳ ταῦτα πάντα; **57** καὶ ἐσκανδαλίζοντο ἐν αὐτῷ. ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Οὐκ ἐστιν προφήτης ἄτιμος εἰ μὴ ἐν τῇ πατρίδι καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ. **58** καὶ οὐκ ἐποίησεν ἐκεῖ δυνάμεις πολλὰς διὰ τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν.

14 Ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ἤκουσεν Ἡρώδης ὁ τετραάρχης τὴν ἀκοήν Ἰησοῦ, **2** καὶ εἶπεν τοῖς παισὶν αὐτοῦ, Οὗτός ἐστιν Ἰωάννης ὁ βαπτιστής· αὐτὸς ἡγέρθη ἀπὸ τῶν νεκρῶν καὶ διὰ τοῦτο αἱ δυνάμεις ἐνεργοῦσιν ἐν αὐτῷ. **3** Ο γάρ Ἡρώδης κρατήσας τὸν Ἰωάννην ἔδησεν [αὐτὸν] καὶ ἐν φυλακῇ ἀπέθετο διὰ Ἡρῳδιάδα τὴν γυναῖκα Φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ. **4** ἐλεγεν γάρ ὁ Ἰωάννης αὐτῷ, Οὐκ ἔξεστίν σοι ἔχειν αὐτήν. **5** καὶ θέλων αὐτὸν ἀποκτεῖναι ἐφοβήθη τὸν ὄχλον, ὅτι ὡς προφήτην αὐτὸν εἶχον. **6** γενεσίοις δὲ γενομένοις τοῦ Ἡρώδου ὠρχήσατο ἡ θυγάτηρ τῆς Ἡρῳδιάδος ἐν τῷ μέσῳ καὶ ἤρεσεν τῷ Ἡρώδῃ, **7** δόθεν μεθ' ὅρκου ὡμολόγησεν αὐτῇ δοῦναι ὃ ἐὰν αἰτήσηται. **8** ἡ δὲ προβιβασθεῖσα ὑπὸ τῆς μητρὸς αὐτῆς, Δός μοι,

"Ie' puang, meta'dana' kita', ulunna Nabi Yahya nadipajiong baki', kuta'pa diben silalona." ⁹ Masussa penawanna Raja Herodes tonna sa'dingngi to peta'danna joo anakdara, apa la napatumbapi namangkamo napassaparan jio olona toratunna. Jaji natarimami to peta'danna. ¹⁰ Ta'pa nasuami to tau male lako pangtarungkuan lle'toi to ulunna Nabi Yahya. ¹¹ Nabawami tama to ulunna Nabi Yahya jiong baki' nabenni joo anakdara. Nabawami lako indona napanikitanni.

¹² Ia tonna sa'dingmi anak gurunna Nabi Yahya, malemi nnalai to batang rabukkuna, anna patamai liang. Mangkai joo, malemi mpauanni Puang Isa kumua matemi to Nabi Yahya.

Puang Isa mpakande tau la'bi limang sa'bu tau

14:13-21

(*Markus 6:30-44; Lukas 9:10-17; Yahya 6:1-14*)

¹³ Ia tonna sa'dingngi Puang Isa joo kareba kumua matemi to Nabi Yahya, messarakmi namale mesa sola anak gurun-Na manglopi mangnguju lako padang pallawangan. Apa naissenni tobuda, nasimessunan lan mai kampongna nannola gantanana njoloi to Puang Isa sola anak gurun-Na. ¹⁴ Ia tonna mellaomo Puang Isa jao mai lopi, nakitami joo tobuda, anna masse penawan-Na. Napamalagahhi to tomasaki to ratu nasolan tau.

¹⁵ Ia tonna karuenmo, malemi to anak gurun-Na ngkandoppi' Puang Isa nakuanni, "Oo Puang, la bongimi, na pallawangan tee tanii. La'bi melo ke tasuami tee mai tau napa-da male nnalli kande ntuu lako kampong mengguririkkita!" ¹⁶ Apa napebalii nakua, "Danggi'mo namale, kamu' ia to la mpakandei." ¹⁷ Nakuamo to anak gurun-Na, "Limamora roti na duapa bale kiampui!" ¹⁸ Nakuamo Puang Isa, "Bawai mai." ¹⁹ Nasuami joo tobuda cu-madokko jio reu malammak. Naalami joo lima roti na dua bale, anna mentingngara de' langi' mangkurru sumanga'

φησίν, ὅδε ἐπὶ πίνακι τὴν κεφαλὴν Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ. **9** καὶ λυπηθεὶς ὁ βασιλεὺς διὰ τοὺς ὅρκους καὶ τοὺς συνανακειμένους ἐκέλευσεν δοθῆναι, **10** καὶ πέμψας ἀπεκεφάλισεν [τὸν] Ἰωάννην ἐν τῇ φυλακῇ. **11** καὶ ἡνέχθη ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ ἐπὶ πίνακι καὶ ἐδόθη τῷ κορασίῳ, καὶ ἤνεγκεν τῇ μητρὶ αὐτῆς. **12** καὶ προσελθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἦραν τὸ πτῶμα καὶ ἔθαψαν αὐτό[ν] καὶ ἐλθόντες ἀπήγγειλαν τῷ Ἰησοῦ.

13 Ἀκούσας δὲ ὁ Ἰησοῦς ἀνεγώρησεν ἐκεῖθεν ἐν πλοίῳ εἰς ἕρημον τόπον κατ' ἴδιαν· καὶ ἀκούσαντες οἱ ὄχλοι ήκολούθησαν αὐτῷ πεζῇ ἀπὸ τῶν πόλεων. **14** καὶ ἔξελθὼν εἶδεν πολὺν ὄχλον καὶ ἐσπλαγχνίσθη ἐπ' αὐτοῖς καὶ ἐθεράπευσεν τοὺς ἀρρώστους αὐτῶν. **15** δψίας δὲ γενομένης προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ λέγοντες, "Ἐρημός ἐστιν ὁ τόπος καὶ ἡ ὥρα ἵδη παρῆλθεν· ἀπόλυσον τοὺς ὄχλους, ἵνα ἀπελθόντες εἰς τὰς κώμας ἀγοράσωσιν ἑαυτοῖς βρώματα. **16** ὁ δὲ [Ἰησοῦς] εἶπεν αὐτοῖς, Οὐ χρείαν ἔχουσιν ἀπελθεῖν, δότε αὐτοῖς ὑμεῖς φαγεῖν. **17** οἱ δὲ λέγοντες αὐτῷ, Οὐκ ἔχομεν ὅδε εἰ μὴ πέντε ἄρτους καὶ δύο ἵχθύας. **18** ὁ δὲ εἶπεν, Φέρετέ μοι ὅδε αὐτούς. **19** καὶ κελεύσας τοὺς ὄχλους ἀνακλιθῆναι ἐπὶ τοῦ χόρτου, λαβὼν τοὺς πέντε ἄρτους καὶ τοὺς δύο ἵχθύας, ἀναβλέψας

lako Puang Allataala. Namane' nti'pek-ti'pekki joo roti, nabenni anak gurun-Na anna tawa-tawanni joo tobuda. ²⁰ Kumandemi sola ngasan sabarahna. Ia tonna mangkamo kumande, napasirempunmi to torrona, ponnopa sangpulo dua baku'. ²¹ Agi-ag den limang sa'bu muane to kumande, tangdibilangpa to baine sola pea.

Puang Isa lumingka jao wai

14:22-33

(*Markus 6:45-52; Yahya 6:15-21*)

22-23 Mangkai joo, nasuami Puang Isa to anak gurun-Na endek de' lopi, najolo lian sambali'na tasik. Ia tonna polemo tuu lako to buda, malemi Puang Isa de' buntu mas-sambajang mesa-mesa. Ia tonna la bongimi, jao unapi buntu. ²⁴ Na ia joo wattu mambelami tama tangnga tasik to lopinna anak gurun-Na. Nagasa'i bombang, nasaba' ssus-sangngi angin bara'.

²⁵ Ia tonna dannarimo, ratumi Puang Isa lumingka jao wai, mpendede'i to anak gurun-Na. ²⁶ Ia tonna kitami to Puang Isa lumingka jao wai, silajatanni to anak gurun-Na. Nasimetamba-tamban nakua, "Bombo!" ²⁷ Apa ta'pa nakuanni Puang Isa nakua, "Ee, rapa' kamu! Danggi' mimala-ja! Aku' tee." ²⁸ Nakuamo Petrus, "Ia ke Kita' tongan Puang, suamo' kulumingka toda jao wai." ²⁹ Mebalimi Puang Isa nakua, "Malemoko mai." Iamo joo namellao Petrus jao mai lopi, nalumingka jao wai male lako Puang Isa. ³⁰ Apa ia tonna kitai Petrus to bombang tonggo, mala-ja'mi, nasado'-do'na, metambami nakua, "Ee Puang, tatulungna!'" ³¹ Ta'pa malemi Puang Isa ngkorongngii natoei, nakuanni, "Ee Petrus, ammubatara? Ciapari na te'da mukatappa'ina'?"

³² Endekmi de' lopi sola dua nata'pa radan to angin bara'. ³³ Nasuju'mi amak gurun-Na to Puang Isa. Namangkada nakua, "Kita'mo Anak Allataala."

εἰς τὸν οὐρανὸν εὐλόγησεν καὶ κλάσας ἔδωκεν τοῖς μαθηταῖς τοὺς ἄρτους, οἱ δὲ μαθηταὶ τοῖς ὄχλοις. **20** καὶ ἔφαγον πάντες καὶ ἔχορτάσθησαν, καὶ ἦραν τὸ περισσεῦον τῶν κλασμάτων δώδεκα κοφίνους πλήρεις. **21** οἱ δὲ ἐσθίοντες ἦσαν ἄνδρες ὡσεὶ πεντακισχίλιοι χωρὶς γυναικῶν καὶ παιδίων.

22 Καὶ εὐθέως ἤναγκασεν τοὺς μαθητὰς ἐμβῆναι εἰς τὸ πλοῖον καὶ προάγειν αὐτὸν εἰς τὸ πέραν, ἵως οὗ ἀπολύσῃ τοὺς ὄχλους. **23** καὶ ἀπολύσας τοὺς ὄχλους ἀνέβη εἰς τὸ ὅρος κατ' ἴδιαν προσεύξασθαι. ὁψίας δὲ γενομένης μόνος ἦν ἐκεῖ. **24** τὸ δὲ πλοῖον ἥδη σταδίους πολλοὺς ἀπὸ τῆς γῆς ἀπεῖχεν βασανιζόμενον ὑπὸ τῶν κυμάτων, ἦν γὰρ ἐναντίος ὁ ἄνεμος. **25** τετάρτη δὲ φυλακῇ τῆς νυκτὸς ἥλθεν πρὸς αὐτοὺς περιπατῶν ἐπὶ τὴν θάλασσαν. **26** οἱ δὲ μαθηταὶ ἰδόντες αὐτὸν ἐπὶ τῆς θαλάσσης περιπατοῦντα ἐταράχθησαν λέγοντες ὅτι Φάντασμά ἐστιν, καὶ ἀπὸ τοῦ φόβου ἔκραξαν. **27** εὐθὺς δὲ ἐλάλησεν [ὅς Ἰησοῦς] αὐτοῖς λέγων, Θαρσεῖτε, ἐγώ εἰμι· μὴ φοβεῖσθε. **28** ἀποκριθεὶς δὲ αὐτῷ ὁ Πέτρος εἶπεν, Κύριε, εἰ σὺ εἶ, κέλευσόν με ἐλθεῖν πρὸς σὲ ἐπὶ τὰ ὕδατα. **29** ὁ δὲ εἶπεν, Ἐλθε. καὶ καταβὰς ἀπὸ τοῦ πλοίου [ὅς] Πέτρος περιεπάτησεν ἐπὶ τὰ ὕδατα καὶ ἥλθεν πρὸς τὸν Ἰησοῦν. **30** βλέπων δὲ τὸν ἄνεμον [ἰσχυρὸν] ἐφοβήθη, καὶ ἀρξάμενος καταποντίζεσθαι ἔκραξεν λέγων, Κύριε, σῶσόν με. **31** εὐθέως δὲ ὁ Ἰησοῦς ἐκτείνας τὴν χεῖρα ἐπελάβετο αὐτοῦ καὶ λέγει αὐτῷ, Ὁλιγόπιστε, εἰς τί ἐδίστασας; **32** καὶ ἀναβάντων αὐτῶν εἰς τὸ πλοῖον ἐκόπασεν ὁ ἄνεμος. **33** οἱ δὲ ἐν τῷ πλοίῳ προσεκύνησαν αὐτῷ λέγοντες, Ἀληθῶς θεοῦ νίδιος εἶ.

Puang Isa mpamalagah buda tomasaki jio tana Genesaret**14:34-36***(Markus 6:53-56)*

³⁴ Ratumi Puang Isa sola anak gurun-Na lian sambali'na tasik, namellao jio tana Genesaret. ³⁵ Ia tonna issenmi tau kumua Puang Isa tongammo joo ratu, malemi mpang-peissenanni lako mengguririkkina tana Genesaret, naratu to tau ssolan tomasakinna. ³⁶ Anna meta'da lako Puang Isa kumua, ke wa'dingngi nakaka' mandai to baju lando-Na, moi na tampakkana bangra. Padami tau ngkaka' baju landoma pada toomi malagah.

Silaenan parenta-Na Puang Allataala na ada' to-Yahudi**15:1-9***(Markus 7:1-13)*

15 Den ba'tu pira-pira to-Farisi sola guru agama jao mai kota Yerusalem ratu ssikitan Puang Isa. Mekutanami lako nakua, ² "Ciapari na te'da naturu'i anak gurun-Ta' to ada' tojolota? Te'da nabasei limanna jolo', namanne' kumande." ³ Mebalimi Puang Isa nakua, "Na ciapari na te'da mituru' parenta-Na Puang Allataala, na ia ora mituru' tongan to atoran migaraga kalena? ⁴ Nasaba' nakua Puang Allataala, 'Kasiri'i to tomatuammu. Na ia to tongkada-kadai tomatuanna la dibuno.' ⁵ Apa sibalikanna to mipangpangngajaran lako tau kumua, te'da nasala ke den tau ngkuhan tomatuanna, 'Ia to doi' la kuben kamu' la miputuo, iamo to mangka kupangkaroban lako Puang Allataala', ⁶ Jaji ia joo tau te'damo naparallu ngkasiri' tomatuanna. Ia ke susii joo, te'damo mituru'i to parenta-Na Puang Allataala, napubua' ada' tojolomi. ⁷ Ee, tomajek-kong kamu'! Nang tongan to napau Nabi Yesaya tonna anu' mpau kamu' kumua,

⁸ 'Nakua Puang Allataala:

34 Καὶ διαπεράσαντες ἦλθον ἐπὶ τὴν γῆν εἰς Γεννησαρέτ. **35** καὶ ἐπιγνόντες αὐτὸν οἱ ἄνδρες τοῦ τόπου ἐκείνου ἀπέστειλαν εἰς ὅλην τὴν περίχωρον ἐκείνην καὶ προσήγεγκαν αὐτῷ πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας **36** καὶ παρεκάλουν αὐτὸν ἵνα μόνον ἄψωνται τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου αὐτοῦ· καὶ ὅσοι ἤψαντο διεσώθησαν.

15 Τότε προσέρχονται τῷ Ἰησοῦ ἀπὸ Ἱεροσολύμων Φαρισαῖοι καὶ γραμματεῖς λέγοντες, **2** Διὰ τί οἱ μαθηταὶ σου παραβαίνουσιν τὴν παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων; οὐ γάρ νίπτονται τὰς χεῖρας [αὐτῶν] ὅταν ἄρτον ἐσθίωσιν. **3** ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, Διὰ τί καὶ ὑμεῖς παραβαίνετε τὴν ἐντολὴν τοῦ θεοῦ διὰ τὴν παράδοσιν ὑμῶν; **4** ὁ γάρ θεὸς εἶπεν, Τίμα τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα, καί, Ὁ κακολογῶν πατέρα ἢ μητέρα θανάτῳ τελευτάτῳ. **5** ὑμεῖς δὲ λέγετε, “Ος ἂν εἴπῃ τῷ πατρὶ ἢ τῇ μητρὶ, Δῶρον ὃ ἐὰν ἐξ ἐμοῦ ὡφεληθῆς, **6** οὐ μὴ τιμήσει τὸν πατέρα αὐτοῦ· καὶ ἡκυρώσατε τὸν λόγον τοῦ θεοῦ διὰ τὴν παράδοσιν ὑμῶν. **7** ὑποκριταί, καλῶς ἐπροφήτευσεν περὶ ὑμῶν Ἡσαΐας λέγων,

8 Ὁ λαὸς οὗτος τοῖς χείλεσίν με τιμᾶ,

Ia tee mai tau kadanna manda kumua
 napaka'la'bihna',
 apa sitonganna te'da nakasiri'na'.

⁹ Te'da bua'na ssompana',
 nasaba' ia to napangpangngajaran atoran
 tolino,
 butung to kumua mpangpangngajaran
 parenta-Ku'.'"^y

Tomatumba to tangsipato' la ssompa Puang Allataala

15:10-20

(*Markus 7:14-23*)

¹⁰ Natambaimi Puang Isa tuu lako tobuda nakuanni,
 "Pesa'dingngi, ammipahangngi! ¹¹ Te'da na ia to dikande-
 na ncarepai tau, apa iara to messun jio mai timu, anna
 mentangsipato'mo to tau ssompa Puang Allataala."

¹² Ratumi to anak gurun-Na Puang Isa ngkutanaii na-
 kua, "Taissenraka kumua ia to kadan-Ta' napugalli to-Fari-
 si?" ¹³ Mebalimi Puang Isa nakua, "Ia to to-Farisi wa'ding
 dipasangrapang tananan to tangngia pantanan-Na
 Ambe'-Ku' jao suruga. Iamo joo naladirebu'i. ¹⁴ Paboko'i
 bangmi penawa tuu mati' to-Farisi. Samanna ia tobuta tuu
 mati'. Na ia ke pada tobutamo sirenden, tantu la melolinni
 ia do' garuang."

¹⁵ Nakuamo Petrus, "Oo Puang, meta'dakan, ta-
 pauangan battuananna joo pangpasusian." ¹⁶ Mebalimi
 Puang Isa lako anak gurun-Na nakua, "Oo, te'da todaraka
 pale' mipahangngi? ¹⁷ Parallu miissen kumua, ia to dikande
 mentama ba'tang namessun, ke malei mangcarepa to tau.
¹⁸ Jaji, apa to messun jio timu, pole jio ngasan mai penawa,
 iamo joo to ncarepai tau. ¹⁹ Nasaba' pole lan mai penawa to
 nanii pangtangngaran gaja' na mpalao sala tau susinna:
 mangbuno, manggauk sala, ncarepai tananan dapohna tau,

^y 15:8-9: Yesaya 29:13

ἡ δὲ καρδία αὐτῶν πόρω απέχει ἀπὸ[·]
ἔμοι.

9 μάτην δὲ σέβονται με
διδάσκοντες διδασκαλίας ἐντάλματα
ἀνθρώπων.

10 Καὶ προσκαλεσάμενος τὸν ὄχλον εἶπεν αὐτοῖς,
'Ακούετε καὶ συνίετε. **11** οὐ τὸ εἰσερχόμενον εἰς τὸ
στόμα κοινοῦ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὸ ἐκπορευόμενον
ἐκ τοῦ στόματος τοῦτο κοινοῦ τὸν ἄνθρωπον.
12 Τότε προσελθόντες οἱ μαθηταὶ λέγουσιν αὐτῷ,
Οἶδας δτι οἱ Φαρισαῖοι ἀκούσαντες τὸν λόγον
ἐσκανδαλίσθησαν; **13** ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Πᾶσα
φυτεία ἣν οὐκ ἐφύτευσεν ὁ πατήρ μου ὁ οὐράνιος
ἐκριζωθήσεται. **14** ἄφετε αὐτούς· τυφλοί εἰσιν
ὅδηγοί [τυφλῶν]. τυφλὸς δὲ τυφλὸν ἐὰν ὅδηγῇ,
ἀμφότεροι εἰς βόθυνον πεσοῦνται. **15** Ἀποκριθεὶς δὲ
ὁ Πέτρος εἶπεν αὐτῷ, Φράσον ἡμῖν τὴν παραβολὴν
[ταύτην]. **16** ὁ δὲ εἶπεν, Ἄκμὴν καὶ ὑμεῖς ἀσύνετοί
ἐστε; **17** οὐ νοεῖτε δτι πᾶν τὸ εἰσπορευόμενον εἰς τὸ
στόμα εἰς τὴν κοιλίαν χωρεῖ καὶ εἰς ἀφεδρῶνα
ἐκβάλλεται; **18** τὰ δὲ ἐκπορευόμενα ἐκ τοῦ στόματος
ἐκ τῆς καρδίας ἐξέρχεται, κάκεῖνα κοινοῦ τὸν
ἄνθρωπον. **19** ἐκ γὰρ τῆς καρδίας ἐξέρχονται
διαλογισμοὶ πονηροί, φόνοι, μοιχεῖαι, πορνεῖαι,

boko, sa'bi tangongan, na mpau gaja' tau. 20 Ia ngasanmo joo to ncarepai tau. Apa ia ke te'da nabasei limanna to tau nakumande, te'da ia naciapa."

Kamatapparanna mesa' baine tangngia to-Yahudi

15:21-28

(*Markus 7:24-30*)

21 Ke'dehmi Puang Isa jio mai ntuu joo, namale re' tana mengguririkkina kota Tirus sola kota Sidon. 22 Denmi mesa' baine to-Kanaan ratu ngkandoppi' Puang Isa metambatamba nakua, "Oo Puang, bati'na Raja Daud, kamaseina! Natamai setang to anakkaku' baine. Takkajulu' mapari'na!" 23 Te'da bang napebalii Puang Isa. Meta'dami anak gurun-Na nakua, "Ee Puang, suai palai joo baine. Undi bang jio boko'ta' rrekaiki'." 24 Mebalimi Puang Isa nakua, "Disua lako mandara' to-Israel to susi bembala' lao salamo." 25 Suju'mi joo baine jio olo-Na Puang Isa nameta'da nakua, "Oo Puang, tulungna' dikka'." 26 Mebalimi Puang Isa nakua, "Te'da namelo ke dialai to kandena pea nadiben asu."^z 27 Mebalimi nakua, "Oo Puang, tongan tuu, apa ia to asu ngkande bota to polloh do' sulluk mejana puangna." 28 Nakuanmi, "Ee, indo', matappa' tonganko! La jaji to mupeta'da." Ia joo wattu ta'pa malagah bang unami joo anakana.

Puang Isa mpamalaghah buda tomasaki

15:29-31

29 Polemi Puang Isa jio mai ntuu joo, namale mangrundun randan Tasik Galilea, namane' endek de' buntu. Ia tonna cumadokkomo, 30 budami tau ratu mbawa tokupi', tokeppang, tobuta, tomamang na budapa tomasaki laenna napajioi olo-Na Puang Isa. Napamalagahhi. 31 Jangngah

^z **15:26:** Ia to-Yahudi dipasangrapang *pea*, na ia to tangngia to-Yahudi dipasangrapang *asu*.

κλοπαί, ψευδομαρτυρίαι, βλασφημίαι. **20** ταῦτά ἔστιν τὰ κοινοῦντα τὸν ἄνθρωπον, τὸ δὲ ἀνίπτοις χερσὶν φαγεῖν οὐ κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον.

21 Καὶ ἐξελθὼν ἐκεῖθεν ὁ Ἰησοῦς ἀνεχώρησεν εἰς τὰ μέρη Τύρου καὶ Σιδῶνος. **22** καὶ ἵδοὺ γυνὴ Χαναναία ἀπὸ τῶν ὁρίων ἐκείνων ἐξελθοῦσα ἔκραζεν λέγουσα, Ἐλέησόν με, κύριε υἱὸς Δαυΐδ· ἡ θυγάτηρ μου κακῶς δαιμονίζεται. **23** ὁ δὲ οὐκ ἀπεκρίθη αὐτῇ λόγον. καὶ προσελθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἥρωτον αὐτὸν λέγοντες, Ἀπόλυσον αὐτήν, ὅτι κράζει ὅπισθεν ἡμῶν. **24** ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Οὐκ ἀπεστάλην εὶς μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραὴλ. **25** ἡ δὲ ἐλθοῦσα προσεκύνει αὐτῷ λέγουσα, Κύριε, βοήθει μοι. **26** ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Οὐκ ἔστιν καλὸν λαβεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων καὶ βαλεῖν τοῖς κυναρίοις. **27** ἡ δὲ εἶπεν, Ναί κύριε, καὶ γὰρ τὰ κυνάρια ἔσθιει ἀπὸ τῶν ψιχίων τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης τῶν κυρίων αὐτῶν. **28** τότε ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῇ, Ὡ γύναι, μεγάλη σου ἡ πίστις· γενηθήτω σοι ὡς θέλεις. καὶ ίάθῃ ἡ θυγάτηρ αὐτῆς ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης.

29 Καὶ μεταβάς ἐκεῖθεν ὁ Ἰησοῦς ἦλθεν παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας, καὶ ὀναβάς εἰς τὸ ὄρος ἐκάθητο ἐκεῖ. **30** καὶ προσῆλθον αὐτῷ ὅχλοι πολλοὶ ἔχοντες μεθ' ἑαυτῶν χωλούς, τυφλούς, κυλλούς, κωφούς, καὶ ἐτέρους πολλούς καὶ ἔρριψαν αὐτοὺς παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ, καὶ ἐθεράπευσεν αὐτούς.

ngasan to tau ngkitai tuu lako tokupi' lumingka, tokeppang memmaruruuh lingkana, tobuta pakita, na tomamang mangkada. Pada mpakala'bihmi Puang Allataala, Puangna to-Israel.

Puang Isa mpakande tau patang sa'bu

15:32-39

(Markus 8:1-10)

³² Natambaimi Puang Isa to anak gurun-Na nakuanni, "Massee penawang-Ku' ngkitai tee mai tobuda, sanga tal-lung allomiki' sola na cappu'mi to kinallona. Te'da ku-eloranni pole ke tangbarahhi, iamo ke limpui lako lalan." ³³ Mekutanami anak gurun-Na Puang Isa nakua, "Umbo tani nnala kande la dipakandeanni tee tau gaja buda, na padang pallawangan tee tanii?" ³⁴ Mekutanami Puang Isa nakua, "Pirapara roti miampui?" Mebalimi nakua, "Pitumora na ba'tu pira bale'-bale' sibicuk." ³⁵ Nasuami Puang Isa cumadokko tuu lako tobuda jiong padang. ³⁶ Naalami joo pitu roti sola bale'-bale', namangkurru sumanga' lako Puang Allataala. Mangkai joo nat'i'pek-ti'pekmi joo roti sola bale, nabenni anak gurun-Na, anna tawa-tawanni joo tobuda. ³⁷ Kumande ngasanmi tuu lako tau sabarahna. Ia tonna mangkamo kumande, napasirempunmi anak gurun-Na Puang Isa to torrona, ponropa pitu baku'.

³⁸ Den patang sa'bu muane to kumande, tangdibilangpa to baine sola pea. ³⁹ Ia tonna polemo tuu lako tobuda endekmi de' lopi Puang Isa, namale lako tana Magadan.

Pekaamberan to-Yahudi meta'da tanda mejangngaran

16:1-4

(Markus 8:11-13; Lukas 12:54-56)

16 Den ba'tu pira-pira to-Farisi sola to-Saduki ratu la ssedei to Puang Isa. Meta'dai anna pugauk tanda mejangngaran, la mpamanassai kumua ia to kuasan-Na pole jio tongan mai Puang Allataala. ² Mebalii Puang Isa nakua,

31 ὥστε τὸν ὄχλον θαυμάσαι βλέποντας κωφοὺς λαλοῦντας, κυλλοὺς ὑγιεῖς καὶ χωλοὺς περιπατοῦντας καὶ τυφλοὺς βλέποντας· καὶ ἐδόξασαν τὸν θεὸν Ἰσραὴλ.

32 Ὁ δὲ Ἰησοῦς προσκαλεσάμενος τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ εἶπεν, Σπλαγχνίζομαι ἐπὶ τὸν ὄχλον, δτι ἡδη ἡμέραι τρεῖς προσμένουσίν μοι καὶ οὐκ ἔχουσιν τί φάγωσιν· καὶ ἀπολύσαι αὐτοὺς νήστεις οὐθέλω, μήποτε ἐκλυθῶσιν ἐν τῇ ὁδῷ. **33** καὶ λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταί, Πόθεν ἡμῖν ἐν ἐρημίᾳ ἄρτοι τοσοῦτοι ὥστε χορτάσαι ὄχλον τοσοῦτον; **34** καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Πόσους ἄρτους ἔχετε; οἱ δὲ εἶπαν, Ἐπτά καὶ ὀλίγα ἵχθυδια. **35** καὶ παραγγείλας τῷ ὄχλῳ ἀναπεσεῖν ἐπὶ τὴν γῆν **36** ἔλαβεν τοὺς ἐπτὰ ἄρτους καὶ τοὺς ἵχθύας καὶ εὐχαριστήσας ἔκλασεν καὶ ἐδίδου τοῖς μαθηταῖς, οἱ δὲ μαθηταὶ τοῖς ὄχλοις. **37** καὶ ἔφαγον πάντες καὶ ἔχορτάσθησαν. καὶ τὸ περισσεῦον τῶν κλασμάτων ἦραν ἐπτὰ σπυρίδας πλήρεις. **38** οἱ δὲ ἐσθίοντες ἦσαν τετρακισχίλιοι ἄνδρες χωρὶς γυναικῶν καὶ παιδίων. **39** Καὶ ἀπολύσας τοὺς ὄχλους ἐνέβη εἰς τὸ πλοῖον καὶ ἤλθεν εἰς τὰ ὅρια Μαγαδάν.

16 Καὶ προσελθόντες οἱ Φαρισαῖοι καὶ Σαδδουκαῖοι πειράζοντες ἐπηρώτησαν αὐτὸν σημεῖον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐπιδεῖξαι αὐτοῖς. **2** ὁ

"[Ia ke kabuhmi allo, mikua mangkada, 'La melo to allo, sanga malea to randan langi'.³ Na ia ke makale', mikua mangkada, 'La uran, sanga malea to randan langi' na maru'gun.' Macca kamu' mbattuanannii to tanda mikita jao langi', apa te'da miissenni mbattuanannii to apa kupugauk, tanda karatuan-Na Puang Allataala mangparenta susi Raja.]⁴ Takkaliwa' gaja' natangmatappa' tee tau too allo! Napa'tai kumua la kupakitanpi tanda mejangngaran, nama-ne' la ngkatappa'ina'. Apa ia manda tanda la dipakitanni susi to apa jaji lako Nabi Yunus."

Ia tonna mangkamo Puang Isa mangkada susi joo, male-mi ssalai joo tobuda.

**Pangngajaranna to-Farisi sola to-Saduki
dipasangrapang ragi
16:5-12
(Markus 8:14-21)**

⁵ Ia tonna ratumo lian sambali'na tasik to anak gurun-Na Puang Isa, mane' naingaranri kumua te'da nabawa roti.
⁶ Mangkadami Puang Isa nakua, "Majaga kamu' lako ragin-na to-Farisi sola to-Saduki."
⁷ Apa te'da naissenni anak gurun-Na joo pangpasusian nasipangkada-kada nakua, "Iamo namangkada susi joo, nasaba' te'da tabawa roti."
⁸ Naissen Puang Isa to apa nasipangkadai. Iamo joo na-kuanni, "Ee, kamu' totangmatappa'! Anna ia ora misipang-kadai kumua te'da mibawa roti?
⁹ Te'daparaka mipahangngi to kuasang-Ku? Te'damoraka miingaranni to lima roti dipakandean tau limang sa'bu? Pirapara baku' torrona to mipasirempun?
¹⁰ Susi too to pitu roti dipakandean tau patang sa'bu. Pirapara baku' torrona to mipasirempun?
¹¹ Ciapari na te'da mipahangngi kumua tangngia roti to-nigan to kusanga, 'Majaga kamu' lako raginna to-Farisi sola to-Saduki.'
¹² Mane'ri napahang anak gurun-Na kumua, ia to nasanga majaga lako raginna to-Farisi sola to-Saduki

δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, Ὁψίας γενομένης λέγετε, Εὐδία, πυρράζει γὰρ ὁ οὐρανός· **3** καὶ πρωῦ, Σήμερον χειμῶν, πυρράζει γὰρ στυγνάζων ὁ οὐρανός. τὸ μὲν πρόσωπον τοῦ οὐρανοῦ γινώσκετε διακρίνειν, τὰ δὲ σημεῖα τῶν καιρῶν οὐ δύνασθε;]
4 Γενεὰ πονηρὰ καὶ μοιχαλὶς σημεῖον ἐπιζητεῖ, καὶ σημεῖον οὐ δοθῆσται αὐτῇ εἰ μὴ τὸ σημεῖον Ἰωνᾶ. καὶ καταλιπὼν αὐτοὺς ἀπῆλθεν.

5 Καὶ ἐλθόντες οἱ μαθηταὶ εἰς τὸ πέραν ἐπελάθοντο ἄρτους λαβεῖν. **6** ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Ὁράτε καὶ προσέχετε ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων. **7** οἱ δὲ διελογίζοντο ἐν ἑαυτοῖς λέγοντες ὅτι Ἀρτους οὐκ ἔλάβομεν. **8** γνοὺς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, Τί διαλογίζεσθε ἐν ἑαυτοῖς, ὀλιγόπιστοι, ὅτι ἄρτους οὐκ ἔχετε; **9** οὕπω νοεῖτε, οὐδὲ μνημονεύετε τοὺς πέντε ἄρτους τῶν πεντακισχιλίων καὶ πόσους κοφίνους ἔλάβετε; **10** οὐδὲ τοὺς ἐπτὰ ἄρτους τῶν τετρακισχιλίων καὶ πόσας σπυρίδας ἔλάβετε; **11** πῶς οὐ νοεῖτε ὅτι οὐ περὶ ἄρτων εἶπον ὑμῖν; προσέχετε δὲ ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων. **12** τότε συνῆκαν ὅτι οὐκ εἶπεν προσέχειν ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν ἄρτων

battuananna majaga lako pangngajaranna to-Farisi sola to-Saduki.

**Pangngakuanna Petrus kumua
Raja Mangpasalama' to Puang Isa**
16:13-20
(*Markus 8:27-30; Lukas 9:18-21*)

13 Malemi Puang Isa lako siandahna kota Kaisarea Filipi. Ia tonna ratumo lako, nakutanaimi to anak gurun-Na nakua, "Ia ke pahangna tau, indara nasanganna' tee Aku', Anak Mentolino?" 14 Mebalimi nakua, "Den tau kumua Nabi Yahya, den too tau kumua Nabi Elia, na ia to laenna kumua Nabi Yeremia, ba'tu sala mesa'na nabi tonna anu'." 15 Mekutana pole' omi nakua, "Apa ia ke pahangmi, indara' tee?" 16 Mebalimi Petrus nakua, "Kita'mo Raja Mangpasalama', Anak to pole jio mai Puang Allataala to tuo te'da cappa'na." 17 Nakuamo Puang Isa, "Simon anakkana Yona. Masannangko, nasaba' tangngia tolino mpauanko to ianna tuu, apa pole jio mai Ambe'-Ku' jao suruga. 18 Iamo joo, ku-sangai tooko Petrus, battuananna batu mawatang. Susi batu ariri dinii mpake'deh bola namawatang, susi toomi ku-suako la mpemawatangngi tomatappa' lako Aku' na moi kamatean te'da nalantaloii. 19 La kubenko goncingna Lino Barun-Na Puang Allataala. Ia to mupangnganggai lan lino, napangnganggai too Puang Allataala. Na apa to mueloran lan lino, naeloran too Puang Allataala." 20 Ia tonna mangka joo, napakainga'mi Puang Isa to anak gurun-Na kumua danggi' naden tau napauan kumua Iamo Raja Mangpasalama'.

Puang Isa bungah mpau kamatean-Na na katuoan-Na pole'
16:21-28
(*Markus 8:31-9:1; Lukas 9:22-27*)

21 Ia joo wattu napamulami Puang Isa mpauanni to anak gurun-Na kumua, "La malena' de' kota Yerusalem, anna pamaparri'na' pekaamberan to-Yahudi, kapala imang

άλλα ἀπὸ τῆς διδαχῆς τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων.

13 Ἐλθὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς εἰς τὰ μέρη Καισαρείας τῆς Φιλίππου ἥρωτα τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ λέγων, Τίνα λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι τὸν νίδον τοῦ ἀνθρώπου; **14** οἱ δὲ εἶπαν, Οἱ μὲν Ἰωάννην τὸν βαπτιστήν, ἄλλοι δὲ Ἡλίαν, ἔτεροι δὲ Ἱερεμίαν ἢ ἔνα τῶν προφητῶν. **15** λέγει αὐτοῖς, Υμεῖς δὲ τίνα με λέγετε εἶναι; **16** ἀποκριθεὶς δὲ Σίμων Πέτρος εἶπεν, Σὺ εἶ ὁ Χριστός ὁ νίδος τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος. **17** ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, Μακάριος εἶ, Σίμων Βαριωνᾶ, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψέν σοι ἀλλ' ὁ πατήρ μου ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. **18** κἀγὼ δέ σοι λέγω ὅτι σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν καὶ πύλαι ἃδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς. **19** δώσω σοι τὰς κλεῖδας τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, καὶ ὁ ἐὰν δῆσῃς ἐπὶ τῆς γῆς ἔσται δεδεμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ ὁ ἐὰν λύσῃς ἐπὶ τῆς γῆς ἔσται λελυμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς. **20** τότε διεστείλατο τοῖς μαθηταῖς ἵνα μηδενὶ εἴπωσιν ὅτι αὐτός ἔστιν ὁ Χριστός.

21 Ἀπὸ τότε ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς δεικνύειν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ὅτι δεῖ αὐτὸν εἰς Ἱεροσόλυμα

sola guru agama. La dibunona', apa ia ke allo mangpental-lun, la dipatuo pole'na' jio mai kamatean." ²² Nasarakki mesami Petrus to Puang Isa anna ta'tanni nakua, "Oo Puang, dennaa upa' napamambelai Puang Allataala joo la jaji lako kale-Ta!" ²³ Apa messailei Puang Isa nakuanni to Petrus, "Ee, Ballisi', palai laloko ntee! La mutumangna', na-saba' ia to pikkirisanmu, pikkirisan tolino ia, tangngia pik-kirisan jio mai Puang Allataala."

²⁴ Mangkadami Puang Isa lako anak gurun-Na nakua, "Ia to tolanturu'na', te'da nalanturu'i bang pakkaeloran pe-nawanna, apa la mpassan kaju sitambenna, naturu' tarruhna".^a ²⁵ Nasaba' ia to tocirinnai katuoanna, te'da nalan-nampa' katuoan melo te'da cappa'na. Apa ia to tonturu' tarruhna' moi la dibuno, iamo la nnampa' katuoan melo te'da cappa'na. ²⁶ Apara bua'na lako tau ke naassang ngasanni tee lino, apa te'da naampa' katuoan melo te'da cappa'na? Wa'dingraka joo katuoan dipasiangga' waram-paran?

²⁷ Te'damo namasai kuratu, Aku' Anak Mentolino sola malaeka'-Ku', angkupupangngarrangngi to kamala'biran-Na Ambe'-Ku'. Ia joo wattu la kunii mbenni assele' pang-gaukanna to tolino. ²⁸ La miingaran tee kadang-Ku' kumua, sitonganna den kamu' to ntee, te'dapa namate ke te'dapi na-kitana' tee Aku', Anak Mentolino, mangparenta susi Raja!"

Puang Isa dipakala'bih jao buntu

17:1-13

(Markus 9:2-13; Lukas 9:28-36)

17 Annan allona mangkanna joo, nasolanmi Puang Isa to Petrus, Yakub sola Yahya sile'tona, namale

^a **16:24:** *Mpassan kaju sitaben*, battuananna: nturu'i tarruh Puang Isa moi matumba sussanna, susi Puang Isa dipampang jao kaju sitaben da'tan bang nturu' pakkaeloran-Na Puang Allataala.

ἀπελθεῖν καὶ πολλὰ παθεῖν ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων καὶ ἀρχιερέων καὶ γραμματέων καὶ ἀποκτανθῆναι καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθῆναι. **22** καὶ προσλαβόμενος αὐτὸν ὁ Πέτρος ἥρξατο ἐπιτιμᾶν αὐτῷ λέγων, "Ιλεώς σοι, κύριε· οὐ μὴ ἔσται σοι τοῦτο. **23** ὃ δὲ στραφεὶς εἶπεν τῷ Πέτρῳ, "Υπαγε ὅπισω μου, Σατανᾶ· σκάνδαλον εἰ ἔμοι, δτι οὐ φρονεῖς τὰ τοῦ θεοῦ ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων. **24** Τότε ὁ Ἰησοῦς εἶπεν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, Εἴ τις θέλει ὅπισω μου ἔλθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθείτω μοι. **25** δς γάρ ἐὰν θέλῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι ἀπολέσει αὐτήν· δς δ' ἂν ἀπολέσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἔνεκεν ἔμοιν εὑρήσει αὐτήν. **26** τί γάρ ὡφεληθήσεται ἄνθρωπος ἐὰν τὸν κόσμον δλον κερδήσῃ τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ζημιωθῇ; ή τί δώσει ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ; **27** μέλλει γάρ διὸ τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεσθαι ἐν τῇ δόξῃ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ, καὶ τότε ἀποδώσει ἑκάστῳ κατὰ τὴν πρᾶξιν αὐτοῦ. **28** ἀμὴν λέγω ὑμῖν δτι εἰσίν τινες τῶν ὅδε ἐστώτων οἵτινες οὐ μὴ γεύσωνται θανάτου ἔως ἂν ἴδωσιν τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἔρχόμενον ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ.

17 Καὶ μεθ' ἡμέρας ἔξ παραλαμβάνει ὁ Ἰησοῦς τὸν Πέτρον καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην τὸν

messarak de' buntu majao. ² Ia tonna ratumo de', nikitami to Puang Isa balik rupan-Na. Ia to rupan-Na susi allo mangngarrang na ia to pakean-Na memmabuccang cumbia'-bia'. ³ Nakita toomi to Nabi Musa sola Nabi Elia sipangkada-kada sola Puang Isa. ⁴ Nakuamo Petrus, "Oo Puang, masan-nangki' ntee. Ia ke takabudai la ngkabua'na' tallu bola-bola, mesa' tanii, mesa' nanii Nabi Musa, na mesa' nanii Nabi Elia."

⁵ Ia tonna mangkada unapa Petrus, ratumi to saleu' macorrang mbombonnii sola ngasan na den gamara nasa'ding lan mai nakua, "Iamo tee to Anak kupakamoja' to mpamasannangna'. Pesa'dingngii!" ⁶ Silajatanmi sola tallu joo anak gurun-Na Puang Isa tonna sa'dingngi to gamara, namessuju' do' litak. ⁷ Apa nakandoppi'i Puang Isa naka-ka'i, nakuanni, "Jenjen kamu', danggi' mimalaja!" ⁸ Ia tonna mengkitamo, te'da bangmo tau laen nakita saliwanna Puang Isa mandamo.

⁹ Ia tonna soloohmo jao mai buntu, napakainga'mi Puang Isa nakua, "Ia ke dipatuo pole'mo' jio mai kamatean tee Aku', Anak Mentolino, mane'ri wa'ding mipauan tau to apa mangka mikita." ¹⁰ Mekutanami to anak gurun-Na nakua, "Matumbai pale' nakua to guru agama, kumua la ratui jolo to Nabi Elia?" ¹¹ Mebalimi nakua, "Tongan, la ratui to Nabi Elia, la mpasadia ngasanni. ¹² Apa sitonganna kukuan kamu': Ratumi ia to Nabi Elia, apa nasakka' gaukki bangngi tau, sanga te'da naissenni. Susi toomi to la nagaukanna' tee Aku', Anak Mentolino." ¹³ Napahang anak gurun-Na kumua Nabi Yahya to nasanga Puang Isa.

Puang Isa mpamalagah pea natamai setang

17:14-21

(Markus 9:14-29; Lukas 9:37-43a)

¹⁴ Ia tonna polemo Puang Isa sola to tallu anak gurun-Na lako to nanii tobuda, den muane ngkandoppi'i, nameng-guntu' suju' jio olo-Na, ¹⁵ nakua, "Oo Puang, takamaseii

ἀδελφὸν αὐτοῦ καὶ ὀναφέρει αὐτοὺς εἰς ὅρος
ὑψηλὸν κατ’ ἴδιαν. **2** καὶ μετεμορφώθη ἐμπροσθεν
αὐτῶν, καὶ ἔλαμψεν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος,
τὰ δὲ ἱμάτια αὐτοῦ ἐγένετο λευκὰ ὡς τὸ φῶς. **3** καὶ
ἴδιον ὄφθη αὐτοῖς Μωϋσῆς καὶ Ἡλίας συλλαλοῦντες
μετ’ αὐτοῦ. **4** ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος εἶπεν τῷ
Ἰησοῦν, Κύριε, καλόν ἐστιν ἡμᾶς ὅδε εἶναι· εἰ θέλεις,
ποιήσω ὅδε τρεῖς σκηνάς, σοὶ μίαν καὶ Μωϋσέα μίαν
καὶ Ἡλίᾳ μίαν. **5** ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος ἴδιον νεφέλη
φωτεινὴ ἐπεσκίασεν αὐτούς, καὶ ἴδιον φωνὴ ἐκ τῆς
νεφέλης λέγουσα, Οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ
ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα· ἀκούετε αὐτοῦ. **6** καὶ
ἀκούσαντες οἱ μαθηταὶ ἐπεσαν ἐπὶ πρόσωπον αὐτῶν
καὶ ἐφοβήθησαν σφόδρα. **7** καὶ προσῆλθεν ὁ Ἰησοῦς
καὶ ἀψάμενος αὐτῶν εἶπεν, Ἐγέρθητε καὶ μὴ
φοβεῖσθε. **8** ἐπάραντες δὲ τοὺς ὄφθαλμοὺς αὐτῶν
οὐδένα εἶδον εἰ μὴ αὐτὸν Ἰησοῦν μόνον.

9 Καὶ καταβαινόντων αὐτῶν ἐκ τοῦ ὅρους
ἐνετείλατο αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς λέγων, Μηδενὶ εἴπητε τὸ
ὅραμα ἦως οὗ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐκ νεκρῶν
ἐγερθῇ. **10** καὶ ἐπηρώτησαν αὐτὸν οἱ μαθηταὶ
λέγοντες, Τί οὖν οἱ γραμματεῖς λέγουσιν ὅτι Ἡλίαν
δεῖ ἐλθεῖν πρῶτον; **11** ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Ἡλίας
μὲν ἔρχεται καὶ ἀποκαταστήσει πάντα· **12** λέγω δὲ
ὑμῖν ὅτι Ἡλίας ἥδη ἥλθεν, καὶ οὐκ ἐπέγνωσαν αὐτὸν
ἀλλὰ ἐποίησαν ἐν αὐτῷ ὅσα ἥθλησαν· οὕτως καὶ ὁ
υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου μέλλει πάσχειν ὑπ’ αὐτῶν.
13 τότε συνῆκαν οἱ μαθηταὶ ὅτι περὶ Ἰωάννου τοῦ
βαπτιστοῦ εἶπεν αὐτοῖς.

14 Καὶ ἐλθόντων πρὸς τὸν ὄχλον προσῆλθεν
αὐτῷ ἄνθρωπος γονυπετῶν αὐτὸν **15** καὶ λέγων,

dikka' joo anakkaku'. Nakannai saki ta'ta', naliwa' maparri'na. Pembudamo melolin tama api ba'tu do' wai.¹⁶ Mangkamo kusolan lako anak gurun-Ta', apa te'da nakullei mpa-malagahhi."¹⁷ Mebalimi nakua, "Takkaliwa' ngasan kamu' tee! Tangmatappa' sola sala lalan to tau too allo! Piranpara masainna la kunii torro, to la minii mpa'dikki penawang-Ku'. Bawai mai tuu pea."¹⁸ Nagarrai Puang Isa joo setang namessun lan mai joo pea. Messunmi, nata'pa malagah si-lalona joo pea.

¹⁹ Ia tonna Puang Isa mandamo sola anak gurun-Na, mane'ri nakandoppi' anna mekutana nakua, "Oo Puang, ciapari na te'da kikullei nnula'ii joo setang?"²⁰ Mebalimi nakua, "Malammai to kamatapparanmi. La miingaran tee kadang-Ku' kumua, ia ke denni kamatapparanmi moi pada bangra lise' sawi, wa'ding kamu' kumua lako tee buntu, "Tiangka'ko lako ntuu joo', nang la tiangka' ia. Te'da to apa tanglamikulle mipugauk. [²¹ Apa ia manda to passambajang sola puasa wa'ding nnula'i to setang susi joo.]"

**Mangpenduanna Puang Isa mpau kamatean-Na
na katuoan-Na pole'**

17:22-23

(Markus 9:30-32; Lukas 9:43b-45)

²² Ia tonna sirempunmo Puang Isa sola anak gurun-Na jio tana Galilea, nakuamo Puang Isa lako, "Te'damo namasai ia tee Aku', Anak Mentolino, kuladipangben lako kuasanna tolino. ²³ La dibunona', apa allo mangpentallun la dipatuo pole'na' jio mai kamatean." Masussami penawanna to anak gurun-Na sola ngasan.

Mabajah sima lako Bola Puang Allataala

17:24-27

²⁴ Ia tonna ratumo re' Kapernaum Puang Isa sola anak gurun-Na, ratumi to ba'tu pira-pira tomangrempun sima la dipatama Bola Puang Allataala namekutana lako Petrus

Κύριε, ἐλέησόν μου τὸν υἱόν, ὅτι σεληνιάζεται καὶ κακῶς πάσχει· πολλάκις γὰρ πίπτει εἰς τὸ πῦρ καὶ πολλάκις εἰς τὸ ὕδωρ. **16** καὶ προσήνεγκα αὐτὸν τοῖς μαθηταῖς σου, καὶ οὐκ ἡδυνήθησαν αὐτὸν θεραπεῦσαι. **17** ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, Ὡ γενεὰ ἄπιστος καὶ διεστραμμένη, ἔως πότε μεθ' ὑμῶν ἔσομαι; ἔως πότε ἀνέξομαι ὑμῶν; φέρετέ μοι αὐτὸν ὥδε. **18** καὶ ἐπετίμησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς καὶ ἐξῆλθεν ἀπ’ αὐτοῦ τὸ δαιμόνιον καὶ ἐθεραπεύθη ὁ παῖς ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης. **19** Τότε προσελθόντες οἱ μαθηταὶ τῷ Ἰησοῦ κατ’ ίδιαν εἶπον, Διὰ τί ἡμεῖς οὐκ ἡδυνήθημεν ἐκβαλεῖν αὐτό; **20** ὁ δὲ λέγει αὐτοῖς, Διὰ τὴν ὀλιγοπιστίαν ὑμῶν· ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν, ἐὰν ἔχητε πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως, ἐρεῦτε τῷ ὅρει τούτῳ, Μετάβα ἔνθεν ἐκεῖ, καὶ μεταβήσεται· καὶ οὐδὲν ἀδυνατήσει ὑμῖν.

22 Συστρεφομένων δὲ αὐτῶν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Μέλλει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοσθαι εἰς χεῖρας ἀνθρώπων, **23** καὶ ἀποκτενοῦσιν αὐτόν, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθήσεται· καὶ ἐλυπήθησαν σφόδρα.

24 Ἐλθόντων δὲ αὐτῶν εἰς Καφαρναοὺμ προσῆλθον οἱ τὰ δίδραχμα λαμβάνοντες τῷ Πέτρῳ

nakua, "Nabajah unaraka gurummu to sima dipatama Bola Puang Allataala?"²⁵ Mebalimi Petrus nakua, "Tantu nabajah." Ia tonna polemo lako bola, napajoloimi Puang Isa ngkutanaii to Petrus nakua, "Simon, umbo nakua pahangmu? Indara to parallu mbajah sima sola sassung lako raja lan lino? Topangtondokanraka ba'tu tomentamaraka tondok?"²⁶ Mebalimi Petrus nakua, "Tomentama tondok." Nakuamo Puang Isa, "Ia ke susii joo, te'da naparallu to pangtondokan mbajah sima."^b²⁷ Apa dikua danggi' namabirih tee mai tau, malemoko mamekan lako randan tasik. Ia to bale bungah muala den doi' lan anga'na, alai tapamajaranni sola dua tama Bola Puang Allataala."

Indara to la'bi majao

18:1-5

(Markus 9:33-37; Lukas 9:46-48)

18 Te'da namasai ratumi to anak gurun-Na Puang Isa mekutana nakua, "Indannara to kaminang mala'bih jio mai umma'-Na Puang Allataala?"² Natambaimi Puang Isa to pea biccuk, napajenjenni lan tangnga.³ Nakua, "La miingaran tee kadang-Ku' kumua, ia ke te'da mipatorro sipa' jolomi, ammisusi pea, te'da milamenjaji umma'-Na Puang Allataala.⁴ Ia to tau mpamajiong penawanna susi tee pea, iamo kaminang mala'bih jio mai umma'-Na Puang Allataala.⁵ Ia to tontarima pea to susi tee, sanga kamatapparanna lako Aku', pada bang unamo to Aku' natarima."

^b **17:26:** Ia tonna linona Puang Isa toratura ia todisima na ia to *topangtondokan* te'da. Jaji ia to Puang Isa sitonganna te'da ia nalambajah sima, nasaba' *topangtondokan* Ia, Anak Allataala.

καὶ εἶπαν, Ὁ διδάσκαλος ὑμῶν οὐ τελεῖ [τὰ] δίδραχμα; **25** λέγει, Ναί. καὶ ἐλθόντα εἰς τὴν οἰκίαν προέφθασεν αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς λέγων, Τί σοι δοκεῖ, Σίμων; οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς ἀπὸ τίνων λαμβάνουσιν τέλη ἢ κῆνσον; ἀπὸ τῶν υἱῶν αὐτῶν ἢ ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων; **26** εἰπόντος δέ, Ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων, ἔφη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Ἐφα γε ἐλεύθεροί εἰσιν οἱ υἱοί. **27** ὥντα δὲ μὴ σκανδαλίσωμεν αὐτούς, πορευθεὶς εἰς θάλασσαν βάλε ἄγκιστρον καὶ τὸν ἀναβάντα πρῶτον ἵχθυν ἄρον, καὶ ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ εὔρησεις στατήρα· ἐκεῖνον λαβών δός αὐτοῖς ἀντὶ ἐμοῦ καὶ σοῦ.

18 Ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ προσῆλθον οἱ μαθηταὶ τῷ Ἰησοῦ λέγοντες, Τίς ἄρα μείζων ἐστὶν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν; **2** καὶ προσκαλεσάμενος παιδίον ἔστησεν αὐτὸν ἐν μέσῳ αὐτῶν **3** καὶ εἶπεν, Ἄμην λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ στραφῆτε καὶ γένησθε ώς τὰ παιδία, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. **4** ὅστις οὖν ταπεινώσει ἑαυτὸν ώς τὸ παιδίον τοῦτο, οὗτός ἐστιν ὁ μείζων ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. **5** καὶ διὰ ἐαν δέξηται ἐν παιδίον τοιούτῳ ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, ἐμὲ δέχεται.

**Mangrupa-rupa to ntumangki' mpugauk dosa
18:6-9**

(*Markus 9:42-48; Lukas 17:1-2*)

6 Mpatarruhhi kadan-Na Puang Isa nakua, "Ia to ton-tumangngi sala mesa'na tee mai pea biccuk nate'damo na-matappa' lako Aku', la'bi melo ia, ke ditoke'ii batu pelullu' gose' to kollongna naditallanan do' tasik.^c **7** Na liwa' macilakanna to tolino, to tompalao sala padanna rupa tau. La den bang ia to tomangpalao sala, apa macilaka to tau susi joo.

8 Ia ke limammu ba'tu ajemu ntumangko mumadosa, ta'takkii ammuca'beanni, sanga la'biran ke menjaji tosalatampako, apa tuoko sola Puang Allataala, na ia ke sukku'i to kalemu, apa dipatamako api naraka dukku te'da cap-pa'na. **9** Na ia ke matammu ntumangko mumadosa, sungki'i lan mai ammuca'beanni! La'biran menjaji tosalatampako, apa tuoko sola Puang Allataala, na ia ke sukku'i to kalemu apa dipatamako api naraka."

Pangpasusian bembala' ta'de

18:10-14

(*Lukas 15:3-7*)

10 Mpatarruhpa kadan-Na Puang Isa nakua, "Ingaranni! Danggi' na den tee pea biccu' mikita majiong. Nasaba' la miissen kumua, den malaeka'na jio olo-Na Puang Allataala jao suruga nnampaii. [**11** Nasaba' Aku', Anak Mentolino, mentama lino la mpasalama' to tolao salamo natumang do-sa.]

12 Matumbai pahangmi? Ia ke denni tau nnampui sara-tuh bembala', nata'de mesa', apara la napugauk to puangna? Tantu la napatorroi to kasera pulona kasera jio

^c **18:6:** Jio tondok to-Yahudi batu sigaja tonggo dipake llullu' gose'.

6 Ὡς δ' ἀν σκανδαλίσῃ ἔνα τῶν μικρῶν τούτων τῶν πιστευόντων εἰς ἐμέ, συμφέρει αὐτῷ ἵνα κρεμασθῇ μύλος ὀνικὸς περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ καταποντισθῇ ἐν τῷ πελάγει τῆς θαλάσσης. **7** οὐαὶ τῷ κόσμῳ ἀπὸ τῶν σκανδάλων ἀνάγκη γὰρ ἐλθεῖν τὰ σκάνδαλα, πλὴν οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ δι' οὗ τὸ σκάνδαλον ἔρχεται. **8** Εἰ δὲ ἡ χείρ σου ἢ ὁ πούς σου σκανδαλίζει σε, ἔκκοψον αὐτὸν καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ· καλόν σοι ἔστιν εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν κυλλὸν ἢ χωλόν ἢ δύο χειρας ἢ δύο πόδας ἔχοντα βληθῆναι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον. **9** καὶ εἰ ὁ ὀφθαλμός σου σκανδαλίζει σε, ἔξελε αὐτὸν καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ· καλόν σοι ἔστιν μονόφθαλμον εἰς τὴν ζωὴν εἰσελθεῖν ἢ δύο ὀφθαλμοὺς ἔχοντα βληθῆναι εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός.

10 Ὁράτε μὴ καταφρονήσητε ἐνὸς τῶν μικρῶν τούτων· λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι οἱ ἄγγελοι αὐτῶν ἐν οὐρανοῖς διὰ παντὸς βλέπουσι τὸ πρόσωπον τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς. **12** Τί ὑμῖν δοκεῖ; ἐὰν γένηται τινι ἀνθρώπῳ ἑκατὸν πρόβατα καὶ πλανηθῇ ἐν ἐξ αὐτῶν, οὐχὶ ἀφήσει τὰ ἐνενήκοντα ἐπὶ τὰ

sare buntu, namale ntiroi joo ta'dena. ¹³ Na ia ke naampa'mi, la miingaran tee kadang-Ku' kumua, la liwa' parannunna joo puangna lako joo mesa'na na ia to kasera pulona kasera! ¹⁴ Susi toomi Ambe'mu Puang Allataala jao suruga tangnaeloran sala mesa'na joo pea sibiccu' la ta'de kamatapparanna."

**Apara la tapugauk ke kasalanni to padanta' tomatappa'
lako kita'?**
18:15-17

¹⁵ Mpatarruh omi kadan-Na Puang Isa nakua, "Ia ke ia to padanta' tomatappa' mpugauk kasalan lako iko, maleko mpakainga'i joo panggaukanna. Sola dua bangmoko. Ia ke napesa'dingngiko, battuananna mupusile'to pole'mi. ¹⁶ Apa ia ke te'da natarimai to pangpakainga'mu, ssolanko mesa' ba'tu dua tau lako. Nasaba' den diuki' lan Sura' Allataala, 'Iapi nawa'ding dira'tah kara-karana to tau ke denni dua ba'tu tallu sa'bi.'^d ¹⁷ Apa ia ke te'da unapi namadoang mpe-sa'dingngii to pangpakainga'na joo tau musolan lako, la mupauui lako jamaa, namale mpakainga'i. Ia ke te'da natari-mai, la mireken susii to passassung ba'tu totangmatappa'."^e

Apa to dipangnganggai, na apa to dieloran
18:18-20

¹⁸ Mpatarruhpa kadan-Na Puang Isa nakua, "La miingaran tee kadang-Ku' kumua, apa to mipangnganggai lan lino, napangnganggai toda Puang Allataala jao suruga. Na ia to mieloran lan lino, naeloran toda Puang Allataala jao suruga. ¹⁹ Na la miingaran too kumua, ia ke den kamu' dua tau mesa' penawa massambajang meta'da lako Ambe'-Ku'

^d **18:16:** Ulangan 19:15

^e **18:17:** Ia to *passassung to-Yahudi* nakaba'ci tau, nasaba' direken to mbaluk tondok lako to-Roma na mpudangkangan agama.

δρη καὶ πορευθεὶς ζητεῖ τὸ πλανώμενον; **13** καὶ ἐὰν γένηται εὑρεῖν αὐτό, ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι χαίρει ἐπ’ αὐτῷ μᾶλλον ἢ ἐπὶ τοῖς ἐνενήκοντα ἐννέα τοῖς μὴ πεπλανημένοις. **14** οὕτως οὐκ ἔστιν θέλημα ἐμπροσθεν τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς ἵνα ἀπόληται ἐν τῶν μικρῶν τούτων.

15 Ἐὰν δὲ ἀμαρτήσῃ [εἰς σὲ] ὁ ἀδελφός σου, ὕπαγε ἔλεγξον αὐτὸν μεταξὺ σοῦ καὶ αὐτοῦ μόνου. ἐάν σου ἀκούσῃ, ἐκέρδησας τὸν ἀδελφόν σου· **16** ἐὰν δὲ μὴ ἀκούσῃ, παράλαβε μετὰ σοῦ ἔτι ἔνα ἢ δύο, ἵνα ἐπὶ στόματος δύο μαρτύρων ἢ τριῶν σταθῇ πᾶν δῆμα· **17** ἐὰν δὲ παρακούσῃ αὐτῶν, εἰπὲ τῇ ἐκκλησίᾳ· ἐὰν δὲ καὶ τῆς ἐκκλησίας παρακούσῃ, ἔστω σοι ὕσπερ ὁ ἐθνικὸς καὶ ὁ τελώνης.

18 Ἀμὴν λέγω ὑμῖν· ὅσα ἐὰν δήσητε ἐπὶ τῆς γῆς ἔσται δεδεμένα ἐν οὐρανῷ, καὶ ὅσα ἐὰν λύσητε ἐπὶ τῆς γῆς ἔσται λελυμένα ἐν οὐρανῷ. **19** Πάλιν [ἀμὴν] λέγω ὑμῖν ὅτι ἐὰν δύο συμφωνήσωσιν ἐξ ὑμῶν ἐπὶ τῆς γῆς περὶ παντὸς πράγματος οὗ ἐὰν αἴτησονται,

jao suruga, nang la diben kamu' to mipeta'danna. ²⁰ Nasaba' umbo-umbo nanii dua tallu taung-Ku' massambajang, la jiona' sola."

**Pangpasusian mesa' kaunan tangmamase lako solana
18:21-35**

²¹ Malemi Petrus lako Puang Isa namekutana nakua, "Oo, Puang! Ia ke ia to padangku' rupa tau mpugauk kasa-lan lako aku', pempiranra la kudampangan? Pempitura-ka?" ²² Mebalimi Puang Isa nakua, "Te'da napempiu manda, apa manglokkon pempitung pulo sipitu.

²³ Nasaba' ianna mangparentamo Puang Allataala susi Raja, wa'ding dipasangrapang mesa' raja ssingah kaunanna, nasaba' napaindannii. ²⁴ Ia tonna paressai to kaunanna, denmi mesa' diampa' to kaindanan sangpulo sa'bu talenta indanna,^f ²⁵ na tangnakullemi mbajahhi. Nakuamo joo raja, 'Balukki tee kaunan sintong repokkona na sininna ewananna, napakei mbajah indanna.' ²⁶ Suju'mi tee kau-nan jio olona raja rrannuan asse penawa nakua, 'Ie', sabba-ra'ki'. Nang la kubajahna to indanku!' ²⁷ Massemi pe-nawanna joo raja nahallalasan bangmi to pangpeindanna.

²⁸ Ia tonna messunmo lan mai bolana raja joo kaunan, sitammumi padanna kaunan to napaindanni saratuhra dinar. Natoemi natekkei joo solana nakuanni, 'Bajah ngasan-ni to indanmu!' ²⁹ Mangkai joo nasuju'mi joo solana, name-ta'da nakua, 'Sabbara'ko mane, nang la kubajahna to indanku!' ³⁰ Apa te'da namadoang ntarimai, nakannori napangpetarungkuan joo solana ratu lako nabajahna to indanna.

³¹ Ia tonna kitai kaunan laen, massemi penawanna na-parapa'i lako raja joo kaunan mangka dihallalasan indan-na. ³² Natambaimi raja joo kaunan gaja sa'ga', nakuanni,

^f **18:24:** Ia to mesa' *talenta* 6000 dinar. Ia to mesa' dinar pada gaji tomangjama sangngallo.

γενήσεται αὐτοῖς παρὰ τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς. **20** οὐ γάρ εἰσιν δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα, ἐκεὶ εἰμὶ ἐν μέσῳ αὐτῶν.

21 Τότε προσελθὼν ὁ Πέτρος εἶπεν αὐτῷ, Κύριε, ποσάκις ἀμαρτίσει εἰς ἐμὲ ὁ ἀδελφός μου καὶ ἀφῆσω αὐτῷ; ἔως ἐπτάκις; **22** λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Οὐ λέγω σοι ἔως ἐπτάκις ἀλλὰ ἔως ἑβδομηκοντάκις ἐπτά. **23** Διὰ τοῦτο ὡμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ βασιλεῖ, ὃς ἥθελησεν συνάραι λόγον μετὰ τῶν δούλων αὐτοῦ. **24** ἀρξαμένου δὲ αὐτοῦ συναίρειν προσηνέχθη αὐτῷ εἰς ὀφειλέτης μυρίων ταλάντων. **25** μὴ ἔχοντος δὲ αὐτοῦ ἀποδούναι ἐκέλευσεν αὐτὸν ὁ κύριος πραθῆναι καὶ τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα καὶ πάντα ὅσα ἔχει, καὶ ἀποδοθῆναι. **26** πεσὼν οὖν ὁ δοῦλος προσεκύνει αὐτῷ λέγων, Μακροθύμησον ἐπ' ἐμοί, καὶ πάντα ἀποδώσω σοι. **27** σπλαγχνισθεὶς δὲ ὁ κύριος τοῦ δούλου ἐκείνου ἀπέλυσεν αὐτόν καὶ τὸ δάνειον ἀφῆκεν αὐτῷ. **28** ἔξελθὼν δὲ ὁ δοῦλος ἐκείνος εὗρεν ἔνα τῶν συνδούλων αὐτοῦ, δις ὥφειλεν αὐτῷ ἐκατὸν δηνάρια, καὶ κρατήσας αὐτὸν ἐπνιγεν λέγων, Ἀπόδος εἴ τι ὀφείλεις. **29** πεσὼν οὖν ὁ σύνδουλος αὐτοῦ παρεκάλει αὐτὸν λέγων, Μακροθύμησον ἐπ' ἐμοί, καὶ ἀποδώσω σοι. **30** ὁ δὲ οὐκ ἥθελεν ἀλλὰ ἀπελθὼν ἔβαλεν αὐτὸν εἰς φυλακὴν ἔως ἀποδῷ τὸ ὀφειλόμενον. **31** Ιδόντες οὖν οἱ σύνδουλοι αὐτοῦ τὰ γενόμενα ἐλυπήθησαν σφόδρα καὶ ἐλθόντες διεσάφησαν τῷ κυρίῳ ἔαυτῶν πάντα τὰ γενόμενα. **32** τότε προσκαλεσάμενος αὐτὸν ὁ κύριος αὐτοῦ

'Ee, kaunan masa'ga! Ia to indanmu mangkamo kuhallallasan ngasan, nasaba' mengkamase-maseko lako kaleku'.
 33 Ciapari na te'da unamo asse penawammu lako solamu, susi to kupugauk lako kalemu?' 34 Gaja gallimi joo raja. Na ia joo kaunan gaja sa'ga' dipatama pangtarungkuan sanabajahna to indanna."

35 Natampakkimi Puang Isa joo curitan-Na nakua, "Susi toomi Ambe'-Ku' jao suruga, la napasusi too kamu', ke te'da midampangan tongan padammi rupa tau."

Pangngajah na te'da nawa'ding sisarak

19:1-12

(Markus 10:1-12)

19 Ia tonna mangka ngasanmo joo napangpangngajaran Puang Isa, ke'dehmi jio mai tana Galilea na male lako tana Yudea lian sambali'na Sa'dan Yordan jio kadellekran. 2 Buda tau undi nturu'i, napamalahag ngasanni to masakinna. 3 Ratumi to ba'tu pira-pira to-Farisi madoang la ssede Puang Isa namekutana nakua, "Situru' atoran agamanta', wa'dingraka to tau ssarak bainena, nasaba' mangrupa-rupa passabatan?" 4 Mebalimi Puang Isa nakua, "Te'daparaka mibacai lan Sura' Allataala kumua sipamulanna lino napaden Puang Allataala to muane sola baine? 5 Na mangkai joo, mangkadami Puang Allataala nakua, 'Iamo joo, na ia to muane la messarak jio mai tomatuanna, namale memmesa' sola bainena, nasangkale sola dua.' 6 Jaji, te'damo nadireken dua tau, apa mesa'mira. Iamo joo ia to mangkamo napamesa' Puang Allataala, danggi' napasisarakki tolino."

7 Mekutanami tuu lako to-Farisi nakua, "Ianna susi joo, ciapari nasuai Nabi Musa to muane mben sura' talla' lako balinna ke la nasarakki?" 8 Mebalimi nakua, "Naeloran kamu' Nabi Musa ssarakki to bainemi, nasaba' gaja battuk kamu' cia' diajahihi. Apa ia to pamulanna te'da ia nasusi joo. 9 La miingaran! Inda-inda to ssarak bainena, to te'da

λέγει αὐτῷ, Δοῦλε πονηρέ, πᾶσαν τὴν ὄφειλὴν ἔκείνην ἀφῆκά σοι, ἐπεὶ παρεκάλεσάς με· **33** οὐκ ἔδει καὶ σὲ ἐλεήσαι τὸν σύνδουλόν σου, ὡς κάγὼ σὲ ἥλέησα; **34** καὶ ὅργισθεὶς ὁ κύριος αὐτοῦ παρέδωκεν αὐτὸν τοῖς βασανισταῖς ἕως οὗ ἀποδῷ πᾶν τὸ ὄφειλόμενον. **35** Οὗτως καὶ ὁ πατήρ μου ὁ οὐράνιος ποιήσει ὑμῖν, ἐὰν μὴ ἀφῆτε ἔκαστος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ἀπὸ τῶν καρδιῶν ὑμῶν.

19 Καὶ ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς λόγους τούτους, μετῆρεν ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας καὶ ἦλθεν εἰς τὰ ὅρια τῆς Ἰουδαίας πέραν τοῦ Ἰορδάνου. **2** καὶ ἤκολοι θῆσαν αὐτῷ ὥχλοι πολλοί, καὶ ἐθεράπευσεν αὐτοὺς ἔκει.

3 Καὶ προσῆλθον αὐτῷ Φαρισαῖοι πειράζοντες αὐτὸν καὶ λέγοντες, Εἰ ἔξεστιν ἀνθρώπῳ ἀπολῦσαι τὴν γυναῖκα αὐτοῦ κατὰ πᾶσαν αἰτίαν; **4** ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Οὐκ ἀνέγνωτε ὅτι ὁ κτίσας ἀπ' ἀρχῆς ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς; **5** καὶ εἶπεν, Ἔνεκα τούτου καταλείψει ἀνθρωπος τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα καὶ κολληθήσεται τῇ γυναικὶ αὐτοῦ, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν. **6** ὥστε οὐκέτι εἰσὶν δύο ἀλλὰ σὰρξ μία. ὁ οὖν ὁ θεὸς συνέζευξεν ἀνθρωπος μὴ χωριζέτω. **7** λέγοντες αὐτῷ, Τί οὖν Μωϋσῆς ἐνετείλατο δοῦναι βιβλίον ἀποστασίου καὶ ἀπολῦσαι [αὐτήν]; **8** λέγει αὐτοῖς ὅτι Μωϋσῆς πρὸς τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν ἐπέτρεψεν ὑμῖν ἀπολῦσαι τὰς γυναικας ὑμῶν, ἀπ' ἀρχῆς δὲ οὐ γέγονεν οὗτως. **9** λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι δεῖ ἃν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ

namanggauk sala, nakebaine pole', direken manggauk salai."

¹⁰ Mangkadami to anak gurun-Na lako Puang Isa nakua, "Ianna susi joo, la'bi melo ora ia ke te'da nakebaine-kemuanne to tau." ¹¹ Mebalimi Puang Isa nakua, "Te'da na ia ngasan tau ngkullei nturu'i joo kadammu, ia manda ia to tonapattantumo Puang Allataala. ¹² Den tau te'da nakullei mendapoh simula jajinna. Den to dianggai' meman too, di kua nate'da namerrampean. Na den too to cia' merampean, nasaba' nala'biranni to pangjaman Puang Allataala. Ia to tau ngkullei nturu'i tee pangngajah, ma'namo ia napugaukki."

Puang Isa mbarakka'i pea

19:13-15

(*Markus 10:13-16; Lukas 18:15-17*)

¹³ Den tau ratu ssolan pea sibicuk lako Puang Isa anna kaka'i nabarakka'ii. Apa nakagallii anak gurun-Na tuu lako tau. ¹⁴ Apa nakuanni Puang Isa, "Eloranni tuu mati' pea ratu lako Aku'. Danggi' mianggaii, nasaba' tosusimora tuu mati' to la menjaji umma'-Na Puang Allataala." ¹⁵ Nakaka'i Puang Isa to ulunna joo pea nabarakka'ii. Mangkai joo mpatarruhmi kalingkan-Na.

Masussa to tosugih la menjaji umma'-Na Puang Allataala

19:16-30

(*Markus 10:17-31; Lukas 18:18-30*)

¹⁶ Den mesa' tokallolo male lako Puang Isa mekutana nakua, "Oo Guru, pauanna' apara to melona tongan sipato' la kupugauk angkuampa'i to katuoan melo te'da cappa'na?" ¹⁷ Mebalimi nakua, "Ciapari mupekutananni to panggaukan melo lako Aku'? Mesa'ra ia tomelo, Puang Allataala manda ia. Ia ke madoangko mnampui katuoan melo te'da cappa'na, turu'i to parenta-Na Puang Allataala." ¹⁸ Mekutana omi joo tokallolo nakua, "Umbonnara kita' joo parenta?"

μὴ ἐπὶ πορνείᾳ καὶ γαμήσῃ ἄλλην μοιχάται.
10 λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ [αὐτοῦ], Εἰ οὕτως
 ἔστιν ἡ αἰτία τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τῆς γυναικός, οὐ
 συμφέρει γαμῆσαι. **11** ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Οὐ πάντες
 χωρούσιν τὸν λόγον [τοῦτον] ἀλλ’ οἵς δέδοται.
12 εἰσὶν γάρ εὐνοῦχοι οἵτινες ἐκ κοιλίας μητρὸς
 ἐγεννήθησαν οὔτως, καὶ εἰσὶν εὐνοῦχοι οἵτινες
 εὐνουχίσθησαν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, καὶ εἰσὶν
 εὐνοῦχοι οἵτινες εὐνούχισαν ἑαυτοὺς διὰ τὴν
 βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. ὁ δυνάμενος χωρεῖν
 χωρείτω.

13 Τότε προσηνέχθησαν αὐτῷ παιδία ἵνα τὰς
 χεῖρας ἐπιθῇ αὐτοῖς καὶ προσεύξηται· οἱ δὲ μαθηταὶ
 ἐπετίμησαν αὐτοῖς. **14** ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν, "Αφετε τὰ
 παιδία καὶ μὴ κωλύετε αὐτὰ ἐλθεῖν πρός με, τῶν γάρ
 τοιούτων ἔστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. **15** καὶ
 ἐπιθεὶς τὰς χεῖρας αὐτοῖς ἐπορεύθη ἐκεῖθεν.

16 Καὶ ἴδοὺ εἷς προσελθὼν αὐτῷ εἶπεν,
 Διδάσκαλε, τί ἀγαθὸν ποιήσω ἵνα σχῶ ζωὴν
 αἰώνιον; **17** ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ, Τί με ἐρωτᾶς περὶ τοῦ
 ἀγαθοῦ; εἷς ἔστιν ὁ ἀγαθός· εἰ δὲ θέλεις εἰς τὴν ζωὴν
 εἰσελθεῖν, τήρησον τὰς ἐντολάς. **18** λέγει αὐτῷ,
 Ποίας; ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν, Τὸ Οὐ φονεύσεις, Οὐ

Mebalimi nakua, "Danggi' pabuno, danggi' manggauk sala, danggi' boko, danggi' sa'bi tangongan,¹⁹ kasiri'i to tomatuammu, mupakamoja'i to padammu rupa tau susi iko mpa-kamoja' kalemu."²⁰ Mebalimi joo tokallolo nakua, "Oo Puang, kuturu' ngasanmo kita' joo parenta, denparaka to parallunna?"²¹ Nakuamo Puang Isa, "Ia ke madoangko suku', malemoko mbaltuk ngasanni to ewananmu, ammubenni tokaasi-asi to allinna, mumane' nnampa' kasugiran jao suruga. Ianna mangkamo joo mupugauk, undimoko nturu'na!"²² Ia tonna sa'dingmi joo kada, masussami penawanna joo tokallolo namale memboko', nasaba' gaja sugihhi.

²³ Nakuamo Puang Isa lako anak gurun-Na, "La miingaran tee kadang-Ku' kumua, gaja sussa ia to tosugih la menjaji umma'-Na Puang Allataala!²⁴ La mikatappa'i kumua, la'bi marawa ia to unta mentama to'tok jarun, na ia to tosugih mentama Lino Barun-Na Puang Allataala."²⁵ Sijangngaranni to anak gurun-Na ssa'dingngi joo kadan-Na, namangkada nakua, "Ia ke susii joo, indamo ia to wa'ding la salama'?"²⁶ Nakitami Puang Isa nakuanni, "Ia ke tolino, te'da nakullei la jaji, apa ianna Puang Allataala te'da ia apa tanglajaji."

²⁷ Nakuamo Petrus, "Takitai Puang, kisalai ngasanmo to apangki', angkiundi nturu'ki'. Apara to la kiampa'?"²⁸ Nakuamo Puang Isa lako anak gurun-Na, "La miingaran tee kadang-Ku' kumua, lan Lino Barun-Na Puang Allataala, ia tee Aku', Anak Mentolino, la cumadokkona' jao cadokkoan kaminang mala'bih! Iamo joo wattu milacumadokko toda jao sangpulo dua cadokkoan mala'bih la mparenta sangpulo dua pangrapuanna to-Israel.²⁹ Ia to tossalaimo bolana, ba'tu sile'tona, tomatuanna, anakkana, ba'tu bara'bahna, nasaba' matappa'i lako Aku', la ntarimai pahalan manglokkon pessaratuuh. Na la mnampa' toopa katuoan melo te'da cappa'na.³⁰ Apa buda tau tee too, to disanga to-mala'bih la mentomajiong, na buda too tau tee too, to disanga tomajiong la mentomala'bih."

μοιχεύσεις, Οὐ κλέψεις, Οὐ ψευδομαρτυρήσεις,
19 Τίμα τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα, καὶ Ἀγαπήσεις
 τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν. **20** λέγει αὐτῷ ὁ
 νεανίσκος· Πάντα ταῦτα ἐφύλαξα· τί ἔτι ὑστερῶ;
21 ἐφη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Εἰ θέλεις τέλειος εἶναι, ὑπαγε
 πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα καὶ δὸς [τοῖς] πτωχοῖς,
 καὶ ἔξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανοῖς, καὶ δεῦρο
 ἀκολουθεῖ μοι. **22** ἀκούσας δὲ ὁ νεανίσκος τὸν λόγον
 ἀπῆλθεν λυπούμενος· ἦν γὰρ ἔχων κτήματα πολλά.

23 Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, Ἐμὴν
 λέγω ὑμῖν ὅτι πλούσιος δυσκόλως εἰσελεύσεται εἰς
 τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. **24** πάλιν δὲ λέγω ὑμῖν,
 εὐκοπώτερόν ἐστιν κάμηλον διὰ τρυπήματος
 ῥαφίδος διελθεῖν ἢ πλούσιον εἰσελθεῖν εἰς τὴν
 βασιλείαν τοῦ θεοῦ. **25** ἀκούσαντες δὲ οἱ μαθηταὶ
 ἔξεπλήσσοντο σφόδρα λέγοντες, Τίς ἄρα δύναται
 σωθῆναι; **26** ἐμβλέψας δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς,
 Παρὰ ἀνθρώπους τοῦτο ἀδύνατόν ἐστιν, παρὰ δὲ
 θεῷ πάντα δυνατά. **27** Τότε ἀποκριθεὶς ὁ Πέτρος
 εἶπεν αὐτῷ, Ἰδοὺ ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα καὶ
 ἡκολουθήσαμέν σοι· τί ἄρα ἔσται ἡμῖν; **28** ὁ δὲ
 Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Ἐμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ἡμεῖς οἱ
 ἀκολουθήσαντές μοι ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ, ὅταν
 καθίσῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ θρόνου δόξης
 αὐτοῦ, καθήσεσθε καὶ ἡμεῖς ἐπὶ δώδεκα θρόνους
 κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ Ἰσραὴλ. **29** καὶ πᾶς
 ὅστις ἀφῆκεν οἰκίας ἢ ἀδελφοὺς ἢ ἀδελφὸς ἢ πατέρα
 ἢ μητέρα ἢ τέκνα ἢ ἀγροὺς ἔνεκεν τοῦ δόνόματός μου,
 ἐκατονταπλασίονα λήμψεται καὶ ζωὴν αἰώνιον
 κληρονομήσει. **30** Πολλοὶ δὲ ἔσονται πρῶτοι ἔσχατοι
 καὶ ἔσχατοι πρῶτοι.

Pangpasusian tokumande gaji
20:1-16

20 "Ianna mangparentamo Puang Allataala susi Raja,
wa'ding dipasangrapang tomangbara'bah anggoro'
melambik male nnangah tokumande gaji la mangjama jio
bara'bahna. ² Ia tonna sipatuimi to gajinna mesa' dinar ^g
sangngallo, nasuami mangjama jio bara'bahna.

³ Ia tonna tatte' kaseramo, malemi lako pasa' joo ampu
bara'bah, na ngkita ba'tu pira-pira tosumongge'-mongge'
bang jio. ⁴ Nakuamo ngkuanni, 'Ia ammimadoang kuman-
de gaji, male kamu' lako bara'bah anggoro'ku'. Sitinaja to
gaji.' ⁵ Malemi sola ngasan mpangjamanni. Susi too tonna
tatte' sangpulo duamo na tatte' tallu karuen, male omi joo
ampu bara'bah nnangah tokumande gaji.

⁶ Na agi-agи tatte' lima karuen, male omi, nannampa'
unapa tosumongge'-mongge', nasaba' te'dai jaman. Meku-
tanami lako nakua, 'Ciapari misijenjenan bangra tang-
mangjama?' ⁷ Mebalimi tuu lako tau nakua, 'Te'da jaman
kiampa!' Nakuamo, 'Ia ke susii tuu, male lako kamu' ba-
ra'bah anggoro'ku' mangjama.'

⁸ Ia tonna kabuhmo allo, nakuanmi ampu bara'bah to
bandoro'na, 'Tambaimi tuu lako tokumande gaji, nadipa-
gaji. Bajahhi jolo' to undinna mentama, namane' ia to jolo-
na nasitarruhna.' ⁹ Ratumi to tomangjama mammula tatte'
lima. Pada natarimami to gajinna simesa' dinar. ¹⁰ Ratu to-
damti to mentama melambi' mangjama. Nasangami kumua
te'da na la mesa' manda dinar natarima, apa nang mesa'
bang unari dinar dibenni.

¹¹ Ia tonna tarimami, sipangnuku-nukanmi lako ampu
bara'bah nakua, ¹² 'Ia tee mai to mentama tatte' lima, sang-
jangra ia mangjama. Na ia tee kami' mangjama maban-
da'kan siupuh allo nala'da' toopakan allo, na la pada bang

^g 20:2: Ia to mesa' dinar pada gaji tomangjama sangngallo.

20 Ὁμοία γάρ ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ οἰκοδεσπότῃ, ὅστις ἔξηλθεν ἄμα πρωΐ μισθώσασθαι ἐργάτας εἰς τὸν ἀμπελῶνα αὐτοῦ. **2** συμφωνήσας δὲ μετὰ τῶν ἐργατῶν ἐκ δηναρίου τὴν ἡμέραν ἀπέστειλεν αὐτοὺς εἰς τὸν ἀμπελῶνα αὐτοῦ. **3** καὶ ἔξελθὼν περὶ τρίτην ὥραν εἶδεν ἄλλους ἐστῶτας ἐν τῇ ἀγορᾷ ἀργούς **4** καὶ ἐκείνοις εἶπεν, Ὑπάγετε καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν ἀμπελῶνα, καὶ δὲ ἐὰν ἦταν δίκαιον δώσω ὑμῖν. **5** οἱ δὲ ἀπῆλθον. πάλιν [δὲ] ἔξελθὼν περὶ ἕκτην καὶ ἐνάτην ὥραν ἐποίησεν ὠδαύτως. **6** περὶ δὲ τὴν ἐνδεκάτην ἔξελθὼν εὗρεν ἄλλους ἐστῶτας καὶ λέγει αὐτοῖς, Τί ὅδε ἐστήκατε ὅλην τὴν ἡμέραν ἀργοί; **7** λέγοντιν αὐτῷ, Ὅτι οὐδεὶς ἡμᾶς ἐμισθώσατο. λέγει αὐτοῖς, Ὑπάγετε καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν ἀμπελῶνα. **8** ὁψίας δὲ γενομένης λέγει ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος τῷ ἐπιτρόπῳ αὐτοῦ, Κάλεσον τοὺς ἐργάτας καὶ ἀπόδος αὐτοῖς τὸν μισθὸν ἀρξάμενος ἀπὸ τῶν ἐσχάτων ἔως τῶν πρώτων. **9** καὶ ἐλθόντες οἱ περὶ τὴν ἐνδεκάτην ὥραν ἔλαβον ἀνὰ δηνάριον. **10** καὶ ἐλθόντες οἱ πρῶτοι ἐνόμισαν ὅτι πλεῖον λήμψονται· καὶ ἔλαβον [τὸ] ἀνὰ δηνάριον καὶ αὐτοί. **11** λαβόντες δὲ ἐγόγγυζον κατὰ τοῦ οἰκοδεσπότου **12** λέγοντες, Οὗτοι οἱ ἐσχατοι μίαν ὥραν ἐποίησαν, καὶ ἵσους

una ia dibenkan!' ¹³ Mebalimi joo ampu bara'bah lako sala mesa'na nakua, 'Ee, mane, te'da aku' kusala lako kalemu. Tangmusitujuiraka kumua mesa' dinar kupagajianko sanggallo? ¹⁴ Alami tuu gajimu mumale. Canning atingku' aku' mbenni tuu lako to undi mentama pada to kubenko. ¹⁵ Te'daraka kusipato' mpugaukki to pakkaeloranku'? Ciapari mumangngimburu ke mamasena?"

¹⁶ Nakua omo Puang Isa, "Susimi joo ia to disanga to-mala'bih la mentomajiong na ia to disanga tomajiong la mentomala'bih."

**Mangpentallunna Puang Isa mpau kamatean-Na
na katuoan-Na pole'**

20:17-19

(Markus 10:32-34; Lukas 18:31-34)

¹⁷ Ia tonna malemo Puang Isa de' kota Yerusalem, natambai mesami to sangpulo dua anak gurun-Na, nakuanni, ¹⁸ "Pesa'dingngii! Mangngujumiki' de' kota Yerusalem tee too. Na ia tee Aku', Anak Mentolino, la dipangngolona' lako kapala imang sola lako guru agama, nara'tahhi la mbunona', ¹⁹ namane' mpangbenna' lako bangsa tangngia to-Yahudi nacapa'-capa'na', narambina', namane' mpampangna'. Apa ia ke allo mangpentallun, la dipatuo pole'na!"

Peta'danna indona Yakub sola Yahya lako Puang Isa

20:20-28

(Markus 10:35-45)

²⁰ Ratumi indona Yakub ssolan Yakub na Yahya^h lako Puang Isa, namessuju' jio olo-Na, nasaba' den peta'danna.

²¹ Nakutanaimi Puang Isa nakua, "Ee indo', denraka

^h **20:20:** *Yakub na Yahya* anakkana Zebedeus. Lan basa Yunani dikua bainena Zebedeus, apa dipau lan basa Duri indona Yakub, sanga Yakub anak pamungah.

ήμιν αὐτοὺς ἐποίησας τοῖς βαστάσαι τὸ βάρος τῆς
ἡμέρας καὶ τὸν καύσωνα. **13** ὁ δὲ ἀποκριθεὶς ἐνὶ¹
αὐτῶν εἶπεν, Ἐταῖρε, οὐκ ἀδικῷ σε· οὐχὶ δηναρίου
συνεφώνησάς μοι; **14** ἀφον τὸ σὸν καὶ ὑπαγε. θέλω
δὲ τούτῳ τῷ ἐσχάτῳ δοῦναι ώς καὶ σοι· **15** [ἢ] οὐκ
ἔξεστίν μοι δὲ θέλω ποιῆσαι ἐν τοῖς ἔμοῖς; ἢ δὲ
ὁ φθαλιμός σου πονηρός ἐστιν διτὶ ἐγὼ ἀγαθός εἰμι;
16 Οὗτος ἔσονται οἱ ἔσχατοι πρῶτοι καὶ οἱ πρῶτοι
ἔσχατοι.

17 Καὶ ἀναβαίνων ὁ Ἰησοῦς εἰς Ἱεροσόλυμα
παρέλαβεν τοὺς δώδεκα [μαθητὰς] κατ' ίδίαν καὶ ἐν
τῇ ὁδῷ εἶπεν αὐτοῖς, **18** Ιδοὺ ἀναβαίνομεν εἰς
Ἱεροσόλυμα, καὶ δὲ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου
παραδοθήσεται τοῖς ἀρχιερεῦσιν καὶ γραμματεῦσιν,
καὶ κατακρινοῦσιν αὐτὸν θανάτῳ **19** καὶ
παραδώσουσιν αὐτὸν τοῖς ἔθνεσιν εἰς τὸ ἐμπαῖξαι
καὶ μαστιγώσαι καὶ σταυρώσαι, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ
ἐγερθήσεται.

20 Τότε προσῆλθεν αὐτῷ ἡ μήτηρ τῶν νήπων
Ζεβεδαίου μετὰ τῶν νήπων αὐτῆς προσκυνοῦσα καὶ
αἴτουσά τι ἀπ' αὐτοῦ. **21** ὁ δὲ εἶπεν αὐτῇ, Τί θέλεις;

parallunta'?" Mebalimi nakua, "Ie', ia ke mangparentamiki' susi Raja keanu', ia tee anakkaku' sola dua ke wa'dingngi tamangparenta sola, mesa' jio sa'de kanan-Ta' na mesa' jio sa'de kairin-Ta'." ²² Nakuamo Puang Isa, "Te'da miissenni to apa mipeta'da. La misararaka mpuparri'i to kamaparrisan-Ku'?"ⁱ Mebalimi nakua, "Ie', kisara Puang." ²³ Nakua-mo Puang Isa, "Nang la mipumaparri' ia to kamaparrisan-Ku'. Apa ia to la cumadokko jio kairi kanan-Ku', tangngia issen-Ku'. Ia joo pura napattantumo ia Ambe'-Ku' Puang Allataala, inda to la napajio."

²⁴ Ia tonna issenmi to sangpulopa anak gurun-Na Puang Isa joo peta'danna Yakub sola Yahya, magalli ngasanmi ngkitai. ²⁵ Iamo joo natambai ngasanni Puang Isa to anak gurun-Na nakuanni, "Miissen kumua ia to tomangparenta lan lino to tangngkalaja' Puang Allataala mpandasa bang taunna. Na ia to tomapangka' mangkada mesa bang. ²⁶ Apa te'da miwa'ding susi joo. Sibalikanna, ia to tomandoang menjaji to toditaratte' la menjaji todisua-sua. ²⁷ Na ia ammiden madoang la menjaonan, parallu mpamajiongan kalena susi kaunan. ²⁸ Susi tee Aku', Anak Mentolino, te'da kuratu tama lino la massua, apa ratura' la menjaji todisua-sua sola la mpangben sunga'-Ku' kumua nadila'bak to toli-no jio mai dosana."

Puang Isa mpapakita dua tobuta

20:29-34

(Markus 10:46-52; Lukas 18:35-43)

²⁹ Ia tonna messunmo Puang Isa jio mai kota Yerikho, buda tau undi nturu'i. ³⁰ Denmi dua tobuta cumadokko jio randan lalan. Ia tonna sa'dingmi sola dua kumua liumi to Puang Isa, metamba-tambami nakua, "Oo Puang, batina'

ⁱ 20:22: "La misararaka mpuparri'i to kamaparrisan-Ku'?" sambenan kadanna lan basa Yunani susi tee, "Wa'dingra kamu'ka nniso'i to la kuiso'na lan mai isotan-Ku'?"

λέγει αὐτῷ, Εἰπὲ ἵνα καθίσωσιν οὗτοι οἱ δύο υἱοί μου εἰς ἐκ δεξιῶν σου καὶ εἰς ἐξ εὐωνύμων σου ἐν τῇ βασιλείᾳ σου. **22** ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, Οὐκ οἴδατε τί αἰτεῖσθε. δύνασθε πιεῖν τὸ ποτήριον ὃ ἔγὼ μέλλω πίνειν; λέγουσιν αὐτῷ, Δυνάμεθα. **23** λέγει αὐτοῖς, Τὸ μὲν ποτήριόν μου πίεσθε, τὸ δὲ καθίσαι ἐκ δεξιῶν μου καὶ ἐξ εὐωνύμων οὐκ ἔστιν ἐμὸν [τοῦτο] δοῦναι, ἀλλ’ οὓς ἡτοίμασται ὑπὸ τοῦ πατρός μου. **24** Καὶ ἀκούσαντες οἱ δέκα ἡγανάκτησαν περὶ τῶν δύο ἀδελφῶν. **25** ὁ δὲ Ἰησοῦς προσκαλεσάμενος αὐτοὺς εἶπεν, Οἴδατε ὅτι οἱ ἄρχοντες τῶν ἔθνων κατακυριεύουσιν αὐτῶν καὶ οἱ μεγάλοι κατεξουσιάζουσιν αὐτῶν. **26** οὐχ οὕτως ἔσται ἐν ὑμῖν, ἀλλ’ ὅς ἐὰν θέλῃ ἐν ὑμῖν μέγας γενέσθαι ἔσται ὑμῶν διάκονος, **27** καὶ ὅς ἐὰν θέλῃ ἐν ὑμῖν εἶναι πρῶτος ἔσται ὑμῶν δοῦλος· **28** ὥσπερ ὃ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἥλθεν διακονηθῆναι ἀλλὰ διακονῆσαι καὶ δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν.

29 Καὶ ἐκπορευομένων αὐτῶν ἀπὸ Ἱεριχὼ ἡκολούθησεν αὐτῷ ὅχλος πολύς. **30** καὶ ἴδού δύο τυφλοὶ καθήμενοι παρὰ τὴν ὁδόν ἀκούσαντες ὅτι Ἰησοῦς παράγει, ἔκραξαν λέγοντες, Ἐλέησον ἡμᾶς,

Raja Daud, takamaseikan dikka!" 31 Nakagallimi tobuda nasuai kamma'. Apa la'bi naandongngi ori metamba nakua, "Oo Puang, bati'na Raja Daud, kamaseikan dikka!" 32 Kendenmi Puang Isa natambaii. Nakutanaimi nakua, "Apara to mikadoangngi la kupugauk lako kalemi?" 33 Mebalimi nakua, "Oo Puang, madoangkan pakita." 34 Massemi penawan-Na Puang Isa, nakaka'i to matanna sola dua. Ta'pa pakitami silalona anna undi nturu' Puang Isa.

**Puang Isa dipakala'bih tonna mentama kota Yerusalem
21:1-11**

(Markus 11:1-11; Lukas 19:28-40; Yahya 12:12-19)

21 Ia tonna mandoppi'mo kota Yerusalem, ratumi la-ko kota Betfage jio sare Buntu Zaitun, napajolomi Puang Isa to dua anak gurun-Na, ² napasanni kumua, "Male kamu' sola dua lako joo kampong tapangnguju. Ia ammiratu lako, ta'pa la nnampa' kamu' nyarang sola anak-kana dila'ka'. Bukaii, mibawa duai jio mai. ³ Ia ke denni tau ngkutanai kamu' kumua, ciapari mibukaii, la mikua, 'Na-parallui Puang, na madoi' una la napapole.'"

⁴ Susimi joo najaji to kadan-Na Puang Allataala mangka napau nabi tonna anu' kumua,

⁵ "Pauanni to-Yerusalem kumua,^j

Ee, ratumi to Rajami.

Mpamajiong penawanna ssakei keledai,^k
mesa' keledai lundara."

⁶ Malemi joo anak gurun-Na Puang Isa sola duai napugaukki to apa disuanni. ⁷ Nabawami, nalapikkii baju landonia, anna sakeii Puang Isa. ⁸ Buda tau mballah baju landonia jio lalan, na den too tau male lle'to tangke kaju, naampahhi jio lalan to la naola Puang Isa. ⁹ Ia to tonjoloi

^j 21:5: Ia to kota Yerusalem disanga too Sion.

^k 21:5: keledai, susi nyarang, biasa dipake matteke' jio tana Yahudi napake tomakario-rio

[κύριε], νίδις Δαυίδ. **31** ὁ δὲ ὄχλος ἐπετίμησεν αὐτοῖς
ἴνα σιωπήσωσιν· οἱ δὲ μεῖζον ἔκραξαν λέγοντες,
Ἐλέησον ἡμᾶς, κύριε, νίδις Δαυίδ. **32** καὶ στὰς ὁ
Ἰησοῦς ἐφώνησεν αὐτοὺς καὶ εἶπεν, Τί θέλετε
ποιήσω ὑμῖν; **33** λέγοντες αὐτῷ, Κύριε, ίνα
ἀνοιγώσιν οἱ ὁφθαλμοὶ ἡμῶν. **34** σπλαγχνισθεὶς δὲ ὁ
Ἰησοῦς ἤψατο τῶν ὀμμάτων αὐτῶν, καὶ εὐθέως
ἀνέβλεψαν καὶ ἤκολουθησαν αὐτῷ.

21 Καὶ ὅτε ἤγγισαν εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ ἥλθον
εἰς Βηθφαγὴ εἰς τὸ Ὀρος τῶν Ἐλαιῶν, τότε
Ἰησοῦς ἀπέστειλεν δύο μαθητὰς **2** λέγων αὐτοῖς,
Πορεύεσθε εἰς τὴν κώμην τὴν κατέναντι ὑμῶν, καὶ
εὐθέως εὑρήσετε ὅνον δεδεμένην καὶ πῶλον μετ'
αὐτῆς· λύσαντες ἀγάγετε μοι. **3** καὶ ἐάν τις ὑμῖν εἴπῃ
τι, ἐρεῖτε ὅτι Ὁ κύριος αὐτῶν χρείαν ἔχει· εὐθὺς δὲ
ἀποστελεῖ αὐτούς. **4** Τοῦτο δὲ γέγονεν ίνα πληρωθῇ
τὸ ῥῆθὲν διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος,

5 Εἴπατε τῇ θυγατρὶ Σιών·

‘Ιδοὺ ὁ βασιλεύς σου ἔρχεται σοι
πραῦς καὶ ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ὅνον
καὶ ἐπὶ πῶλον υἱὸν ὑποζυγίου.

6 πορευθέντες δὲ οἱ μαθηταὶ καὶ ποιήσαντες καθὼς
συνέτοξεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς **7** ἤγαγον τὴν ὅνον καὶ
τὸν πῶλον καὶ ἐπέθηκαν ἐπ’ αὐτῶν τὰ ἴμάτια, καὶ
ἐπεκάθισεν ἐπάνω αὐτῶν. **8** ὁ δὲ πλεῖστος ὄχλος
ἔστρωσαν ἑαυτῶν τὰ ἴμάτια ἐν τῇ ὁδῷ, ἄλλοι δὲ
ἔκοπτον κλάδους ἀπὸ τῶν δένδρων καὶ ἔστρωννυνον

sola toundi jio boko'na Puang Isa simetamba-tamban na-kua,

"Pakala'bihhi bati'na Raja Daud!
Dibarakka'i to toratu mpusanga sangan-Na
Puang.
Pakala'bihhi Puang Allataala jao kaminang
majaona!"^l

¹⁰ Ia tonna ratumo de' kota Yerusalem to Puang Isa, si-reka bangmi to tau lan. Na pada mekutana nakua, "Indara ia joo tau?" ¹¹ Mebalimi tee mai tau undi nturu'i nakua, "Nabi Isa jio mai kota Nazaret jio tana Galilea."

**Puang Isa nnula'i tomangbaluk jio Bola Puang Allataala
21:12-17**

(Markus 11:15-19; Lukas 19:45-48; Yahya 2:13-22)

¹² Mentamami rante Bola Puang Allataala to Puang Isa naula'ii to tomangbaluk sola tomangngalli lan. Nabalittua' simesa'i to meja nanii tompasitongka doi' sola cadokkoan pangbaluk jangan-jangan. ¹³ Nakuanni Puang Isa tuu lako tau, "Den diuki' lan Sura' Allataala nakua Puang Allataala kumua, 'Ia to Bola-Ku', iamo bola la dinii massambajang."^m Apa mipasusimo bola parampo!"

¹⁴ Denmi tobuta sola tokupi' male lako rante Bola Puang Allataala mpessitammui Puang Isa, napapakitai to tobuta napalumingkai to tokupi'. ¹⁵ Apa mabirih tuu lako kapala imang sola guru agama ngkitai to panggaukan mejangngaran napugauk Puang Isa. Nakagalli tooi tuu lako pea jio rante Bola Puang Allataala sipetamba-tamban nakua, "Ma-la'bih to bati'na Raja Daud!" ¹⁶ Nakua lako Puang Isa, "Ta-sa'dingraka apa napau tee mai pea'-pea?" Mebalii nakua, "Kusa'ding. Te'daparaka mibacai lan Sura' Mazmur to napau Raja Daud lako Puang Allataala kumua,
'Ia to pea'-pea' sola to mane' jajinna

^l 21:9: Mazmur 118:26 ^m 21:13: Yesaya 56:7

έν τῇ ὁδῷ. **9** οἱ δὲ ὄχλοι οἱ προάγοντες αὐτὸν καὶ οἱ ἀκολουθοῦντες ἔκραζον λέγοντες,

‘Ωσαννὰ τῷ νίῳ Δαυίδ·

Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου·

‘Ωσαννὰ ἐν τοῖς ψίστοις.

10 καὶ εἰσελθόντος αὐτοῦ εἰς Ἱεροσόλυμα ἐσείσθη πᾶσα ἡ πόλις λέγουσα, Τίς ἐστιν οὗτος; **11** οἱ δὲ ὄχλοι ἔλεγον, Οὗτός ἐστιν ὁ προφήτης Ἰησοῦς ὁ ἀπὸ Ναζαρὲθ τῆς Γαλιλαίας.

12 Καὶ εἰσῆλθεν Ἰησοῦς εἰς τὸ ἱερόν καὶ ἐξέβαλεν πάντας τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ τὰς τραπέζας τῶν κολλυβιστῶν κατέστρεψεν καὶ τὰς καθέδρας τῶν πωλούντων τὰς περιστεράς, **13** καὶ λέγει αὐτοῖς, Γέγραπται,

‘Ο οἶκός μου οἶκος προσευχῆς

κληθήσεται,

ὑμεῖς δὲ αὐτὸν ποιεῖτε σπήλαιον

ληστῶν.

14 Καὶ προσῆλθον αὐτῷ τυφλοὶ καὶ χωλοὶ ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ ἐθεράπευσεν αὐτούς. **15** ἴδοντες δὲ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς τὰ θαυμάσια ἢ ἐποίησεν καὶ τοὺς παῖδας τοὺς κράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ καὶ λέγοντας, ‘Ωσαννὰ τῷ νίῳ Δαυίδ, ἡγανάκτησαν **16** καὶ εἶπαν αὐτῷ, Ἀκούεις τί οὗτοι λέγουσιν; ὁ δὲ Ἰησοῦς λέγει αὐτοῖς, Ναί. οὐδέποτε ἀνέγνωτε ὅτι

mangkamo taajahhi la lantuk penawa
mangpakala'bih?"ⁿ

¹⁷ Messarakmi Puang Isa jio mai tuu lako tau, namale lako kota Betania, namangbongi jio.

Puang Isa ntampakki ropu garonto' kaju ara

21:18-22

(Markus 11:12-14, 20-24)

¹⁸ Masawanna melambi' tonna polemo Puang Isa sola anak gurun-Na de' kota Yerusalem, tangbarahmi to Puang Isa. ¹⁹ Ngkitami garonto' kaju ara jio randan lalan. Malemi lako, apa te'da bang buanna naampa', daunna mandari. Na-kuanni joo garonto' kaju ara, "Mangpamula tee allo, te'da-mo mulamembua!" Ta'pa malajumi joo garonto' kaju ara.^o

²⁰ Ia tonna kitai anak gurun-Na, jangngah ngasanmi. Namekutana nakua, "Umbo nakua nata'pa mate joo garonto' kaju ara?" ²¹ Mebalimi nakua, "La miingaran tee kadang-Ku' kumua, ia ke matappa' kamu' na te'da mibata, wa'ding kamu' mpugaukki susi tee kupugauk lako tee garonto' kaju ara! Na te'da na ia manda joo, apa wa'ding too kamu' mangkada manda lako joo buntu mikua, 'Tiangka'ko mutibuang do' tasik.' Nang la jajinna ia! ²² Apa to mipeta'da ke massambajang kamu', la diben kamu', ke matappa' tongan kamu'."

Kuasan-Na Puang Isa dikabatai

21:23-27

(Markus 11:27-33; Lukas 20:1-8)

²³ Male pole' omi Puang Isa lako rante Bola Puang Alla-taala, namangngajahhi. Ia tonna mangngajahhimo, ratumi to kapala imang sola pekaamberan to-Yahudi, namekutana

ⁿ **21:16:** Mazmur 8:3

^o **21:19:** Ia to garonto' kaju ara susi garonto' kaju pela', na melo dikande buanna.

Ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων κατηρτίσω αἰνον; 17 Καὶ καταλιπών αὐτοὺς ἔξῆλθεν ἔξω τῆς πόλεως εἰς Βηθανίαν καὶ ηύλισθη ἐκεῖ.

18 Πρωῒ δὲ ἐπανάγων εἰς τὴν πόλιν ἐπείνασεν. 19 καὶ ἴδων συκῆν μίαν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἥλθεν ἐπ’ αὐτήν καὶ οὐδὲν εὑρεν ἐν αὐτῇ εἰ μὴ φύλλα μόνον, καὶ λέγει αὐτῇ, Μηκέτι ἐκ σου καρπὸς γένηται εἰς τὸν αἰῶνα. καὶ ἔξηράνθη παραχρῆμα ἡ συκῆ. 20 καὶ ἴδοντες οἱ μαθηταὶ ἐθαύμασαν λέγοντες, Πῶς παραχρῆμα ἔξηράνθη ἡ συκῆ; 21 ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Ἐμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν ἔχητε πίστιν καὶ μὴ διακριθῆτε, οὐ μόνον τὸ τῆς συκῆς ποιήσετε, ἀλλὰ κἄν τῷ ὅρει τούτῳ εἴπητε, Ἀρθητι καὶ βλήθητι εἰς τὴν θάλασσαν, γενήσεται· 22 καὶ πάντα ὅσα ἀν αἰτήσητε ἐν τῇ προσευχῇ πιστεύοντες λήμψεσθε.

23 Καὶ ἐλθόντος αὐτοῦ εἰς τὸ ἱερὸν προσῆλθον αὐτῷ διδάσκοντι οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ λέγοντες, Ἐν ποίᾳ ἔξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς; καὶ τίς σοι ἔδωκεν τὴν ἔξουσίαν ταύτην;

nakua, "Apara napenggaronto'i mupugauk ngasanni joo? Indara mbenko kuasa?"²⁴ Mebalimi nakua, "La kukutanai toda kamu'. La mipebalina' jolo', kumane' mpebali kamu'.²⁵ Indara mbenni kuasa Nabi Yahya njio' tau? Puang Allataalaraka iarika tolino?" Sipangkada-kadami nakua, "Ia antamebali kumua, 'Kuasa pole jio mai Puang Allataala', la nakuanki', Ciapai na te'da mikatappa'ii to pangngajahna Nabi Yahya?"²⁶ Apa ia ke la takua, 'Kuasa jio mai tolino', malaja'ki' lako tobuda, nasaba' nasanga ia nabi joo Yahya."²⁷ Iamo joo mebalimi nakua, "Te'da kami' kiissenni". Nakuanni Puang Isa, "Ia ke susii tuu te'da toda kulampauan kamu', kuasa pole umbo angkuwa'ding mpugaukki joo".

Pangpasusian dua tosile'to

21:28-32

²⁸ Mpatarruhmi kadan-Na Puang Isa nakuanni tuu lako kapala imang sola pekaamberan to-Yahudi, "Umbora mi-kua mpahangngi tee? Den mesa' ambe' dua anakkana, pea muane dua. Malemi lako anak pamungahna nakuanni, 'Ee, anakku', maleko mangjama lako bara'bah anggoro'ta' tee allo.'²⁹ Napebalii anakkana nakua, 'Te'da kumadoang.' Apa mangpikkiri' pole'i joo pea, namenassan namale lako bara'bah anggoro'na.³⁰ Male omi joo ambe'na lako anak tampakkana, nasua tooi male lako bara'bah anggoro' mangjama. Mebalimi joo anakkana nakua, 'Ie.' Apa te'dara namale.

³¹ Jaji, umbonnara joo to sile'to sola duai to nturu' kadanna ambe'na?" Mebalimi tuu lako kapala imang sola pekaamberan to-Yahudi nakua, "Ia to kakanna." Nakuamo Puang Isa, "La miissen kumua ia to passassung sola tuu lako baine sala keto la la'bi marawa menjaji umma'-Na Puang Allataala na kamu'.³² Nasaba' ratumo to Nabi Yahya mpakitan kamu' lalan katuoan pangkabudaian-Na Puang Allataala. Apa te'da mipesa'dingngii to pangngajahna. Apa ia tuu lako passassung sola tuu lako baine sala

24 ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Ἐρωτήσω ὑμᾶς κάγῳ λόγον ἔνα, δὸν ἐὰν εἴπητε μοι κάγῳ ὑμῖν ἐρῷ ἐν ποίᾳ ἔξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ· **25** τὸ βάπτισμα τὸ Ἰωάννου πόθεν ἦν; ἐξ οὐρανοῦ ἢ ἐξ ἀνθρώπων; οἱ δὲ διελογίζοντο ἐν ἑαυτοῖς λέγοντες, Ἐὰν εἴπωμεν, Ἐξ οὐρανοῦ, ἐρεῖ ἡμῖν, Διὰ τί οὖν οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ; **26** ἐὰν δὲ εἴπωμεν, Ἐξ ἀνθρώπων, φοβούμεθα τὸν ὄχλον, πάντες γάρ ως προφήτην ἔχουσιν τὸν Ἰωάννην. **27** καὶ ἀποκριθέντες τῷ Ἰησοῦ εἶπαν, Οὐκ οἴδαμεν. ἔφη αὐτοῖς καὶ αὐτός, Οὐδὲ ἐγὼ λέγω ὑμῖν ἐν ποίᾳ ἔξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ.

28 Τί δὲ ὑμῖν δοκεῖ; ἄνθρωπος εἶχεν τέκνα δύο. καὶ προσελθών τῷ πρώτῳ εἶπεν, Τέκνον, ὕπαγε σήμερον ἐργάζου ἐν τῷ ἀμπελῶνι. **29** ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Οὐ θέλω, ὕστερον δὲ μεταμεληθεὶς ἀπῆλθεν. **30** προσελθών δὲ τῷ ἐτέρῳ εἶπεν ὡσαύτως. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Ἐγώ, κύριε, καὶ οὐκ ἀπῆλθεν. **31** τίς ἐκ τῶν δύο ἐποίησεν τὸ θέλημα τοῦ πατρός; λέγουσιν, Ὁ πρῶτος. λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι οἱ τελῶναι καὶ αἱ πόρναι προάγουσιν ὑμᾶς εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. **32** ἦλθεν γάρ Ἰωάννης πρὸς ὑμᾶς ἐν ὁδῷ δικαιοσύνης, καὶ οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ, οἱ δὲ τελῶναι καὶ αἱ πόρναι

kedo nakatappa'i ia. Na moi miissen ngasanmo tuu lako kumu memmatappa'mi, apa te'da mimenassan na te'da too mimatappa' lako Puang Allataala."

Pangpasusian togaja' mangjama bara'bah anggoro'

21:33-46

(*Markus 12:1-12; Lukas 20:9-19*)

³³ Mpatarruh omi kadan-Na Puang Isa nakuanni tuu lako kapala imang sola pekaamberan to-Yahudi, "Denpa tee pangpasusian la mipesa'dingngi. Den mesa' ampu bara'bah ntananni anggoro' bara'bahna. Narompoi mengguririkkinna, nakali kalo'bong pangparran anggoro', nakabua' too korang la dinii mangngampa. Mangkai joo, napangpenduluani joo bara'bah anggoro' lako ba'tu pira-pira tomendulu, namale lako tondok laen.

³⁴ Ia tonna wattu peanggorosanmo, nasuami to kaunanna male la nnalanni to tawana. ³⁵ Apa ia tonna ratumo lako, najokkomi tomendulu. Den to narambi, den to nabuno na den too to nasilekko'i batu. ³⁶ Nadadu' omi joo ampu bara'bah ssua la'bi buda kaunanna male la nnalanni to tawana. Apa napegaukki unai tomendulu susi to nagaukanni to jolona.

³⁷ Mangkatampakanna anak jajianamo nasua male la nnalanni to tawana. Mangkadai lan penawanna nakua, 'La nakasiri' ia to anakkaku'. ³⁸ Apa ia tonna kitami joo tomendulu bara'bah kumua ratui to anakkana joo ampu bara'bah, sipangkada-kadami joo tomendulu nakua, 'Inde'mi pale' to la mpumanahhi tee bara'bah. Tabunoi, antaala ngasanni tee manahna.' ³⁹ Najokkomi, nabawai lako saleannanna bara'bah, nabunoi."

⁴⁰ Mekutanami Puang Isa lako tuu lako kapala imang sola pekaamberan to-Yahudi nakua, "Ia ke ratumi joo ampu bara'bah, apara la nagaukanni tuu lako tomendulu?"

⁴¹ Mebalimi tuu lako tau nakua, "La ratui mbuno ngasanni, namane' mpangpenduluanni joo bara'bahna lako tolaen, to

ἐπίστευσαν αὐτῷ· ὑμεῖς δὲ ἰδόντες οὐδὲ μετεμελήθητε ὕστερον τοῦ πιστεῦσαι αὐτῷ.

33 Ἀλλιν παραβολὴν ἀκούσατε. Ἐνθρωπος ἦν οἰκοδεσπότης ὅστις ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα καὶ φραγμὸν αὐτῷ περιέθηκεν καὶ ὥρυξεν ἐν αὐτῷ ληνὸν καὶ ὠκοδόμησεν πύργον καὶ ἔξεδετο αὐτὸν γεωργοῖς καὶ ἀπεδήμησεν. **34** ὅτε δὲ ἤγγισεν ὁ καιρὸς τῶν καρπῶν, ἀπέστειλεν τοὺς δούλους αὐτοῦ πρὸς τοὺς γεωργοὺς λαβεῖν τοὺς καρποὺς αὐτοῦ. **35** καὶ λαβόντες οἱ γεωργοὶ τοὺς δούλους αὐτοῦ ὃν μὲν ἔδειραν, ὃν δὲ ἀπέκτειναν, ὃν δὲ ἐλιθοβόλησαν. **36** πάλιν ἀπέστειλεν ἄλλους δούλους πλείονας τῶν πρώτων, καὶ ἐποίησαν αὐτοῖς ὡσαύτως. **37** ὕστερον δὲ ἀπέστειλεν πρὸς αὐτοὺς τὸν νίδον αὐτοῦ λέγων, Ἐντραπήσονται τὸν νίδον μου. **38** οἱ δὲ γεωργοὶ ἰδόντες τὸν νίδον εἶπον ἐν ἑαυτοῖς, Οὗτός ἐστιν ὁ κληρονόμος· δεῦτε ἀποκτείνωμεν αὐτὸν καὶ σχῶμεν τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ, **39** καὶ λαβόντες αὐτὸν ἔξεβαλον ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος καὶ ἀπέκτειναν. **40** ὅταν οὖν ἔλθῃ ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος, τί ποιήσει τοῖς γεωργοῖς ἐκείνοις; **41** λέγουσιν αὐτῷ, Κακοὺς

wa'ding la mpangbenni lako ampu bara'bah to tawana una-mo ia, ke wattunnami."

42 Nakuamo Puang Isa lako, "Tantu denmo mibacai lan Sura' Allataala to mpauna' kumua,
 'Ia to batu naca'bean pande bola
 menjajimo batu ariri petuo.
 Iamo tee panggaukan-Na Puang Allataala
 to kaminang melo."^p

43 Nakuamo Puang Isa lako tuu lako kapala imang sola pekaamberan to-Yahudi, "La miingaran! Te'da milampumanahhi to manahna umma'-Na Puang Allataala. La dialai kamu' nadiben lako bangsa to madoang nturu' parenta-Na Puang Allataala.

[44 Susi to totipessambak lako joo batu, la maicak, na ia to tonai'pinni, la maninnang, susi toomi la jaji lako tau to cia' ntarimana'.]

45 Ia tonna sa'dingmi kapala imang sola to-Farisi joo pangpasusian napau Puang Isa, naissen kumua, ia napapatu'i joo kadan-Na. 46 Iamo joo napangngattaimi la njokkoi, apa malaja'i lako tobuda, nasaba' nasanga ia tobuda kumua nabi to Puang Isa.

Pangpasusian tomangpabotting

22:1-14

(Lukas 14:15-24)

22 Mpatarruhhi curitan-Na Puang Isa lako tuu lako kapala imang, to-Farisi na pekaamberan to-Yahudi mpake pangpasusian nakua, ² "Ianna mangparentamo Puang Allataala susi Raja, dipasangrapang raja la mpabotting anakkana muane. ³ Ia tonna la mangpabottingmo, nasuami to kaunanna male ntambaii to tomangka dipauan la ratu lako joo pangmaroasan. Apa ia joo todipauan te'da bangngi madoang ratu. ⁴ Nasua pole' omi to kaunan laenna

^p 21:42: Mazmur 118:22-23

κακῶς ἀπολέσει αὐτούς καὶ τὸν ἀμπελῶνα ἐκδώσεται ἄλλοις γεωργοῖς, οἵτινες ἀποδώσουσιν αὐτῷ τοὺς καρποὺς ἐν τοῖς καιροῖς αὐτῶν. **42** λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Οὐδέποτε ἀνέγνωτε ἐν ταῖς γραφαῖς,

Λίθον δν ἀπεδοκίμασαν οἱ
οἰκοδομοῦντες,
οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας·
παρὰ κυρίου ἐγένετο αὕτη
καὶ ἔστιν θαυμαστὴ ἐν ὀφθαλμοῖς
ἡμῶν;

43 διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν ὅτι ἀρθήσεται ἀφ' ὑμῶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ καὶ δοθήσεται ἔθνει ποιοῦντι τοὺς καρποὺς αὐτῆς. **44** [Καὶ ὁ πεσὼν ἐπὶ τὸν λίθον τοῦτον συνθλασθήσεται· ἐφ' ὃν δ' ἂν πέσῃ λικμήσει αὐτόν.]

45 Καὶ ἀκούσαντες οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι τὰς παραβολὰς αὐτοῦ ἔγνωσαν ὅτι περὶ αὐτῶν λέγει· **46** καὶ ζητοῦντες αὐτὸν κρατήσαι ἐφοβήθησαν τοὺς ὅχλους, ἐπεὶ εἰς προφήτην αὐτὸν εἶχον.

22 Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς πάλιν εἶπεν ἐν παραβολαῖς αὐτοῖς λέγων, **2** Ὡμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ βασιλεῖ, ὅστις ἐποίησεν γάμους τῷ νίῳ αὐτοῦ. **3** καὶ ἀπέστειλεν τοὺς δούλους αὐτοῦ καλέσαι τοὺς κεκλημένους εἰς τοὺς γάμους, καὶ οὐκ ἤθελον ἐλθεῖν. **4** πάλιν

male ntambaii tuu lako tau nakua, 'Pauanni kumua: Sadiamo to kande pangmaroasan. Mantunu sapin muane sola anak sapin to dipelompoi, na la kumande mandamo to tau. Malemo kamu' mai.'⁵ Apa te'da bang mpuinawai la male lako tuu lako to ditambai. Pada maleri lako pangjamanna, den to male lako bara'bah, den to male mangdangkang.⁶ Na den too to kannori njokkoi joo kaunan, napa'dikki, namanne' mbunoi.

⁷ Ia tonna sa'dingngmi joo raja, gaja gallimi. Nasuami to surudadunna male mbunoi to tombuno kaunanna, nasumpun tooi to kotana. ⁸ Mangkai joo too nasua pole' omi to kaunan laenna nakua, 'Sadiamo tee pangmaroasan, apa ia to tau ditambai, te'da bang nasipato' la ratu. ⁹ Iamo joo male kamu' mitambai ngasanni to sininna tau misitammuan lako lalan ratu ntee pangmaroasanku'. ¹⁰ Malemi tuu lako kaunan. Narempun ngasanni to tau misitammuan lako lalan, nasolanni lako joo tomangpabotting, la tomelo, la togaja'. Ponnomi bola to toratu mangpabotting.

¹¹ Mentamami tangnga-tangngana toratu joo raja ngkitai to toratunna. Denmi mesa' totangmangpakean sipato'ha dipake lako pangmaroasan. ¹² Nakuamo, 'Ee mane, ammumentamara ntee pangmaroasanku' na tangsipato' bang tuu pakeanmu.' Te'da naissenni mebali joo tau. ¹³ Nakuamo joo raja lako to kaunanna, 'Pumpungngi to limanna sola ajena tee tau mica'beanni lako ngenan kaminang malilin. Ntuu jio ngenan nanii tau sikarrakan sola sunggarigi'.'"

¹⁴ Natampakkimi Puang Isa joo pangpasusian susi tee, "Buda tonatambai Puang Allataala, apa ci'di'ra to napilei menjaji umma'-Na."

Sipato'raka mbajah sima lako Tomaraja Roma?

22:15-22

(Markus 12:13-17; Lukas 20:20-26)

¹⁵ Malemi sipangkada-kada tuu lako to-Farisi umbo nakua la nnakkalannii to Puang Isa, naden lalan nanii mpasalai.

ἀπέστειλεν ἄλλους δούλους λέγων, Εἴπατε τοῖς κεκλημένοις, Ἰδοὺ τὸ ἄριστόν μου ἡτοίμακα, οἱ ταῦροί μου καὶ τὰ σιτιστὰ τεθυμένα καὶ πάντα ἔτοιμα· δεῦτε εἰς τοὺς γάμους. **5** οἱ δὲ ἀμελήσαντες ἀπῆλθον, ὅς μὲν εἰς τὸν ἴδιον ἀγρόν, ὅς δὲ ἐπὶ τὴν ἐμπορίαν αὐτοῦ· **6** οἱ δὲ λοιποὶ κρατήσαντες τοὺς δούλους αὐτοῦ ὑβρισαν καὶ ἀπέκτειναν. **7** ὁ δὲ βασιλεὺς ὠργίσθη καὶ πέμψας τὰ στρατεύματα αὐτοῦ ἀπώλεσεν τοὺς φονεῖς ἐκείνους καὶ τὴν πόλιν αὐτῶν ἐνέπρησεν. **8** τότε λέγει τοῖς δούλοις αὐτοῦ, Ὁ μὲν γάμος ἔτοιμός ἐστιν, οἱ δὲ κεκλημένοι οὐκ ἥσαν ὅξιοι· **9** πορεύεσθε οὖν ἐπὶ τὰς διεξόδους τῶν δδῶν καὶ δσους ἐὰν εὑρητε καλέσατε εἰς τοὺς γάμους. **10** καὶ ἔξελθόντες οἱ δοῦλοι ἐκεῖνοι εἰς τὰς δδοὺς συνήγαγον πάντας οὓς εὗρον, πονηρούς τε καὶ ἀγαθούς· καὶ ἐπλήσθη ὁ γάμος ἀνακειμένων. **11** εἰσελθὼν δὲ ὁ βασιλεὺς θεάσασθαι τοὺς ἀνακειμένους εἶδεν ἐκεῖ ἄνθρωπον οὐκ ἐνδεδυμένον ἔνδυμα γάμου, **12** καὶ λέγει αὐτῷ, Ἐταῖρε, πῶς εἰσῆλθες ὥδε μὴ ἔχων ἔνδυμα γάμου; ὁ δὲ ἐφιμώθη. **13** τότε ὁ βασιλεὺς εἶπεν τοῖς διακόνοις, Δήσαντες αὐτοῦ πόδας καὶ χειρας ἐκβάλετε αὐτὸν εἰς τὸ σκότος τὸ ἔξωτερον· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν δδόντων. **14** πολλοὶ γάρ εἰσιν κλητοὶ, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί.

15 Τότε πορευθέντες οἱ Φαρισαῖοι συμβούλιον ἔλαβον ὅπως αὐτὸν παγιδεύσωσιν ἐν λόγῳ. **16** καὶ

¹⁶ Nasuami to ba'tu pira-pira anak gurunna sola ba'tu pira-pira taunna Raja Herodes male lako Puang Isa.^q Nakua lako Puang Isa, "Oo Guru, kiissen kumua maruruhi' mpang-pangngajaran pakkaeloran-Na Puang Allataala lako tobuda, nasaba' te'da tau tapasilaenan. ¹⁷ Iamo joo la mekutanakan kumua, 'Ianna situru' atoran agamanta', wa'dingriki'ka mbajah sima lako Tomaraja Roma^r ba'tu te'daraka?'"

¹⁸ Apa naissen Puang Isa to lan penawanna joo tomeukutana, iamo joo nakuanni, "Ee, tomajekkong! Ciapari mico-bana'? ¹⁹ Pakitanna' to doi' mipake mbajah sima." Nabenni mesa' dinar.^s ²⁰ Mekutanami Puang Isa nakua, "Indara sipugambara' sola sipusanga tee?" ²¹ Mebalimi nakua, "Tomaraja Roma." Nakuamo Puang Isa, "Ia ke susii tuu, benni Tomaraja to apanna, mibenni Puang Allataala to apan-Na!"

²² Jangngah ngasanni ssa'dingngi joo pebalin-Na Puang Isa, anna male ssalaii.

**Pekutananna to-Saduki umbo nakua
ke tuo pole'mi to tomate**
22:23-33

(Markus 12:18-27; Lukas 20:27-40)

²³ Ia bang unamo joo allo naratu to ba'tu pira-pira to-Saduki lako Puang Isa. Ia joo to-Saduki te'da nakatappa'i to katuoan pole' jio mai kamatean. ²⁴ Nakuamo, "Oo Guru, mangka napangpangngajaran Nabi Musa susi tee: Ia ke

^q **22:16:** Taunna Raja Herodes iamo to-Yahudi to ngkabudai anna rapunna Herodes mangparenta.

^r **22:17:** Ia joo *Tomaraja Roma* tonna anu' gaja buda kadatuan naparenta mellao jao mai kota Roma ratu tama Spanyol tarruh lako kadellekan jio Siria. Susimi joo nakuasai tooi to to-Yahudi.

^s **22:19:** Ia to *mesa' dinar* pada gaji tomangjama sangngallo

ἀποστέλλουσιν αὐτῷ τοὺς μαθητὰς αὐτῶν μετὰ τῶν Ἡρωδιανῶν λέγοντες, Διδάσκαλε, οἴδαμεν ὅτι ἀληθὴς εἶ καὶ τὴν ὁδὸν τοῦ θεοῦ ἐν ἀληθείᾳ διδάσκεις, καὶ οὐ μέλει σοι περὶ οὐδενός· οὐ γάρ βλέπεις εἰς πρόσωπον ἀνθρώπων. **17** εἰπὲ οὖν ἡμῖν τί σοι δοκεῖ· ἔξεστιν δοῦναι κῆνσον Καίσαρι ἢ οὔ; **18** γνοὺς δὲ ὁ Ἰησοῦς τὴν πονηρίαν αὐτῶν εἶπεν, Τί με πειράζετε, ὑποκριταί; **19** ἐπιδείξατέ μοι τὸ νόμισμα τοῦ κήνσου. οἱ δὲ προσήνεγκαν αὐτῷ δηνάριον. **20** καὶ λέγει αὐτοῖς, Τίνος ἡ εἰκὼν αὗτη καὶ ἡ ἐπιγραφή; **21** λέγοντες αὐτῷ, Καίσαρος. τότε λέγει αὐτοῖς, Ἀπόδοτε οὖν τὰ Καίσαρος Καίσαρι καὶ τὰ τοῦ θεοῦ τῷ θεῷ. **22** καὶ ἀκούσαντες ἐθαύμασαν, καὶ ἀφέντες αὐτὸν ἀπῆλθαν.

23 Ἐν ἑκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ προσῆλθον αὐτῷ Σαδδουκαῖοι, λέγοντες μὴ εἶναι ἀνάστασιν, καὶ ἐπηρώτησαν αὐτὸν **24** λέγοντες, Διδάσκαλε, Μωϋσῆς εἶπεν, Ἐάν τις ἀποθάνῃ μὴ ἔχων τέκνα, ἐπιγαμβρεύσει ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ

matei to muane, na te'dapa anakkana joo bainena, la nasulle allonanni adinna, dikua napajajianni bati'. 25 Nasaba' den lan kampongki' pitu muane massile'to. Ia to pamungah kebainemi, apa te'dapa anakkana namatemo. Napubaine-mi adinna joo bainena. 26 Apa ia joo adinna mate todami, na te'da toopa anakkana. Susi toomi jaji lako adi mangpenduanna ratu lako adi tampakkana, den ngasanmo nasi-bali joo baine, namate ngasan toomi, apa te'da bangngi to sijajian bati'. 27 Mangkatampakanna mate todami joo baine. 28 Ia ke dipatuo pole'mi to tomate, indannamira la sibali tarruh joo baine? Nasaba' mangka ngasanmi sibali."

29 Mebalimi Puang Isa nakua, "Oo, massala pahang kamu', sanga te'da miissen tongannni to apa diuki' lan Sura' Allataala, na te'da too mipahangngi to kuasan-Na Puang Allataala. 30 Nasaba' ia ke mangkami tuo pole' to tau jio mai kamatean, te'damo ia tokebaine-kemuane, apa la tuomi susi malaeka' jao suruga. 31 Tantu denmo mibacai to kadan-Na Puang Allataala to mpaui to tomate dipatuo pole' jio mai kamatean. Nakua Puang Allataala, 32 'Aku'mo Puang Allataala to nasompa Nabi Ibrahim, Ishak, na Yakub.' Totuora to ssompa Puang Allataala, tangngia tomate!"^t

33 Ia joo tossa'dingngi to pangngajah-Na Puang Isa, jangngah ngasanni.

Garonto'na parenta

22:34-40

(Markus 12:28-34; Lukas 10:25-28)

34 Ia tonna sa'dingngmi to-Farisi kumua te'damo apa napebalian joo to-Saduki lako Puang Isa, malemi sirempun. 35 Denmi sala mesa'na, male lako Puang Isa la nnakkalannii, naden lalan nanii mpasalai. Ia joo tau guru agama. 36 Nakuamo mekutana, "Oo Guru, umbonnara joo parenta-Na

^t 22:32: Battuananna: la dipatuo pole' to tolino anna sompa Puang Allataala.

και ἀναστήσει σπέρμα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ. **25** ἥσαν δὲ παρ' ἡμῖν ἐπτὰ ἀδελφοί· καὶ ὁ πρώτος γῆμας ἐτελεύτησεν, καὶ μὴ ἔχων σπέρμα ἀφῆκεν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ. **26** ὅμοίως καὶ ὁ δεύτερος καὶ ὁ τρίτος ἔως τῶν ἑπτά. **27** ὕστερον δὲ πάντων ἀπέθανεν ἡ γυνή. **28** ἐν τῇ ἀναστάσει οὖν τίνος τῶν ἐπτὰ ἔσται γυνή; πάντες γάρ ἔσχον αὐτήν. **29** ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Πλανάσθε μὴ εἰδότες τὰς γραφὰς μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ θεοῦ. **30** ἐν γάρ τῃ ἀναστάσει οὕτε γαμοῦσιν οὕτε γαμίζονται, ἀλλ’ ὡς ἄγγελοι ἐν τῷ οὐρανῷ εἰσιν. **31** περὶ δὲ τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν οὐκ ἀνέγνωτε τὸ ὅηθὲν ὑμῖν ὑπὸ τοῦ θεοῦ λέγοντος, **32** Ἐγώ εἰμι ὁ θεὸς Ἀβραὰμ καὶ ὁ θεὸς Ἰσαὰκ καὶ ὁ θεὸς Ἰακὼβ; οὐκ ἔστιν [ό] θεὸς νεκρῶν ἀλλὰ ζώντων. **33** καὶ ἀκούσαντες οἱ ὄχλοι ἐξεπλήσσοντο ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ.

34 Οἱ δὲ Φαρισαῖοι ἀκούσαντες ὅτι ἐφίμωσεν τοὺς Σαδδουκαίους συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτό, **35** καὶ ἐπηρώτησεν εἷς ἐξ αὐτῶν [νομικὸς] πειράζων αὐτόν, **36** Διδάσκαλε, ποία ἐντολὴ μεγάλῃ ἐν τῷ νόμῳ; **37** ὁ

Puang Allataala to kaminang parallu?" ³⁷ Mebalimi Puang Isa nakua, "La mupakamoja' tongan to Puangmu, Puang Allataala, situru' canning atimmu na sininna kapaisseenanmu ratu lako ssalaimmu lino. ³⁸ Iamo joo garonto'na parenta to kaminang parallu. ³⁹ Na parenta mangpenduanna to pada bang una joo parenta bungahna: Pakamoja'i to padammu rupa tau, susi iko mpakamoja' kalemu. ⁴⁰ Sininna parenta agama to diuki' lan atoranna Nabi Musa sola sur'a na nabi laen menggaronto' lan ngasan joo dua parenta."

Kasiumputanna Puang Isa na Raja Daud

22:41-46

(*Markus 12:35-37; Lukas 20:41-44*)

⁴¹ Ia tonna sirempun unapa to to-Farisi ntuu jio, nakutainami Puang Isa nakua, ⁴² "Umbo nakua pahangmi to Raja Mangpasalama'? Indara bat'i?" Napebalimi nakua, "Bati'na Raja Daud." ⁴³ Mekutana unapi Puang Isa nakua, "Ia ke suii joo, ciapari na Raja Daud una napekapuangngii, tonna patujui Roh Allataala, namangkada nakua:

⁴⁴ Nakua Puang Allataala mangkada lako
Puangku',
'Cumadokkoko ntee sa'de kanan-Ku',
angkupupentalo ngasanni to ewalim-Mu
mukuasaii.^u

⁴⁵ Jaji, ia ke Raja Daud mpekapuangngii joo Raja Mangpasalama', matumbai nalabati'na Raja Daud?" ⁴⁶ Moi mesa' tau te'da nnissenni mpebalii to Puang Isa. Mangpamulami joo wattu, moi mesa' tau te'damo barani ngutanai.

^u **22:44:** Mazmur 110:1

δὲ ἔφη αὐτῷ, Ὅτι τὸν θεόν σου ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ σου καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ σου καὶ ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ σου· **38** αὕτη ἐστὶν ἡ μεγάλη καὶ πρώτη ἐντολή. **39** δευτέρα δὲ δύμοια αὐτῇ, Ὅτι τὸν πλησίον σου ὃς σεαυτόν. **40** ἐν ταύταις ταῖς δυσὶν ἐντολαῖς δλος δ νόμος κρέμαται καὶ οἱ προφῆται.

41 Συνηγμένων δὲ τῶν Φαρισαίων ἐπηρώτησεν αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς **42** λέγων, Τί θύμιν δοκεῖ περὶ τοῦ Χριστοῦ; τίνος υἱός ἐστιν; λέγουσιν αὐτῷ, Τοῦ Δαυΐδ. **43** λέγει αὐτοῖς, Πῶς οὖν Δαυΐδ ἐν πνεύματι καλεῖ αὐτὸν κύριον λέγων,

44 Εἶπεν κύριος τῷ κυρίῳ μου·

Κάθου ἐκ δεξιῶν μου,
ἔως ὅν θώ τοὺς ἔχθρούς σου ὑποκάτω
τῶν ποδῶν σου;

45 εἰ οὖν Δαυΐδ καλεῖ αὐτὸν κύριον, πῶς υἱὸς αὐτοῦ ἐστιν; **46** καὶ οὐδεὶς ἐδύνατο ἀποκριθῆναι αὐτῷ λόγον οὐδὲ ἐτόλμησέν τις ἀπ' ἐκείνης τῆς ἡμέρας ἐπερωτῆσαι αὐτὸν οὐκέτι.

**Puang Isa mangpangngingaran lako tobuda danggi'
napugaukki susi to napugauk guru agama sola to-Farisi
23:1-12**

(Markus 12:38-39; Lukas 11:43, 46; 20:45-46)

23 Nakua Puang Isa lako tobuda sola anak gurun-Na,
 2 "Ia joo guru agama sola to-Farisi pada bang una
 Nabi Musa ke mpangpangngajaranni pangngajaranna Nabi
 Musa. 3 Iamo joo turu' ngasanni to pangngajaranna. Apa
 danggi' mituru'i to panggaukanna, nasaba' ia to napang-
 pangngajaran te'da ia napugaukki. 4 Nasaba' nakabua' to
 atoran tangnakulle tau mpugaukki, apa ia kalena te'da na-
 tulungngi to tau, umbo nakua mpugaukki. 5 Ia ngasan to
 panggaukanna napangpekitan bangri lako tau. Iamo joo na
 ia to pakean tanda kamatapparanna, susinna to rombe-
 rombe bajunna dipemalandoi, na ia to karappe' dinii nnan-
 na aya' Sura' Allataala napematonggoi.^v 6 Gaja nakabudai
 cumadokko jio olo lan bola passambajangan na ngenan ka-
 ta'pan mata jio pangramean. 7 Namadoang bang ditaratte'
 jio pasa', namadoang too ditambai 'Guru'. 8 Danggi' mima-
 doang disanga 'Guru', nasaba' tosile'to ngasan kamu' na
 mesa'ra Gurummi. 9 Danggi' naden mesa' tau lan lino
 mitambai 'Ambe', nasaba' mesa'ra Ambe'mi, iamo to
 Ambe' jao suruga. 10 Na danggi' mimadoang disanga
 'Puanggawa', nasaba' mesa'ra to puanggawami, iamo to
 Almaseh. 11 Ia ke den kamu' madoang disanga to toditarat-
 te', parallu la menjaji todisua-sua. 12 Ia to tompamajao

^v **23:5:** Bilangan 15:38; Ulangan 6:8. Ia to to-Israel diajahhi
 mpake a'pa' *rombe-rombe* bannang jio randan bajunna na *karappe'*
 diulangngi nadipale'ke' jio kidena na jio takea lima kairinna,
 tanda mpengngingaranni sola kamenturusanna lako parenta-Na
 Puang Allataala. Ia joo *karappe'* balulang dikabua'. Issinna
 sanglambah sura' to dinii nnuki' aya' Sura' Allataala Keluaran
 13:1-6 na Ulangan 6:4-9, 6:11-21.

23 Τότε ὁ Ἰησοῦς ἐλάλησεν τοῖς ὄχλοις καὶ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ **2** λέγων, Ἐπὶ τῆς Μωϋσέως καθέδρας ἐκάθισαν οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι. **3** πάντα οὖν ὅσα ἔὰν εἴπωσιν ὑμῖν ποιήσατε καὶ τηρεῖτε, κατὰ δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν μὴ ποιεῖτε· λέγουσιν γάρ καὶ οὐ ποιούσιν. **4** δεσμεύουσιν δὲ φορτία βαρέα [καὶ δυσβάστακτα] καὶ ἐπιτιθέασιν ἐπὶ τοὺς ὕμους τῶν ἀνθρώπων, αὐτοὶ δὲ τῷ δακτύλῳ αὐτῶν οὐ θέλουσιν κινῆσαι αὐτά. **5** πάντα δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν ποιούσιν πρὸς τὸ θεαθῆναι τοῖς ἀνθρώποις· πλατύνουσιν γάρ τὰ φυλακτήρια αὐτῶν καὶ μεγαλύνουσιν τὰ κράσπεδα, **6** φιλούσιν δὲ τὴν πρωτοκλισίαν ἐν τοῖς δείπνοις καὶ τὰς πρωτοκαθεδρίας ἐν ταῖς συναγωγαῖς **7** καὶ τοὺς ἀσπασμοὺς ἐν ταῖς ἀγοραῖς καὶ καλεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, Ῥαββί. **8** ὑμεῖς δὲ μὴ κληθῆτε, Ῥαββί· εἰς γάρ ἔστιν ὑμῶν ὁ διδάσκαλος, πάντες δὲ ὑμεῖς ἀδελφοί ἔστε. **9** καὶ πατέρα μὴ καλέσητε ὑμῶν ἐπὶ τῆς γῆς, εἰς γάρ ἔστιν ὑμῶν ὁ πατὴρ ὁ οὐράνιος. **10** μηδὲ κληθῆτε καθηγηταί, ὅτι καθηγητὴς ὑμῶν ἔστιν εἰς ὁ Χριστός. **11** ὁ δὲ μείζων ὑμῶν ἔσται ὑμῶν διάκονος.

kalena la dipamajiong, na ia to tompamajiong kalena la dipamajao."

**Puang Isa ncacca panggaukanna guru agama sola to-Farisi
23:13-28**

(*Markus 12:40; Lukas 11:39-42, 44, 52; 20:47*)

¹³ Nakua omo Puang Isa mpatarruh kadanna, "Macilaka kamu' to guru agama sola to-Farisi, nasaba' tomajekkong kamu'! Tangmieloran to tau menjaji umma'-Na Puang Allataala. Te'da mimadoang menjaji umma'-Na, na ia to toma-doang kannori mianggai.

[¹⁴ Macilaka kamu' to guru agama sola to-Farisi, nasaba' tomajekkong kamu'! Miuraga bang to baine matemo muanena, mirampai to ewananna. Mianggai' bang too mpe-malandoi passambajangmi, to minii mpembunianan panggaukan gaja'mi. Iamo joo nala'bi mabanda' to sessami.]

¹⁵ Macilaka kamu' to guru agama sola to-Farisi, nasaba' tomajekkong kamu'! Male kamu' manglalan mambela llamban tasik na ngguririkki padang nnangah mesa' tau la mipupenjaji anak gurummi. Ia tonna turu'mo kamu', mi-pupenjajimi tawana naraka, na manglokkon penduan to gaja'na na ia to gaja'mi sola ngasan.

¹⁶ Macilaka kamu' to pekaamberan tobuta! Mipang-pangngajaran susi tee: 'Ia ke massapahhi to tau mpau Bola Puang Allataala, te'da namatumba ke te'da napugaukki. Apa ia ke massapahhi mpau bulawan lan Bola Puang Allataala, la napugaukki situru' passapahna.' ¹⁷ Ee tobuta, to-bango' kamu'! Umbonnara parallu, bulawanraka iarika Bola Puang Allataala to mpupessipato'i joo bulawan dipake lan Bola Puang Allataala? ¹⁸ Mipang-pangngajaran too to susinna tee, 'Ia ke massapahhi to tau mpau ngenan pangkaroban, te'da namatumba. Apa ia ke massapahhi mpau apa dipangkaroban, la napugaukki situru' passapahna.' ¹⁹ Buta tongan kamu'! Umbonnara la'bi parallu, iaraka joo karoba ba'tu ngenan pangkarobanraka to mpemapaccingngii joo

12 ὅστις δὲ ὑψώσει ἔαυτὸν ταπεινωθήσεται καὶ ὅστις ταπεινώσει ἔαυτὸν ὑψωθήσεται.

13 Οὐαὶ δὲ ὑμῖν, γραμματεῦς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι κλείετε τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ἐμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων· ὑμεῖς γάρ οὐκ εἰσέρχεσθε οὐδὲ τοὺς εἰσερχομένους ἀφίετε εἰσελθεῖν.

15 Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῦς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι περιάγετε τὴν θάλασσαν καὶ τὴν ξηρὰν ποιῆσαι ἔνα προσήλυτον, καὶ ὅταν γένηται ποιεῦτε αὐτὸν υἱὸν γεέννης διπλότερον ὑμῶν.

16 Οὐαὶ ὑμῖν, ὁδηγοὶ τυφλοὶ οἱ λέγοντες, "Ος ἀν διμόσῃ ἐν τῷ ναῷ, οὐδέν ἔστιν· δις δ' ἀν διμόσῃ ἐν τῷ χρυσῷ τοῦ ναοῦ, ὁφείλει. **17** μωροὶ καὶ τυφλοί, τίς γάρ μείζων ἔστιν, δι χρυσὸς ἢ δι ναὸς δι ἀγιάσας τὸν χρυσόν; **18** καί, "Ος ἀν διμόσῃ ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ, οὐδέν ἔστιν· δις δ' ἀν διμόσῃ ἐν τῷ δώρῳ τῷ ἐπάνω αὐτοῦ, ὁφείλει. **19** τυφλοί, τί γάρ μείζον, τὸ δῶρον ἢ τὸ θυσιαστήριον τὸ ἀγιάζον τὸ δῶρον; **20** δι οὗν

apa dipangkaroban? ²⁰ Iamo joo, ia ke den tau massapah mpau ngenan pangkaroban, pada bang unamo to mpau ngasanni to apa jao. ²¹ Na ia ke den tau massapah mpau Bola Puang Allataala, battuananna massapahhi mpau i joo Bola Puang Allataala sola Puang Allataala to torro lan. ²² Na ia ke denni tau massapah mpau suruga, battuananna massapahhi mpau cadokkoan kamala'biran-Na Puang Allataala sola Puang Allataala to cumadokko jao.

²³ Macilaka kamu' to guru agama sola to-Farisi, nasaba' tomajekkong kamu'! Ia to assele' tanananmi to tangkeangga'na susinna tulasi, bua adas na jintang,^w mipangben sangtawa sangpulona lako Puang Allataala. Apa ia to parenta kaminang parallu lan atoranna Nabi Musa te'da mipugaukki susinna: kamarurusan, mamase, nturu' pakkaeloran-Na Puang Allataala. Na iara joo to kaminang parallu la mipugauk, apa la mipugauk too to laenna. ²⁴ Pe-kaamberan tobuta kamu'! Kasisi' jiong waimmi mikita nnalaii, apa ia to unta miamma' malebu.

²⁵ Macilaka kamu' to guru agama sola to-Farisi, nasaba' tomajekkong kamu'! Ia ammibasei isotan ba'tu kandean, saleanna manda mibasei, apa lanna liu carepa unapa. Susimi joo, ia to ada' wa'ding nakita tau mituru' tongan, apa lan penawammi buda kamaullakan sola kamadoangan rrampa apanna tau. ²⁶ Ee, to-Farisi buta! Pemeloii jolo' to penawammi sola pangtangngaranmi, namane' melo to si-pa'mi sola panggaukanmi.

²⁷ Macilaka kamu' to guru agama sola to-Farisi, nasaba' tomajekkong kamu'! Susi kamu' lamunan dikapuhhi mabuccang. Gaja ballo dikita saleanna, apa lanna liu ponno buku tomate sola to mecarepan laenna. ²⁸ Susi toda kamu'. Ia ke dikitai, melo sipa'mi lako padammi rupa tau, apa

^w **23:23:** Ia to *tulasi* dipangpanggami'i, den too ke dipasiraui pejampi. Ia to *adas* bunangngu' too.

δμόσας ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ δμνύει ἐν αὐτῷ καὶ ἐν πᾶσι τοῖς ἐπάνω αὐτοῦ. **21** καὶ ὁ δμόσας ἐν τῷ ναῷ δμνύει ἐν αὐτῷ καὶ ἐν τῷ κατοικοῦντι αὐτόν, **22** καὶ ὁ δμόσας ἐν τῷ οὐρανῷ δμνύει ἐν τῷ θρόνῳ τοῦ θεοῦ καὶ ἐν τῷ καθημένῳ ἐπάνω αὐτοῦ.

23 Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι ἀποδεκατοῦτε τὸ ἡδύοσμον καὶ τὸ ἄνηθον καὶ τὸ κύμινον καὶ ἀφήκατε τὰ βαρύτερα τοῦ νόμου, τὴν κρίσιν καὶ τὸ ἔλεος καὶ τὴν πίστιν· ταῦτα [δὲ] ἔδει ποιῆσαι κάκεινα μὴ ἀφιέναι. **24** ὁδηγοὶ τυφλοί, οἱ διϋλλίζοντες τὸν κώνωπα, τὴν δὲ κάμηλον καταπίνοντες.

25 Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι καθαρίζετε τὸ ἔξωθεν τοῦ ποτηρίου καὶ τῆς παροψίδος, ἔσωθεν δὲ γέμουσιν ἐξ ἀρπαγῆς καὶ ἀκρασίας. **26** Φαρισαῖε τυφλέ, καθάρισον πρῶτον τὸ ἐντὸς τοῦ ποτηρίου, ἵνα γένηται καὶ τὸ ἐκτὸς αὐτοῦ καθαρόν.

27 Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι παρομοιάζετε τάφοις κεκονιαμένοις, οἵτινες ἔξωθεν μὲν φαίνονται ὥραῖοι, ἔσωθεν δὲ γέμουσιν δστέων νεκρῶν καὶ πάσης ἀκαθαρσίας. **28** οὗτοις καὶ ὑμεῖς ἔξωθεν μὲν φαίνεσθε τοῖς

lan penawammi kagajatan manda ponno sola kamajekkonangan."

**Puang Isa mpau jolo pangpabalah lako guru agama
sola to-Farisi**
23:29-36
(*Lukas 11:47-51*)

29 "Macilaka kamu' to guru agama sola to-Farisi, nasa'ba' tomajekkong kamu'! Mipemellongni pole' to lamunanna nabi sola to tompugauk bang pakkaeloran-Na Puang Allataala, 30 mimangkada kumua, 'la kenna kijajimo tonna wattunna tuo to tojoloki', te'da kami' kilaturu' mbuno nabi.' 31 Jaji miakui una kumua, bati'na kamu' topabuno nabi! 32 Ia ke susii joo, patarruh pissem bangmi to dosa napugaukmo tojolomi. 33 Togaja' kamu', sanga bati' togaja' kamu'! Umbora la mikua mpalaian kalemi jio mai pang-sessa naraka! 34 Pesa'dingngii! La kuparatuuan kamu' tomapahang, nabi na guru, denni to la mibuno, na den tooi to la mipampang. Denni to la mirambi lan bola passambajan, na den tooi to la miula' tarruh-tarruh jio mai mesa' kota lako kota laen. 35 Iamo joo miladipabalalhi toopa sininna to panggaukanna tojolomi to mbuno taun-Na Puang Allataala, mammula jio mai Habel tomelo, ratu lako Zakariya anakkana Berekhya, to mibuno jio napatangnga ngenan pangkaroban na Bola Puang Allataala. 36 La minguaran tee kadang-Ku' kumua, ia to tau too allo la dipabalalhi sininna panggaukan gaja'na tojolona!"

Puang Isa masse penawanna lako to-Yerusalem
23:37-39
(*Lukas 13:34-35*)

37 Mangkadai Puang Isa nakua, "Ee, to-Yerusalem! Tombuno kamu' nabi! Mirura batui to tonasua Puang Allataala ratu lako kalemi, sanggenna mate. Ba'tu pempiranmo' ma-doang rrempun kamu', susi indo manuk rrempun anakkana

ἀνθρώποις δίκαιοι, ἔσωθεν δέ ἐστε μεστοὶ
ὑποκρίσεως καὶ ἀνομίας.

29 Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι
ὑποκριταί, ὅτι οἰκοδομεῖτε τοὺς τάφους τῶν
προφητῶν καὶ κοσμεῖτε τὰ μνημεῖα τῶν δικαίων,
30 καὶ λέγετε, Εἴ λίμεθα ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν πατέρων
ἡμῶν, οὐκ ἂν ἡμεθα αὐτῶν κοινωνοὶ ἐν τῷ αἵματι
τῶν προφητῶν. **31** ὥστε μαρτυρεῖτε ἑαυτοῖς ὅτι υἱοί
ἐστε τῶν φονευσάντων τοὺς προφήτας. **32** καὶ ὑμεῖς
πληρώσατε τὸ μέτρον τῶν πατέρων ὑμῶν. **33** Ὁφεις,
γεννήματα ἔχιδνῶν, πῶς φύγητε ἀπὸ τῆς κρίσεως τῆς
γεέννης; **34** διὰ τοῦτο ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω πρὸς
ὑμᾶς προφήτας καὶ σοφοὺς καὶ γραμματεῖς· ἐξ
αὐτῶν ἀποκτενεῖτε καὶ σταυρώσετε καὶ ἐξ αὐτῶν
μαστιγώσετε ἐν ταῖς συναγωγαῖς ὑμῶν καὶ διώξετε
ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν· **35** ὅπως ἔλθῃ ἐφ' ὑμᾶς πᾶν
αἷμα δίκαιον ἐκχυννόμενον ἐπὶ τῆς γῆς ἀπὸ τοῦ
αἵματος Ἀβελ τοῦ δικαίου ἔως τοῦ αἵματος
Ζαχαρίου υἱοῦ Βαραχίου, δὲν ἐφονεύσατε μεταξὺ^ν
τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου. **36** ἀμὴν λέγω ὑμῖν,
ἥξει ταῦτα πάντα ἐπὶ τὴν γενεὰν ταύτην.

37 Ἰερουσαλήμ Ἰερουσαλήμ, ἡ ἀποκτείνουσα
τοὺς προφήτας καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς
ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτήν, ποσάκις ἡθέλησα
ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα σου, δὲν τρόπον ὅρνις
ἐπισυνάγει τὰ νοσσία αὐτῆς ὑπὸ τὰς πτέρυγας, καὶ

jiong pani'na, apa te'da mimadoang! ³⁸ Iamo joo la makarorrong to bolami, nasaba' te'damo nasolan kamu' Puang Allataala. ³⁹ La miingaran! Mammula tee too te'damo milangkitana' sanggenna mikua, 'Dibarakka'i to toratu mpusanga sangan-Na Puang!"'

**Puang Isa mpau jolo kadiro'pokanna Bola Puang Allataala
24:1-2**
(*Markus 13:1-2; Lukas 21:5-6*)

24 Ia tonna messunmo Puang Isa lan mai rante Bola Puang Allataala, ratumi to anak gurun-Na. Napanikitanni garaganna joo Bola Puang Allataala. ² Nakuamo Puang Isa, "Mikita ngasanmoraka kabua'na joo bola? La mikatappa'i kumua den wattunna keanu', na sininna tee mikita la diro'pokan ngasan na moi mesa' batu te'damo nnii ngenanna!"

**Apa to la jaji namane' Kiama' lino
24:3-14**
(*Markus 13:3-13; Lukas 21:7-19*)

³ Mangkai joo, malemi Puang Isa de' buntu Zaitun nacumadokko jao. Ratumi to anak gurun-Na la ssipangkadan mesai nakua, "Oo Guru, pauangan, piranra nalajaji joo? Na apara tandana ke la ratu pole'miki' na la Kiama'mo lino?" ⁴ Mebalimi Puang Isa nakua, "Majaga kamu', danggi' naden tau mpalao sala kamu'. ⁵ Nasaba' buda tau la ratu mpusanga sangang-Ku' nakua, 'Aku'mo Raja Mangpasalama'! na buda tau la napalao sala. ⁶ La ssa'ding kamu' oni kasirarian sola kareba kasirarian, apa danggi' mimalaja'. Nasaba' nang la jaji ngasanni joo, apa te'dapa nawattunna Kiama' lino. ⁷ Ia to mesa' bangsa la sirari nnewa bangsa laen, ia to mesa' kaparentan la rrarii kaparentan laenna. Umbo-umbo nanii la den nino sola karorian la'da'. ⁸ Ia tuu lako, mane' pamulannari kamasussan susi pa'dikkina ke mane' mangnguriwa'i to baine la keanak.

οὐκ ἡθελήσατε. **38** Ιδοὺ ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος. **39** λέγω γὰρ ὑμῖν, οὐ μὴ με ἴδητε ἀπ' ἄρτι ἔως ἂν εἴπητε, Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου.

24 Καὶ ἐξελθὼν ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ ἐπορεύετο, καὶ προσῆλθον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐπιδειξαὶ αὐτῷ τὰς οἰκοδομὰς τοῦ ἱεροῦ. **2** ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, Οὐ βλέπετε ταῦτα πάντα; ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ ἀφεθῇ ὥδε λίθος ἐπὶ λίθον ὃς οὐ καταλυθήσεται.

3 Καθημένου δὲ αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ "Ορους τῶν Ἐλαιῶν προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ κατ' ίδιαν λέγοντες, Εἰπὲ ἡμῖν πότε ταῦτα ἔσται καὶ τί τὸ σημεῖον τῆς σῆς παρουσίας καὶ συντελείας τοῦ αἰῶνος; **4** καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Βλέπετε μὴ τις ὑμᾶς πλανήσῃ· **5** πολλοὶ γὰρ ἐλεύσονται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου λέγοντες, Ἐγώ εἰμι ὁ Χριστός, καὶ πολλοὺς πλανήσουσιν. **6** μελλήσετε δὲ ἀκούειν πολέμους καὶ ἀκοὰς πολέμων· ὁρᾶτε μὴ θροεῖσθε· δεῖ γὰρ γενέσθαι, ἀλλ' οὕπω ἔστιν τὸ τέλος. **7** ἐγερθήσεται γὰρ ἔθνος ἐπὶ ἔθνος καὶ βασιλεία ἐπὶ βασιλείαν καὶ ἔσονται λιμοὶ καὶ σεισμοὶ κατὰ τόπους· **8** πάντα δὲ ταῦτα ἀρχὴ ὡδίνων. **9** τότε

9 Ia joo wattu la dijokko kamu' midisessa ammidibuno. La nakaba'ci kamu' sininna bangsa, nasaba' mituru'na'. **10** Ia joo wattu buda tau la balik mentangmatappa', na la mpang-pejokkoan solana na sikaba'ci too. **11** Buda nabi tangtongan la ratu mpalao sala buda tau. **12** Buda tau te'damo nasikama-sean, nasaba' sakerangngan-rangngannamo to kagajatan. **13** Apa ia to tomatappa' tarruh ratu lako ssalainna lino, iamo la salama'. **14** Na ia to Kareba Kasalamatan kumua la ratumi Puang Allataala mangparenta susi Raja la dipangpeissenan lan lili'na lino, dikua nasa'dingngi sininna bangsa. Ianna mangka joo, mane'ri Kiama' lino."

Puang Isa mpau jolo kamaparrisan la'da'
24:15-28

(Markus 13:14-23; Lukas 21:20-24)

15 Mpatarruhhi kadan-Na Puang Isa nakua, "La ngkita kamu' 'apa to liwa' mecarepan' dipake'deh lan Bola Puang Allataala, susi to mangka napau Nabi Daniel. (Ia to tombacai tee, la naissen meloi apa battuananna!) **16** Ia joo wattu, ia to totorro jio tana Yudea la palai de' membuntunna. **17** Na ia ke susinna denni tau jao bubungan bola, la mel-laoi, natarruh bangmo male, danggi'mo namentama bola la nnalapa apanna. **18** Susi toomi ia to tojio bara'bah, danggi'mo napole nnala baju landona.

19 Liwa' parri'na joo wattu to tokeba'tang sola to tomangpacucupa. **20** Massambajang kamu', danggi' nasi-mata wattu peuranan ba'tu Allo Katorroan joo wattu dinii palai. **21** Nasaba' ia joo wattu la den pangsessa gaja parri', to te'dapa naden susinna joo sipammula lino dipaden ratu lako too allo, na te'da toomo naladen pole'pa. **22** Na ia ken-na te'da napemadoi'i Puang Allataala nnanggeii joo wat-tunna, te'damo tau la salama'. Apa napemadoi'i, nasaba' umma'-Na to mangka napilei.

23 Ia ke denni tau ngkuhan kamu' joo wattu, 'Kitari, inde'i to Raja Mangpasalama!' ba'tu nakua, 'Iti'i joo!' danggi'

παραδώσουσιν ὑμᾶς εἰς θλῖψιν καὶ ἀποκτενοῦσιν ὑμᾶς, καὶ ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάντων τῶν ἐθνῶν διὰ τὸ ὄνομά μου. **10** καὶ τότε σκανδαλισθήσονται πολλοὶ καὶ ἀλλήλους παραδώσουσιν καὶ μισήσουσιν ἀλλήλους· **11** καὶ πολλοὶ ψευδοπροφῆται ἐγερθήσονται καὶ πλανήσουσιν πολλούς· **12** καὶ διὰ τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν ψυγήσεται ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν. **13** ὁ δὲ ὑπομείνας εἰς τέλος οὗτος σωθήσεται. **14** καὶ κηρυχθήσεται τούτῳ τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας ἐν ὅλῃ τῇ οἰκουμένῃ εἰς μαρτύριον πᾶσιν τοῖς ἔθνεσιν, καὶ τότε ἥξει τὸ τέλος.

15 Ὁταν οὖν ἔδητε τὸ βδέλυγμα τῆς ἑρημώσεως τὸ ὅηθὲν διὰ Δανιὴλ τοῦ προφήτου ἐστὸς ἐν τόπῳ ἀγίῳ, ὁ ἀναγινώσκων νοείτω, **16** τότε οἱ ἐν τῇ Ἱουδαϊᾳ φευγέτωσαν εἰς τὰ ὅρη, **17** ὁ ἐπὶ τοῦ δώματος μὴ καταβάτω ἀραι τὰ ἐκ τῆς οἰκίας αὐτοῦ, **18** καὶ ὁ ἐν τῷ ἀγρῷ μὴ ἐπιστρεψάτω δπίσω ἀραι τὸ ἴματιον αὐτοῦ. **19** οὐαὶ δὲ ταῖς ἐν γαστρὶ ἔχούσαις καὶ ταῖς θηλαζούσαις ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις. **20** προσεύχεσθε δὲ ἵνα μὴ γένηται ἡ φυγὴ ὑμῶν χειμῶνος μηδὲ σαββάτῳ. **21** ἔσται γάρ τότε θλῖψις μεγάλη οὕτα οὐ γέγονεν ἀπ' ἀρχῆς κόσμου ἔως τοῦ νῦν οὐδ' οὐ μὴ γένηται. **22** καὶ εἰ μὴ ἐκολοβώθησαν αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι, οὐκ ὀν τὸν ἐσώθη πάσα σάρξ· διὰ δὲ τοὺς ἐκλεκτοὺς κολοβωθήσονται αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι. **23** τότε ἐάν τις ὑμῖν εἴπῃ, Ἰδοὺ ὁδε ὁ Χριστός, ἦ,

mikatappa'ii. ²⁴ Nasaba' buda nabi tangtongan sola tossa-nga kalena tomangpasalama' la mpangpekitan kalena. La mpugauk mangrupa-rupa tanda mejangngaran sola pang-gaukan mekalajatan, la mpalao sala tau, na ke wa'dingngi moi too umma'-Na Puang Allataala. ²⁵ Jaji, ingaranni tee! Kupauan jolomo kamu' moi na te'dapa najaji.

²⁶ Ia ke den tau kumua, 'Kitai, ntuumi jio padang pallawangan!', danggi' mimale lako. Ba'tu nakua, 'Kitari, inde'i lan sapa!', danggi' mikatappa'i. ²⁷ Nasaba' ia to karatuuan-Ku', tee Aku', Anak Mentolino, la susi kila' mellepa' jio mai kadellekan ratu lako kalambunan. ²⁸ Ia to nanii batang rabuk, jio too nanii to langkan pekande batang rabuk. Susi toomi to karatuuan-Ku' la nakita ngasan tau."

Karatuanna pole' Anak Mentolino

24:29-31

(Markus 13:24-27; Lukas 21:25-28)

²⁹ Mpatarruhhi kadan-Na Puang Isa nakua, "Te'da nama-sai ke mangkami joo kamaparrisan, na te'damo namang-ngarrang to allo sola bulan. La sipolloranni to bintuin jao mai langi' na la mausa' ngasan to tontoe kuasa jao langi'. ³⁰ Ia ke mangkai joo, pajammi jao langi' to tanda karatuuan-Ku' tee Aku', Anak Mentolino. Ia joo wattu sininna bangsa lan lino la sikarrakan ngkitana' ratu jao mai langi' lan saleu', makuasa na mala'bih too susi Raja. ³¹ Dipannonii to tarom-pe' gaja tonggo, angkumane' ssuai to malaeka'-Ku', rrempun ngasanni to taung-Ku' jio mai sulapa'na lino."

Pangpasusian garonto' kaju ara

24:32-35

(Markus 13:28-31; Lukas 21:29-33)

³² Mpatarruhhi kadan-Na Puang Isa nakua, "Ala kamu' pangpasusian jio mai garonto' kaju ara. Ianna macikki' na malutte'mo to ringena, na mengacocokmo, miissenmi

^ºΩδε, μὴ πιστεύσητε· **24** ἐγερθήσονται γὰρ ψευδόχριστοι καὶ ψευδοπροφῆται καὶ δώσουσιν σημεῖα μεγάλα καὶ τέρατα ὥστε πλανῆσαι, εἰ δυνατόν, καὶ τοὺς ἐκλεκτούς· **25** Ἰδοὺ προείρηκα ὑμῖν. **26** ἐὰν οὖν εἴπωσιν ὑμῖν, Ἰδοὺ ἐν τῇ ἐρήμῳ ἐστίν, μὴ ἐξέλθητε· Ἰδοὺ ἐν τοῖς ταμείοις, μὴ πιστεύσητε· **27** ὡσπερ γὰρ ἡ ἀστραπὴ ἐξέρχεται ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ φαίνεται ἔως δυσμῶν, οὕτως ἔσται ἡ παρουσία τοῦ νίοῦ τοῦ ἀνθρώπου· **28** ὅπου ἐὰν ἦ τὸ πτῶμα, ἐκεῖ συναχθήσονται οἱ ἀετοί.

29 Εὐθέως δὲ μετὰ τὴν θλῖψιν τῶν ἡμερῶν ἐκείνων

οἱ ἥλιοι σκοτισθήσεται,
καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φέγγος
αὐτῆς,
καὶ οἱ ἀστέρες πεσοῦνται ἀπὸ τοῦ
οὐρανοῦ,
καὶ αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν
σαλευθήσονται.

30 καὶ τότε φαίνεται τὸ σημεῖον τοῦ νίοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἐν οὐρανῷ, καὶ τότε κόψονται πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς καὶ ὅψονται τὸν νίὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς· **31** καὶ ἀποστελεῖ τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ μετὰ σάλπιγγος μεγάλης, καὶ ἐπισυνάξουσιν τοὺς ἐκλεκτούς αὐτοῦ ἐκ τῶν τεσσάρων ἀνέμων ἀπ' ἄκρων οὐρανῶν ἔως [τῶν] ἄκρων αὐτῶν.

32 Ἀπὸ δὲ τῆς συκῆς μάθετε τὴν παραβολήν· ὅταν ἥδη ὁ κλάδος αὐτῆς γένηται ἀπαλός καὶ τὰ φύλλα

kumua cingga'tu'mora napealloan.^{x 33} Susi toomi ke mikita ngasanmi joo tanda, la miissen kumua cingga'tu'mora angkuratu. ³⁴ La miingaran tee kadang-Ku' kumua, la jaji ngasan tee, ke te'dapi namate ngasan to tau tuopa tee wattu! ³⁵ Ia to langi' sola lino la lananya', apa ia to kadang-Ku' la tatta' te'da cappa'na."

**Te'da nadiissen piran naratu pole' to Anak Mentolino
24:36-44**

(*Markus 13:32-37; Lukas 17:26-30, 34-36, 12:39-40*)

³⁶ Nakuapa Puang Isa, "Te'da tau nnissenni to wattu karatuan-Ku', moi malaeka' jao suruga, moi tee Aku', Anak, Ambe' manda ia to nnissenni.

³⁷ Ia ke wattunnamo' ratu pole' tee Aku', Anak Mentolino, la susi tonna linona Nabi Nuh tonna anu'. ³⁸ Ia tonna te'dapa namangngola joo wai saba', ia to tau mangmaraoh-roah bang nakebaine-kemuane. Susi tarruhmi joo ratu lako mentamanna kappala'na Nabi Nuh. ³⁹ Ia tonna mangngolamo to wai saba' la ssamboi ngasanni, mane'ri sabakan ngkitai apa to jaji. Susi toomi to la jaji ke ratu pole'na' tee Aku', Anak Mentolino. ⁴⁰ Ia joo wattu, den dua tau mangbuah jio bara'bah, la dibawa to mesa' na dipatorro to mesa'. ⁴¹ Den dua baine rumido, la dibawa to mesa' na dipatorro to mesa'. ⁴² Jaji majaga kamu'! Nasaba' te'da miissenni, kumua piranra kularatu.

⁴³ Ingarnnni! Ia kenna issenni ampu bola wattunna joo nanii ratu to taboko ke bongii, la te'da namamma' nnampai bolana, danggi' namentama. ⁴⁴ Iamo joo, la da'tan bang kamu' majaga, nasaba' ia to karatuan-Ku' tee Aku', Anak Mentolino, te'da mikalannai."

^{x 24:32:} Ia to pentaunan jio tana Israel silaenan to pentaunan jio tana Duri. Pealloan jio tana Israel ke mengkacocokmi to kaju ara. Jaji, susi peuranan jio tana Duri.

έκφυη, γινώσκετε ὅτι ἐγγὺς τὸ θέρος· **33** οὕτως καὶ ὑμεῖς, ὅταν ἴδητε πάντα ταῦτα, γινώσκετε ὅτι ἐγγὺς ἐστιν ἐπὶ θύραις. **34** ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι οὐ μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ αὕτη ἔως ἂν πάντα ταῦτα γένηται. **35** ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσεται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσιν.

36 Περὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ ὥρας οὐδεὶς οἶδεν, οὐδὲ οἱ ἄγγελοι τῶν οὐρανῶν οὐδὲ ὁ υἱός, εἰ μὴ ὁ πατὴρ μόνος. **37** ὡσπερ γάρ αἱ ἡμέραι τοῦ Νῦν, οὕτως ἐσται ἡ παρουσία τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου. **38** ὡς γὰρ ἡσαν ἐν ταῖς ἡμέραις [ἐκείναις] ταῖς πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ τρώγοντες καὶ πίνοντες, γαμοῦντες καὶ γαμίζοντες, ὅχρι ἡς ἡμέρας εἰσῆλθεν Νῦν εἰς τὴν κιβωτόν, **39** καὶ οὐκ ἔγνωσαν ὅτι ἦλθεν ὁ κατακλυσμὸς καὶ ἤρεν ἀπαντας, οὕτως ἐσται [καὶ] ἡ παρουσία τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου. **40** τότε δύο ἔσονται ἐν τῷ ἀγρῷ, εἷς παραλαμβάνεται καὶ εἷς ἀφίεται. **41** δύο ἀλήθουσαι ἐν τῷ μύλῳ, μία παραλαμβάνεται καὶ μία ἀφίεται. **42** γρηγορεῖτε οὖν, ὅτι οὐκ οἴδατε ποίᾳ ἡμέρᾳ ὁ κύριος ὑμῶν ἔρχεται. **43** ἐκεῖνο δὲ γινώσκετε ὅτι εἰ ἥδει ὁ οἰκοδεσπότης ποίᾳ φυλακῇ ὁ κλέπτης ἔρχεται, ἐγρηγόρησεν ἂν καὶ οὐκ ἂν εἴασεν διορυχθῆναι τὴν οἰκίαν αὐτοῦ. **44** διὰ τοῦτο καὶ ὑμεῖς γίνεσθε ἔτοιμοι, ὅτι ἡ οὐ δοκεῖτε ὥρα ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται.

Pangpasusian kaunan wa'ding dikatappa'i

24:45-51

(*Lukas 12:41-48*)

45 Mangkadami Puang Isa nakua, "Sisinna ke den kau-nan melo to wa'ding dikatappa'i, iamo la naben kuasa puangna ngkapalai kaunan laenna, nabenni kande ke wat-tu kakumandeanmi. 46 Liwa' ia masannangna joo kaunan, ke polemi to puangna, naampa'i puangna mpugaukki to jamanna. 47 La mikatappa'i kumua, ia joo kaunan la naben kuasa puangna mparakai to sininna ewananna. 48 Apa ia ke masa'ga'i joo kaunan, la mangkadai lan penawanna, 49 'Masaipa namane' pole to puangku", nabunomi to padanna kaunan, namangmaroah-roah too sola topangngi-so'. 50 Apa te'da nakalannai, nata'pa ratu to puangna. 51 Na-pemoncongngimi puangna, napatamai ngenan tomajek-kong, to nanii tau sikarrakan sola sunggarigi'."

Pangpasusian sangpulo anakdara

25:1-13

25 Mangkada omi Puang Isa nakua, "Ia ke ratu po-le'na' tee Aku', Anak Mentolino, wa'ding dipasang-rapang tee curita sangpulo anakdara mbawa palita male la ntammui tobetting muane. 2 Lima anakdara bango', na li-ma anakdara macca. 3 Ia to lima bango', mbawai palita, apa ci'di'ra minynyakkana. 4 Na ia to lima macca, buda ia minynyak nabawa. 5 Apa mela'i ratu to tobetting muane, marojami na sileppengan tuu lako anakdara.

6 Ia tonna tanggamo bongi, metamba-tambami to tau nakua, 'Jiomai mai to tobetting muane! Tammuimi!' 7 Mi'cokmi joo sangpulo anakdara, na pada mpasadia pa-litanna. 8 Nakuamo joo lima anakdara bango', 'Benkan ci'di' tuu minynyakkami, la bosimo tee palitangki.' 9 Meba-limi tuu lako anakdara macca nakua, 'Te'da kilampangben-ni, nasaba' te'da dau naganna' kipake. Male kamu' nnallii.'

45 Τίς ἄρα ἐστὶν ὁ πιστὸς δοῦλος καὶ φρόνιμος ὃν κατέστησεν ὁ κύριος ἐπὶ τῆς οἰκετείας αὐτοῦ τοῦ δοῦναι αὐτοῖς τὴν τροφὴν ἐν καιρῷ; **46** μακάριος ὁ δοῦλος ἐκεῖνος ὃν ἐλθὼν ὁ κύριος αὐτοῦ εὑρήσει οὗτως ποιοῦντα· **47** ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ἐπὶ πᾶσιν τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτοῦ καταστήσει αὐτόν. **48** ἐὰν δὲ εἴπῃ ὁ κακὸς δοῦλος ἐκεῖνος ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, Χρονίζει μου ὁ κύριος, **49** καὶ ἀρξηται τύπτειν τοὺς συνδούλους αὐτοῦ, ἐσθίη δὲ καὶ πίνῃ μετὰ τῶν μεθυόντων, **50** ἥξει ὁ κύριος τοῦ δούλου ἐκείνου ἐν ἡμέρᾳ ἣ οὐ προσδοκᾷ καὶ ἐν ᾧρᾳ ἣ οὐ γινώσκει, **51** καὶ διχοτομήσει αὐτὸν καὶ τὸ μέρος αὐτοῦ μετὰ τῶν ὑποκριτῶν θήσει· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὁδόντων.

25 Τότε ὁμοιωθήσεται ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν δέκα παρθένοις, αἵτινες λαβοῦσαι τὰς λαμπάδας ἔαυτῶν ἐξῆλθον εἰς ὑπάντησιν τοῦ νυμφίου. **2** πέντε δὲ ἐξ αὐτῶν ἥσαν μωραὶ καὶ πέντε φρόνιμοι. **3** αἱ γάρ μωραὶ λαβοῦσαι τὰς λαμπάδας αὐτῶν οὐκ ἔλαβον μεθ' ἔαυτῶν ἔλαιον. **4** αἱ δὲ φρόνιμοι ἔλαβον ἔλαιον ἐν τοῖς ἀγγείοις μετὰ τῶν λαμπάδων ἔαυτῶν. **5** χρονίζοντος δὲ τοῦ νυμφίου ἐνύσταξαν πᾶσαι καὶ ἐκάθευδον. **6** μέσης δὲ νυκτὸς κραυγὴ γέγονεν, Ἰδοὺ ὁ νυμφίος, ἐξέρχεσθε εἰς ἀπάντησιν [αὐτοῦ]. **7** τότε ἥγερθησαν πᾶσαι αἱ παρθένοι ἐκεῖναι καὶ ἐκόσμησαν τὰς λαμπάδας ἔαυτῶν. **8** αἱ δὲ μωραὶ ταῖς φρονίμοις εἶπαν, Δότε ἡμῖν ἐκ τοῦ ἔλαιου ὑμῶν, ὅτι αἱ λαμπάδες ἡμῶν σβέννυνται. **9** ἀπεκρίθησαν δὲ αἱ φρόνιμοι λέγουσαι, Μήποτε οὐ μὴ ἀρκέσῃ ἡμῖν καὶ ὑμῖν· πορεύεσθε μᾶλλον πρὸς τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράσατε

¹⁰ Malemi joo lima anakdara bango' nnalli minynyak. Ia tonna malemo, ratumi to tobetting muane. Ia joo lima anakdara macca mentamami pangmaroasan sola tobetting muane, nadisalli' to bola. ¹¹ Mane'ri ratu joo lima anakdara bango'. Metamba-tambami nakua, 'Oo puang, timbakanpan kan bolata'. ¹² Apa mebalii joo tobetting muane nakua, 'Te'da lalo kuissen kamu!'"

¹³ Natampakkimi Puang Isa joo pangpasusian susi tee, "Iamo joo, majaga kamu', nasaba' te'da mikalannai to karatuan-Ku'."

Pangpasusian tallu pangjama

25:14-30

(Lukas 19:11-27)

¹⁴ Nakuapa Puang Isa, "Ia ke ratu pole'na' tee Aku', Anak Mentolino, menjaji Puang la jaji susi lan tee pangpasusian. Den mesa' tau la male sompa'. Ia tonna te'dapa nammale, ntambaimi kaunanna la napabarakkanni sininna ewananna. ¹⁵ Pada diben doi' nadangkanganni situru' pakullena. Den to diben lima talenta,^y den to diben dua talenta, na ia to laenna diben mesa' talenta, namane' male sompa. ¹⁶ Ia joo kaunan to diben lima talenta, ta'pa malemi ndangkanganni, nasumaro manglokkon penduan. ¹⁷ Susi todami joo kaunan diben dua talenta, nasumaro too manglokkon penduan. ¹⁸ Apa ia joo kaunan diben mesa' talenta, maleri ngkali padang, nalamunni joo talentana puangna.

¹⁹ Ia tonna masaimo, polemi joo puangna, natambai to kaunanna, nasaba' madoangngi la nnissenni to sarona. ²⁰ Ia joo kaunan diben lima talenta napapolemi menjaji sangpulo talenta. Namangkada nakua, 'Oo puang, takitai, lima talenta tabenna', nasumaro lima talenta.' ²¹ Nakuamo joo puangna, 'Gaja kassing tuu panggaukanmu! Natatta'

^y **25:15:** Ia to mesa' *talenta* 6000 dinar. Ia to mesa' dinar pada gaji tomangjama sangngallo.

έαυταις. **10** ἀπερχομένων δὲ αὐτῶν ἀγοράσαι ἥλθεν ὁ νυμφίος, καὶ αἱ ἔτοιμοι εἰσῆλθον μετ' αὐτοῦ εἰς τοὺς γάμους καὶ ἐκλείσθη ἡ θύρα. **11** ὕστερον δὲ ἔρχονται καὶ αἱ λοιπαὶ παρθένοι λέγουσαι, Κύριε κύριε, ἄνοιξον ἡμῖν. **12** ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Ἐμὴν λέγω ὑμῖν, οὐκ οἶδα ὑμᾶς. **13** Γρηγορεῖτε οὖν, ὅτι οὐκ οἴδατε τὴν ἡμέραν οὐδὲ τὴν ὥραν.

14 Ὡσπερ γὰρ ἄνθρωπος ἀποδημῶν ἐκάλεσεν τοὺς ἰδίους δούλους καὶ παρέδωκεν αὐτοῖς τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ, **15** καὶ ὃ μὲν ἔδωκεν πέντε τάλαντα, ὃ δὲ δύο, ὃ δὲ ἐν, ἐκάστῳ κατὰ τὴν ἰδίαν δύναμιν, καὶ ἀπεδήμησεν. εὐθέως **16** πορευθεὶς ὁ τὰ πέντε τάλαντα λαβὼν ἤργάσατο ἐν αὐτοῖς καὶ ἐκέρδησεν ἄλλα πέντε. **17** ὥσαύτως ὁ τὰ δύο ἐκέρδησεν ἄλλα δύο. **18** ὁ δὲ τὸ ἐν λαβὼν ἀπελθὼν ὕρουξεν γῆν καὶ ἔκρυψεν τὸ ἀργύριον τοῦ κυρίου αὐτοῦ. **19** μετὰ δὲ πολὺν χρόνον ἔρχεται ὁ κύριος τῶν δούλων ἐκείνων καὶ συναίρει λόγον μετ' αὐτῶν. **20** καὶ προσελθὼν ὁ τὰ πέντε τάλαντα λαβὼν προσήνεγκεν ἄλλα πέντε τάλαντα λέγων, Κύριε, πέντε τάλαντά μοι παρέδωκας· ἵδε ἄλλα πέντε τάλαντα ἐκέρδησα. **21** ἔφη αὐτῷ ὁ κύριος αὐτοῦ, Εὖ, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ, ἐπὶ ὀλίγα ἦς πιστός, ἐπὶ

makassing to penawammu lako aku'. La kupabarakkanniko to la'bi matonggo, sanga wa'dingko dikatappa'i moi na panggaukan bicc'u.ra. Malemoko mai, taperasai kamasangan sola!'

²² Ratu todami joo kaunan diben dua talenta namangkada nakua, 'Oo puang, takitai, dua talenta tabenna', nasumaro dua talenta.' ²³ Nakuamo joo puangna, 'Gaja kassing tuu panggaukanmu! Natatta' makassing to penawammu lako aku'. La kupabarakkanniko to la'bi matonggo, sanga wa'dingko dikatappa'i moi na panggaukan bicc'u.ra. Malemoko mai, taperasai kamasannangan sola!'

²⁴ Ia joo kaunan diben mesa' talenta, ratumi namangkada nakua, 'Oo puang, kuissen kumua kita'mo tau mala'ga'na. Mpeburaiki' apa tangngia pantananta', na nnala bangki' kita' to tangngia assele' pangngambohta'. ²⁵ Iamo joo kumalera llamunni do' litak to talenta tabenna', nasaba' malaja'na'. Inde'mi kupapoleanki'.' ²⁶ Mebalimi joo puangna nakua, 'Ee, ikomo kaunan ganjangna sipa'mu na kuttuan! Muissenmo kumua, mpeburai bangna' tangngia pantananku', nnala toona' assele' tangngia pangngambohku'. ²⁷ Ia ke susii joo, la mupatamari bang joo talentaku', na ia ke polemo' kualai sola bunganna.'

²⁸ Nakuanmi to kaunan laenna, 'Alaii joo talenta, ammibenni joo kaunan to nnampuimo sangpulo. ²⁹ Nasaba' ia to todemno naampui, la dibenpa la'bi buda, na kala'bian pissen. Apa ia to tangnnampui apa, ia to apa ci'di'mora naampui la dialai pissen. ³⁰ Ia joo kaunan tangmakkeguna, ca'beanni lako ngenan kaminang malillin. Ntuu jio nanii kumarrak sola sunggarigil!'"

Puang Isa mbicara ke kiama'mi lino

25:31-46

³¹ Mpatarruhhi kadan-Na Puang Isa nakua, "Ia ke ratu pole'na' Aku', Anak Mentolino, sola sininna malaeka'-Ku' mpupangngarrang kamala'biran-Ku', la cumadokkona' jao

πολλῶν σε καταστήσω· εἰσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ κυρίου σου. **22** προσελθών [δὲ] καὶ ὁ τὰ δύο τάλαντα εἶπεν, Κύριε, δύο τάλαντά μοι παρέδωκας· ἵδε ὅλα δύο τάλαντα ἐκέρδησα. **23** ἐφη αὐτῷ ὁ κύριος αὐτοῦ, Εὖ, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ, ἐπὶ δλίγα ἡς πιστός, ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω· εἰσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ κυρίου σου. **24** προσελθών δὲ καὶ ὁ τὸ ἐν τάλαντον εἰληφὼς εἶπεν, Κύριε, ἔγνων σε ὅτι σκληρὸς εἰ ἀνθρωπος, θερίζων ὅπου οὐκ ἔσπειρας καὶ συνάγων ὅθεν οὐ διεσκόρπισας, **25** καὶ φοβηθεὶς ἀπελθών ἔκρυψα τὸ τάλαντόν σου ἐν τῇ γῇ· ἵδε ἔχεις τὸ σόν. **26** ἀποκριθεὶς δὲ ὁ κύριος αὐτοῦ εἶπεν αὐτῷ, Πονηρὲ δοῦλε καὶ ὀκνηρέ, ἥδεις ὅτι θερίζω ὅπου οὐκ ἔσπειρα καὶ συνάγω ὅθεν οὐ διεσκόρπισα; **27** ἔδει σε οὖν βαλεῖν τὰ ἀργύρια μου τοῖς τραπεζίταις, καὶ ἐλθὼν ἐγὼ ἐκομισάμην ἄν τὸ ἐμὸν σὺν τόκῳ. **28** ἄρατε οὖν ἀπ’ αὐτοῦ τὸ τάλαντον καὶ δότε τῷ ἔχοντι τὰ δέκα τάλαντα· **29** τῷ γὰρ ἔχοντι παντὶ δοθήσεται καὶ περισσευθήσεται, τοῦ δὲ μὴ ἔχοντος καὶ ὁ ἔχει ἀρθήσεται ἀπ’ αὐτοῦ. **30** καὶ τὸν ἀχρεῖον δοῦλον ἐκβάλετε εἰς τὸ σκότος τὸ ἔξωτερον· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.

31 Ὅταν δὲ ἐλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ καὶ πάντες οἱ ἄγγελοι μετ’ αὐτοῦ, τότε καθίσει

cadokkoan mala'bih, angkumangparenta susi Raja.
³² Sininna bangsa lan lino la dipupennolo lako kale-Ku'. Kumane' mpangduai ngenanna susi to tomangrewa mpasisarak bembala' na beke. ³³ Ia to bembala', iamo to tompongauk pakkaeloran-Na Puang Allataala, dipangmesa jio sa'de kanan-Ku'. Na ia to beke, iamo to totangmpugauk pakkaeloran-Na Puang Allataala, dipajio sa'de kairing-Ku'. ³⁴ Mangkai joo kukuamo lako tojio sa'de kanan-Ku' kumua, 'Malemo kamu' mai sininna to tonabarakk'a Ambe'-Ku' Puang Allataala. Mentamamo kamu' kaparentan-Ku' to nang dipasadiamo sipamulanna lino. ³⁵ Nasaba' ia tongkutangbarah, mibenna' kande, na ia tongkumawakke, mibenna' wai diiso'. Ia tongkumentoratu, te'da mikita tolaenna'. ³⁶ Ia tongkutangmebaju, mibenna' baju. Ia tongkumasaki, mijaranaina'. Ia tongkuditarungku, ratu kamu' ngkitana'.'

³⁷ Mebalimi tuu lako tojio sa'de kanan-Ku' nakua, 'Oo Puang, umbora wattu antatangbarah, kibenki' kande, ba'tu mawakkeki', kibenki' wai diiso'? ³⁸ Umbora wattu antamentoratu, na te'da kikita tolaenki? Umbora wattu antatangmebaju, kipakeiki'? ³⁹ Umbora wattu antamasaki, kijaranaikeki', ba'tu ditarungkuki', kimale ngkitaki'? ⁴⁰ La mebalina' kukua, 'Sitonganna kukuan kamu' kumua, ia to mipugauk lako tee mai to kupusile'to, moi namakario-rio, battuananna mipugauk lako too Aku'.'

⁴¹ Mangkai joo kukuamo lako tojio sa'de kairing-Ku' kumua, 'Ee, kamu' to ditampakki ropu, palai kamu' ntee! Mentama kamu' api naraka dukku te'da cappa'na, to dipasadianmo Ballisi' sola tuu lako malaeka'na. ⁴² Nasaba' ia tongkutangbarah, te'da mibenna' kande. Ia tongkumawakke, te'da mibenna' wai diiso'. ⁴³ Ia tongkumentoratu, te'da mikambaroina'. Ia tongkutangmebaju, te'da mibenna' pakian. Ia tongkumasaki sola ditarungku, te'da mijaranaina'.' ⁴⁴ Mebalimi tuu lako tojio sa'de kairing-Ku' nakua, 'Oo Puang, wattu umbora antatangbarah ba'tu mawakke ba'tu

ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ· **32** καὶ συναχθήσονται ἔμπροσθεν αὐτοῦ πάντα τὰ ἔθνη, καὶ ἀφορίσει αὐτοὺς ἀπὸ ἀλλήλων, ὥσπερ ὁ ποιμὴν ἀφορίζει τὰ πρόβατα ἀπὸ τῶν ἐρίφων, **33** καὶ στήσει τὰ μὲν πρόβατα ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, τὰ δὲ ἐρίφια ἐξ εὐωνύμων. **34** τότε ἐρεῖ ὁ βασιλεὺς τοῖς ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρός μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. **35** ἐπείνασα γὰρ καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν, ἐδίψησα καὶ ἐποτίσατέ με, ξένος ἥμην καὶ συνηγάγετέ με, **36** γυμνὸς καὶ περιεβάλετέ με, ἡσθένησα καὶ ἐπεσκέψασθέ με, ἐν φυλακῇ ἥμην καὶ ἥλθατε πρός με. **37** τότε ἀποκριθήσονται αὐτῷ οἱ δίκαιοι λέγοντες, Κύριε, πότε σε εἴδομεν πεινῶντα καὶ ἐθρέψαμεν, ή διψῶντα καὶ ἐποτίσαμεν; **38** πότε δέ σε εἴδομεν ξένον καὶ συνηγάγομεν, ή γυμνὸν καὶ περιεβάλομεν; **39** πότε δέ σε εἴδομεν ἀσθενοῦντα ή ἐν φυλακῇ καὶ ἥλθομεν πρός σε; **40** καὶ ἀποκριθεὶς ὁ βασιλεὺς ἐρεῖ αὐτοῖς, Ἐμὴν λέγω ὑμῖν, ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε.

41 Τότε ἐρεῖ καὶ τοῖς ἐξ εὐωνύμων, Πορεύεσθε ἀπὸ ἐμοῦ [οἵ] κατηραμένοι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ. **42** ἐπείνασα γὰρ καὶ οὐκ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν, ἐδίψησα καὶ οὐκ ἐποτίσατέ με, **43** ξένος ἥμην καὶ οὐ συνηγάγετέ με, γυμνὸς καὶ οὐ περιεβάλετέ με, ἀσθενής καὶ ἐν φυλακῇ καὶ οὐκ ἐπεσκέψασθέ με. **44** τότε ἀποκριθήσονται καὶ αὐτοὶ λέγοντες, Κύριε,

mentoratu, ba'tu tangmebjau, ba'tu masaki, ba'tu ditarung-ku angkitangnjaranaiki?' 45 La mebalina' kukua, 'Si-tonganna kukuan kamu' kumua, ia to te'da mipugaukki lako tee mai to kupusile'to, moi namakario-rio, battuananna te'da mipugaukki lako kale-Ku'.' 46 Ia tuu lako tau susi joo la disessa te'da cappa'na, apa ia to tompugauk pakkaeloran-Na Puang Allataala la diben katuoan melo te'da cappa'na."

**Akkattana pekaamberan to-Yahudi la mbuno Puang Isa
26:1-5**

(*Markus 14:1-2; Lukas 22:1-2; Yahya 11:45-53*)

26 Ia tonna mangka ngasanmo napangpangngajaran Puang Isa joo, nakuamo lako anak gurun-Na,
2 "Miissen kumua duang allopi na pangramean Paskah, na ia tee Aku', Anak Mentolino, la dipangbenna' kudipampang."

3 Ia joo wattu ia to kapala imang sola pekaamberan to-Yahudi sirempun jio salassa' Imang Lompo to disanga Kayafas. 4 Sipangkadami umbo nakua nnangah lalan la njokko buni Puang Isa anna bunoi. 5 Pada mangkадai kumua, "Apa danggi' na ia ke wattu pangramean nadipugauk, na-saba' wa'ding marongka to tobuda."

**Puang Isa naminynyakki mesa' baine
26:6-13**

(*Markus 14:3-9; Yahya 12:1-8*)

6 Ia tonna jio kota Betania to Puang Isa lan bolana Simon to masolak tonna anu', 7 denmi mesa' baine male lako Puang Isa mbawa minynya'-minynya' lan bittolo' pualam to gaja suli' allinna. Ia tonna cumadokkomo Puang Isa kumande, natua'imi minynya'-minynya' to ulun-Na naminynyakkii. 8 Nakitami anak gurun-Na Puang Isa anna magalli nakua, "Ah, apara bua'na dipaboro-boro joo minynya'-minynya'?

πότε σε εἶδομεν πεινῶντα ἢ διψῶντα ἢ ξένον ἢ γυμνὸν ἢ ἀσθενῆ ἢ ἐν φυλακῇ καὶ οὐ διηκονήσαμέν σοι; **45** τότε ἀποκριθήσεται αὐτοῖς λέγων, Ἐμὴν λέγω ὑμῖν, ἐφ' ὅσον οὐκ ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἐλαχίστων, οὐδὲ ἐμοὶ ἐποιήσατε. **46** καὶ ἀπελεύσονται οὗτοι εἰς κόλασιν αἰώνιον, οἱ δὲ δίκαιοι εἰς ζωὴν αἰώνιον.

26 Καὶ ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς πάντας τοὺς λόγους τούτους, εἶπεν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, **2** Οἴδατε ὅτι μετὰ δύο ἡμέρας τὸ πάσχα γίνεται, καὶ ὁ νίδος τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται εἰς τὸ σταυροθῆναι. **3** Τότε συνήχθησαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἀρχιερέως τοῦ λεγομένου Καϊάφα **4** καὶ συνεβούλεύσαντο ὅνα τὸν Ἰησοῦν δόλῳ κρατήσωσιν καὶ ἀποκτείνωσιν. **5** ἔλεγον δέ, Μὴ ἐν τῇ ἑορτῇ, ὅνα μὴ θόρυβος γένηται ἐν τῷ λαῷ.

6 Τοῦ δὲ Ἰησοῦ γενομένου ἐν Βηθανίᾳ ἐν οἰκίᾳ Σίμωνος τοῦ λεπροῦ, **7** προσῆλθεν αὐτῷ γυνὴ ἔχουσα ἀλάβαστρον μύρου βαρυτίμου καὶ κατέχεεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ἀνακειμένου. **8** Ἰδόντες δὲ οἱ μαθηταὶ ἡγανάκτησαν λέγοντες, Εἰς τί ἡ ἀπώλεια

9 Na ia joo wa'ding dibaluk masuli', na ia to allinna diben tokaasi-asi!"

10 Naissen Puang Isa to napikkiri' anak gurun-Na, namangkada nakua, "Danggi' mirekaii, melo to napugauk lako Aku'. **11** Ia to tokaasi-asi, la den punala bang ia misolan, apa ia tee Aku' te'da ammilassolan tarruhna'. **12** Naminnyyakki jolomo', la mpasadiai to kadilamunan-Ku'. **13** La miingaran tee kadang-Ku' kumua, umbo-umbo dinii lan tee lino mpangpeissenan Kareba Kasalamatan, tulii la dicurita todai to apa napugauk, dinii nningaranni!"

Puang Isa napangpejokkoan Yudas Iskariot

26:14-16

(*Markus 14:10-11; Lukas 22:3-6*)

14 Yudas Iskariot iamo sala mesa'na to sangpulo dua anak gurun-Na Puang Isa, male lako kapala imang. **15** Nakua lako, "Apara la mibenna' ke kupangpejokkoanni to Puang Isa?" Nabilanganni tallung pulo doi' pera' nabenni. **16** Mangkai joo nnangahmi wattu melo Yudas Iskariot, to lananii mpangpejokkoan Puang Isa.

Puang Isa kumande Paskah sola anak gurun-Na

26:17-25

(*Markus 14:12-21; Lukas 22:7-14, 21-23; Yahya 13:21-30*)

17 Ia tonna allo bungahna pangramean ngkande Roti Tangkeragi, ratumi to anak gurun-Na lako Puang Isa name-kutana nakua, "Oo Puang, umbora to takadoangngi, la kinii mpasadianki' kande Paskah?" **18** Nakuamo Puang Isa, "Malemo kamu' lako kota, mikuanni to tau jio, kumua: nakua Guru, 'Nadete'mi wattung-Ku', la mang-Paskahna' jio bolamu sola anak gurung-Ku'." **19** Napugaukmi anak gurun-Na susi to napasananni Puang Isa, napasadiami to kande Paskah.

20 Ia tonna bongimo, cumadokkomi Puang Isa sola sangpulo dua anak gurun-Na kumande. **21** Ia tonna kumande

αὗτη; **9** ἐδύνατο γὰρ τοῦτο πραθῆναι πολλοῦ καὶ δοθῆναι πτωχοῖς. **10** γνοὺς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Τί κόπους παρέχετε τῇ γυναικὶ; ἔργον γὰρ καλὸν ἡργάσατο εἰς ἐμέ· **11** πάντοτε γὰρ τοὺς πτωχοὺς ἔχετε μεθ' ἑαυτῶν, ἐμὲ δὲ οὐ πάντοτε ἔχετε· **12** βαλοῦσα γὰρ αὕτη τὸ μύρον τοῦτο ἐπὶ τοῦ σώματός μου πρὸς τὸ ἐνταφιάσαι με ἐποίησεν. **13** ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅπου ἔὰν κηρυχθῇ τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ, λαληθήσεται καὶ ὁ ἐποίησεν αὕτη εἰς μνημόσυνον αὐτῆς.

14 Τότε πορευθεὶς εἰς τῶν δώδεκα, ὁ λεγόμενος Ἰούδας Ἰσκαριώτης, πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς **15** εἶπεν, Τί θέλετέ μοι δοῦναι, κάγὼ ὑμῖν παραδώσω αὐτόν; οἱ δὲ ἔστησαν αὐτῷ τριάκοντα ὀργύρια. **16** καὶ ἀπὸ τότε ἔζητε εὐκαιρίαν ἵνα αὐτὸν παραδῷ.

17 Τῇ δὲ πρώτῃ τῶν ἀξύμων προσῆλθον οἱ μαθηταὶ τῷ Ἰησοῦ λέγοντες, Ποῦ θέλεις ἐτοιμάσωμέν σοι φαγεῖν τὸ πάσχα; **18** ὁ δὲ εἶπεν, ‘Υπάγετε εἰς τὴν πόλιν πρὸς τὸν δεῖνα καὶ εἴπατε αὐτῷ, ‘Ο διδάσκαλος λέγει, ‘Ο καιρός μου ἐγγύς ἐστιν, πρὸς σὲ ποιῶ τὸ πάσχα μετὰ τῶν μαθητῶν μου. **19** καὶ ἐποίησαν οἱ μαθηταὶ ὡς συνέταξεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς καὶ ἤτοιμασαν τὸ πάσχα. **20** Ὁψίας δὲ γενομένης ἀνέκειτο μετὰ τῶν δώδεκα. **21** καὶ

ngasan unapa, nakuamo Puang Isa, "La miingaran tee kadang-Ku' kumua, den kamu' mesa' la mpangpejokkoanna!"²² Gaja sussai penawanna to anak gurun-Na tonna sa'dingngi to Puang Isa mangkada susi joo, anna pada mekutana nakua, "Oo Puang, tantu te'da na aku' tasanga?"²³ Mebalimi nakua, "Ia to tokusolan ncummu roti do' kandean, iamo la mpangpejokkoanna".²⁴ Ia tee Aku' Anak Mentolino, nang la matena', susi to diuki' lan Sura' Allataala. Apa macilaka to tompangpejokkoanna'. La'bi melo ia, kenna danggi' pissem nadijajian."²⁵ Mebalimi Yudas to la mpangpejokkoan Puang Isa nakua, "Oo Guru, aku'ra tuu tasanga." Mebalimi Puang Isa nakua, "Susimi tuu kadammu."

Kakumandean Macero

26:26-30

(*Markus 14:22-26; Lukas 22:14-20; 1Korintus 11:23-25*)

²⁶ Ia tonna kumandemo sola ngasan, naalami Puang Isa joo roti, namangkurru sumanga' lako Puang Allataala, namane' nti'pek-ti'pekki, nabenni anak gurun-Na, nakua, "Alai mikandei, batang kale-Ku' tee."²⁷ Mangkai joo, nna-lami isotan anggoro', namangkurru sumanga' lako Puang Allataala, namane' mbenni anak gurun-Na nakua, "Mangngiso' kamu' sola ngasan.²⁸ Nasaba' rara-Ku' tee, to mpaassah basse-Na Puang Allataala, rara to dipato'do la ndampangan buda tau.²⁹ La miingaran! Mammula tee too, te'damo kulanniso' pole'pa anggoro', ke te'dapi namangparenta Ambe'-Ku', Puang Allataala susi Raja, antasola nni-so' anggoro' baru lan Lino Baru-Na."

³⁰ Mangkai joo, mpakkelonganmi kelong pangpujian, namane' male de' Buntu Zaitun.

έσθιόντων αὐτῶν εἶπεν, Ὄμηρος λέγω ὑμῖν δτι εἰς ἐξ
ὑμῶν παραδώσει με. **22** καὶ λυπούμενοι σφόδρα
ἥρξαντο λέγειν αὐτῷ εἰς ἔκαστος, Μήτι ἐγώ εἰμι,
κύριε; **23** ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Ὁ ἐμβάψας μετ'
ἔμοι τὴν χεῖρα ἐν τῷ τρυβλίῳ οὗτός με παραδώσει.
24 ὁ μὲν νιὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐτέ γέγραπται
περὶ αὐτοῦ, οὐδὲ δὲ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ δι' οὗ ὁ
νιὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται· καλὸν ἦν αὐτῷ εἰ
οὐκ ἐγεννήθη ὁ ἀνθρωπὸς ἐκείνος. **25** ἀποκριθεὶς δὲ
Ἰούδας ὁ παραδιδοὺς αὐτὸν εἶπεν, Μήτι ἐγώ εἰμι,
ὅσιος; λέγει αὐτῷ, Σὺ εἶπας.

26 Ἐσθιόντων δὲ αὐτῶν λαβὼν ὁ Ἰησοῦς ἄρτον
καὶ εὐλογήσας ἔκλασεν καὶ δοὺς τοῖς μαθηταῖς εἶπεν,
Λάβετε φάγετε, τοῦτο ἔστιν τὸ σῶμά μου. **27** καὶ
λαβὼν ποτήριον καὶ εὐχαριστήσας ἔδωκεν αὐτοῖς
λέγων, Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες, **28** τοῦτο γάρ ἔστιν τὸ
αἷμά μου τῆς διαθήκης τὸ περὶ πολλῶν
ἐκχυννόμενον εἰς ἀφεσιν ἀμαρτιῶν. **29** λέγω δὲ ὑμῖν,
οὐ μὴ πίω ἀπ' ἄρτι ἐκ τούτου τοῦ γενήματος τῆς
ἀμπέλου ἔως τῆς ἡμέρας ἐκείνης δταν αὐτὸ πίνω
μεθ' ὑμῶν καινὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρός μου.
30 Καὶ ὑμνήσαντες ἐξῆλθον εἰς τὸ "Ορος τῶν
Ἐλαιῶν.

Puang Isa mpau jolo kamessakkananna Petrus**26:31-35***(Markus 14:27-31; Lukas 22:31-34; Yahya 13:36-38)*

³¹ Mangkai joo, nakuanni Puang Isa to anak gurun-Na, "Ia tee bongi la misalaina' sola ngasan. Susi to kadan-Na Puang Allataala diuki' lan Sura' Allataala kumua, 'La kubunoii to tomangrewana, anna sisarak-sarak to bembala'na.' ³² Apa ia ke dipatuo pole'mo' jio mai kamatean, la kujoloi kamu' male re' tana Galilea." ³³ Mebalimi Petrus nakua, "Oo Puang, moi nasalai ngasanki' titi' mati', te'da kulassalaiki!" ³⁴ Nakuamo Puang Isa ngkuanni, "Ee Petrus! La muingaran tee kada kupauanko kumua, te'dapa nakekkua to manuk tee bongi, mupertallunmo mpessakkannina'." ³⁵ Nakuamo Petrus, "Oo Puang, moi antapada mate, nang te'da kulampessakkanniki'." Mangkada ngasanni to anak gurun-Na susi joo.

Puang Isa massambajang jio Getsemani**26:36-46***(Markus 14:32-42; Lukas 22:39-46)*

³⁶ Ia tonna ratumo Puang Isa sola anak gurun-Na lako bara'bah zaitun disanga Getsemani, nakuamo lako anak gurun-Na, "Nteemo kamu' cumadokko, kumalepa massambajang." ³⁷ Nasolanmi to Petrus, Yakub na Yahya.^z Mangpamulami masussa penawan-Na, nagaja parri' too nasa'ding. ³⁸ Nakuamo lako joo tallu anak gurun-Na, "Liwa' masussanna penawang-Ku' susi to kumua la matemo'. Torromo kamu' ntee, tapada merroja." ³⁹ Malemi ba'tu pirang-pirang tengkan, nasuju' massambajang nakua, "Oo Ambe', ke wa'dingngi, lendokanni tee kamaparrisan jio mai kale-Ku', apa tangngia pakkaeloran-Ku' to la jaji, apa pakkaeloran-Na ia Ambe'."

^z **26:37:** Yakub na Yahya iarika: *anakkana Zebedeus*.

31 Τότε λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Πάντες ὑμεῖς σκανδαλισθήσεσθε ἐν ἐμοὶ ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ, γέγραπται γάρ,

Πατάξω τὸν ποιμένα,
καὶ διασκορπισθήσονται τὰ πρόβατα
τῆς ποίμνης.

32 μετὰ δὲ τὸ ἐγερθῆναι με προάξω ὑμᾶς εἰς τὴν Γαλιλαίαν. **33** ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος εἶπεν αὐτῷ, Εἰ πάντες σκανδαλισθήσονται ἐν σοί, ἐγὼ οὐδέποτε σκανδαλισθήσομαι. **34** ἔφη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Ἀμὴν λέγω σοι ὅτι ἐν ταύτῃ τῇ νυκτὶ πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι τρὶς ἀπαρνήσῃ με. **35** λέγει αὐτῷ ὁ Πέτρος, Κἄν δέη με σὺν σοὶ ἀποθανεῖν, οὐ μή σε ἀπαρνήσομαι. ὅμοιώς καὶ πάντες οἱ μαθηταὶ εἶπαν.

36 Τότε ἔρχεται μετ' αὐτῶν ὁ Ἰησοῦς εἰς χωρίον λεγόμενον Γεθσημανί καὶ λέγει τοῖς μαθηταῖς, Καθίσατε αὐτοῦ ἔως [οὗ] ἀπελθὼν ἐκεῖ προσεύξωμαι. **37** καὶ παραλαβὼν τὸν Πέτρον καὶ τοὺς δύο υἱοὺς Ζεβεδαίους ἥρξατο λυπεῖσθαι καὶ ἀδημονεῖν. **38** τότε λέγει αὐτοῖς, Περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχή μου ἔως θανάτου· μείνατε ὅδε καὶ γρηγορεῖτε μετ' ἐμοῦ. **39** καὶ προελθὼν μικρὸν ἐπεσεν ἐπὶ πρόσωπον αὐτοῦ προσευχόμενος καὶ λέγων, Πάτερ μου, εἰ δυνατόν ἐστιν, παρελθάτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο· πλὴν οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω ὀλλ' ὡς σύ.

⁴⁰ Mangkai joo, polemi Puang Isa lako to nanii tallu anak gurun-Na, natimba'i simammasan. Nakuamo lako Petrus, "Tangmikulle unamoraka ssolanna' merroja sangjang bang? ⁴¹ Majaga kamu', mimassambajang too, danggi' mimadosa ke disede kamu' mpugauk dosa. Sitonganna madoang to penawammi mpugauk katonganinan, apa te'da mikullei, sanga malamma to sipa' tolino." ⁴² Male pole' omi massambajang nakua, "Oo Ambe', ia ke te'da nalatilendok tee kamaparrisan jio mai kale-Ku', apa nang la kupassanni, pakkaeloran-Na Ambe' to jaji."

⁴³ Ia tonna pole omo lako to nanii tallu anak gurun-Na, natimba'i omi simammasan, sanga gaja rojai. ⁴⁴ Napatorro omi Puang Isa joo anak gurun-Na namale massambajang mangpentallunna, na ia to passambajang-Na susi una to jolona. ⁴⁵ Mangkai joo, polemi lako to nanii tallu anak gurun-Na namangkada nakua, "Mamma' bang unapara kamu'ka mpessau bo'jo'mi? Kitai! Nadete'mi wattunna tee Aku', Anak Mentolino, la dipangbenna' lako kuasanna tomadosa. ⁴⁶ Mi'cokmo kamu', tamale. Kitai! Ia to tolampangpejokkoanna', ratumi."

Puang Isa dijokko

26:47-56

(Markus 14:43-50; Lukas 22:47-53; Yahya 18:3-12)

⁴⁷ Ia tonna mangkada bang unapa Puang Isa, ratumi Yudas, to sala mesa'na anak gurun-Na, ssolan buda tau sitakin pa'dang sola mbawa tarasulu', to nasua kapala imang sola pekaamberan to-Yahudi. ⁴⁸ Mangka jolomo Yudas mpaui lako tuu lako tau kumua, "Ia to tau kuudung, iamo taunna. Jokkomi!" ⁴⁹ Ta'pa malemi Yudas lako Puang Isa namangkada nakua, "Oo Guru!", anna udungngi. ⁵⁰ Nakua Puang Isa mebali, "Ee, todipusile'to, apara mutungkanan ratu?" Na ia joo tobuda ratu sola Yudas lluruii to Puang Isa anna jokkoi.

40 καὶ ἔρχεται πρὸς τοὺς μαθητὰς καὶ εὐρίσκει αὐτοὺς καθεύδοντας, καὶ λέγει τῷ Πέτρῳ, Οὔτως οὐκ ἴσχύσατε μίαν ὥραν γρηγορῆσαι μετ' ἐμοῦ;
41 γρηγορεῖτε καὶ προσεύχεσθε, ὅντα μὴ εἰσέλθητε εἰς πειρασμόν· τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον ἡ δὲ σάρξ ἀσθενής. **42** πάλιν ἐκ δευτέρου ἀπελθών προσηγένετο λέγων, Πάτερ μου, εἰ οὐ δύναται τοῦτο παρελθεῖν ἐὰν μὴ αὐτὸς πίω, γενηθήτω τὸ θέλημά σου. **43** καὶ ἐλθών πάλιν εὑρεν αὐτοὺς καθεύδοντας, ἥσαν γάρ αὐτῶν οἱ ὄφθαλμοὶ βεβαρημένοι. **44** καὶ ἀφεῖς αὐτοὺς πάλιν ἀπελθών προσηγένετο ἐκ τρίτου τὸν αὐτὸν λόγον εἰπών πάλιν. **45** τότε ἔρχεται πρὸς τοὺς μαθητὰς καὶ λέγει αὐτοῖς, Καθεύδετε [τὸ] λοιπὸν καὶ ἀναπαύεσθε· ἵδον ἥγγικεν ἡ ὥρα καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται εἰς χεῖρας ἀμαρτωλῶν. **46** ἐγείρεσθε ἄγωμεν· ἵδον ἥγγικεν ὁ παραδιδούς με.

47 Καὶ ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος ἵδον Ἰούδας εἶς τῶν δώδεκα ἥλθεν καὶ μετ' αὐτοῦ ὅχλος πολὺς μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων ἀπὸ τῶν ἀρχιερέων καὶ πρεσβυτέρων τοῦ λαοῦ. **48** ὁ δὲ παραδιδοὺς αὐτὸν ἔδωκεν αὐτοῖς σημεῖον λέγων, "Ον ἀν φιλήσω αὐτός ἐστιν, κρατήσατε αὐτόν. **49** καὶ εὐθέως προσελθών τῷ Ἰησοῦ εἶπεν, Χαῖρε, ὁρβί, καὶ κατεφίλησεν αὐτόν. **50** ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, Ἐταῖρε, ἐφ' ὁ πάρει. τότε προσελθόντες ἐπέβαλον τὰς χεῖρας ἐπὶ τὸν Ἰησοῦν καὶ ἐκράτησαν αὐτόν. **51** καὶ ἵδον εἶς

⁵¹ Denmi mesa' to nasolan Puang Isa jio, ta'pa nnonok pa'dangna, napa'dangngii to kaunanna Imang Lombo, nata'tak to talinganna. ⁵² Nakuamo Puang Isa ngkuanni, "Pasi-banua pole'i tuu pa'dangmu! Nasaba' inda to maningo pa'dang la mate nakande pa'dang. ⁵³ Musangaraka tangla-wa'dingna' meta'da lako Ambe'-Ku', naparatuanna' massa'bu-sa'bu malaeka' la ntulungna'? ⁵⁴ Apa ianna susi joo, umbo nakua la jaji to mangka jolomo diuki' lan Sura' Alla-taala kumua, te'da nawa'ding tanglajaji to apa la jaji tee too?"

⁵⁵ Mangkai joo nakuamo Puang Isa lako joo tobuda, "Misangaraka parampo'na', ammiratu sitakin pa'dang sola mbawa tarasulu' la njokkona'? Allo-allona' mangngajahhi jio Bola Puang Allataala na te'da mijokkona'. ⁵⁶ Apa nang la jaji susi joo, dikua anna jaji to diuki' lan sura'na nabi." Mangkai joo pada sipalaianmi to anak gurun-Na ssalaii.

Puang Isa dipangngolo lako Pangbicara Agama

26:57-68

(*Markus 14:53-65; Lukas 22:54-55; 63-71;
Yahya 18:13-14; 19-24*)

⁵⁷ Ia tonna mangkamo tuu lako tau njokko Puang Isa, nasolanmi lako bolana Imang Lombo Kayafas. Ia to guru agama sola pekaamberan to-Yahudi sirempun ngasanni ntuu jio. ⁵⁸ Naturu'i mambela-bela bangngi Petrus to Puang Isa, ratu lako rante bolana Imang Lombo. Mentamami rante bola to Petrus na cumadokko sola pangjaga. Ma-doangngi la nnissenni, apara to la jaji undinna.

⁵⁹ Ia tuu lako kapala imang sola padanna Pangbicara Agama mpengkulle-kullei nnampa' kasa'bian tangtongan, la nanii mpasalai to Puang Isa, anna wa'ding dipangpebunoan. ⁶⁰ Apa te'da lalo kasalan-Na naampa', moi nabuda tau menjaji sa'bi tangtongan. Katampakanna den dua tau male lako olo. ⁶¹ Namangkada nakua, "Ia tee tau den namangkada kumua, 'Wa'dingna' rro'pokan Bola Puang Allataala, na tallung allora kunii mpake'deh pole'i.'"

τῶν μετὰ Ἰησοῦ ἐκτείνας τὴν χεῖρα ἀπέσπασεν τὴν μάχαιραν αὐτοῦ καὶ πατάξας τὸν δοῦλον τοῦ ἀρχιερέως ἀφεῖλεν αὐτοῦ τὸ ὡτίον. **52** τότε λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Ἀπόστρεψον τὴν μάχαιράν σου εἰς τὸν τόπον αὐτῆς· πάντες γάρ οἱ λαβόντες μάχαιραν ἐν μαχαίρῃ ἀπολούνται. **53** ἦ δοκεῖς ὅτι οὐδύναμαι παρακαλέσαι τὸν πατέρα μου, καὶ παραστήσει μοι ἄρτι πλείω δώδεκα λεγιῶνας ἀγγέλων; **54** πῶς οὖν πληρωθῶσιν αἱ γραφαὶ ὅτι οὕτως δεῖ γενέσθαι; **55** Ἐν ἑκείνῃ τῇ ὥρᾳ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς τοῖς ὄχλοις, Ὡς ἐπὶ ληστὴν ἔξηλθατε μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων συλλαβεῖν με; καθ' ἡμέραν ἐν τῷ Ἱερῷ ἐκαθεζόμην διδάσκων καὶ οὐκ ἐκρατήσατέ με. **56** τοῦτο δὲ ὅλον γέγονεν ήντα πληρωθῶσιν αἱ γραφαὶ τῶν προφητῶν. Τότε οἱ μαθηταὶ πάντες ἀφέντες αὐτὸν ἔφυγον.

57 Οἱ δὲ κρατήσαντες τὸν Ἰησοῦν ἀπήγαγον πρὸς Καϊάφαν τὸν ἀρχιερέα, ὃπου οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι συνήχθησαν. **58** ὁ δὲ Πέτρος ἤκολούθει αὐτῷ ἀπὸ μακρόθεν ἔως τῆς αὐλῆς τοῦ ἀρχιερέως καὶ εἰσελθὼν ἔσω ἐκάθητο μετὰ τῶν ὑπηρετῶν ἰδεῖν τὸ τέλος. **59** οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ τὸ συνέδριον ὅλον ἐζήτουν ψευδομαρτυρίαν κατὰ τοῦ Ἰησοῦ ὅπως αὐτὸν θανατώσωσιν, **60** καὶ οὐχ εὑρον πολλῶν προσελθόντων ψευδομαρτύρων. Ὅστερον δὲ προσελθόντες δύο **61** εἶπαν, Οὗτος ἔφη, Δύναμι καταλῦσαι τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ καὶ διὰ τριῶν ἡμερῶν

62 Ke'dehmi joo Imang Lompo namangkada lako Puang Isa nakua, "Te'daraka mulampebalii to diparapasanko?"

63 Apa kamma' bangngi to Puang Isa. Nadadu' omi to Imang Lompo mangkada nakua, "La massapahko mpau Puang Allataala to tuo te'da cappa'na, mpauangkan, Ikomoraka Raja Mangpasalama', Anak Allataala." 64 Mebalimi Puang Isa nakua, "Ie', susi tuu tapaunna, Aku'mo. Katappa'i kumua, mammula tee wattu, la mikitana' tee Aku', Anak Mentolino, cumadokko jio sa'de kanan-Na Puang Allataala to makuasa, na la ratuna' jao mai langi' lan saleu'!" 65 Gaja gallii joo Imang Lompo anna ca'ce-ca'cei to pakeanna namangkada nakua, "Toncapa' Ia Puang Allataala! Te'damo nadiparallui to sa'bi. Misa'ding kalenamo kumua ncpa' Ia Puang Allataala. 66 Ia tee too, matumbara pahangmi?" Mebalimi tuu lako tau nakua, "Madosai to Puang Isa, sipa'to'mo Ia ke dibunoi."

67 Nacikkuduimi to lindo-Na Puang Isa nasijangguru'ii na den toda to ntampelengngi, 68 nakuanni, "Ee Raja Mangpasalama'! Tappuike', indara to ntampelengko?"

Petrus mpessakkanni Puang Isa

26:69-75

(Markus 14:66-72; Lukas 22:56-62; Yahya 18:15-18; 25-27)

69 Ia to Petrus cadokkoi jio salean jio rante bola. Den mesa' baine kaunan ratu ngkandoppi'i nakuanni, "Tangngiko todaraka sibawanna joo Puang Isa to-Galilea?" 70 Apa messakkanni Petrus jio olona tobuda, namebali nakua, "Te'da kupahangngi apara tuu musanga."

71 Malemi Petrus lako babangan. Den omi mesa' kaunan baine laen ngkita Petrus, nakuanni to tau ntuu jio nakua, "Ia toda tee tau sibawanna nena' joo Puang Isa to-Nazaret." 72 Apa messakkani omi Petrus, namassapah nakua, "Te'da lalo kuissenni joo tau!"

73 Te'da namasai joo, ia tuu lako tau ke'deh ntuu jio male lako Petrus, ngkuanni, "Tonganna kumua ikopa mesa'

οἰκοδομῆσαι. **62** καὶ ἀναστὰς ὁ ἀρχιερεὺς εἶπεν αὐτῷ, Οὐδὲν ἀποκρίνη τί οὗτοί σου καταμαρτυροῦσιν; **63** ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐσιώπα. καὶ ὁ ἀρχιερεὺς εἶπεν αὐτῷ, Ἐξορκίζω σε κατὰ τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος ἵνα ἡμῖν εἴπῃς εἰ σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ. **64** λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Σὺ εἶπας· πλὴν λέγω ὑμῖν,

ἀπ' ἄρτι ὅψεσθε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου
καθήμενον ἐκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως
καὶ ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ
οὐρανοῦ.

65 τότε ὁ ἀρχιερεὺς διέρρηξεν τὰ ἱμάτια αὐτοῦ λέγων, Ἐβλασφήμησεν· τί ἔτι χρείαν ἔχομεν μαρτύρων; Ἄδε νῦν ἥκούσατε τὴν βλασφημίαν· **66** τί ὑμῖν δοκεῖ; οἱ δὲ ἀποκριθέντες εἶπαν, Ἐνοχος θανάτου ἐστίν. **67** Τότε ἐνέπτυσαν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ καὶ ἐκολάφισαν αὐτόν, οἱ δὲ ἐράπισαν **68** λέγοντες, Προφήτευσον ἡμῖν, Χριστέ, τίς ἐστιν ὁ παίσας σε;

69 Ο δὲ Πέτρος ἐκάθητο ἔξω ἐν τῇ αὐλῇ· καὶ προσῆλθεν αὐτῷ μία παιδίσκη λέγουσα, Καὶ σὺ ἥσθα μετὰ Ἰησοῦ τοῦ Γαλιλαίου. **70** ὁ δὲ ἥρνήσατο ἐμπροσθεν πάντων λέγων, Οὐκ οἶδα τί λέγεις. **71** ἔξελθόντα δὲ εἰς τὸν πυλῶνα εἶδεν αὐτὸν ἄλλη καὶ λέγει τοῖς ἐκεῖ, Οὗτος ἦν μετὰ Ἰησοῦ τοῦ Ναζωραίου. **72** καὶ πάλιν ἥρνήσατο μετὰ ὅρκου ὅτι Οὐκ οἶδα τὸν ἀνθρωπὸν. **73** μετὰ μικρὸν δὲ

anak gurun-Na, nasaba' manassa bang jio la'go kadammu."
 7⁴ Anna massapah tongan to Petrus nakua "Tampak ropu ke la kuisenni joo tau misanga!"

Ia joo wattu kekkuami to manuk. 7⁵ Naingaranmi Petrus to apa mangka nakuanni Puang Isa kumua, "Te'dapa nakekkua to manuk, mupertallunmo mpessakkannina'." Ta'pa kumarrakmi Petrus nna'de-a'de, namale lako salean.

**Puang Isa dipangngolo lako Gubernur Pilatus
na kamateanna Yudas**

27:1-10

*(Markus 15:1; Lukas 23:1-2; Yahya 18:28-32;
Jamanna Rasulu' 1:18-19)*

27 Melambi'pa nara'tahmi tuu lako kapala imang sola pekaamberan to-Yahudi la mbunoi to Puang Isa.

² Mangkai joo, napangpepumpunganmi, namale ssolanni, napangngoloi lako Gubernur Pilatus.

³ Ia tonna kitami Yudas to Puang Isa kumua dibicarami nadira'tahmo la dibuno, menassanmi, napapolei to doi' tallung pulo pera' lako kapala imang sola pekaamberan to-Yahudi. ⁴ Nakua, "Sala tonggom", nasaba' aku'mora napu-saba' naladibuno to totangkasalan." Apa mebalii tuu lako tau nakua, "Tangngia kami' issenki' tuu. Iko ikona."
⁵ Napessamboranni joo doi' pera' tama Bola Puang Allataala, namale ntoke' kalena. ⁶ Naalami kapala imang joo doi' pera' namangkada nakua, "Ia tee doi' te'da nawa'ding dipatama kasna Bola Puang Allataala situru' atoran agama, nasaba' ia tee doi' direken alli rara, battuananna mangkamo dipake ngka'tu sunga'na tau."

⁷ Ia tonna mangkamo ssituru'i, naallianmi padang disanga Padang Panampa Kurin, napulamunanni tomentama tondok. ⁸ Iamo joo nadisangai too Padang Rara ratu lako too allo. ⁹ Susimi joo anna jaji to mangka napau Nabi Yeremia tonna anu'kumua, "Natarimami to tallung pulo doi' pera', pada allinna mesa' tau jio Israel, susi to pura dipattantumo jio,

προσελθόντες οἱ ἑστῶτες εἰπον τῷ Πέτρῳ, Ἐληθῶς καὶ σὺ ἔξ αὐτῶν εἶ, καὶ γάρ ἡ λαλιά σου δῆλόν σε ποιεῖ. **74** τότε ἥρξατο καταθεματίζειν καὶ ὅμνύειν ὅτι Οὐκ ὄīδα τὸν ἄνθρωπον. καὶ εὐθέως ἀλέκτωρ ἐφώνησεν. **75** καὶ ἐμνήσθη ὁ Πέτρος τοῦ βῆματος Ἰησοῦ εἰρηκότος ὅτι Πρὸν ἀλέκτορα φωνῆσαι τρὶς ἀπαρνήσῃ με· καὶ ἔξελθὼν ἔξω ἔκλαυσεν πικρῶς.

27 Πρωῖας δὲ γενομένης συμβούλιον ἔλαβον πάντες οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ κατὰ τοῦ Ἰησοῦ ὥστε θανατῶσαι αὐτόν. **2** καὶ δήσαντες αὐτὸν ἀπήγαγον καὶ παρέδωκαν Πιλάτῳ τῷ ἡγεμόνι.

3 Τότε ἴδων Ἰούδας ὁ παραδιδοὺς αὐτὸν ὅτι κατεκρίθη, μεταμεληθεὶς ἔστρεψεν τὰ τριάκοντα ἀργύρια τοῖς ἀρχιερεῦσιν καὶ πρεσβυτέροις **4** λέγων, Ὁμαρτον παραδοὺς αἷμα ἀθῶν. οἱ δὲ εἶπαν, Τί πρὸς ἡμᾶς; σὺ δψῃ. **5** καὶ δίψας τὰ ἀργύρια εἰς τὸν ναὸν ἀνεχώρησεν, καὶ ἀπελθὼν ἀπήγξατο. **6** οἱ δὲ ἀρχιερεῖς λαβόντες τὰ ἀργύρια εἶπαν, Οὐκ ἔξεστιν βαλεῖν αὐτὰ εἰς τὸν κορβανᾶν, ἐπεὶ τιμὴ αἵματός ἐστιν. **7** συμβούλιον δὲ λαβόντες ἤγόρασαν ἔξ αὐτῶν τὸν Ἀγρὸν τοῦ Κεραμέως εἰς ταφὴν τοῖς ἔνοις. **8** διὸ ἐκλήθη ὁ ἀγρός ἐκεῖνος Ἀγρός Αἵματος ἔως τῆς σήμερον. **9** τότε ἐπληρώθη τὸ δῆθὲν διὰ Ἰερεμίου τοῦ προφήτου λέγοντος, Καὶ ἔλαβον τὰ τριάκοντα ἀργύρια, τὴν τιμὴν τοῦ τετιμημένου ὃν ἐτιμήσαντο

10 na ia joo doi' napake nnalli Padang Panampa Kurin, susi to napasan Puang Allataala lako kaleku."

Puang Isa naparella Gubernur Pilatus

27:11-26

(*Markus 15:1-15; Lukas 23:1-5; 13-25; Yahya 18:33-19:16*)

11 Ia tonna dipangngolomo Puang Isa lako Gubernur Pilatus, nakutanaimi nakua, "Tongannaraka, Ikomo Raja to-Yahudi?" Napebalimi nakua, "Susi tuu tapaunna, Aku'mo."

12 Apa ia to naparapasanni kapala imang sola pekaamberan to-Yahudi to Puang Isa te'da bang napebalii. **13** Iamo joo namangkada Gubernur Pilatus nakua, "Te'daraka musa'dingngi kumua gaja buda to apa naparapasanko?"

14 Apa te'da bang napebalii Puang Isa. Iamo joo najangngah Gubernur Pilatus.

15 Ia ke pangramean Paskah, kabiasannamo Gubernur Pilatus lla'paran mesa' toditarungku situru' peta'danna to-buda. **16** Na ia joo wattu den mesa' toditarungku gaja kaissenan to panggaukanna disanga Barabas.

17 Ia tonna budamo tau sirempun, mekutanami Gubernur Pilatus lako nakua, "Indannara mikadoangngi la kula'paran? Barabasraka ba'tu Isaraka to disanga Almaseh?" **18** Iamo namekutana susi joo, nasaba' naissen kumua iari napangngoloi kapala imang sola pekaamberan to-Yahudi to Puang Isa lako kalena, sanga masere atiri.

19 Ia tonna cumadokromo Gubernur Pilatus ntangngahhi tee kara-kara, ratumi to pepasan jio mai bainena kumua, "Danggi' mpentamaii urusanna tee mai tonnewai tuu tau te'da kasalanna, nasaba' kupangtindoan joo tau te'da kasalanna na liwa' melajatan."

20 Apa narasii kapala imang sola pekaamberan to-Yahudi joo tobuda kumua napeta'dai nadila'paran to Barabas, nadibuno to Puang Isa. **21** Nakutanai omi Gubernur Pilatus tuu lako tobuda nakua, "Indannara la kula'paran tee tau

ἀπὸ νίῶν Ἰσραὴλ, **10** καὶ ἔδωκαν αὐτὰ εἰς τὸν ἀγρὸν τοῦ κεραμέως, καθὰ συνέταξέν μοι κύριος.

11 Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐστάθη ἔμπροσθεν τοῦ ἡγεμόνος· καὶ ἐπηρώτησεν αὐτὸν ὁ ἡγεμὼν λέγων, Σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων; ὁ δὲ Ἰησοῦς ἔφη, Σὺ λέγεις. **12** καὶ ἐν τῷ κατηγορεῖσθαι αὐτὸν ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων καὶ πρεσβυτέρων οὐδὲν ἀπεκρίνατο. **13** τότε λέγει αὐτῷ ὁ Πιλάτος, Οὐκ ἀκούεις πόσα σου καταμαρτυροῦσιν; **14** καὶ οὐκ ἀπεκρίθη αὐτῷ πρὸς οὐδὲ ἐν βῆμα, ὥστε θαυμάζειν τὸν ἡγεμόνα λίαν.

15 Κατὰ δὲ ἐօρτὴν εἰώθει ὁ ἡγεμὼν ἀπολύειν ἔνα τῷ ὅχλῳ δέσμιον δὸν ἥθελον. **16** εἶχον δὲ τότε δέσμιον ἐπίσημον λεγόμενον [’Ιησοῦν] Βαραββᾶν. **17** συνηγμένων οὖν αὐτῶν εἶπεν αὐτοῖς ὁ Πιλάτος, Τίνα θέλετε ἀπολύσω υἱοῦν, [’Ιησοῦν τὸν] Βαραββᾶν ἢ Ἰησοῦν τὸν λεγόμενον Χριστόν; **18** ἥδει γάρ ὅτι διὰ φθόνον παρέδωκαν αὐτόν. **19** Καθημένου δὲ αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ βήματος ἀπέστειλεν πρὸς αὐτὸν ἡ γυνὴ αὐτοῦ λέγουσα, Μηδὲν σοὶ καὶ τῷ δικαίῳ ἐκείνῳ· πολλὰ γάρ ἔπαθον σήμερον κατ’ ὄναρ δι’ αὐτόν. **20** Οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἔπεισαν τοὺς ὅχλους ἵνα αἴτησονται τὸν Βαραββᾶν, τὸν δὲ Ἰησοῦν ἀπολέσωσιν. **21** ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἡγεμὼν εἶπεν αὐτοῖς, Τίνα θέλετε ἀπὸ τῶν δύο ἀπολύσω

sola dua?" Mebalimi nakua, "Barabas." 22 Nakuamo, "Ia ke susii joo, na la kupatumbai joo Puang Isa to disanga Alma-seh?" Metambami tuu lako tobuda nakua, "Pampangngi Ia." 23 Nadadu' pole'pa mekutana nakua, "Kasalan apara to mangka napugauk?" Apa naandongngi pole' mearrak joo tobuda nakua, "Pampangngi Ia!"

24 Ia tonna kitai Gubernur Pilatus kumua te'damo nalampsad'ingngii tau, na la maricumi, nnalami wai na-basei limanna jio olona tobuda namangkada nakua, "Te'da kupuissenni to kamateanna joo tau! Issenmi kamu' sola ngasan." 25 Mebalii ngasanmi tuu lako tobuda nakua, "Ake'mo na kami'mora sola batik'i' mpuiressenni to kamatean-Na." 26 Nala'paranmi Gubernur Pilatus to Barabas, napangperambianni to Puang Isa, namane' mpangbenni la dipampang.

Puang Isa nacapa'-capa' surudadu

27:27-31

(Markus 15:16-20; Yahya 19:2-3)

27 Nabawami surudadunna Gubernur Pilatus to Puang Isa tama salassa' gubernur, namane' ntambai ngasanni to solana anna talimbungngi. 28 Naalaimi to bajun-Na napapakeii baju lando makudara'. 29 Napasongko'i mahkota, to ringe keduri dikabua', napatoei tekken to lima kanan-Na. Namengguntu' jio olo-Na nacapa'-capa'i nakua, "Salama' Raja to-Yahudi!" 30 Nacikkudui, napa'tonggi tekken to ulun-Na.

31 Ia tonna mangkamo tuu lako surudadu nacapa'-capa'i, nasulleimi joo baju lando makudara', napapakei to bajun-Na unamo ia. Namane' ssolanni to Puang Isa lako salean la dipampang.

ύμιν; οἱ δὲ εἶπαν, Τὸν Βαραββᾶν. **22** λέγει αὐτοῖς ὁ Πιλάτος, Τί οὖν ποιήσω Ἰησοῦν τὸν λεγόμενον Χριστόν; λέγουσιν πάντες, Σταυρωθήτω. **23** ὁ δὲ ἔφη, Τί γὰρ κακὸν ἐποίησεν; οἱ δὲ περισσῶς ἔκραζον λέγοντες, Σταυρωθήτω. **24** Ἰδών δὲ ὁ Πιλάτος ὅτι οὐδὲν ὡφελεῖ ἀλλὰ μᾶλλον θόρυβος γίνεται, λαβὼν ὕδωρ ἀπενίψατο τὰς χεῖρας ἀπέναντι τοῦ δχλου λέγων, Ἀθῷός εἰμι ἀπὸ τοῦ αἵματος τούτου· ύμεις δψεσθε. **25** καὶ ἀποκριθεὶς πᾶς ὁ λαὸς εἶπεν, Τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ἡμῶν. **26** τότε ἀπέλυσεν αὐτοῖς τὸν Βαραββᾶν, τὸν δὲ Ἰησοῦν φραγελλώσας παρέδωκεν ἵνα σταυρωθῇ.

27 Τότε οἱ στρατιώται τοῦ ἡγεμόνος παραλαβόντες τὸν Ἰησοῦν εἰς τὸ πραιτώριον συνήγαγον ἐπ' αὐτὸν δλην τὴν σπεῖραν. **28** καὶ ἐκδύσαντες αὐτὸν χλαμύδα κοκκίνην περιέθηκαν αὐτῷ, **29** καὶ πλέξαντες στέφανον ἐξ ἀκανθῶν ἐπέθηκαν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ καὶ κάλαμον ἐν τῇ δεξιᾷ αὐτοῦ, καὶ γονυπετήσαντες ἔμπροσθεν αὐτοῦ ἐνέπαιξαν αὐτῷ λέγοντες, Χαῖρε, βασιλεῦ τῶν Ἰουδαίων, **30** καὶ ἐμπτύσαντες εἰς αὐτὸν ἔλαβον τὸν κάλαμον καὶ ἔτυπτον εἰς τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. **31** καὶ ὅτε ἐνέπαιξαν αὐτῷ, ἐξέδυσαν αὐτὸν τὴν χλαμύδα καὶ ἐνέδυσαν αὐτὸν τὰ ἱμάτια αὐτοῦ καὶ ἀπήγαγον αὐτὸν εἰς τὸ σταυρῶσαι.

Puang Isa dipampang

27:32-44

(Markus 15:21-32; Lukas 23:26, 32-43; Yahya 19:17-24)

32 Ia tonna messunmo joo surudadu male ssolan Puang Isa, sitammumi mesa' tau jio tangnga lalan. Ia joo tau disanga Simon, to-Kirene. Naparukui tuu lako surudadu mpasanni to kaju sitamben-Na Puang Isa.

33 Ia tonna ratumo lako buntu-buntu disanga buntu Golgota, battuananna, 'Buntu Ulu Tau',^a 34 napaiso'mi anggoro' dipasirau pa'du to Puang Isa. Ia tonna lepa'i, cia'i nniso'i.^b 35 Napampangmi to Puang Isa, namane' lloterei to pakean-Na la nanii nnissenni kumua umbonnara to la napatawa. 36 Mangkai joo sicadokkoanmi nnampai to Puang Isa. 37 Den pangnguki' dipajao de'na ulun-Na Puang Isa to mpaui ciapari nadipampang to kumua, "Iamo tee Puang Isa, Raja to-Yahudi."

38 Den toda dua parampo' nasolan Puang Isa dipampang, mesa' jio sa'de kanan-Na na mesa' jio sa'de kairin-Na.

39 Ia to tau liu lalan ntuu jio pada mangroge kollong ncapa'-capa' Puang Isa, 40 nakua, "Ee, Ikomo to la rro'po-kan Bola Puang Allataala, na tallung allora la munii ngkabua' pole'i! Ia ke tongannako Anak Allataala, pasalama'ko kalemu ammumellao jao mai ntuu kaju sitamben." 41 Susi todai tuu lako kapala imang, guru agama na pekaamberan to-Yahudi ncapa'-capa'i Puang Isa nakua, 42 "Ee, tau laen napasalama', apa tangnakulle mpasalama' kalena! Ia ke rajana tonganni to-Israel, mellaoi tee too jao mai kaju sitamben, kimane' ngkatappa'ii. 43 Nakatappa'i to Puang Allataala, na nakua toopa kumua Anak Allataalai. Jaji la takitai, madoangrika Puang Allataala mpasalama'i tee

^a 27:33: Ia joo buntu disanga *Buntu Ulu Tau*, nasaba' susi ulu tau.

^b 27:34: Ia to todipampang diben *anggoro' dipasirau pa'du*, dikua naradan to pa'dikkina.

32 Ἐξερχόμενοι δὲ εὗρον ἄνθρωπον Κυρηναῖον ὀνόματι Σίμωνα, τοῦτον ἡγγάρευσαν ἵνα ἄρῃ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ. **33** Καὶ ἐλθόντες εἰς τόπον λεγόμενον Γολγοθᾶ, ὃ ἐστιν Κρανίου Τόπος λεγόμενος, **34** ἔδωκαν αὐτῷ πιεῖν οἶνον μετὰ χολῆς μεμιγμένον· καὶ γευσάμενος ούκ ἡθέλησεν πιεῖν. **35** σταυρώσαντες δὲ αὐτὸν διεμερίσαντο τὰ ἴματα αὐτοῦ βάλλοντες κλῆρον, **36** καὶ καθήμενοι ἐτήρουν αὐτὸν ἐκεῖ. **37** καὶ ἐπέθηκαν ἐπάνω τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ τὴν αἵτιαν αὐτοῦ γεγραμμένην· Οὗτός ἐστιν Ἰησούς ὁ βασιλεὺς τῶν Ιουδαίων. **38** Τότε σταυροῦνται σὺν αὐτῷ δύο λησταί, εἷς ἐκ δεξιῶν καὶ εἷς ἐξ εὐωνύμων. **39** Οἱ δὲ παραπορευόμενοι ἐβλασφήμουν αὐτὸν κινοῦντες τὰς κεφαλὰς αὐτῶν **40** καὶ λέγοντες, Ὁ καταλύων τὸν ναὸν καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις οἰκοδομῶν, σῶσον σεαυτόν, εὶς νίδας εἴ τοῦ θεοῦ, [καὶ] κατάβηθι ἀπὸ τοῦ σταυροῦ. **41** δύμοίως καὶ οἱ ἀρχιερεῖς ἐμπαιζόντες μετὰ τῶν γραμματέων καὶ πρεσβυτέρων ἔλεγον, **42** Ἀλλους ἔσωσεν, ἐαυτὸν οὐ δύναται σῶσαι· βασιλεὺς Ἰσραὴλ ἐστιν, καταβάτω νῦν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ καὶ πιστεύσομεν ἐπ’ αὐτόν. **43** πέποιθεν ἐπὶ τὸν θεόν, ρύσασθω νῦν εὶς θέλει αὐτόν· εἶπεν γάρ ὅτι Θεοῦ εἰμι νίδος. **44** τὸ δ'

too." ⁴⁴ Ia to parampo' to dipampang sola, la'bi ncapa'pa Puang Isa susi joo.

Kamatean-Na Puang Isa

27:45-56

(*Markus 15:33-41; Lukas 23:44-49; Yahya 19:28-30*)

⁴⁵ Ia tonna tangngamo allo, memmapattang ngasanmi joo tondok, tallung jang masainna. ⁴⁶ Ia tonna tatte' tallumo karuen nnandongngimi gamaran-Na to Puang Isa metamba nakua, "Eli, Eli, lama sabakhtani?" to battuananna, "Oo, Puang Allataala-Ku! Oo, Puang Allataala-Ku', cia-pari musalaina'?" ⁴⁷ Ba'tu pira-pira to tossa'dingngi joo petamba-Na, namangkada nakua, "Ntambaii Nabi Elia."

⁴⁸ Den mesa' tau ta'pa male nnala baraba batu, nacum-mui tama anggoro' macukka, namane' mpalakoi cappa' sangtangke kaju anna pamimmii to Puang Isa. ⁴⁹ Apa nakua to tau laen, "Tajanni, antakitai ba'tu la ratu tonganrika Nabi Elia la mpasalama'i." ⁵⁰ Katampakanna nnandongngi omi gamaran-Na Puang Isa metamba, naka'tu sunga'-Na.

⁵¹ Ia joo wattu, ia to kaen pesapa' lan Bola Puang Allataala ca'cei tipangdua jao mai ratu do', nino to padang, natipiak to buntu batu, ⁵² na ia to liang titimbak na buda batang rabuk tomatappa' tonna anu' dipatuo pole'. ⁵³ Na ia tonna tuo pole'mo Puang Isa, messunmi lan mai liang tuu lako totuo pole'mo, namale de' Yerusalem kota-Na Puang Allataala. Na buda tau ngkitai.

⁵⁴ Ia to kamandang surudadu sola solana to nnampai Puang Isa, silajatan tonganni tonna sa'dingngi to nino sola nakitai to apa jaji, namangkada nakua, "Tonganna, Ia tee tau Anak Allataala."

⁵⁵ Den too buda baine ntuu jio mambela-bela bang mengkita. Iamo to nturu'mo Puang Isa nabalii tonna jio unapa tana Galilea. ⁵⁶ Susinna jioi to Maryam Magdalena,

αύτὸ καὶ οἱ λησταὶ οἱ συσταυρωθέντες σὺν αὐτῷ ὠνείδιζον αὐτόν.

45 Ἀπὸ δὲ ἔκτης ὥρας σκότος ἐγένετο ἐπὶ πάσαν τὴν γῆν ἔως ὥρας ἐνάτης. **46** περὶ δὲ τὴν ἐνάτην ὥραν ἀνεβόησεν ὁ Ἰησοῦς φωνῇ μεγάλῃ λέγων, Ἡλι ηλι λεμα σαβαχθανι; τοῦτ' ἔστιν, Θεέ μου θεέ μου, ἵνατί με ἐγκατέλιπες; **47** τινὲς δὲ τῶν ἐκεῖ ἑστηκότων ἀκούσαντες ἔλεγον ὅτι Ἡλίαν φωνεῖ οὗτος. **48** καὶ εὐθέως δραμών εἰς ἔξι αὐτῶν καὶ λαβὼν σπόγγον πλήσας τε ὅξους καὶ περιθεὶς καλάμῳ ἐπότιζεν αὐτόν. **49** οἱ δὲ λοιποὶ ἔλεγον, "Αφες ἵδωμεν εἰ ἔρχεται Ἡλίας σώσων αὐτόν. **50** ὁ δὲ Ἰησοῦς πάλιν κράξας φωνῇ μεγάλῃ ἀφῆκεν τὸ πνεῦμα. **51** Καὶ ἴδού τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη ἀπ' ὅνωθεν ἔως κάτω εἰς δύο καὶ ἡ γῆ ἐσείσθη καὶ αἱ πέτραι ἐσχίσθησαν, **52** καὶ τὰ μνημεῖα ἀνεώχθησαν καὶ πολλὰ σώματα τῶν κεκοιμημένων ἀγίων ἤγερθησαν, **53** καὶ ἔξελθόντες ἐκ τῶν μνημείων μετὰ τὴν ἔγερσιν αὐτοῦ εἰσῆλθον εἰς τὴν ἀγίαν πόλιν καὶ ἐνεφανίσθησαν πολλοῖς. **54** Ο δὲ ἐκατόνταρχος καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ τηροῦντες τὸν Ἰησοῦν ἴδοντες τὸν σεισμὸν καὶ τὰ γενόμενα ἐφοβήθησαν σφόδρα, λέγοντες, Ἀληθῶς θεοῦ υἱὸς ἦν οὗτος. **55** Ἡσαν δὲ ἐκεῖ γυναῖκες πολλαὶ ἀπὸ μακρόθεν θεωροῦσαι, αἵτινες ἡκολούθησαν τῷ Ἰησοῦ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας διακονοῦσαι αὐτῷ· **56** ἐν αἷς ἦν Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ

Maryam indona Yakub sola Yusuf, na indona Yakub sola Yahya.^c

Puang Isa dipatama liang

27:57-61

(*Markus 15:42-47; Lukas 23:50-56; Yahya 19:38-42*)

⁵⁷ Ia tonna la bongimo, ratumi to tosugih disanga Yusuf to-Arimatea, to tonturu'mo Puang Isa. ⁵⁸ Malemi mangngolo lako Gubernur Pilatus, mpeta'dai kumua anna diben to batang rabukku-Na Puang Isa. Napangparentanmi Gubernur Pilatus anna diben. ⁵⁹ Natarimami Yusuf joo batang rabuk, nabalunni kaen lenan to ba'rukpa, ⁶⁰ namane' mpata-mai liang baru to nagaraga Yusuf jio buntu batu. Mangkai joo nalentenni to batu tonggo natungusanni joo liang, na-mane' male.

⁶¹ Ia to Maryam Magdalena, sola Maryam laenna, torro bang cumadokko ntuu jio sioloan ba'ba liang.

Pangjaga liang-Na Puang Isa

27:62-66

⁶² Masawanna tonna Allo Katorroanmo, malemi tuu lako kapala imang sola to-Farisi mangngolo lako Gubernur Pilatus, ⁶³ nameta'da nakua, "Tabe' kita', kiingaranpa to kadan-Na joo tomangpalao sala tonna tuopa nakua, ianna allo mangpentallunnamo, la tuo pole', ade', jio mai kamatean.' ⁶⁴ Iamo joo mbai melo ke denni tau tasua njagai joo liang-Na ratu lako allo mangpentallun, danggi' naratu to anak gurun-Na mbokoi to batang rabukku-Na. Namale mpalao sala tobuda kumua, tuo pole'mi jio mai kamatean-Na. Na la'bi buda tau dipalao sala na ia tonna tuo unapa." ⁶⁵ Nakuamo Pilatus lako, "Bawami tee mai surudadu, napemajagai

^c **27:56:** *Indona Yakub sola Yahya.* Lan basa Yunani nakua: indona anakkana Zebedeus.

καὶ Μαρία ἡ τοῦ Ἰακώβου καὶ Ἰωσὴφ μήτηρ καὶ ἡ μήτηρ τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου.

57 Ὁψίας δὲ γενομένης ἥλθεν ἄνθρωπος πλούσιος ἀπὸ Ἀριμαθαίας, τοῦνομα Ἰωσήφ, δς καὶ αὐτὸς ἐμαθητεύθη τῷ Ἰησοῦ· **58** οὗτος προσελθὼν τῷ Πιλάτῳ ἤτησατο τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ. τότε ὁ Πιλάτος ἐκέλευσεν ἀποδοθῆναι. **59** καὶ λαβὼν τὸ σῶμα ὁ Ἰωσὴφ ἐνετύλιξεν αὐτὸ [ἐν] σινδόνι καθαρὰ **60** καὶ ἔθηκεν αὐτὸ ἐν τῷ καινῷ αὐτοῦ μνημείῳ ὃ ἐλατόμησεν ἐν τῇ πέτρᾳ καὶ προσκυλίσας λίθον μέγαν τῇ θύρᾳ τοῦ μνημείου ἀπῆλθεν. **61** ἦν δὲ ἐκεῖ Μαριάμ ἡ Μαγδαληνὴ καὶ ἡ ἄλλη Μαρία καθήμεναι ἀπέναντι τοῦ τάφου.

62 Τῇ δὲ ἐπαύριον, ἦτις ἐστὶν μετὰ τὴν παρασκευήν, συνήχθησαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι πρὸς Πιλάτον **63** λέγοντες, Κύριε, ἐμνήσθημεν ὅτι ἐκεῖνος ὁ πλάνος εἶπεν ἔτι ζῶν, Μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐγείρομαι. **64** κέλευσον οὖν ἀσφαλισθῆναι τὸν τάφον ἕως τῆς τρίτης ἡμέρας, μήποτε ἐλθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ κλέψωσιν αὐτὸν καὶ εἴπωσιν τῷ λαῷ, Ὡγέρθη ἀπὸ τῶν νεκρῶν, καὶ ἔσται ἡ ἐσχάτη πλάνη χείρων τῆς πρώτης. **65** ἔφη αὐτοῖς ὁ Πιλάτος, Ἐχετε κουστωδίαν· ὑπάγετε

tonganni to liang-Na.” ⁶⁶ Malemi nasolan joo surudadu, na-sua ntungu'i meloi joo liang najagai tonganni.

Puang Isa tuo pole'

28:1-10

(*Markus 16:1-8; Lukas 24:1-12; Yahya 20:1-10*)

28 Ia tonna mangkamo Allo Katorroan, tonna marimu-rimu unapa joo allo Aha', malemi Maryam Magdalena sola Maryam laen lako liang-Na Puang Isa. ² Ta'pa nino tonggomi, nasaba' den mesa' malaeka'-Na Puang Allataala mellao jao mai suruga. Ratu llentennii joo batu petungu' liang, nacumadokko jao. ³ Ia to rupanna joo malaeka' gaja corrang susi palepa', na ia to bajunna gaja buccang. ⁴ Ia to surudadu ntuu jio mangjaga liang, silajatanni na mbe'beh anna sisongkan nasusi bangmira toma-te dikita.

⁵ Nakuamo joo malaeka' ngkuanni tuu lako baine, "Danggi' mimalaja! Kuissen kumua nnangah kamu' Puang Isa to mangka dipampang. ⁶ Te'damo Ia ntee! Tuo pole'mi Ia, susi to napau jolona. Male kamu' mai mikitai tee ngenan dinii mpanii. ⁷ Ia tee too, malemo kamu' madoi' mpauanni to anak gurun-Na kumua, "Tuo pole'mi Ia jio mai kamatean, na ia tee too malemi njoloi kamu' re' tana Galilea, na jiopa la minii sikita." Ingaranni tee apa mangka kupauan kamu'."

⁸ Ta'pa malemi tuu lako baine ssalai joo liang. Moi namalaja', apa gaja parannui male kinjara' la mpauanni anak gurun-Na Puang Isa joo apa mangka jaji. ⁹ Te'da nakalan-nai nata'pa ratu Puang Isa ssitammuanni nakuanni, "Salam'a' kamu'." Ia tuu lako baine mpendete'imi to Puang Isa, naraka'i to aje-Na nasompai. ¹⁰ Mangkadami Puang Isa nakuanni, "Danggi' mimalaja! Malemo kamu' mpauanni to si-le'to-Ku', anna male re' tana Galilea, na jiopa kunii sikita."

άσφαλίσασθε ώς οἶδατε. **66** οἱ δὲ πορευθέντες ἡσφαλίσαντο τὸν τάφον σφραγίσαντες τὸν λίθον μετὰ τῆς κουστωδίας.

28 Ὁψὲ δὲ σαββάτων, τῇ ἐπιφωσκούσῃ εἰς μίαν σαββάτων ἥλθεν Μαριάμ ἡ Μαγδαληνὴ καὶ ἡ ἄλλη Μαρία θεωρήσαι τὸν τάφον. **2** καὶ ἴδοὺ σεισμὸς ἐγένετο μέγας· ἄγγελος γάρ κυρίου καταβὰς ἐξ οὐρανοῦ καὶ προσελθών ἀπεκύλισεν τὸν λίθον καὶ ἐκάθητο ἐπάνω αὐτοῦ. **3** ἦν δὲ ἡ εἰδέα αὐτοῦ ώς ἀστραπὴ καὶ τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ λευκὸν ώς χιών. **4** ἀπὸ δὲ τοῦ φόβου αὐτοῦ ἐσείσθησαν οἱ τηροῦντες καὶ ἐγενήθησαν ώς νεκροί. **5** ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἄγγελος εἶπεν ταῖς γυναιξίν, Μὴ φοβεῖσθε ὑμεῖς, οἴδα γὰρ ὅτι Ἰησοῦν τὸν ἐσταυρωμένον ζητεῖτε. **6** οὐκ ἔστιν ὅδε, ἡγέρθη γάρ καθὼς εἶπεν· δεῦτε ἵδετε τὸν τόπον ὃπου ἔκειτο. **7** καὶ ταχὺ πορευθεῖσαι εἴπατε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ὅτι Ἡγέρθη ἀπὸ τῶν νεκρῶν, καὶ ἴδοὺ προάγει ύμᾶς εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ἐκεῖ αὐτὸν ὅψεσθε· ἴδοὺ εἶπον ύμῖν. **8** καὶ ἀπελθοῦσαι ταχὺ ἀπὸ τοῦ μνημείου μετὰ φόβου καὶ χαρᾶς μεγάλης ἔδραμον ἀπαγγεῖλαι τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ. **9** καὶ ἴδοὺ Ἰησοῦς ὑπήντησεν αὐταῖς λέγων, Χαίρετε. αἱ δὲ προσελθοῦσαι ἐκράτησαν αὐτοῦ τοὺς πόδας καὶ προσεκύνησαν αὐτῷ. **10** τότε λέγει αὐταῖς ὁ Ἰησοῦς, Μὴ φοβεῖσθε· ὑπάγετε ἀπαγγεύλατε τοῖς ἀδελφοῖς μου ἵνα ἀπέλθωσιν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, κἀκεῖ με ὅψονται.

Kapala imang mangnguraga
28:11-15

11 Ia tonna malemo tuu lako baine, male todami to ba'tu pira-pira surudadu pangjaga liang lako kota la mpaui lako kapala imang sininna to mangka jaji nakita. 12 Ia to kapala imang sola pekaamberan to-Yahudi mesa' kada, la mbenni buda doi' tuu lako pangjaga, 13 nakuanni, "La mikua lako tau kumua, 'Anak gurun-Na Ia ratu bongi mbokoi to batang rabukku-Na tongkikaleppengan.' 14 Na ia ke naissenni gubernur kumua ta'dei to batang rabukku-Na Puang Isa kam'i'mora ssedei, danggi' mimalaja' kumua la denni apa-apa lako kalemi." 15 Naalami tuu lako surudadu joo doi', napugaukki to dipasananni. Iamo joo nakaissenan unapa joo kareba jio to-Yahudi ratu lako too allo.

Puang Isa mpangpekitan kalena lako anak gurun-Na
28:16-20

16 Malemi joo sangpulo mesa anak gurun-Na Puang Isa re' tana Galilea naendek de' buntu jio susi to mangka napauanni. 17 Nakitami to Puang Isa ntuu jio, nasuju' ssom-pai, apa den toopa to batapa lan penawanna. 18 Nakan-doppi'mi to anak gurun-Na namangkada nakua, "Sininna kuasa la jao suruga, la lan lino, mangkamo diben lako Aku'. 19 Iamo joo malemo kamu' lako sininna bangsa lan lino, mipupenjajii taung-Ku'. Jio'i mpau sangan-Na Ambe', Anak na Roh Allataala. 20 Ajahhii anna pugaukki sininna to apa mangka kuparentan kamu! Ingaranni kumua, la kusolan tarruh kamu' ratu lako tampakkana lino."

11 Πορευομένων δὲ αὐτῶν ἵδού τινες τῆς κουστωδίας ἐλθόντες εἰς τὴν πόλιν ἀπήγγειλαν τοῖς ἀρχιερεῦσιν ἄπαντα τὰ γενόμενα. **12** καὶ συναχθέντες μετὰ τῶν πρεσβυτέρων συμβούλιον τε λαβόντες ἀργύρια ἵκανὰ ἔδωκαν τοῖς στρατιώταις **13** λέγοντες, Εἴπατε δὲ Οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ νυκτὸς ἐλθόντες ἔκλεψαν αὐτὸν ὑμῶν κοιμωμένων. **14** καὶ ἐὰν ἀκουσθῇ τοῦτο ἐπὶ τοῦ ἡγεμόνος, ἡμεῖς πείσομεν [αὐτὸν] καὶ ὑμᾶς ἀμερίμνους ποιήσομεν. **15** οἱ δὲ λαβόντες τὰ ἀργύρια ἐποίησαν ὡς ἐδιδάχθησαν. Καὶ διεφημίσθη ὁ λόγος οὗτος παρὰ Ἰουδαίοις μέχρι τῆς σήμερον [ἡμέρας].

16 Οἱ δὲ ἔνδεκα μαθηταὶ ἐπορεύθησαν εἰς τὴν Γαλιλαίαν εἰς τὸ δρός οὖν ἐτάξατο αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, **17** καὶ ἴδοντες αὐτὸν προσεκύνησαν, οἱ δὲ ἐδίστασαν. **18** καὶ προσελθών ὁ Ἰησοῦς ἐλάλησεν αὐτοῖς λέγων, Ἐδόθη μοι πᾶσα ἔξουσία ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ [τῆς] γῆς. **19** πορευθέντες οὖν μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ νίοῦ καὶ τοῦ ἀγίου πνεύματος, **20** διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα ὅσα ἐντειλάμην ὑμῖν· καὶ ἵδού ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας ἔως τῆς συντελείας τοῦ αἰώνος.